

B O S N A I H E R C E G O V I N A

**DRUGI IZVJEŠTAJ BOSNE I HERCEGOVINE
O PRIMJENI EVROPSKE SOCIJALNE POVELJE /REVIDIRANE/**

**ČLANOVI 1, 9, 20.
(GRUPA I: ZAPOŠLJAVANJE, OBUKE I JEDNAKE MOGUĆNOSTI)**

**REFERENTNI PERIOD:
1. JANUAR 2008. - 31. DECEMBAR 2010.**

S A R A J E V O, septembar 2011.

S A D R Ź A J

Uvod	3
Član 1. – Pravo na rad	4
Član 1§1	4
Član 1§2	60
Član 1§3	93
Član 1§4	108
Član 9. – Pravo na stručno usmjeravanje	120
Član 20. – Pravo na jednake mogućnosti i jednak tretman u pitanjima zapošljavanja i zanimanja bez diskriminacije na osnovu pola	131
Opšti zakonodavni okvir	144
Skraćenice	147

UVOD

Bosna i Hercegovina je ratifikovala Evropsku socijalnu povelju /revidiranu/ 7.oktobra 2008. godine., i dostavlja svoj II Izvještaj o primjeni prihvaćenih odredaba Evropske socijalne povelje /revidirane/, u skladu sa članom 21. povelje.

Ovaj Izvještaj uključuje odredbe Evropske socijalne povelje /revidirane/ koje pripadaju prvoj tematskoj grupi /zapošljavanje, obuke i jednake mogućnosti /, i to za članove: 1, 9, i 20., koje je Bosna i Hercegovina ratifikacijom prihvatila, a za referentni period 2008-2010. godine.

Izvještaj je pripremljen na osnovu novog sistema izvještavanja, prihvaćenog od Vijeća ministara Vijeća Evrope, koji je stupio na snagu 31. oktobra 2007. godine i na osnovu Forme Izvještaja koji se podnosi o primjeni prihvaćenih odredaba Evropske socijalne povelje (revidirane),¹ za sve relevantne informacije o usvojenim mjerama za potrebe njene primene, a posebno:

- 1) zakonodavni okvir – sve zakone ili propise, kolektivne ugovore ili druge odredbe koje idu u prilog njihovoj primjeni;
- 2) mjere (administrativni aranžmani, programi, akcioni planovi, projekti, itd.) preduzete u cilju primjene zakonodavnog okvira;
- 3) cifre, statističke podatke ili druge relevantne informacije na osnovu kojih se može ocjeniti do kojeg obima se ove odredbe primenjuju.

U obzir su uzeta uputstva koja proizilaze iz tumačenja članova Povelje Evropskog komiteta za socijalna prava koja su rezimirana kao Sažetak pravosudne prakse (precedentnog prava) kako bi predmet odredaba bio potpuno jasan.

Uz Izveštaj su dostavljeni u prilogu glavni zakoni i propisi na kojima počiva primjena prihvaćenih odredaba Povelje, u elektronskoj verziji, na jeziku originala.

U svojim odgovorima, Bosna i Hercegovina je kad kod je to bilo potrebno eksplicitno precizirala:

- a. da li se odredbe odnose samo na položaj državljana ili se podjednako primenjuju na državljane drugih Potpisnica;
- b. da li važe na čitavoj teritoriji Potpisnice (na celokupnoj državnoj teritoriji);
- c. da li se primenjuju na sve kategorije lica koja su predmet odredbe.

Tražene informacije, naročito statistički podaci, dostavljeni su za period koji je predmet izveštavanja /referentni period/.

Shodno članu 23. Evropske socijalne povelje /revidirane/, primjerak ovog pripremljenog Izvještaja bit će dostavljen relevantnim organizacijama poslodavaca i sindikata i to:

- Savez samostalnih sindikata Bosne i Hercegovine,
- Savez sindikata Republike Srpske,
- Sindikat Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine,
- Asocijacija poslodavaca Bosne i Hercegovine,
- Udruženje poslodavac Federacije Bosne i Hercegovine,
- Unija udruženja poslodavaca Republike Srpske
- Udruženje poslodavaca Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

¹ Usvojena na sjednici Komiteta ministara Vijeća Evrope 26.marta 2008.

Član 1.- Pravo na rad

Sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava na rad, potpisnice preuzimaju na sebe:

1. da kao jedan od svojih primarnih ciljeva i odgovornosti prihvate ostvarenje i održavanje najvišeg i najstabilnijeg mogućeg nivoa zaposlenosti, sa ciljem postizanja pune zaposlenosti;
2. da efikasno zaštite pravo radnika da zarađuje za život u zanimanju koje slobodno odabere;
3. da uspostavi ili održava besplatne službe za zapošljavanje za sve radnike;
4. da pruža ili promoviše odgovarajuće stručno usmjeravanje, obuku ili rehabilitaciju.

Član 1. stav 1.

Sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava na rad, potpisnice preuzimaju na sebe:

1. da kao jedan od svojih primarnih ciljeva i odgovornosti prihvate ostvarenje i održavanje najvišeg i najstabilnijeg mogućeg nivoa zaposlenosti, sa ciljem postizanja pune zaposlenosti;

Pitanje 1. Opišite državnu politiku zapošljavanja i opšti zakonodavni okvir. Precizirajte karakter, razloge za i obim reformi ako ih ima.

Odgovor:

-Shodno članu I stav 2. i 3 Ustava Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina (u daljem tekstu: BiH) je složena demokratska država, koju čine dva entiteta: Federacija Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: FBiH), Republika Srpska (u daljem tekstu: RS) i Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: BD). BD je samostalna administrativna jedinica pod međunarodnom upravom, ustanovljena odlukom Međunarodnog Arbitražnog tribunala 2000. godine.

Čitava država ima 14 administrativno-upravnih jedinica, pet nivoa administracije.

FBiH je administrativno podijeljena na 10 kantona. Kantoni su podjeljeni na općine. Na području FBiH je ukupno 79 općina.

RS je administrativno podijeljena na 62 općine.

Prema odredbi člana III tačka 3. Ustava Bosne i Hercegovine, entiteti /FBiH i RS/ i BD su nadležni da autonomno, pored ostalog, uređuju oblast rada i zapošljavanja, kao integralnog dijela socijalne politike.

Odredbama člana 2. (ljudska prava i osnovne slobode) Ustava Bosne i Hercegovine propisano je :

1. Ljudska prava: BiH i oba entiteta osiguravaju najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i temeljnih sloboda.
2. Međunarodni standardi: Prava i slobode određeni u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda te njezinim Protokolima direktno se primjenjuju u BiH i imaju prvenstvo pred svim drugim zakonima.
3. Popis prava: Sva lica na teritoriji BiH uživaju ljudska prava i slobode iz stava 2. ovog člana, koja između ostalih uključuju i pravo lica da ne bude držano u ropstvu ili potčinjenosti ili na prisilnom ili obaveznom radu.

- Ustav Federacije BiH u glavi II- Ljudska prava i osnovne slobode, u članu 1. propisuje da se načela, prava i slobode utvrđeni u članu II. Ustava BiH, primjenjuju na cijeloj teritoriji BiH i FBiH će osigurati primjenu najvišeg nivoa međunarodno priznatih prava i sloboda za sva lica koja žive na teritoriji FBiH i među pobrojan pravima je i pravo na slobodu na rad (član II. 2. l).

Prema odredbama člana III. 2. e) federalna vlast i kantoni nadležni su za oblast socijalne politike, odnosno federalna vlast ima pravo stvarati politiku i donositi zakone.

- Ustav Republike Srpske u glavi II, koja kao i u Ustavu Federacije BiH nosi naziv Ljudska prava i slobode, u članovima 10 – 49 uređena su pitanja ljudskih prava i sloboda.

Članovima 39-40 uređena su pitanja prava na rad, slobodu rada, pravo na ograničeno radno vrijeme, odmor i odsustvo u skladu sa zakonom i kolektivnim ugovorom, zaštitu na radu, a djeca, žene i invalidi imaju posebnu zaštitu.

- Statut Brčko Distrikta BiH u glavi I u članu 13. propisuje da su prava i sloboda garantovane Ustavom BiH, Zakonima BiH, Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, Statutom i zakonima BD, za sve bez diskriminacije.

Mjere aktivne politike zapošljavanja

U BiH je složen sistem institucija u oblasti rada i zapošljavanja koji slijedi ustavno-pravno uređenje. U skladu sa postojećim zakonskim propisima, aktivne politike zapošljavanja sprovode:

- Federalni zavod za zapošljavanje i kantonalne službe zapošljavanja,
- Zavod za zapošljavanje RS
- Zavod za zapošljavanje BD.

Sve provedene aktivnosti, a posebno mjere aktivne politike zapošljavanja, su u saglasnosti sa osnovnim ciljem Strategije zapošljavanja u BiH 2010-2014., a to je da se poveća kvalitet i kvantitet radnih mjesta i istovremeno promovise socijalna uključenost i borba protiv nejednakosti među polovima. Strategijom zapošljavanja u BiH 2010-2014. utvrđeni prioritetni ciljevi su:

- 1). Promocija inkluzivnog i zapošljavanjem bogatog rasta i smanjenje deficita produktivnog zaposlenja i dostojanstvenog rada,
- 2). Unaprijeđenje zapošljivosti žena i muškaraca, a naročito iz najugroženijih grupa,
- 3). Unaprijeđenje djelotvornosti, efikasnosti i upravljanja politikama i institucijama tržišta rada.

U okviru trećeg cilja date su mjere koje se odnose na povećanje raspoloživosti aktivnih mjera posebno za dugoročno nezaposlene, mlade u nepovoljnom položaju i niskokvalifikovana lica i predloženi programi aktivnih mjera koji bi obuhvatili:

- Subvencionirano zapošljavanje da se omogući sticanje radnog iskustva za dugoročno nezaposlene i grupe koje su odvojene od tržišta rada;
- Programe samozapošljavanja ciljane na mlade u nepovoljnom položaju i žene podržane poreskim olakšicama i drugim podsticajnim mjerama kao što su savjetovanje i biznis obuka;
- Intervencije u stručnoj obuci radi usavršavanja vještina i omogućavanja integracije u tržište rada lica sa niskim obrazovnim nivoima;

U FBiH Aktivna politika zapošljavanja provodi se u skladu s članom 50. Zakona o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba, Strategijom zapošljavanja FBiH 2009-2013. i Akcionim planom zapošljavanja u FBiH za period 2010-2013. godine, godišnjim Programima rada Federalnog zavoda za zapošljavanje i kantonalnih službi za zapošljavanje i Odlukom o raspodjeli sredstava Federalnog zavoda za zapošljavanje za zadovoljenje potreba u oblasti zapošljavanja.

Akcioni plan je usvojila Vlada FBiH u avgustu 2010. godine i sadrži mjere koje su proizašle iz situacione analize i ciljeva definisanih u Strategiji zapošljavanja FBiH.

Provedbom mjera iz akcionog plana postignut će se, prije svega, smanjenje stope dugoročno nezaposlenih i drugih teško zapošljivih kategorija nezaposlenih osoba.

Mjere koje treba da dovedu do ispunjavanja ovog cilja obrazložene su u četiri poglavlja i uključuju institucionalne mjere, uspostavu mehanizama koordinacije između institucija i interesnih grupa, poboljšanja u obrazovnom sistemu i uspostavu sistema cjeloživotnog učenja, te mjere koje su usmjerene na cijelu populaciju nezaposlenih osoba i njene specifične podgrupe, kao što su nezaposlene žene, mladi, hendikepirane osobe, pripadnici romske populacije i dugoročno nezaposlene osobe.

Mjere za sprečavanje dugoročne nezaposlenosti, neaktivnosti, socijalne isključenosti i siromaštva radno sposobnog stanovništva su:

- edukacija i upućivanje dugotrajno nezaposlenih osoba na obuku, stručno osposobljavanje i prekvalifikaciju;
- upućivanje dugoročno nezaposlenih osoba na preduzetničku obuku i pružanje usluga savjetovanja u cilju podrške preduzetništvu;
- subvencioniranje neto plaća za poslodavce koji zapošljavaju osobe sa invaliditetom, romske populacije, žene i stariju radnu snagu sa završenom srednjom stručnom školom;
- subvencioniranje poreza i doprinosa za poslodavce koje zapošljavaju osobe sa invaliditetom, pripadnike romske populacije, žene i stariju radnu snagu sa završenom srednjom stručnom školom;
- podrška samozapošljavanju tj. podrška osnivanju vlastitog biznisa za osobe sa invaliditetom, pripadnike romske populacije, žene i stariju radnu snagu sa završenom srednjom stručnom školom.

Mjere za unapređenje usklađenosti ponude radne snage sa potrebama na tržištu rada su:

- uspostavljanje sistema praćenja potražnje radne snage;
- uključivanje nevladinog sektora u dizajniranje aktivnih mjera tržišta rada;
- obezbjeđivanje informacija o potražnji na tržištu rada institucijama za obuku i obrazovanje;
- poboljšanje unutrašnjih kapaciteta službi za zapošljavanje;
- poboljšanje saradnje sa privatnim agencijama za posredovanje u zapošljavanju;
- uvođenje obaveznog stažiranja u okviru nastavnih planova visokoškolskih ustanova; povećanje broja obaveznih sati praktičnog rada-nastave u srednjim školama.

Mjere za proširenje i poboljšanje investiranja u ljudski kapital i prilagođavanje obrazovanja i sistema obuke zahtjevima tržišta rada su:

- uspostava sistema za davanje smjernica za usmjeravanje razvoja karijere i obrazovanja;
- reforma nastavnog plana srednjih strukovnih škola u cilju povećanja broja obaveznih sati

- praktičnog rada prilagođenog potrebama tržišta rada;
- stvaranje jedinstvenog sistema za obrazovanje i obuku odraslih osoba, sa adekvatnom validacijom postignuća u oblasti obrazovanja i obuke;
- unaprijeđenje sistema za obuku osnovnih vještina i općeg obrazovanja za osobe sa niskim i srednjim stepenom obrazovanja;
- formiranje međusektorske grupe za stvaranje formalnog kooperacionog foruma i procedura;
- organizovanje obuke u okviru službi za zapošljavanje u cilju sticanja kompjuterskih vještina za osobe koje aktivno traže posao;
- organizovanje treninga za traženje posla i informacija o tržištu rada za učenike završnih razreda srednjih škola i apsolutenata na fakultetima;
- osiguranje unapređenja relevantnog obrazovanja ili vještina za mlade koji napuštaju školu i koji nisu našli posao u narednih 6 mjeseci;
- stvaranje efikasnog Informacionog sistema tržišta rada (slobodnih radnih mjesta) za učenike završnih razreda srednjih škola i apsolutenata na fakultetima;
- stvaranje sistema otkrivanja i praćenja diplomanata i onih koji napuštaju škole osnovnog, srednjeg i višeg obrazovanja.

Mjere za jačanje socijalne i teritorijalne jedinstvenosti i povezanosti kroz preduzetništvo su:

- promoviranje sistema učenja o preduzetništvu; podrška razradi i procjeni poslovnih planova i obuka za preduzetništvo;
- osiguranje lakšeg pristupa izvorima finansiranja za preduzetništvo u početnoj fazi razvoja, putem dodjele kredita i bezpovratnih sredstava.

Implementaciju mjera iz Akcionog plana vršit će Federalni zavod za zapošljavanje u saradnji sa kantonalnim službama za zapošljavanje.

U RS politika zapošljavanja, u skladu sa Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenost utvrđuje se planskim i razvojnim dokumentima RS. Ti dokumenti su:

- Ekonomska politika Vlade RS za svaku kalendarsku godinu
- Plan i program rada Zavoda za zapošljavanje .

Efikasnije djelovanje na tržištu rada podrazumijeva dalji razvoj mjera aktivne politike, a u okviru toga projekti zapošljavanja čine značajan dio aktivnosti. Kada je u pitanju realizacija projekata potrebno je istaći da su se aktivnosti na tom planu realizovale u dva pravca i to projekti zapošljavanja koje priprema i realizuje Zavod za zapošljavanje RS i projekti koji se realizuju u saradnji sa drugim partnerima i organizacijama, uglavnom međunarodnim.

U okviru realizacije navedenih aktivnosti održano je preko 30 radionica sa nezaposlenim licima i više okruglih stolova sa poslodavcima. U saradnji sa Agencijom Spektar i drugim partnerima u okviru implementacije „Projekta zapošljavanja mladih – YEP“ organizovane su radionice u filijalama Istočno Sarajevo, Bijeljina i Trebinje. U okviru implemetacije „Projekta zapošljavanja mladih - YEP“ u Banja Luci je opremljen i otvoren prvi Klub za traženje posla – Job Club (prvi u BiH). Osnovna funkcija Kluba je da nezaposlenim licima starosti od 18 do 30 godina, koji su na evidenciji duže od jedne godine, pruži pomoć i osnovne smjernice u traženju posla. Nezaposlena lica članovi Kluba imaju mogućnost korišćenja interneta i baze privrednih subjekata, obučavaju se za aktivno traženje posla i pisanje CV-a. Takođe imaju mogućnost korištenja savjetodavnih usluga zaposlenih u Klubu kao i edukativnih materijala.

U okviru realizacije aktivnih mjera u 2010.godini, ostvaren je izvjestan napredak i na poslovima koji se odnose na profesionalno informisanje i savjetovanje odnosno na funkciju karijerne orijentacije. U saradnji sa Njemačkim društvom za tehničku saradnju (GTZ) iz oblasti stručnog obrazovanja i usavršavanja, realizovan je pilot projekat na regionalnom nivou „Osmišljavanje prelaska mladih u svijet rada na Zapadnom Balkanu“ (West Balkan Project). Osnovni cilj projekta je unapređenje profesionalne orijentacije u zemljama zapadnog Balkana, gdje se proces profesionalne orijentacije odvija u pet faza, tzv. „Petofazni model“. Kao rezultat završene obuke i rada sa nastavnicima, pripremljen je „Priručnik za multiplikatore“ i „Priručnik za nastavnike“. Priručnici su distribuirani u škole koje su učestvovala u Projektu i sigurno će doprinijeti uspješnijem razvoju profesionalne orijentacije. Implementacija projekta sa školama u Istočnom Sarajevu počela je u novembru 2009. godine, a završena je u maju 2010. godine.

Zavod je u protekloj godini uzeo aktivno učešće i u kreiranju upisne politike, posebno sa aspekta stanja i potreba tržišta rada u RS. Inače saradnja sa institucijama sistema obrazovanja i drugim subjektima doprinosi preventivnom djelovanju kada je u pitanju nezaposlenost ali i blagovremenom preduzimanju mjera na tržištu rada.

U BD članovima 15 -22. Zakona o zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti, regulisano je pitanje aktivne politike zapošljavanja i drugih mjera i aktivnosti iz ove oblasti.

Program aktivne politike zapošljavanja donosi gradonačelnik a sprovodi ga Zavod za zapošljavanje. Programom se uređuju prioriteta, mjere i sredstva za njegovo ostvarivanje, a naročito mjere za podsticanje novog zapošljavanja, zapošljavanje invalida, samozapošljavanje...Program može da se finansira iz budžeta Distrikta, poklona, donacija, kredita, iz doprinosa i drugih sredstava Zavoda.

Članom 18. stav 1. Zakona o zapošljavanju propisano je: "Zavod može učestvovati u sprovođenju programa zapošljavanja koje finansiraju strane države, kao i domaće i međunarodne specijalizovane organizacije. "

U članu 20. Zakona o zapošljavanju predviđena je mogućnost olakšica i beneficija za poslodavce koji otvaraju nova radna mjesta i zapošljavaju veći broj nezaposlenih, a sve u cilju postizanja što veće efikasnosti u ostvarivanju više stope zaposlenosti.

U BD provođenje programa i mjera aktivne politike zapošljavanja je jedna od ključnih aktivnosti Zavoda za zapošljavanje BD, koja ima za cilj smanjenje stope nezaposlenosti kroz podršku programima poslodavaca za novo zapošljavanje i organizovanje stručnog osposobljavanja, obuke i pripremu za zapošljavanje. Zavod za zapošljavanje BD je u predhodnim godinama provodio programom rada predviđene aktivne mjere, kao i mjere aktivne politike zapošljavanja koje je finansirala Vlada BD iz budžetskog granta. Po osnovu aktivnih mjera kojima je finansirano novo zapošljavanje iz ovih aktivnih ugovora radno je angažovano 843 lica.

Programi koje je provodio Zavod za zapošljavanje BD za izvještajni period, a koji se dijelom ili u cijelosti odnose na zapošljavanje su:

- Program zapošljavanja lica starije dobi,
- Program zapošljavanja lica sa posebnim potrebama,
- Program zapošljavanja pripravnika,
- Program pripreme za tržište rada

Program zapošljavanja lica koja na evidenciji zavoda čekaju na zaposlenje duže od pet godina
Program zapošljavanja Roma.

Prava za vrijeme nezaposlenosti /pasivne mjere/

U BiH (FBiH, RS i BD) prava nezaposlenih lica uređena su Zakonima o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba.

U FBiH Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih lica („Službene novine FBiH“, br. 55/00, 41/01, 22/05 i 9/08), uređena su prava i obaveze FBiH u utvrđivanju i provođenju ukupnih mjera kojima se pospješuju i unapređuju uvjeti za zapošljavanje, osnovni principi u posredovanju za zapošljavanje, materijalna i socijalna sigurnost nezaposlenih osoba za vrijeme privremene nezaposlenosti, osnivanje, organizacija i rad Federalnog zavoda za zapošljavanje i javnih službi za zapošljavanje kantona, finansiranje ukupne djelatnosti zapošljavanja i druga pitanja, poštujući nadležnosti kantona i njihove različitosti.

U skladu sa Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba Federacije BiH, sve nezaposlene osobe imaju pravo da se prijave na evidenciju nezaposlenih i pod istim uslovima da ostvaruju svoja prava na području FBiH. Federalni zavod i kantonalne službe zapošljavanja provode svoju zakonsku obavezu o nediskriminaciji i na evidenciji nezaposlenih se nalaze osobe bez obzira na nacionalnu, vjersku ili drugu pripadnost, a sve osobe su ravnopravne u dobivanju zaposlenja, bilo u okviru redovnog obavljanja posredničke uloge Zavoda, bilo u okviru sufinansiranja programa novog zapošljavanja.

Nezaposlenim licem u smislu ovog zakona, smatra se lice sposobno za rad koje nije u radnom odnosu a koje:

- a) nema registrirano privredno društvo ili drugo pravno lice, odnosno ne ostvaruje dividendu po osnovu udjela u privrednom društvu ili drugom pravnom licu;
- b) nema registriran obrt;
- c) ne bavi se poljoprivrednom djelatnošću;
- d) nije uživalac penzije prema propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju;
- e) nije redovan učenik ili student;
- f) ostvaruje prihod po bilo kom osnovu;
- g) aktivno traži posao.

Lica iz tačke a) i f) smatrat će se nezaposlenim ukoliko njihov prihod ne prelazi mjesečno 25% prosječne plaće u toku prethodne godine, prema podacima Federalnog zavoda za statistiku.

Prema članu 3.b ovog zakona služba za zapošljavanje prestaje voditi lice kao nezaposleno u osnovnoj evidenciji ako to lice: zasnuje radni odnos; odbije odgovarajući posao; bude zatečena na radu bez ugovora o radu ili pisane izjave poslodavca, odnosno rješenja o zasnivanju radnog odnosa ili o postavljenju; registrira privredno društvo ili drugo pravno lice, odnosno ostvari dividendu po osnovu udjela u privrednom društvu ili drugom pravnom licu u visini preko 25% prosječne plaće u toku prethodne godine prema podacima Federalnog zavoda za statistiku; registrira obrt ili ostvari prihod po bilo kom osnovu mjesečno preko 25% prosječne plaće u toku prethodne godine prema podacima Federalnog zavoda za statistiku; počne se baviti poljoprivrednom djelatnošću; ispuni uvjete za penziju prema propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju; stupi na odsluženje vojnog roka; stupi na

izdržavanje kazne zatvora, mjere sigurnosti, zaštitne ili vaspitne mjere u trajanju dužem od šest mjeseci; navršiti 65 godina života; odbije uključiti se u obrazovanje na istom stupnju stručne spreme koje je organizirala i snosi troškove služba za zapošljavanje u cilju povećanja njene mogućnosti zapošljavanja ili ako bez opravdanog razloga prekine, odnosno ne završi obrazovanje; ne javi se službi za zapošljavanje u dva uzastopna roka, a ne obavijesti službu za zapošljavanje o opravdanim razlozima nejavljanja; ne ispunjava uvjete o aktivnom traženju posla; odjavi se sa evidencije; primi novčanu naknadu na svoj zahtjev u jednokratnom iznosu koja se isplaćuje ovisno o utvrđenom trajanju prava na naknadu prema ovom zakonu, radi samostalnog ili sa drugom osobom osnivanja privrednog društva, radnje ili drugog oblika obavljanja samostalne djelatnosti; postane redovan učenik ili student;

Lica koje je služba za zapošljavanje u skladu sa članom 3.b. Zakona prestala voditi kao nezaposlena u osnovnoj evidenciji mogu se ponovo prijaviti na evidenciju nakon prestanka okolnosti zbog koje su se prestala voditi, osim u slučaju kada nezaposleno lice bude zatečeno na radu bez ugovora o radu ili pisane izjave poslodavca, odnosno rješenja o zasnivanju radnog odnosa ili o postavljenju ili kada se ne javi službi u dva uzastopna roka, a ne obavijesti službu za zapošljavanje o opravdanim razlozima nejavljanja, kada je rok za ponovno prijavljivanje šest mjeseci od dana prestanka vođenja u evidenciji.

Također i nezaposleno lice koje je primilo novčanu naknadu u jednokratnom iznosu prema članu 30.a stav 2. ovog zakona ne može se prijaviti službi za zapošljavanje prije isteka vremena za koje je primila istu.

Zaposlenici svoju materijalnu i socijalnu sigurnost za vrijeme nezaposlenosti shodno članu 28. navedenog zakona osiguravaju prvenstveno osiguranjem za slučaj nezaposlenosti. Materijalna i socijalna sigurnost podrazumjeva ostvarivanje prava na:

- novčanu naknadu,
- doprinose za zdravstveno osiguranje,
- doprinose za penzijsko osiguranje.

Novčana naknada

Pravo na novčanu naknadu za vrijeme nezaposlenosti, u skladu sa članom 29. Zakona o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih lica, stiče nezaposleno lice koje u trenutku prestanka radnog odnosa ima najmanje osam mjeseci rada neprekidno ili osam mjeseci sa prekidima u posljednjih 18 mjeseci, s tim da se kao vrijeme provedeno na radu smatra vrijeme obaveznog osiguranja prema propisima koji reguliraju sistem poreza i obaveznih doprinosa. Kod utvrđivanja prava na novčanu naknadu kao godina rada smatra se vrijeme od 12 mjeseci, a rad kraći od punog radnog vremena preračunava se na puno radno vrijeme.

Da bi stekla pravo na novčanu naknadu nezaposlena osoba prema članu 33. zakona mora da se prijavi i podnese zahtjev nadležnoj službi za zapošljavanje u roku od 30 dana od dana prestanka radnog odnosa, odnosno dana odjavljivanja obrta ili djelatnosti. Nezaposlena osoba koja iz opravdanog razloga propusti naprijed navedeni rok može se prijaviti i podnijeti zahtjev u roku od 30 dana od dana prestanka razloga koji je prouzrokovao propuštanje roka. Pod opravdanim razlogom smatra se privremena spriječenost za rad po propisima o zdravstvenom osiguranju. Istim članom propisano je da novčana naknada ne pripada nezaposlenoj osobi koja podnese zahtjev poslije isteka vremena za koje bi joj pripalo pravo na novčanu naknadu, na osnovu ovog Zakona.

Također, je članom 36. zakona propisano da nezaposlena osoba nema pravo na novčanu naknadu kad svjesno doprinese prestanku radnog odnosa i kad se utvrdi da je dobrovoljno napustila posao bez opravdanog razloga.

Prema članu 30. zakona visinu novčane naknade čini 40% prosječne neto plaće isplaćene u FBiH u posljednja tri mjeseca prije prestanka radnog odnosa nezaposlene osobe, koju objavljuje Federalni zavod za statistiku a isplaćuje se od 3-24 mjeseca ovisno o vremenu provedenom na radu i to:

- a) 3 mjeseca ako je provela na radu od 8 mjeseci do 5 godina;
- b) 6 mjeseci ako je provela na radu od 5 do 10 godina;
- c) 9 mjeseci ako je provela na radu od 10 do 15 godina;
- d) 12 mjeseci ako je provela na radu od 15 do 25 godina;
- e) 15 mjeseci ako je provela na radu od 25 do 30 godina;
- f) 18 mjeseci ako je provela na radu od 30 do 35 godina i
- g) 24 mjeseca ako je provela na radu više od 35 godina.

Nezaposlenoj osobi koja je u cijelosti iskoristila novčanu naknadu, kod ponovnog sticanja ovog prava u vrijeme provedeno na radu, prema članu 29. ovog Zakona, uračunava se samo vrijeme provedeno na radu poslije isteka posljednjeg utvrđenog prava na ovu naknadu.

Nezaposlenoj osobi kojoj je pravo na novčanu naknadu prestalo ponovnim zaposlenjem prije isteka vremena u kojem je imala pravo na novčanu naknadu, a koja je ponovo ostala nezaposlena, osim iz razloga utvrđenih u članu 36. ovog Zakona, nastavlja se isplaćivanje novčane naknade za preostalo vrijeme, ako je to za nju povoljnije.

Članom 38. regulisano je da se isplata novčane naknade nezaposlenoj osobi prekida:

- a) za vrijeme odsluženja, odnosno dosluženja vojnog roka,
- b) u toku izdržavanja kazne zatvora duže od šest mjeseci.

U stavu 2. istog člana propisano je da se isplata novčane naknade nezaposlenoj osobi nastavlja za ostatak perioda do kojeg je priznato pravo na ovu naknadu, pod uvjetom da se prijavi službi za zapošljavanje u roku od 30 dana po prestanku okolnosti koja je dovela do prekida.

Članom 44. Propisano je da nezaposlenoj osobi prestaju prava utvrđena ovim zakonom ako je:

- a) propustila, bez opravdanog razloga, prihvatiti odgovarajuće zaposlenje;
- b) dala lažne podatke prilikom podnošenja zahtjeva;
- c) zasnuje radni odnos; odbije odgovarajući posao; bude zatečena na radu bez ugovora o radu ili pisane izjave poslodavca, odnosno rješenja o zasnivanju radnog odnosa ili o postavljenju; registrira privredno društvo ili drugo pravno lice, odnosno ostvari dividendu po osnovu udjela u privrednom društvu ili drugom pravnom licu u visini preko 25% prosječne plate u toku predhodne godine prema podacima Federalnog zavoda za statistiku; registrira obrt ili ostvari prihod po bilo kom osnovu u visini određenoj u članu 3. stav 2. ovog Zakona; počne se baviti poljoprivrednom djelatnošću; ispuni uvjete za penziju prema propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju; stupi na odsluženje vojnog roka; stupi na izdržavanje kazne zatvora, mjere sigurnosti, zaštitne ili vaspitne mjere u trajanju dužem od šest mjeseci; navršši 65 godina života; odbije uključiti se u obrazovanje na istom stupnju stručne spreme koje je organizirala i snosi troškove služba za zapošljavanje u cilju povećanja njene mogućnosti zapošljavanja ili ako bez opravdanog razloga prekine, odnosno ne završi obrazovanje; ne javi se službi za zapošljavanje u dva uzastopna roka, a ne obavijesti

službu za zapošljavanje o opravdanim razlozima nejavljanja; ne ispunjava uvjete o aktivnom traženju posla; odjavi se sa evidencije; primi novčanu naknadu; postane redovan učenik ili student;

- d) postupila suprotno članu 39. ovog zakona koji je propisao obavezu prijave svake okolnosti koja utiče na promjenu ili prestanak prava u roku od 15 dana od dana nastanka tih okolnosti.

Članom 36. zakona propisano je da nezaposlena osoba nema pravo na novčanu naknadu: a) kad je svjesno doprinijela prestanku radnog odnosa; b) kad se utvrdi da je dobrovoljno napustila posao bez opravdanog razloga.

Članom 37. propisano je da opravdan razlog u smislu člana 36. ovog zakona, za dobrovoljno prekidanje za dobrovoljno prekidanje radnog odnosa postoji u slučaju kada, s obzirom na sve okolnosti, nezaposlena osoba nema druge prihvatljive mogućnosti nego da prekine radni odnos. To se naročito, ali ne isključivo, odnosi na: seksualno ili drukčije zlostavljanje; diskriminaciju, u smislu člana 5. Zakona o radu; uvjeta rada koji ugrožavaju zdravlje ili sigurnost; postupanje poslodavca suprotno zakonu; pritisak koji poslodavac vrši na zaposlenika zbog članstva u sindikatu ili drugoj organizaciji zaposlenika."

U 2008. godini u FBiH novčanu naknadu koristilo je prosječno mjesečno 5.361 nezaposleno lice. U odnosu na 2007. godinu, broj korisnika novčane naknade je manji za 7,39%. Za realizaciju ovog prava kantonalne službe za zapošljavanje utrošile su 22.927.081,93 KM, što je za 1.808.871 KM više nego u 2007. godini, jer veći broj lica koristi novčanu naknadu u dužem trajanju i zbog toga što je prosječna neto plata bilježila stalni rast.

U 2009. godini u FBiH novčanu naknadu koristilo je prosječno mjesečno 8.162 nezaposleno lice. U odnosu na 2008. godinu, broj korisnika novčane naknade je veći za 49,09%. Za realizaciju ovog prava kantonalne službe za zapošljavanje su utrošile 35.136.897,80 KM, što je za 12.209.816,43 KM više nego u 2008. godini, ne samo zato što je povećan broj korisnika novčane naknade već i zato što veći broj lica koristi novčanu naknadu u dužem trajanju. Zbog činjenice da nisu imale dovoljno finansijskih sredstava za isplaćivanje novčanih naknada, kantonalne službe za zapošljavanje su bile prinuđene smanjiti iznos mjesečne novčane naknade nezaposlenim licima, u skladu sa zakonskim odredbama, u omjeru koji je omogućavao isplatu novčane naknade svim nezaposlenim licima koja imaju pravo na tu naknadu.

U 2010. godini u FBiH novčanu naknadu koristilo je 9.305 nezaposlenih lica i kantonalne službe za zapošljavanje su utrošile 36.905.031,79 KM.

Zdravstveno osiguranje

Nezaposlenom licu osigurava se zdravstveno i penzijsko i invalidsko osiguranje na način kako je to propisano članom 31. zakona. Zdravstveno osiguranje nezaposlenom osobi osigurava se u skladu sa propisima o zdravstvenom osiguranju a penzijsko i invalidsko osiguranje osigurava se nezaposlenoj osobi kojoj nedostaju do tri godine penzijskog staža do sticanja uvjeta za starosnu penziju, u skladu sa propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju.

Članom 31. stav 1. Zakona o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba propisano je da se zdravstveno osiguranje nezaposlenoj osobi osigurava u skladu sa propisima o zdravstvenom osiguranju, a članom 19. tač. 12, 13. i 14. Zakona o zdravstvenom osiguranju utvrđeno je pod kojim uvjetima nezaposlena osoba prijavljena službi za zapošljavanje ima obavezno zdravstveno osiguranje.

Članom 84. Zakona o zdravstvenom osiguranju propisano je da osnovicu, način obračunavanja i uplate doprinosa za nezaposlene osobe utvrđuje svojim propisima zakonodavno tijelo kantona na prijedlog kantonalnog zavoda zdravstvenog osiguranja.

U 2008. godini u FBiH zdravstvenim osiguranjem bila su obuhvaćena prosječno mjesečno 193.572 nezaposlena lica. U odnosu na 2007. godinu, broj korisnika ovog prava manji je za 9,17%. Za realizaciju ovog prava kantonalne službe za zapošljavanje utrošile su 17.783.137,89 KM.

U 2009.godini u FBiH zdravstvenim osiguranjem bilo je obuhvaćeno prosječno mjesečno 193.309 nezaposlenih osoba. U odnosu na 2008. godinu, broj korisnika ovog prava manji je za 0,14%. Za realizaciju ovog prava kantonalne službe za zapošljavanje utrošile su 17.723.483,38 KM.

U 2010. godini, zdravstvenim osiguranjem je obuhvaćeno 206.739 nezaposlenih osoba i utrošeno je 19.457.666,98 KM.

Penzijsko i invalidsko osiguranje

Članom 31. stav 2. Zakona o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba određeno je da se penzijsko i invalidsko osiguranje obezbjeđuje nezaposlenoj osobi kojoj nedostaju do tri godine do sticanja uslova za starosnu penziju u skladu sa propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju.

U 2008. godini ovo pravo u FBiH ostvarilo je 2.656 nezaposlenih lica, što je za 1.750 više nego prethodne godine. Za realizaciju ovog prava kantonalne službe za zapošljavanje utrošile su 2.221.322,27 KM, što je više za 1.007.839 KM u odnosu na prethodnu godinu.

U 2009. godini ovo pravo u FBiH ostvarilo je 1.786 nezaposlenih osoba, što je za 870 manje nego prethodne godine. Za realizaciju ovog prava kantonalne službe za zapošljavanje utrošile su 1.292.828,26 KM, što je manje za 928.494,01 KM nego prethodne godine.

U 2010. godini, ovo pravo u FBiH ostvarilo je 2.154 nezaposlenih lica i utrošeno je 1.196.009,06 KM.

Pregled korištenja prava na materijalno socijalnu sigurnost u FBiH u periodu 2007-2010.
(pasivne mjere)

Godina	Broj korisnika	Novčana naknada, utrošeno sredstava u KM	Broj korisnika	Zdravstveno osiguranje, utrošeno sredstava u KM	Broj korisnika	Uplata doprinosa za penzijsko, utrošeno sredstava u KM
2007	5.789	21.118.210	213.111	20.631.990	906	1.213.933
2008	5.361	22.927.081,93	193.572	17.783.137,89	2.656	2.221.322,27
2009	8.162	35.136.897,80	193.309	17.723.483,38	1.786	1.292.828,26
2010	9.305	36.905.031,79	206.739	19.457.666,98	2.154	1.196.009,06
Ukupno	28.617	116.087.222	806.731	75.596.278	7.502	5.924.093

Izvor: Federalni Zavod za zapošljavanje

U RS članom 3. Zakona o posredovanju u zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti („Službeni glasnik RS“ br.24/09) propisano je da se nezaposlenim licima bez obzira na rasu, boju kože, pol, jezik, religiju, političko i drugo mišljenje i opredjeljenje, etničku ili socijalnu pripadnost i porijeklo, imovinsko stanje, članstvo ili nečlanstvo u sindikatu, političkoj organizaciji ili udruženju kao i stanje fizičkog ili mentalnog zdravlja garantuje ravnopravnost ostvarivanjem prava na zapošljavanje. Istim članom je regulisano da je u suprotnosti sa ovim

zakonom svaka diskriminacija zasnovana na polu u procesu ponude zapošljavanja, otvorenog oglasa, postupka ponude slobodnih radnih mjesta, radnog odnosa i otkaza radnog odnosa.

Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti uređuje se posredovanje u zapošljavanju, nosioci funkcije posredovanja u zapošljavanju, zapošljavanje na javnim radovima, osiguranje za slučaj nezaposlenosti, prava nezaposlenih lica i uslovi za njihovo ostvarivanje, te druga pitanja od značaja za organizovano zapošljavanje u RS.

Navedeni zakon je jasno definisao prava nezaposlenih lica. Prema odredbi člana 35. svako lice koje se prijavi Zavodu radi treženja zaposlenja ima pravo na informisanje o mogućnostima zapošljavanja, na posredovanje u zapošljavanju, na savjetovanje o izboru zanimanja i na stručno osposobljavanje i pripremu za zapošljavanje.

Nezaposlenim licem, u smislu ovog zakona, smatra se lice prijavljeno na evidenciju Zavoda, starosti od 15 do 65 godina, sposobno ili ograničeno sposobno za rad koje nije u radnom odnosu ili koje nije na drugi način ostvarilo pravo na rad a koje aktivno traži posao i koje je raspoloživo za rad.

- Lice aktivno traži zaposlenje:

- a) ako se jednom u 60 dana javlja nadležnoj službi Zavoda, radi informisanja o mogućnostima i uslovima zaposlenja i posredovanja u zapošljavanju,
- b) ako ne odbije ponuđeno odgovarajuće zaposlenje i odgovarajuće dodatno obrazovanje i obuku, u skladu sa ovim zakonom,
- v) ako se javlja na prijavljenu potrebu za slobodnim radnim mjestima i
- g) ako traži zaposlenje posredstvom Zavoda i neposredno se obraća poslodavcu radi zaposlenja.

Zavod vodi evidenciju i o licima koja aktivno ne traže zaposlenje, koja su se prijavila na evidenciju radi ostvarivanja drugih prava.

Učenici, redovni studenti, penzionisana lica, nosioci komercijalnog poljoprivrednog gazdinstva, i lica kojima prava iz radnog odnosa miruju, ne smatraju se nezaposlenim licima u smislu ovog zakona.

Članom 36. Zakona o posredovanju u zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti propisano je da nezaposleno lice kome je, u smislu Zakona o radu, prestao radni odnos bez njegovog zahtjeva, saglasnosti ili krivice, a koje ima najmanje osam mjeseci neprekidnog staža osiguranja u posljednjih 12 mjeseci ili 12 mjeseci sa prekidima u posljednjih 18 mjeseci ima pravo na :

- novčanu naknadu,
- zdravstveno osiguranje i
- penzijsko i invalidsko osiguranje.

Ova prava nezaposleno lice ostvaruje u Zavodu i nadležnim fondovima i pod istim uslovima pripada i licu koje je prestalo da obavlja samostalnu djelatnost zbog ekonomskih ili tehnoloških razloga.

Navedena prava nezaposleno lice može ostvariti pod uslovom da je za vrijeme propisanog minimuma staža osiguranja uplaćen doprinos za osiguranje od nezaposlenosti za sve radnike. Prava iz čl. 35. i 36. ovog zakona ostvaruje i strani državljanin i lice bez državljanstva pod uslovima predviđenim ovim zakonom i Zakonom o zapošljavanju stranih državljana i lica bez državljanstva („Službeni glasnik RS“, broj 24/09).

Prava iz člana 36. ovog zakona nezaposleno lice ima od prvog dana prestanka radnog odnosa ako se prijavi Zavodu u roku od 30 dana od dana prestanka radnog odnosa i podnese zahtjev, a ako se prijavi Zavodu nakon isteka toga roka, prava mu počinju teći od dana prijavljivanja Zavodu, umanjena za period kašnjenja.

Novčanu naknadu nezaposleno lice ostvaruje u Zavodu za zapošljavanje, a zdravstveno i penzijsko i invalidsko osiguranje u nadležnom fondu u skladu sa zakonom.

Ova prava nezaposleno lice ostvaruje pod uslovom da je za vrijeme propisanog minimuma staža osiguranja uplaćen doprinos za osiguranje od nezaposlenosti za sve radnike, ili su ti doprinosi uplaćeni iz budžeta, odnosno namjenskih fondova i ostalih izvora.

Dužina trajanja prava na novčanu naknadu zavisi od dužine staža osiguranja nezaposlenog lica, odnosno najmanje jedan a najviše 12 mjeseci.

Prema članu 47. zakona utvrđena je visina novčane naknada za nezaposleno lice i to:

- a) do 15 godina staža osiguranja iznosi 35% od prosječne plate koju je nezaposleno lice ostvarilo u posljednja tri mjeseca rada,
- b) od 15 godina staža osiguranja 40% od prosječne plate koju je nezaposleno lice ostvarilo u posljednja tri mjeseca.

Iznos novčane naknade ne može biti niži od 20% prosječne neto plate, niti viši od iznosa jedne prosječne neto plate u RS za prethodnu godinu prema podacima Republičkog zavoda za statistiku objavljenim u „Službenom glasniku RS“.

Novčana naknada se isplaćuje mjesečno.

Prava iz čl. 35. i 36. ovog zakona ostvaruje i strani državljanin i lice bez državljanstva pod uslovima predviđenim ovim zakonom i Zakonom o zapošljavanju stranih državljana i lica bez državljanstva („Službeni glasnik RS“, broj 24/09).

Shodno članu 36. ovog zakona nezaposleno lice ima pravo na novčanu naknadu od prvog dana prestanka radnog odnosa ako se prijavi Zavodu u roku od 30 dana od dana prestanka radnog odnosa i podnese zahtjev, a ako se prijavi Zavodu nakon isteka toga roka, prava mu počinju teći od dana prijavljivanja Zavodu, umanjena za period kašnjenja.

Shodno članu 39. zakona dužina trajanja prava iz člana 36. ovog zakona zavisi od dužine staža osiguranja nezaposlenog lica i može iznositi neprekidno najviše:

- a) za staž osiguranja do 12 mjeseci – mjesec dana,
- b) za staž osiguranja od jedne do dvije godine – dva mjeseca
- v) za staž osiguranja od dvije do pet godina – tri mjeseca,
- g) za staž osiguranja od pet do 15 godina – šest mjeseci,
- d) za staž osiguranja od 15 do 30 godina – devet mjeseci i
- đ) za staž osiguranja preko 30 godina – 12 mjeseci.

Kod ponovnog ostvarivanja prava na novčanu naknadu u staž osiguranja se uračunava samo staž osiguranja koji je nezaposleno lice ostvarilo poslije primanja posljednje novčane naknade.

Shodno članu 40. ako nezaposleno lice zasnuje radni odnos ili ostvari pravo na naknadu plate po bilo kom osnovu, obustavlja mu se isplata novčane naknade i ostvarivanje drugih prava iz člana 36. ovog zakona, s danom kad otpočne da ostvaruje pravo po drugom osnovu.

Nezaposlenom licu kome je prestao radni odnos pismenim sporazumom, pripada pravo na novčanu naknadu, ako je do prestanka radnog odnosa došlo zbog:

- a) premještaja bračnog druga u drugo mjesto prebivališta i
- b) spajanje porodice nakon zaključenja braka i time uslovljene promjene prebivališta.

Članom 43. propisano je da nezaposlenom licu prestaju prava utvrđena ovim zakonom i korisnik prava se briše sa evidencije nezaposlenih ako: a) zasnuje radni odnos; b) samostalno ili s drugim licem osnuje privredno društvo ili drugi oblik preduzetničke djelatnosti; v) otpočne da se bavi registrovanom poljoprivrednom djelatnošću; g) stekne uslove za ostvarivanje prava na starosnu ili invalidsku penziju, ili ostvari pravo na porodičnu penziju; d) stupi na izdržavanje kazne zatvora, mjere bezbjednosti, zaštitne ili vaspitne mjere, u trajanju dužem od tri mjeseca; đ) neopravdano odbije da prihvati ponuđeno zaposlenje u mjestu prebivališta ili na udaljenosti do 50 kilometara od mjesta prebivališta, koje odgovara njegovim stručnim kvalifikacijama i radnoj sposobnosti; e) neopravdano odbije da se odazove na poziv nadležnog organa radi angažovanja na javnim radovima ili na otklanjanju posljedica više sile; ž) neopravdano odbije da se odazove na zahtjev Zavoda ili Fonda za penzijsko i invalidsko osiguranje da se stručno osposobi, dokvalifikuje ili prekvalifikuje za zanimanje koje odgovara njegovom stepenu stručne spreme, ako mu se time obezbjeđuje zaključivanje ugovora o radu; z) ako se ne javi Zavodu jedanput u 60 dana; i) neopravdano odbije da se odazove na poziv Zavoda radi informisanja o mogućnostima zaposlenja; j) stekne status učenika ili redovnog studenta; k) se utvrdi da je pravo ostvario na osnovu neistinitih podataka ili na osnovu falsifikovanih isprava, te da je Zavodu dao lažne telefonske brojeve i kontakt adrese; l) se sam odjavi sa evidencije nezaposlenih; lj) se utvrdi da radi odnosno obavlja samostalnu djelatnost bez prijave na osiguranje, što se utvrđuje na osnovu pismenog izvještaj nadležne inspekcije; m) se odseli sa teritorije Republike, ako sporazumom iz člana 41. ovog zakona nije drugačije određeno i n) nastupi smrt korisnika.

U 2008. godini izvršeno je 46.077 isplata za novčanu naknadu što je nešto manje nego u 2007. godini. U 2008. godini za novčanu naknadu isplaćeno ukupno 14.011.631,67 KM, što je za 1.048.269,14 KM više u odnosu na 2007. godinu ili za 8,1%. Od ukupno isplaćene novčane naknade, za 4.631 lice koje je ostalo bez posla po osnovu stečaja preduzeća isplaćeno je 5.948.389,00 KM.

U 2009. godini novčanu naknadu koristilo je prosječno mjesečno 4.047 lica, dok je u 2008.godini ovo pravo prosječno mjesečno koristilo 2.757 lica, što je za 1.290 lica više u odnosu na prethodnu godinu, a na povećanje broja korisnika ovog prava uticale su direktne posljedice svjetske ekonomske krize. Samo za ostvarivanje ovog prava u 2009.godini izdvojeno je 19.358.238,14 KM, što je za 5.346.606,47 KM ili 38% više u odnosu na 2008. godinu. Od ukupno izdvojenih sredstava za ostvarivanje ovog prava na redovnu novčanu naknadu odnosi se 16.737.064,07 KM, dok je za novčanu naknadu po osnovu stečaja izdvojeno 2.621.174,07 KM.

U 2010. godini za novčanu naknadu izdvojeno je 16.245.296,54 KM.

Od ukupno izdvojenih sredstava za ostvarivanje ovog prava na redovnu novčanu naknadu odnosi se 13.529.485,41 KM, dok je za novčanu naknadu po osnovu stečaja izdvojeno 2.715.811,13 KM, što je nešto više u odnosu na 2009. godinu, kada je po osnovu stečaja za novčanu naknadu izdvojeno 2.621.174,07 KM.

Penzijsko-invalidsko osiguranje

U skladu sa članom 37. Zakona o posredovanju u zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti, nezaposlenom licu pripada pravo na penzijsko i invalidsko osiguranje u trajanju do tri godine, ukoliko sa tim stažom osiguranja ispunjava uslov za starosnu penziju. Ovo prvo nezaposleno lice ostvaruje u nadležnom fondu u skladu sa zakonom.

U 2008. godini ovo pravo na teret Zavoda za zapošljavanje RS ostvarila su 1.374 lica i u ove namjene ukupno je utrošeno 2.296.015,00 KM. Analizirajući trend ovog prava, može se uočiti da je posljednjih godina sve veći broj lica kojima se priznaje ovo pravo, a uglavnom su to radnici koji su usljed stečaja ostali bez zaposlenja. S tim u vezi je Finansijskim planom Zavoda za 2009. godinu za ove namjene planirano oko 3.000.000,00 KM.

U 2009. godini ovo pravo ostvarila su 1.335 nezaposlena lica, što je za 2,7% više nego u 2008. godini. Za realizaciju ovog prava zavod je izdvojio 2.495.782,41 KM što je za 9% više u odnosu na predhodnu godinu

U 2010. godini ovo pravo ostvarilo je prosječno 1.352 nezaposlena lica, što je neznatno više u odnosu na 2009. godinu. Za ostvarivanje ovog prava Zavod je u 2010.godini izdvojio 2.209.129,03 KM.

Zdravstveno osiguranje

Članom 50. Zakona o posredovanju u zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti propisano je da se prava iz zdravstvenog osiguranja za nezaposleno lice i članove njegove porodice, ako je bio nosilac zdravstvenog osiguranja, kao i prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja, ostvaruju se u skladu sa propisima o zdravstvenom osiguranju, odnosno propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju.

U 2008. godini, pravo na zdravstveno osiguranje ostvarilo je nešto više od 114.000 nezaposlenih lica, od kojih na teret budžeta oko 110.000 lica.

U 2009.godini, pravo na zdravstveno osiguranje ostvarilo je prosječno 120.418 nezaposlenih lica, od kojih na teret budžeta 116.367, a na teret Zavoda za zapošljavanje RS 4.051.

U 2010. godini, pravo na zdravstveno osiguranje ostvarilo je 133.245 nezaposlenih lica na teret budžeta. Na osnovu iznesenih pokazatelja vidljivo je da je za prava po osnovu nezaposlenosti u 2010. godini izdvojeno ukupno 18.454.425,57 KM, što je za 16% manje u odnosu na 2009.godinu.

Statutom i drugim opštim aktima Zavoda mogu se propisati i druga prava nezaposlenim licima, kao i uslovi i postupak za njihovo ostvarenje.

U BD Zakon o zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti BD ("Službeni glasnik BD BiH", br.33/04, 19/07 i 25/08) reguliše pitanje zapošljavanja i prava za slučaj nezaposlenosti.

Članom 5. Zakona o zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti, obezbjeđuje se jednakost svih onih koji traže zaposlenje, bez obzira na rasu, etničko porijeklo, boju kože, pol, jezik, religiju, političko i drugo mišljenje i opredjeljenje, socijalnu pripadnost i porijeklo, imovinsko stanje, članstvo ili nečlanstvo u Sindikatu i političkoj organizaciji.

Prema članu 2. zakona poslovima zapošljavanja smatraju se:

- 1) posredovanje u zapošljavanju;

- 2) obavještanje o mogućnostima i uslovima za zapošljavanje;
- 3) profesionalna orijentacija i savjetovanje o izboru zanimanja;
- 4) organizovanje stručnog osposobljavanja, obuke i pripreme za zapošljavanjem;
- 5) sprovođenje programa i mjera aktivne politike zapošljavanja;
- 6) obavljanje organizacionih, stručnih, administrativnih i drugih poslova u vezi sa ostvarivanjem prava nezaposlenih lica predviđenih ovim zakonom.

Prema članu 4. stav (1) istog zakona nezaposleni je: "Lice koje nije zaključilo ugovor o radu ili nije po nekom drugom osnovu radno angažovano, koje je sposobno za rad i koje se može zaposliti prema propisima o radu, a koje je prijavljeno na evidenciju nezaposlenih koju vodi Zavod i koje aktivno traži zaposlenje."

Zakon o zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti reguliše i pomoć, tačnije novčanu naknadu kao i zdravstveno i penzijsko-invalidsko osiguranje, licima koja ostanu bez posla u članu 27. stav (1): "Nezaposleni kome je u smislu Zakona o radu, prestao radni odnos bez njegovog zahtjeva, saglasnosti ili krivice, ili kome je osiguranje prestalo na drugi način, a koji ima najmanje osam mjeseci neprekidnog staža osiguranja u poslednjih 12 mjeseci ili 12 mjeseci s prekidima u posljednjih 18 mjeseci, ima pravo na:

- 1) novčanu naknadu;
- 2) zdravstveno osiguranje;
- 3) penzijsko i invalidsko osiguranje.

Novčana naknada

Materijalno-pravno obezbjeđenje, odnosno novčanu naknadu po osnovu nezaposlenosti ostvaruju lica kojima je radni odnos prestao bez njihovog zahtjeva, saglasnosti ili krivice i koja imaju najmanje osam mjeseci neprekidnog staža osiguranja u poslednjih 12 mjeseci, ili 12 mjeseci s prekidima u poslednjih 18 mjeseci, pod uslovom da je poslodavac najmanje za minimum staža osiguranja uplaćivao doprinose za slučaj nezaposlenosti za sve zaposlene.

Dužina trajanja prava zavisi od dužine staža osiguranja nezaposlenog. Za staž osiguranja do pet godina nezaposleni ima pravo na novčanu naknadu i pripadajuća prava u trajanju od tri mjeseca. Za staž osiguranja od:

- 5 do 15 godina – šest mjeseci,
- 15 do 25 godina - devet mjeseci,
- preko 25 godina -12 mjeseci novčane naknade.

Članom 36. stav (1) Zakona o zapošljavanju uređen je iznos novčane naknade:

- 1) za nezaposleno lice koje ima do 10 godina staža osiguranja - 35% od prosječne plate koju je to lice ostvarilo u posljednja tri mjeseca rada;
- 2) za nezaposleno lice koje ima više od 10 godina staža osiguranja - 40% od prosječne plate koju je to lice ostvarilo u posljednja tri mjeseca rada.

U stavu (2) istog člana predviđeno je jedno ograničenje u tom smislu što iznos novčane naknade ne može biti niži od 20% prosječno isplaćene neto plate u BD, niti viši od od iznosa jedne prosječne neto plate u BD, utvrđene prema posljednjem podatku koji je objavila nadležna institucija za poslove statistike u BD.

U 2008. godini, broj korisnika novčane naknade u odnosu na 2007. godinu porastao je sa 493 na 536 korisnika, što je za 9% više, dok je broj korisnika novčane naknade u 2008. godini, u odnosu na planirani broj, veći za oko 79%.

U 2008. godini zbog povećanog broja korisnika prava, te izvršenih izmjena i dopuna Zakona o zapošljavanju BD, a koja se odnosi na osiguranike u fondu PIO/MIO FBiH, finansijska

implikacija je iznosila 672.018 KM u bruto iznosu, što je za oko 51% više nego u prethodnoj godini.

U 2009. godini, pravo na novčanu naknadu na osnovu rješenja ostvarilo je 896 nezaposlenih lica i porastao je za 40,2% ili 360 korisnika više nego u 2008. godini. Za tu namjenu izdvojena su novčana sredstva u bruto iznosu od 1.132514 KM.

Prosječno ostvaren broj mjeseci u kojem su ovo pravo mogli koristiti nezaposleni iznosi 4,31 mjesec, što znači da je prosječan mjesečni bruto iznos po jednom korisniku oko 263 KM.

Od ukupno stvorene obaveze za ovu namjenu, za neto novčane naknade nezaposlenim licima izdvojeno je 767.371,96 KM, za doprinose za PIO RS-a 137.686,08 KM, za zdravstveno osiguranje 131.252,21 KM, za doprinose za nezaposlene 16.406,94 KM i za poreze 7.840,79 KM.

S obzirom da propisi FBiH, koji regulišu oblast penzijsko - invalidskog osiguranja, ne dozvoljavaju uplatu doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje za korisnike novčane naknade za slučaj nezaposlenosti, neto iznos novčane naknade tim licima uvećan je za iznos od 67.194,21 KM, sa namjenom da korisnici novčane naknade ista iskoriste za dobrovoljno osiguraje kod Fonda PiO FBiH.

U 2010. godini pravo na novčanu naknadu ostvarilo je 1028 nezaposlenih lica i za tu namjenu stvorena je obaveza i rezervisana su novčana sredstva u bruto iznosu od 1.654.515 KM. Od ukupno stvorene obaveze za ovu namjenu, u fiskalnoj 2010. godini za neto novčane naknade nezaposlenim licima izdvojeno je 837.791KM, za doprinose za PIO RS-a 146.087 KM, za zdravstveno osiguranje 143.689 KM, za doprinose za nezaposlene 17.960 KM i za poreze 5.932 KM.

S obzirom da propisi FBiH, koji regulišu oblast penzijsko - invalidskog osiguranja, ne dozvoljavaju uplatu doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje za korisnike novčane naknade za slučaj nezaposlenosti, neto iznos novčane naknade tim licima uvećan je za iznos od 86.822 KM, sa namjenom da korisnici novčane naknade ista iskoriste za dobrovoljno osiguraje kod Fonda PiO FBiH.

Zavod za zapošljavanje BD svake godine radi zbirni izvještaj-pregled zapošljavanja lica koja traže zaposlenje. Situacija je sljedeća:

-na dan 31.12.2007.godine na evidenciji se nalazilo 13.969 lica. Od tog broja 7.614 su lica ženskog pola a 6.355 lica muškog pola.

- na dan 31.12.2008.godine na evidenciji Zavoda nalazilo se 11.404 lica koja su tražila zaposlenje i to 6.388 lica ženskog pola i 5.016 muškog pola.

- na dan 31.12.2009.godine 10.607 lica je čekalo na posao i redovno se javljalo na evidenciju Zavoda. Od tog broja lica 5.666 lica su lica ženskog pola a 4.941 lica muškog pola.

- na dan 31.12.2010.godine 11.503 lica nalazilo se na evidenciji Zavoda i to 6.058 žena i 5.445 muškaraca., kao i 7.096 lica mlađih od 30 godina ili po polnoj strukturi 3.357-muškarci i 3.739-žene.

Zdravstveno osiguranje

Pravo na zdravstveno osiguranje u 2009. godini ostvarilo je prosječno mjesečno 5.462 nezaposlenih lica.

Pravo na zdravstveno osiguranje u 2010. godini ostvarilo je prosječno mjesečno 6.061 korisnik, što je u odnosu na 2009. godinu (5.462) više za 599 lica ili 10,97%.

Penzijsko-invalidsko osiguranje

Članom 27. stav 3. Zakona o zapošljavanju, omogućeno je da se nezaposlenim licima sa evidencije Zavoda za zapošljavanje BD, kojima nedostaje do tri godine do sticanja uslova za odlazak u starosnu penziju, osigura penzijsko i invalidsko osiguranje, bez obzira da li nezaposleni prima novčanu naknadu ili ne.

Da bi nezaposleni imao prava iz člana 27. neophodno je da je poslodavac za vrijeme propisanog minimuma staža osiguranja uplaćivao doprinose za nezaposlene za sve zaposlene radnike.

U cilju ostvarivanja ovog prava Vlada BD, saglasno članu 15. Zakona o zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti, svojim Programom za 2008. godinu izdvojila je iznos od 600.000,00 KM sa namjenom za „penzijsko i invalidsko osiguranje za nezaposlena lica kojima u skladu sa propisima iz oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja nedostaju do 3 godine do sticanja uslova za starosnu penziju.

Ukupno 73 korisnika koristilo je pravo na dokup staža u 2008. godini, što je u odnosu na 2007. godinu više za oko 135%.

U 2009. godini ovo pravo je ostvarilo 72 lica (u 2008. je bilo 73 lica), sa finansijskom implikacijom 600.023 KM, odnosno prosječnim iznosom od 8.334 KM po korisniku.

U 2010. godini ovo pravo je ostvarilo 49 lica (u 2009. je bilo 72 lica), sa finansijskom implikacijom 316.723 KM, odnosno prosječnim iznosom od 6.463 KM po korisniku.

Pitanje 2. Navedite mjere koje su preduzete (administrativni (upravni) aranžmani, programi, akcioni planovi, projekti, itd) za primjenu zakonodavnog okvira.

Odgovor:

Državna politika zapošljavanja u BiH definisana je „Strategijom zapošljavanja u BiH 2010-2014“ i projektima u oblasti zapošljavanja, te dokumentom „Politika u oblasti invalidnosti u BiH“.

Strategija zapošljavanja u BiH 2010 – 2014. godine („Službeni glasnik BiH“, br. 77/10), usvojena je 14. jula 2010. godine, na 128. sjednici Vijeća ministara BiH.

Cilj Strategije zapošljavanja u BiH je da unaprijedi puno, produktivno i slobodno izabrano zaposlenje za sve, u skladu sa MOR Konvencijom o politici zapošljavanja br. 122, koju je BiH ratifikovala 1964. Glavni cilj Strategije zapošljavanja u BiH je povećanje kvaliteta i kvantiteta radnih mjesta i istovremeno promoviranje socijalna uključenost i borba protiv nejednakosti među polovima. Ova Strategija je urađena pod okriljem i uz koordinaciju Ministarstva civilnih poslova BiH, te od strane Koordinativnog odbora sastavljenog od predstavnika relevantnih institucija BiH, njenih entiteta i BD kao i predstavnika organizacija poslodavaca i radnika. Koordinativni odbor će razmatrati zajedničke probleme i mjere za rješavanje tih problema u oblasti zapošljavanja, kao i zajedničke probleme u toku implementacije ove strategije.

U toku je izrada Akcionog plana za realizaciju Strategije zapošljavanja u BiH.

Projekti iz oblasti rada i zapošljavanja koji su bili aktuelni u izvještajnom periodu:

Jačanje kapaciteta za strateško planiranje i razvoj politika djelovanja (SPPD) – projekat UNDP-a

Cilj projekta: Uspostavljanje sistema strateškog planiranja na državnom i entitetskim nivoima, a radi uspostavljanja efikasne, odgovorne i profesionalne javne uprave u skladu sa Reformom javne uprave

Korisnici: Državne i entitetske institucije zadužene za bavljenje sektorima i to - (1) Rada i zapošljavanja; (2) Energetike; (3) Prirodne okoline; (4) Izbjeglica i raseljenih lica; (5) Transporta/prometa; (6) Socijalne zaštite i (7) Ekonomskog razvoja.

Unapređenje razvoja i kapaciteta socijalnog dijaloga i socijalnih partnera - IPA 2007

Cilj projekta: Razvoj efektivnih i aktivnih institucija (socijalnih partnera uključujući privatni sektor) i radnih praksi u industrijskim i radnim odnosima.

Korisnici: Glavni korisnici su socijalni partneri, što uključuje Konfederaciju sindikata Bosne i Hercegovine i Asocijaciju poslodavaca BiH, te Ministarstvo civilnih poslova BiH. Potencijalni korisnik bi bilo Ekonomsko-socijalno vijeće BiH.

Projekat zapošljavanja mladih (YEP) – Projekat Švajcarske agencije za razvoj i saradnju (SDC) i Austrijske agencije za tehničku saradnju (ADC)

Korisnici: Ovaj projekat je pripremljen kao "pilot" projekat za sprovođenje "YERP" projekta. Ovaj projekat provode nevladine organizacije. Prva komponenta ovog projekta ima za cilj da sprovede aktivnosti kojima priprema omladinu koja tek ulazi na tržište rada. Cilj druge komponente je smanjivanje marginalizacije demotivacije i anti-socijalnog ponašanja. Treća komponenta predviđa institucionalni razvoj javnih i privatnih službi za zapošljavanja.

Program zapošljavanja i zadržavanja mladih (YERP) – Projekat donacija Kraljevine Španije

Cilj projekta: Ovaj projekt je pripremljen i urađen u saradnji UNDP i ostalih međunarodnih organizacija (UNICEF-a UNFPA-a, UNV-a i IOM-a), a koji je finansiran od strane Kraljevine Španije. Isti ima tri glavna cilja. Prvi cilj ovog projekta je povećanje kapaciteta obrazovnog sistema i lokalnih zajednica za poboljšavanje zapošljivosti mladih. Drugi cilj je ojačavanje kapaciteta javnih zavoda za zapošljavanje i civilnog društva za izradu i sprovođenje integrisanih paketa za zapošljavanje mladih. Treći cilj je maksimalizovan pozitivan uticaj migracija i minimalizovan negativan utjecaj nepravilnih migracija.

Korisnici: Državne i entitetske institucije zadužene za bavljenje sektorima rada i zapošljavanja, obrazovanja, migracija, te nadležne opštinske službe za nabrojane oblasti (zavodi za zapošljavanje, škole).

Promocija konkurentnosti BiH kroz povećano zapošljavanje i kvalitet ljudskih resursa – IPA 2009

Cilj projekta: Jačanje kapaciteta ljudskih resursa i stvaranje uspješnih radnih tržišta koji će doprinijeti ukupnom razvoju društva i promociji ekonomske i društvene kohezije. Ovim projektom se poboljšava institucionalni kapacitet vođenja radnog tržišta i pružanje usluga zapošljavanja na državnom, entitetskom i podentitetskom nivou.

Korisnici: Agencija za rad i zapošljavanje BiH, relevantna entitetska ministarstva rada, entitetski uredi za zapošljavanje i Ured za zapošljavanje Distrikta Brčko BiH, podentitetski biroji, poslodavci, akteri u polju edukacije i obuke, socijalni partneri, nevladine organizacije, entitetska i kantonalna ministarstva obrazovanja BiH, odsjek za obrazovanje Vlade Distrikta Brčko BiH, Zavodi za statistiku (Agencija za statistiku BiH, Zavod za statistiku FBiH; Zavod za statistiku RS).

Unapređivanje aktivnih tržišta rada – IPA 2007

Cilj projekta: Ekonomska obnova BiH i poboljšana prilagodljivost ekonomskim i društvenim promjenama obavljena kroz efektivno, prilagodljivo zapošljavanje i politike tržišta rada, instrumente i pružanje javnih usluga.

Korisnici: Državni i entitetski, kao i podentitetski nivo agencija/zavoda za rad i zapošljavanje, Ministarstvo civilnih poslova BiH i socijalni partneri.

Program dostojanstvenog rada za zemlju - MOR - 2008-2010

Cilj projekta: Unapređivanje mogućnosti za žene i muškarce da dobije dostojanstven i produktivan posao u uslovima slobode, jednakosti, sigurnosti i ljudskog dostojanstva. Programi dostojanstvenog rada za zemlju promoviraju dostojanstven rad kao ključnu komponentu razvojnih politika i istovremeno kao cilj nacionalne politike vlada i socijalnih partnera.

Korisnici: Ministarstvo civilnih poslova BiH, entitetska ministarstva rada, Vlada BD distrikta BiH i socijalni partneri.

Dokument „Politika u oblasti invalidnosti u BiH“, Vijeće ministara BiH je usvojilo na 46. sjednici, održanoj 08.05.2008. godine, („Službenom glasniku BiH“ br. 76/08).

U ovom dokumentu izraženo je opredjeljenje BiH za kreiranje drugačijeg pristupa u oblasti invalidnosti, utemeljenog na ljudskim pravima i socijalnom modelu, što predstavlja sveobuhvatan pristup pitanju invalidnosti.

U kreiranju ovog Dokumenta učestvovalo je preko stotinu eminentnih stručnjaka iz institucija vlasti i nevladinog sektora, od kojih su više od trećine bile i same osobe s invaliditetom, tako da isti predstavlja izraz punog konsenzusa svih aktera društvene brige o osobama sa onesposobljenjem u BiH.

FBiH -Strategije i akcioni planovi

- Strategija zapošljavanja FBiH (2009-2013.)
- Akcioni plan zapošljavanja u FBiH za period 2010-2013. godina

U FBiH najveći socio-ekonomski problem predstavlja visoka stopa registrirane nezaposlenosti, koja ima tendenciju stalnog rasta.

U cilju reforme tržišta rada u BiH pokrenut je Projekat „Reforme politike zapošljavanja i uspostave informatičkog sistema tržišta rada, finansiranog od strane Evropske Unije. U okviru navedenog projekta urađena je Strategija zapošljavanja FBiH (2009 -2013).

Ovaj dokument predstavlja strukturiran i strateški pristup Vladi FBiH problemu nezaposlenosti i u potpunosti je usaglašen sa politikom djelovanja i strateškim ciljevima Vladi FBiH gdje povećanje zaposlenosti zauzima značajno mjesto.

Pri izradi Strategije zapošljavanja FBiH vodilo se računa o usaglašenosti njenih ciljeva sa smjernicama Evropske unije u politikama zapošljavanja i dat je akcenat na razvoj i ulaganja u vještine radne snage što se naročito odnosi na potrebu cjeloživotnog učenja, prekvalificiranja radne snage i povećanja nivoa znanja i vještina.

Veliki dio radno sposobnog stanovništva nije aktivan na tržištu rada što direktno utiče na vrlo niske stope zaposlenosti, posebno žena i mladih.

Jedan od faktora koji remeti tržište rada i utiče na visoku stopu nezaposlenosti je i visok udio neformalne privrede posebno izražene u agraru, građevinarstvu, trgovini i ugostiteljstvu (turizmu).

Pored toga, dugoročna nezaposlenost ukazuje na jedan od ključnih problema na tržištu rada, nisku dinamiku i nepostojanje kontakta između nezaposlenih i tržišta rada. Također, postoji nesklad između obrazovnog sistema i zahtjeva tržišta rada.

Ključni problemi vezani za strukturu radno sposobnog stanovništva, radne snage i tržišta rada su: visoka stopa nezaposlenosti (posebno mladih i žena) niska stopa zaposlenosti, visoka stopa neaktivnosti, posebno među ženama; visok procenat neaktivnosti kod starije radne snage, ekstremno visok nivo dugoročne nezaposlenosti i veoma nizak nivo uključenosti ugroženih grupa na tržištu rada (posebno Romi i osobe sa posebnim potrebama).

Zbog naprijed navedenih problema Strategija zapošljavanja se fokusira naročito na mlade, žene, stariju radnu snagu, dugoročno nezaposlene i neaktivne, te osobe sa posebnim potrebama i Rome.

Strategijom se nastoji: ostvariti maksimalna zaposlenost i iskorištavanje postojećih ljudskih resursa uz njihov razvoj, puna aktivnost i uključivanje na tržište rada kroz pružanje jednakih mogućnosti svim nezaposlenim za novi početak i podizanje njihovih znanja, sposobnosti i vještina koje će im omogućiti zapošljavanje na kvalitetnim i produktivnim radnim mjestima.

U FBiH- Programi iz oblasti rada i zapošljavanja koji su bili aktuelni u izvještajnom periodu u FBiH, kao što je i planirano Programom rada Federalnog zavoda za zapošljavanje, započeta je realizacija programa sufinansiranja zapošljavanja i obuke posebnih grupa nezaposlenih osoba: mladih osoba bez radnog iskustva; povratnika u prijeratno prebivalište; nezaposlenih pripadnika romske populacije; osoba s invaliditetom; žena; koji su ujedno Akcionim planom zapošljavanja identificirani kao ciljne grupe u narednom periodu. Također, pored programa koji su obuhvatali pomenute ciljne grupe, krajem godine objavljen je Javni poziv poslodavcima za učešće u Programu sufinansiranja zapošljavanja mladih osoba bez radnog iskustva, koji je izazvao veliko interesovanje poslodavaca i nezaposlenih mladih osoba.

Tokom cijele godine, i pored obaveza u obezbjeđenju sredstava za realizaciju pasivnih mjera, nastojalo se jačati glavne komponente aktivne politike zapošljavanja: posredovanje – aktivno povezivanje i usklađivanje ponude i potražnje na tržištu rada, obuku i pripremu za tržište rada, radi unapređenja i prilagođavanja znanja i vještina onih koji traže posao, poticanje samozapošljavanja i zapošljavanja kod poslodavaca.

Program sufinansiranja obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije u FBiH

U okviru programa poticanja zapošljavanja kantonalnih službi za zapošljavanje realizirani su i programi obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije za poznatog poslodavca radi obučavanja, dokvalifikacije i prekvalifikacije osoba prijavljenih na evidenciju nezaposlenih, kao i zaposlenih osoba da bi se spriječilo povećanje nezaposlenosti. Aktivnostima opće obuke u dodatnim znanjima i vještinama (strani jezik, informatička obuka i sl.), dokvalifikacije i prekvalifikacije (sticanje stručnih znanja u vezi sa zvanjem/zanimanjem, dodatno obrazovanje u okviru istog zanimanja ili za drugo zanimanje u odnosu na postojeće, ali u okviru istog ili višeg stepena naobrazbe) nastoji se povećati tržišna konkurentnost određenog broja osoba sa nižim kvalifikacijama i srednjom stručnom spremom.

Subvencije se odobravaju u visini do 1.500 KM (nastava i materijalni troškovi, troškovi naknade za ishranu, prijevoz, osiguranje na poslu i sl.) za obuku koja traje najduže do tri

mjeseca. Ovaj program započet je u 2009. godini, ali je zbog dinamike realizacije nastavljen i u 2010. godini.

Pregled sufinansiranja programa obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije u FBiH					
Re d br.	Kanton	Naziv programa	Broj obuhvać enih osoba	Isplaćeno ukupno sredstava u KM	Isplaćeno sredstava u 2010. u KM
1.	Unsko-sanski	Program dokvalifikacije, prekvalifikacije i obuke	100	150.000,00	75.000,00
2.	Posavski	Program zapošljavanja nezaposlenih djelatnika	131	196.500,00	0
3.	Tuzlanski	-	-	-	-
4.	Zeničko- dobojski	1. Edukacijom do zaposlenja 2. Program stručne obuke deficitarnih zanatskih zanimanja (zavarivači) 3. Stručna obuka – rukovanje i programiranje CNC strugova	270	405.500,00	202.500,00
5.	Bosansko- podrinjski	Program sufinansiranja zapošljavanja kroz stručnu obuku, prekvalifikaciju i dokvalifikaciju nezaposlenih osoba	60	78.000,00	33.000,00
6.	Srednjobosanski	Program prekvalifikacije, dokvalifikacije i doobuke određenih ciljnih grupa sa evidencije nezaposlenih	150	225.000,00	112.500,00
7.	Hercegovačko- neretvanski	Program sufinansiranja zapošljavanja kroz stručnu obuku, prekvalifikaciju i dokvalifikaciju nezaposlenih osoba	100	150.000,00	75.000,00
8.	Zapadnoherceg ovački	Program sufinansiranja prekvalifikacije, dokvalifikacije i stručnog osposobljavanja	50	75.000,00	37.500,00
9.	Kanton Sarajevo	Program finansiranja i sufinansiranja stručne obuke i drugih oblika sticanja znanja i vještina nezaposlenih osoba	140	210.000,00	105.000,00
10.	Kanton 10 (Livno)	Program prekvalifikacije, dokvalifikacije i stručnog osposobljavanja	100	75.000,00	0
UKUPNO			1.101	1.565.000,0 0	640.500,00

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje

Program sufinansiranja zapošljavanja mladih osoba bez radnog iskustva koji direktno realizira Zavod

Programom sufinansiranja mladih osoba bez radnog iskustva² iz 2009. godine omogućeno je zapošljavanje, tj. sticanje prvog radnog iskustva za 291 mladu osobu (160 sa visokom, devet sa višom, 67 sa srednjom stručnom spremom III stepena i 55 osoba sa srednjom stručnom spremom IV stepena) kod 167 poslodavaca. Za realizaciju ovog programa u 2010. godini utrošeno je 968.751 KM.

Program sufinansiranja zapošljavanja osoba sa invaliditetom i drugih teže zapošljivih grupa nezaposlenih osoba koji direktno realizira Zavod

Ovim programom je predviđeno zapošljavanje osoba s procentom invaliditeta od najmanje 60% i osoba sa invaliditetom sa smetnjama u psihičkom razvoju/mentalnom retardacijom, te žena žrtava nasilja, i to na osnovu zapošljavanja i samozapošljavanja kod poslodavaca.

Za te namjene predviđena su bespovratna finansijska sredstva Federalnog zavoda, i to:

-za sufinansiranje zapošljavanja nezaposlenih osoba s invaliditetom i žena žrtava nasilja kod poslodavaca 700 KM mjesečno po osobi, u trajanju od 12 mjeseci i uz obavezu poslodavca da osobu zaposlenu po Programu zadrži u radnom odnosu najmanje 12 mjeseci;

-za sufinansiranje samozapošljavanja 8.400 KM po osobi, uz obavezu obavljanja registrirane djelatnosti u trajanju od najmanje 12 mjeseci.

Realizacija Programa sufinansiranja zapošljavanja osoba sa invaliditetom i drugih teže zapošljivih grupa nezaposlenih osoba počela je krajem 2009. godine, nastavila se u 2010. godini, a završit će se polovinom 2011. godine. Programom je zaposleno 167 nezaposlenih osoba: 53 kao fizička lica (samozapošljavanje), a 114 zapošljavanjem kod 83 pravna subjekta. Od toga je 90 muškarca (54%) i 77 žena (46%). Prosječna invalidnost je 70%, a prosječna dužina prijave na evidenciji službi za zapošljavanje je 44 mjeseca (3,8 godina). Prema kvalifikacionoj strukturi po Programu je najviše zastupljena SSS (36%), zatim KV (32%) i NKV (17%), a najmanje VSS (5%). Među korisnicima sredstva za samozapošljavanje su dvije žene žrtve nasilja. Za realizaciju Programa u 2010. godini isplaćena su sredstva u iznosu od 1.149.400,00 KM.

Pregled broja zaposlenih i samozaposlenih po kantonima u FBiH					
Red. br.	Kanton	Broj poslodavaca	Broj zaposlenih	Broj samozaposlenih	Odobreno u KM
1.	Unsko-sanski	7	9	8	142.800
2.	Posavski	13	15	4	159.600
3.	Tuzlanski	16	18	7	210.000
4.	Zeničko-dobojski	5	5	7	100.800
5.	Bosansko-podrinjski	9	9	5	117.600
6.	Srednjobosanski	1	2	1	25.200
7.	Hercegovačko-neretvanski	6	22	0	184.800
8.	Zapadnohercegovački	13	13	3	134.400
9.	Kanton Sarajevo	13	21	13	285.600

² Javni poziv za realizaciju Programa objavljen je 1.6.2009. godine

Pregled broja zaposlenih i samozaposlenih po kantonima u FBiH					
Red. br.	Kanton	Broj poslodavaca	Broj zaposlenih	Broj samozaposlenih	Odobreno u KM
10.	Kanton 10 (Livno)	0	0	5	42.000
UKUPNO		83	114	53	1.402.800

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje

Program zapošljavanja i samozapošljavanja povratnika

Programom samozapošljavanja i zapošljavanja povratnika u 2010. godini daje se podrška u stvaranju uvjeta za održivi povratak, te je predviđeno zapošljavanje nezaposlenih osoba (povratnika) po dva osnova:

- sufinansiranjem poslodavaca radi poticanja zapošljavanja povratnika koji su prijavljeni na evidenciju nezaposlenih, u iznosu od 3.000 KM bespovratno po osobi, sa obavezom poslodavca da osobu zaposlenu po Programu zadrži u radnom odnosu najmanje 12 mjeseci;
- sufinansiranjem samozapošljavanja nezaposlenih povratnika u iznosu od 4.000 KM do 5.000 KM bespovratno po osobi, sa obavezom da se ne može prijaviti na evidenciju biroa za zapošljavanje narednih 12 mjeseci od dana dobivanja odobrenih finansijskih sredstava, i to za pokretanje: poljoprivredne djelatnosti (5.000 KM); zanatske djelatnosti (4.500 KM); seoskog turizma ili druge vrste malog biznisa (4.000 KM).

Zarealizaciju Programa u 2010. godini odobrena su sredstva u iznosu od 2.189.000 KM, i to 899.000 KM za samozapošljavanje 185 osoba sa evidencije nezaposlenih i 1.290.000 KM za zapošljavanje 430 osoba kod 100 poslodavaca. Od realizacije samozapošljavanja odustalo je 11 povratnika (kojima je odobreno 53.000 KM) i četiri poslodavca (kojima je odobreno 12.000 KM za zapošljavanje četiri povratnika). Jedan poslodavac je zaposlio tri umjesto 40 povratnika. Posao su dobila 563 povratnika. Do kraja 2010. godine realizirano je 938.210 KM, odnosno ukupno 2.290.000 KM zajedno sa obavezama po ugovorima po ovakvom programu iz 2009. godine. Ostatak odobrenih a nerealiziranih sredstava usmjerit će se u poticaj zapošljavanja po osnovu novih programa u 2011. godini.

Program zapošljavanja i samozapošljavanja Roma

Federalni zavod za zapošljavanje je, u skladu sa Memorandumom o razumijevanju za implementaciju Akcionog plana BiH za rješavanje problema Roma u oblasti zapošljavanja, donio Program zapošljavanja i samozapošljavanja Roma u 2009. godini. U 2010. godini je nastavljena realizacija ovog programa, odnosno odobrenih sredstva.

Pregled zaposlenih i samozaposlenih Roma po kantonima					
Red. br.	Kanton	Broj poslodavaca	Broj zaposlenih	Broj samozaposlenih	Odobreno sredstava u KM.
1.	Unsko-sanski	7	8	30	176.000
2.	Posavski	2	2	13	62.000
3.	Tuzlanski	11	17	3	91.500

4.	Zeničko-dobojski	2	3	0	13.500
5.	Bosansko-podrinjski	0	0	0	0
6.	Srednjobosanski	2	2	6	33.000
7.	Hercegovačko-neretvanski	0	0	0	0
8.	Zapadnohercegovački	0	0	0	0
9.	Kanton Sarajevo	5	7	7	64.000
10.	Kanton 10 (Livno)	0	0	0	0
UKUPNO		29	39	59	440.000

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje

Raspoloživa finansijska sredstva u iznosu od 440.000 KM, predviđena za podršku zapošljavanja i samozapošljavanja Roma u FBiH, usmjerena su za:

1. sufinansiranje poslodavaca radi zapošljavanja Roma sa evidencije nezaposlenih u iznosu od 4.500 KM po osobi, od čega se 3.000 KM odnosi na opremanje radnog mjesta i 1.500 KM na osposobljavanje/obuku za radno mjesto;
2. sufinansiranje samozapošljavanja Roma u iznosu od 4.000 KM do 5.000 KM po osobi za:
 - zanatstvo ili srodnu djelatnost (stari zanati, domaća radinost, proizvodno i uslužno zanatstvo) u iznosu od 5.000 KM,
 - sakupljanje sekundarnih sirovina u iznosu od 4.500 KM,
 - poljoprivredu (plastenička proizvodnja, pčelarstvo ili druga grana poljoprivrede) ili drugu djelatnost u iznosu od 4.000 KM. U 2010. godini realizirano je ukupno 346.050 KM, a ovim programom je zaposleno 98 pripadnika ciljne grupe, od čega je 27 žena.

Sa Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice BiH, entitetskim zavodima za zapošljavanje i Zavodom za zapošljavanje BD 15.11.2010. godine potpisan je Memorandum o razumijevanju za implementaciju Akcionog plana BiH za rješavanje problema Roma u oblasti zapošljavanja za 2010. godinu, kojim su za FBiH predviđena finansijska sredstva u iznosu od 440.000 KM, a Odlukom Vlade FBiH za zapošljavanje Roma izdvojena su sredstva u iznosu od 100.000 KM.

Projekat podrške mrežama za socijalnu sigurnost i zapošljavanje (SSNESP)

Cilj Projekta podrške mrežama za socijalnu sigurnost i zapošljavanje (SSNESP) jeste pružanje podrške u posredovanju pri zapošljavanju za one koji aktivno traže posao a izgube pravo na novčana primanja ili su socijalno ugroženi. U periodu od 2010. do 2014. godine planirano je da se ovim projektom obuhvati oko 6.000 ugroženih nezaposlenih osoba, i to: nezaposlene osobe registrirane kod službi za zapošljavanje u FBiH kojima prestane pravo na primanje gotovinskih transfera, kao što su osobe sa onesposobljenjem (civilne, ratne vojne, žrtve rata) i demobilizirani borci, te osobe koje aktivno traže posao, registrirane kod službi za zapošljavanje u FBiH i identificirane kao ugrožene i teško zapošljive kategorije (žene i muškarci nezaposleni duže od 15 mjeseci; žene i muškarci dobi preko 40 godina; mladi dobi od 15 do 24 godine sa niskim stepenom obrazovanja ili prekinutim srednjim obrazovanjem; mladi dobi od 15 do 24 godine sa nižim i srednjim stepenom obrazovanja nezaposleni duže od šest mjeseci; osobe za višim i visokim stepenom obrazovanja nezaposlene duže od 12 mjeseci; povratnici; socijalno ugrožene osobe, odnosno korisnici prava iz socijalne zaštite).

Projekat se finansira iz sredstava Federalnog zavoda i kredita kod Međunarodne asocijacije za razvoj (IDA), u saradnji sa Federalnim ministarstvom rada i socijalne politike – Jedinicom za implementaciju projekata socioekonomske podrške, obuke i prezapošljavanja (PIU

SESER), a realiziraju ga kantonalne službe za zapošljavanje. Od ukupno 1.233 osobe obuhvaćene ovim projektom 62% su muškarci, a 38% su žene. Do 31.12.2010. godine Federalni zavod je uplatio 250.000 KM, a ukupna vrijednost obaveza po Projektu u 2010. godini za samozapošljavanje, obuku uz rad i zapošljavanje, obuku nezaposlenih i mobilnost radne snage je 1.972.605,70 KM.

Program dugoročnih plasmana za podsticaj zapošljavanja

Programom dugoročnih plasmana za podsticaj zapošljavanja iz sredstava revolving kreditne linije promijenjen je pristup i koncept kreditiranja iz vlastitih namjenskih sredstava, čime su ta sredstva postala dostupna većem broju korisnika. Sredstva revolving kreditne linije se koriste posredstvom Razvojne banke FBiH, u svrhu pružanja posebnih uvjeta za one korisnike koji imaju mogućnost i potrebu da novim zapošljavanjem radne snage ili samozapošljavanjem doprinesu ublažavanju problema nezaposlenosti. Iznos kredita je:

- za industriju 25.000 KM po novozaposlenom radniku
- za zanatstvo i usluge 15.000 KM po novozaposlenom radniku
- za poljoprivrednu proizvodnju 10.000 KM po novozaposlenom radniku.

Rok otplate kredita je do sedam godina za industriju, zanatstvo, usluge i poljoprivrednu proizvodnju, uključujući grace period. Na zahtjev korisnika kredita, rok otplate kredita može biti i kraći. Grace period je do 12 mjeseci za industriju, zanatstvo, usluge i poljoprivrednu proizvodnju, a dvije godine za poljoprivrednu proizvodnju – zasadi. Kamatne stope za kreditnu liniju gdje rizik snosi banka su 4% za industriju, zanatstvo i usluge (2% kamata RB FBiH + 2% kamata poslovne banke) i 3% za poljoprivrednu proizvodnju (1,5% kamata RB FBiH + 1,5% kamata poslovne banke). Kamatne stope za kreditnu liniju namijenjenu za zapošljavanje nezaposlenih demobilisanih boraca, gdje rizik snosi Federalni zavod, jesu 4% za industriju, zanatstvo i usluge (kamata RB FBiH u skladu sa Ugovorom o komisionim poslovima) i 3% za poljoprivrednu proizvodnju (kamata RB FBiH u skladu sa Ugovorom o komisionim poslovima).

U izvještajnom periodu po kreditnoj liniji *ZZ-260/revolving* realizirano je šest novih kredita, u ukupnom iznosu od 1.710.000 KM (uz obavezu zapošljavanja 70 novih zaposlenika), a po kreditnoj liniji *ZZ-266/zapošljavanje demobilisanih boraca* nije realiziran ni jedan kredit. Od početka realizacije Programa do kraja 2010. godine po kreditnoj liniji *ZZ-260/revolving* odobreno je 140 kredita za zapošljavanje 1.224 nova i zadržavanje 4.194 postojeća radnika. Do kraja 2010. godine po ovoj kreditnoj liniji otplaćeno je 39 kredita u ukupnom iznosu od 4.574.143,21 KM sa naplaćenom redovnom i zateznom kamatom od 377.456,80 KM. Istovremeno, po kreditnoj liniji *ZZ-266/zapošljavanje demobilisanih boraca* odobreno je 46 kredita za zapošljavanje 171 novog i zadržavanje 171 postojećeg zaposlenika. Do 31.12.2010. godine po ovoj kreditnoj liniji otplaćena su tri kredita, u ukupnom iznosu od 45.000 KM naplaćene glavnice i 3.405,31 KM redovne i zatezne kamate.

Program sufinansiranja mladih osoba bez radnog iskustva koji se realizira posredstvom kantonalnih službi za zapošljavanje

Ovim programom planirano je zapošljavanje nezaposlenih osoba bez radnog iskustva mlađih od 30 godina koji imaju visoku, višu ili srednju stručnu spremu III stepena i IV stepena. Njihovo zapošljavanje stimulirano je kod poslodavaca na osnovu:

- sufinansiranja 250 osoba SSS – III stepena u trajanju od šest mjeseci u bruto iznosu od 450 KM mjesečno;
- sufinansiranja 151 osobe SSS – IV stepena u trajanju od šest mjeseci u bruto iznosu od 500 KM mjesečno;
- sufinansiranja 23 osobe VŠS u trajanju od 12 mjeseci u bruto iznosu od 550 KM;
- sufinansiranja 100 osoba VSS u trajanju od 12 mjeseci u bruto iznosu od 600 KM mjesečno.

Ukupno je zaposleno 869 osoba, i to 487 VSS, 57 VŠS, 181 SSS IV stepena i 144 SSS III stepena, a do 31.12.2010. godine realizirana su sredstva u iznosu od 2.577.050 KM.

Program zapošljavanja osoba sa invaliditetom i drugih teže zapošljivih grupa nezaposlenih osoba koji se realizira posredstvom kantonalnih službi za zapošljavanje

Programom je predviđeno da se u 2010. godini sufinansira zapošljavanje nezaposlenih osoba s invaliditetom od najmanje 60%, osoba sa smetnjama u psihičkom razvoju/ mentalnom retardacijom, te žena žrtava nasilja, i to na osnovu zapošljavanja kod poslodavaca i samozapošljavanja. Bespovratnim finansijskim sredstvima Federalnog zavoda omogućeno je:

- sufinansiranje zapošljavanja osoba iz ciljne grupe kod poslodavaca u iznosu od 700 KM mjesečno po osobi, u trajanju od 12 mjeseci i uz obavezu poslodavca da osobu zaposlenu po Programu zadrži u radnom odnosu najmanje 12 mjeseci,
- sufinansiranje samozapošljavanja 8.400 KM po osobi, uz obavezu obavljanja registrirane djelatnosti u trajanju od najmanje 12 mjeseci, i to za: poljoprivrednu i zanatsku djelatnost, domaću radinost, seoski turizam ili druge djelatnosti.

Pregled broja zaposlenih i samozaposlenih po kantonima u FBiH						
R. br.	Kanton	Broj poslodavaca	Broj zaposlenih	Broj samozaposlenih	Odobreno u KM	Uplaćeno u KM
1.	Unsko-sanski	7	7	5	100.800,00	50.400,00
2.	Posavski	8	8	0	67.200,00	67.200,00
3.	Tuzlanski	21	37	7	193.200,00	193.200,00
4.	Zeničko-dobojski	20	21	15	336.000,00	168.000,00
5.	Bosansko-podrinjski	8	8	3	92.400,00	46.200,00
6.	Srednjobosanski	4	4	8	100.600,00	100.600,00
7.	Hercegovačko-neretvanski	7	18	0	159.600,00	79.800,00
8.	Zapadnohercegovački	10	10	0	84.000,00	42.100,00
9.	Kanton Sarajevo	20	20	5	210.000,00	105.000,00
10.	Kanton 10 (Livno)	1	2	2	336.000,00	16.800,00
UKUPNO		106	135	45	1.679.800,00	869.300,00

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje

Iz ciljne grupe ukupno je zaposleno 180 osoba, od čega su tri žene žrtve nasilja. Do 31.12.2010. godine realizirana su sredstva u iznosu od 869.300 KM.

Program zapošljavanja i samozapošljavanja žena koji se realizira posredstvom kantonalnih službi za zapošljavanje

Programom je predviđeno da se u 2010. godini pruži podrška u zapošljavanju nezaposlenih žena dobi preko 30 godina, bez obzira na stepen obrazovanja, a koje su prijavljene na

evidenciju nezaposlenih u FBiH najmanje šest mjeseci. Za realizaciju Programa predviđena su bespovratna finansijska sredstva, i to za:

- sufinansiranje poslodavaca, radi zapošljavanja nezaposlenih osoba – žena iz ciljne grupe, u iznosu od 3.000 KM po osobi, uz obavezu poslodavca da osobu zaposlenu po Programu zadrži u radnom odnosu najmanje 12 mjeseci,
- sufinansiranje samozapošljavanja žena u iznosu od 4.000 KM do 5.000 KM po osobi, i to za obavljanje registrirane djelatnosti, uz obavezu obavljanja registrirane djelatnost u trajanju od najmanje 12 mjeseci (poljoprivredna djelatnost 5.000 KM, zanatska djelatnost 4.500 KM, seoski turizam ili druga djelatnost 4.000 KM).

Pregled broja zaposlenih i samozaposlenih žena po kantonima u FBiH						
R. br.	Kanton	Broj poslodavaca	Broj zaposlenih	Broj samo-zaposlenih	Odobreno u KM	Uplaćeno u KM
1.	Unsko-sanski	15	29	22	197.000,00	197.000,00
2.	Posavski	15	29	5	112.000,00	112.000,00
3.	Tuzlanski	21	44	17	208.500,00	191.500,00
4.	Zeničko-dobojski	54	77	60	485.500,00	485.500,00
5.	Bosansko-podrinjski	8	13	19	171.500,00	171.500,00
6.	Srednjobosanski	22	42	30	257.500,00	257.500,00
7.	Hercegovačko-neretvanski	11	23	21	189.000,00	189.000,00
8.	Zapadnohercegovački	10	10	2	39.500,00	39.500,00
9.	Kanton Sarajevo	14	33	56	440.000,00	440.000,00
10.	Kanton 10 (Livno)	9	9	38	214.000,00	107.000,00
UKUPNO		179	309	270	2.314.500,00	2.190.500,00

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje

Programi obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije koji se realiziraju posredstvom kantonalnih službi za zapošljavanje

Sufinansiranje programa obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije za poznatog poslodavca, te nezaposlenih osoba za tržište rada, jedna je od najvažnijih aktivnosti koju provode javne službe za zapošljavanje. Za tu namjenu predviđena su bespovratna finansijska sredstva, i to za: sufinansiranje informatičke obuke u iznosu do 300.00 KM po osobi, te sufinansiranje obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije u iznosu do 1.500,00 KM po osobi u trajanju do tri mjeseca, za poznatog poslodavca, uz obavezu poslodavca da zaposli osobu čija se obuka, dokvalifikacija i prekvalifikacija sufinansira, odnosno već zaposlenu osobu nakon obuke, zadrži u radnom odnosu u trajanju od najmanje 12 mjeseci (ukoliko uvodi nove tehnologije i sl.). Federalni zavod je u protekloj godini sufinansirao takve programe u iznosu od 962.977 KM, čija se neposredna realizacija odvijala posredstvom kantonalnih službi za zapošljavanje. Zaključno sa 31.12.2010. godine, programom informatičke obuke obuhvaćena je 901 nezaposlena osoba, dok je nakon stručne obuke zaposleno 287 osoba sa evidencije nezaposlenih, a 167 zaposlenih osoba je zadržalo postojeće radno mjesto.

Programi kantonalnih službi za zapošljavanje

Pored sredstava koje je obezbijedio Federalni zavod za zapošljavanje, za realizaciju mjera aktivne politike zapošljavanja u 2010. godini, kantonalne službe za zapošljavanje su svojim sredstvima ili uz pomoć drugih institucija implementirale programe prikazane u navedenom pregledu.

Pregled aktivnosti kantonalnih službi za zapošljavanje u FBiH					
	Služba za zapošljavanje (kanton/županija)	Vrsta mjere/poticaja – Naziv programa	Ciljna grupa	Izvor finansiranja	Broj
1	Zeničko-dobojski	Program poticaja zapošljavanja VSS pripravnika	Sve osobe, član 28. Zakona o radu	Vlada Zeničko-dobojskog kantona	100
2	Bosansko-podrinjski	Program zapošljavanja nezaposlenih osoba sa evidencije bez radnog iskustva sa završenom VSS i VŠS kroz volontiranje	Nezaposlene osobe sa VSS i VŠS	Služba za zapošljavanje Bosansko-podrinjskog kantona	24
		Poticaj zapošljavanja nezaposlenih osoba sa evidencije Službe za zapošljavanje Bosansko-podrinjskog kantona bez radnog iskustva sa završenom VSS i VŠS kroz volonterski rad	Nezaposlene osobe sa VSS i VŠS	Vlada Bosansko-podrinjskog kantona	22
3	Srednjobosanski kanton	Program poticaja zapošljavanja ili volontiranja mladih u 2010. godini	Nezaposlene osobe sa VSS i VŠS	Služba za zapošljavanje Srednjobosanskog kantona	38
4	Hercegovačko-neretvanski kanton	Program poticaja zapošljavanja „Posao za invalide“	Osobe sa invaliditetom, prijavljene na evidenciju nezaposlenih	Služba za zapošljavanje Hercegovačko-neretvanskog kantona	6
		Program poticaja zapošljavanja mladih osoba sa VSS bez radnog iskustva	Nezaposlene osobe sa VSS		85
		Program poticaja zapošljavanja mladih osoba sa VSS bez radnog iskustva	Nezaposlene osobe sa VSS		43
5	Kanton Sarajevo	Sufinansiranje zapošljavanja pripravnika sa VSS, VŠS, SSS i KV	Pripravnici	JU „Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo“	418
		Posao za sve	Nezaposlene osobe sa radnim iskustvom		383

Pregled aktivnosti kantonalnih službi za zapošljavanje u FBiH					
	Služba za zapošljavanje (kanton/županija)	Vrsta mjere/poticaja – Naziv programa	Ciljna grupa	Izvor finansiranja	Broj
		Javni radovi	Socijalno ugrožene osobe, osobe sa blagom retardacijom i osobe koje nisu dugo bile u radnom odnosu		519
		Program sufinansiranja zapošljavanja osoba sa invaliditetom	Osobe sa invaliditetom, prijavljene na evidenciju nezaposlenih		10
6	Kanton 10 (Livno)	Program poticaja zapošljavanja pripravnika sa VSS	Mlade osobe bez radnog iskustva, prijavljene na evidenciju nezaposlenih	Županijski zavod za upošljavanje	15
		Program poticaja zapošljavanja pripravnika sa VŠS	Mlade osobe bez radnog iskustva, prijavljene na evidenciju nezaposlenih		4
UKUPNO					1.667

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje

Projekat „Socijalna, poduzetnička i e-inkluzija žena 40+“

Federalni zavod za zapošljavanje je zajedno sa Vanjskotrgovinskom komorom BiH - Institutom za edukaciju (ECOS) i Fondacijom za socijalno uključivanje finansirao i realizirao projekat „Socijalna, poduzetnička i e-inkluzija žena 40+“. Cilj Projekta, kojim je obuhvaćeno 200 žena starijih od 40 godina sa evidencije nezaposlenih Službe za zapošljavanje Kantona Sarajevo iz četiri opštine Grada Sarajevo te Ilidže i Vogošće, bio je smanjenje isključenosti žena sa tržišta rada. U okviru Projekta održane su dvije vrste obuke: informatičko opismenjavanje kroz ECDL Start školu računara, koja ima za cilj osposobljavanje polaznika i potpuno savladavanje rada na računaru, te pohađanje Škole malog biznisa, kroz koju se stiče znanje o tome kako registrirati preduzeće ili obrt, napraviti biznis plan, dobiti novac za

realizaciju ideja, te kako aktivno tražiti posao. Ukupna vrijednost Projekta je 126.500 KM, a Federalni zavod za zapošljavanje je osigurao 37.500 KM, od čega je u 2010. godini realizirao 30.000 KM jer je realizacija Projekta nastavljena u 2011. godini.

Pilot projekat Virtualno preduzeće

Projekat Virtualno preduzeće realiziran je u Kantonu Sarajevo kao pilot projekat koji je uspješno završilo 15 nezaposlenih osoba. Ovaj projekat podrazumijeva desetosedmičnu obuku za mlade nezaposlene osobe u sklopu virtualne firme u kojoj kroz vježbu, uz mentorsku firmu iz realnog sektora, stiču iskustva i praktična znanja radi lakšeg uključivanja na tržište rada iz oblasti kao što su komercijala, osnove računovodstva, marketing, nabavke i sl. Poslovanje Virtualnog preduzeća se odvija u okviru mreže od oko 6.500 virtualnih firmi širom svijeta. Ovaj metod osposobljavanja nezaposlenih mladih osoba je u zemljama Evropske unije uobičajen, te se pokazao uspješnim. U narednom periodu se očekuje implementacija ovog projekta i u ostalim kantonima.

Program zapošljavanja i zadržavanja mladih u BiH (YERP)

U 2010. godini započeta je realizacija Programa zadržavanja i zapošljavanja mladih u BiH (YERP), koji, u saradnji sa javnim službama za zapošljavanje, realiziraju: Razvojni program Ujedinjenih nacija (UNDP), Fond Ujedinjenih nacija za djecu (UNICEF), Volonteri Ujedinjenih nacija (UNV), Međunarodna organizacija za migracije (IOM), Fond Ujedinjenih nacija za stanovništvo (UNFPA), Fond za ostvarivanje milenijских ciljeva razvoja (MDG-F). Jedan od ciljeva Programa jeste jačanje kapaciteta javnih službi za zapošljavanje i stvaranje preduvjeta za pružanje profesionalnih i efikasnih usluga mladim nezaposlenim osobama, Federalni zavod i kantonalne službe za zapošljavanje su sa Razvojnim programom Ujedinjenih nacija (UNDP) potpisale Memorandum o razumijevanju kojim su definirane aktivnosti i obaveze svih strana u okviru druge komponente Programa zapošljavanja i zadržavanja mladih u BiH (YERP). U okviru tog projekta planirano je formiranje centara za informiranje, savjetovanje i obuku (CISO) u službama za zapošljavanje F BiH. U toku 2010. godine određene su lokacije i izvršena rekonstrukcija i opremanje prostora za sedam CISO (Sarajevo, Bihac, Mostar, Zenica, Vitez, Tuzla, Orašje). U 2011. godini se očekuje rekonstrukcija prostora u Goraždu i Livnu. Organizirane su višednevne obuke za zaposlenike CISO o informiranju i savjetovanju u zapošljavanju.

Korisnici usluga CISO su nezaposlene osobe do 30 godina života, učenici pred izborom daljeg obrazovanja i zanimanja, poslodavci i drugi zainteresirani. U CISO će se moći dobiti informacije o obrazovnom sistemu, programima zapošljavanja, slobodnim radnim mjestima, poslodavcima, legalnim migracijama, a bit će organizirani grupno i individualno savjetovanje o načinima aktivnog traženja zaposlenja, razvoju karijere, izrada individualnih planova zapošljavanja, obuke za rad na računarima i kursevi stranih jezika i dr. Zvanično otvaranje ovih centara planirano je za početak marta 2011. godine, kada će se pokrenuti i aktivnost podrške zapošljavanju više stotina mladih bez radnog iskustva kod poslodavca.

Projekat zapošljavanja mladih (YEP)

Projekat zapošljavanja mladih u BiH (YEP) finansiraju Švicarska agencija za razvoj i saradnju (SDC) i Austrijska razvojna agencija (ADC), a realizira ga njemačka konsultantska firma GOPA sa četiri partnerske kompanije iz BiH (Agencijom Spektar Banjaluka, Development Studiom d.o.o., poznatijim kao www.posao.ba, Promente Sarajevo i Taldi Tuzla), a u saradnji sa Federalnim zavodom za zapošljavanje i Zavodom za zapošljavanje RS. Projekat se sastoji od četiri komponente fokusirane na aktivne mjere zapošljavanja, prvenstveno kroz karijerne centre u odabranim školama, poduzetničku obuku, savjetodavno djelovanje na mlade koji traže zaposlenje i razvoj saradnje između zavoda za zapošljavanje i privatnih agencija koje se bave zapošljavanjem, što treba dovesti do pozitivnih promjena na tržištu rada. Polazeći od

činjenice da je zapošljavanje mladih ljudi jedan od prioriteta djelovanja javnih i privatnih subjekata u oblasti zapošljavanja, pokrenute su aktivnosti na uspostavljanju klubova za traženje posla, čija je osnovna namjena da mladim osobama, koje se na evidenciji nezaposlenih nalaze najmanje šest mjeseci, pomognu da u što kraćem roku ovladaju tehnikama aktivnog traženja posla i steknu potrebno samopouzdanje radi uspješnog pronalaska zaposlenja. Do kraja 2010. godine na osnovu Projekta je zaposleno 450 mladih osoba, a u okviru interaktivnih radionica posjetioci su educirani o zapošljavanju, samozapošljavanju, traženju posla, omladinskim preduzećima i napredovanju u karijeri.

Sajmovi zapošljavanja

U 2010. godini Federalni zavod je podržao održavanje Sajma za zapošljavanje u Vitezu na kojem je učestvovalo 50 preduzeća sa područja Srednjobosanskog kantona, a posao je dobilo oko 150 nezaposlenih osoba. Također, u organizaciji Službe za zapošljavanje Kantona Sarajevo održan je sajam zapošljavanja u Sarajevu koji je posjetilo više od 7.000 nezaposlenih osoba. Oko 50 poslodavaca na ovom sajmu nudilo je 380 slobodnih radnih mjesta. Najviše je bilo traženje za zaposlenicima u oblasti komercijale. Među posjetiocima Sajma najbrojnije su bile osobe koje su završile fakultete društvenog smjera, ali je tražnja za tim profilom zanimanja bila neznatna. Radi jačanja saradnje sa poslodavcima i drugim socijalnim partnerima, Federalni zavod je sa Udruženjem poslodavaca FBiH, u skladu sa Sporazumom o saradnji, pripremio projekat Sajmovi zapošljavanja u FBiH u 2011. godini s ciljem promocije ponude i tražnje na tržištu rada, saradnje sa poslodavcima i obrazovnim institucijama, te općenito razvoja privrede u BiH.

Profesionalna orijentacija i selekcija

Profesionalna orijentacija u Federalnom zavodu i kantonalnim službama za zapošljavanje temelji se na načelima Rezolucije o cjeloživotnoj karijernoj orijentaciji, prema kojoj se karijerna orijentacija odnosi na raspon aktivnosti koje građanima bilo koje dobi i u bilo kojem trenutku njihova života omogućavaju da prepoznaju svoje sposobnosti, kompetencije i interese. Korisnici usluga profesionalne orijentacije su nezaposlene osobe koje aktivno traže posao ili se pripremaju za zapošljavanje i programe obuke, učenici pred izborom daljeg obrazovanja, te poslodavci koji žele zaposliti nove radnike.

Kao nastavak aktivnosti koje je inicirao i finansirao Federalni zavod u okviru realizacije projekta Centar za osposobljavanje stručnih radnika i razvoj i implementaciju aktivne politike zapošljavanja, u 2010. godini su javne službe za zapošljavanje u FBiH intenzivirale rad sa nezaposlenim osobama i tražiteljima zaposlenja kroz tri vrste seminara: jednodnevne informativne seminare, dvodnevne motivacijske seminare i program pripreme za zapošljavanje „Uspjet ću!“. Tokom 2010. godine na 1.210 jednodnevnih informativnih seminara bilo je prisutno 15.013 nezaposlenih osoba (od toga 7.102 muškarca i 7.911 žena) na kojima se nastojalo postići što veći stepen saznanja nezaposlenih osoba o pravima i obavezama koje imaju u skladu sa svojim statusom nezaposlene osobe, kao i o aktuelnim programima zapošljavanja. Na 75 dvodnevnih motivacijskih seminara, namjenjenih lakše zapošljivim kategorijama nezaposlenih osoba, učestvovalo je 789 nezaposlenih osoba (321 muškarac i 468 žena). Dvodnevnim programom nastojalo se produbiti saznanja nezaposlenih osoba o vještinama aktivnog traženja zaposlenja kao što su: samoprocjena, razvijanje mreže socijalnih kontakata, vještine pisanja biografije, prpratnog pisma, vještine samopredstavljanja kod potencijalnog poslodavca i sl. Program „Uspjet ću!“ namijenjen je teže zapošljivim grupama nezaposlenih osoba. Pojedinačni seminari traju četiri sedmice, tokom kojih nezaposlene osobe, pored vještina aktivnog traženja zaposlenja prolaze i poseban psihosocijalni program kojim se nastoje reintegrirati na tržište rada. U 2010. godini Federalni zavod je sufinansirao realizaciju ovog programa u službama za zapošljavanje Srednjobosanskog i Hercegovačko-neretvanskog kantona, a Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo nastavila je samostalno izvođenje i finansiranje ovog programa. Za realizaciju ovog

programa utrošeno je 131.864 KM. Na 123 održana seminara učestvovala su 1.374 nezaposlene osobe (542 muškarca i 832 žene).

Federalni zavod je u saradnji sa kantonalnim službama za zapošljavanje proteklih godina koordinirao i djelovao na uspostavljanju sistema redovnog profesionalnog informiranja u osnovnim i srednjim školama u FBiH. Te aktivnosti su preventivnog djelovanja sa ciljem informiranja učenika o značaju izbora daljeg obrazovanja i uključivanja na tržište rada. Također, Federalni zavod i kantonalne službe za zapošljavanje redovno dostavljaju svoje statističke biltene i rezultate ispitivanja tržišta rada ministarstvima obrazovanja na svim nivoima, radi kreiranja upisne politike. U toku 2010. godine u aktivnosti profesionalnog informiranja uključeno je 196 osnovnih i 113 srednjih škola, odnosno oko 20.000 učenika završnih razreda osnovnih i srednjih škola bilo je uključeno u ove aktivnosti.

Koordinatori aktivnosti profesionalne orijentacije iz Federalnog zavoda i Službe za zapošljavanje Srednjobosanskog kantona učestvovala su u nastavku realizacije regionalnog projekta „*Prelazak mladih u svijet zanimanja na zapadnom Balkanu*“. Projekat ima za cilj unapređenje sistema profesionalne orijentacije u zemljama zapadnog Balkana, prema uzoru na austrijski sistem, a finansiralo ga je Njemačkog društva za tehničku saradnju (GTZ). U sklopu ovog projekta, održana je obuka o petofaznom modelu za 16 nastavnika i pedagoga iz četiri pilot škole sa područja FBiH. Nastavnici i pedagozi su implementirali ove aktivnosti u osnovnim školama u kojima su zaposleni. Također, izrađeni su „*Priručnik za nastavnike osnovnih škola i omladinske lidere – Petofazni model profesionalne orijentacije*“ i „*Profesionalna orijentacija – pet koraka do odluke o školi i zanimanju*“.

Ispitivanje tržišta rada

U okviru redovnih aktivnosti Federalnog zavoda i kantonalnih službi za zapošljavanje, krajem 2010. godine u svim kantonima FBiH provedeno je ispitivanje tržišta rada. Anketirano je 2.569 poslodavaca koji zapošljavaju deset i više zaposlenika. Rezultati anketiranja će poslužiti kao osnova za planiranje odgovarajućih mjera i aktivnosti za unapređenje sektora tržišta rada i zapošljavanja, te za jačanje saradnje sa obrazovnim institucijama. Analiza ispitivanja tržišta rada će biti objavljena u prvoj polovini 2011. godine.

Projekat „Unapređenje aktivnih mjera tržišta rada u BiH“ (IALM)

U 2010. godini započela je realizacija projekta „Unapređenje aktivnih mjera tržišta rada u BiH“ – IALM (EuropeAid/127017/C/SER/BA), koji se provodi s ciljem unapređenja stanja u oblasti aktivnih mjera zapošljavanja u BiH. Provedene su brojne aktivnosti-obuka iz poduzetništva, upravljanja promjenama, dizajniranje i provođenje aktivnih mjera zapošljavanja, kojima je do sada obuhvaćeno oko 100 zaposlenika Federalnog zavoda i kantonalnih službi za zapošljavanje. U toku je osposobljavanje savjetodavaca radi općeg unapređenje savjetodavnog rada u birou za zapošljavanje i jačanja saradnje sa poslodavcima.³

Rad migracionog servisnog centra – promocija regularnih migracija u regionu Z. Balkana

U okviru Migracionog servisnog centra otvorenog u Federalnom zavodu kao dijelu regionalne mreže migracionih servisnih centara, nastavljeno je sa pružanjem informacija u vezi sa promocijom regularnih migracija u zemlje Evropske unije i druge zemlje, kao i mobilnost između država na Balkanu. Klijenti su se najviše interesirali za informacije o mogućnostima migracije u druge zemlje po osnovu zaposlenja i školovanja. Migracioni servisni centar je pružao informacije o mogućnosti emigracije u zemlje Evropske unije, Sjedinjene Američke

³ Biro za zapošljavanje Zenica je izabran kao primjer biroa u kojem će se uspostaviti i primjenjivati tehnologije rada u skladu sa standardom i zahtjevima Evropske unije.

Države, Australiju, Novi Zeland i Kanadu. Uvođenjem bezvизnog režima za BiH u saradnji sa Međunarodnom organizacijom za migracije pokrenuto je ažuriranje informacija o zemljama Evropske unije. Također, u okviru novog projekta (MIDWEB), kao nastavka projekta AENEAS, u sklopu kojeg je i osnovan Migracioni servisni centar, nastavit će se sa otvaranjem novih centara u Bihaću i Sarajevu.

U RS Realizacija programskih aktivnosti Zavoda za zapošljavanje RS u protekloj godini odvijala se u dosta složenim uslovima u kojima je privreda bila pod snažnim uticajem posljedica ekonomske recesije. To se svakako odrazilo i na mogućnosti otvaranja novih radnih mjesta i ukupnu potražnju na tržištu rada. U takvim uslovima Zavod za zapošljavanje RS je težište aktivnosti usmjerio na realizaciju mjera aktivne politike i unapređenje usluga prema poslodavcima i nezaposlenim licima. Jedna od ključnih aktivnosti Zavoda odnosila se na realizaciju funkcije posredovanja što spada u najobimnije i najsloženije poslove Zavoda. Pored konkretnog posredovanja (dovođenje u vezu poslodavca i nezaposlenog lica) koje se odnosilo na realizaciju iskazanih potreba, funkcija posredovanja realizovana je i kroz druge aktivnosti koje se prije svega odnose na mjere aktivne politike. Brze promjene na tržištu rada kao i potrebe prilagođavanja evropskim standardima uticale su na intenziviranje aktivnosti u tom dijelu što je doprinijelo proaktivnom djelovanju i podizanju nivoa kvaliteta usluga poslodavcima i nezaposlenim licima. U 2010. godini posredstvom Zavoda za zapošljavanje RS zaposleno je ukupno 25.054 lica sa evidencije, što u osnovi predstavlja 11% lica više u odnosu na 2009. godinu u kojoj je ukupno zaposleno 22.575 lica.

Pregled broja zaposlenih lica sa evidencije Zavoda za zapošljavanje RS u 2009. i 2010. godini			
Mjesec	2009. godina	2010. godina	Indeks 2:1
	1	2	
januar	1.505	1.002	66,58
februar	1.955	1.375	70,33
mart	2.192	2.014	91,88
april	2.341	2.125	90,77
maj	1.968	2.156	109,55
jun	2.117	2.990	141,24
jul	1.796	2.270	126,39
avgust	1.602	1.957	122,16
septembar	2.267	3.010	132,77
oktobar	1.788	2.716	151,90
novembar	1.546	1.961	126,84
decembar	1.498	1.478	98,66
Ukupno zaposlenih	22.575	25.054	110,98

Izvor: Zavod za zapošljavanje Republike Srpske

Od ukupnog broja zaposlenih 24.477 zaposleno je u različitim sektorima dok je 577 lica zaposleno po osnovu obavljanja privatne djelatnosti. Ako analiziramo način zasnivanja radnog odnosa 13.895 lica ili 56,8% zasnovalo je radni odnos na određeno vrijeme, a 36% ili 8.821 lice na neodređeno vrijeme. Svega 0,3% zasnovalo je sezonski radni odnos a 6,9% lica ili 1.698 zasnovalo je radni odnos u svojstvu pripravnika. Ovi pokazatelji upućuju na još

uvijek prisutnu opreznost poslodavaca kod zapošljavanja na neodređeno vrijeme tako da je znatno više lica zaposleno na određeno vrijeme.

Zapošljavanje po stepenima stručne spreme odnosno po kvalifikacionoj strukturi pokazuje da je najveći broj lica zaposlen u III stepenu – KV radnici 9.200 (36,7%) i lica srednje stručne spreme 7.136 (28,5%) koji su i najbrojniji u ukupnom broju nezaposlenih na evidenciji. U poređenju sa prethodnim godinama trend zapošljavanja po stepenima stručne spreme ostao je skoro isti, osim u VII stepenu stručne spreme gdje je ostvaren značajan porast zapošljavanja lica sa visokom stručnom spremom. Broj zaposlenih lica visoke stručne spreme u 2010.godini veći je za 9,6% u odnosu na 2007.godinu kada je učešće visoke stručne spreme u ukupnom broju zaposlenih sa evidencije iznosilo 8% a u 2010.godini 17,6%.

Analizirajući zapošljavanje po djelatnostima može se konstatovati da je u 2010.godini najveći broj lica zaposlen u oblasti prerađivačke industrije 6.020, zatim slijedi trgovina 4.675 i građevinarstvo 2.506. U društvenim, socijalnim, uslužnim i ostalim javnim djelatnostima zaposleno je 2.274 radnika, u oblasti ugostiteljstva 1.889 i u obrazovanju 1.759 lica. Stopa zapošljavanja prema nivoima obrazovanja u 2010. godini pokazuje da je najveća stopa zapošljavanja ostvarena u visokoj i višoj stručnoj spremi (u visokoj 41,8% i u višoj spremi 19,2%), a najmanja kod nekvalifikovanih i polukvalifikovanih radnika. Stopa zapošljavanja kvalifikovanih radnika (14,9%) i lica srednje stručne spreme (16,02%) nije u srazmjernom odnosu sa učešćem lica ovog stepena obrazovanja u ukupnom broju nezaposlenih.

U RS - Efikasnije djelovanje na tržištu rada podrazumijeva dalji razvoj mjera aktivne politike, a u okviru toga projekti zapošljavanja čine značajan dio aktivnosti. Zavod za zapošljavanje RS je u prošloj godini pripremio i realizovao sljedeće projekte:

- Projekat zapošljavanja pripravnika visoke stručne spreme u RS «Prvi posao»;
- Projekat podrške zapošljavanju Roma u RS,
- Program podrške zapošljavanju povratnika u RS.

Projekat zapošljavanja pripravnika visoke stručne spreme u RS «Prvi posao»

Zavod je, uz finansijsku podršku Vlade RS, u toku 2010. godine pripremio i otpočeo sa realizacijom Projekat zapošljavanja pripravnika sa visokom stručnom spremom „Prvi posao“. Pomenuti Projekat je izazvao izuzetno veliko interesovanje kako poslodavaca u RS tako i nezaposlenih lica. Na predloženi Projekat Vlada RS je dala saglasnost i obezbijedila finansijska sredstva za njegovu realizaciju. Cilj Projekta je zapošljavanje 1.500 mladih i stručnih lica sa evidencije Zavoda u svojstvu pripravnika, odnosno lica koja nemaju radnog iskustva u svom zanimanju, a isto im je potrebno kao uslov za zasnivanje radnog odnosa i polaganje pripravnčkog ispita. Takođe, Projektom se omogućava brži proces radne i socijalne integracije mladih ljudi, te njihov ostanak u RS kao i podizanje nivoa kvaliteta ponude radne snage na tržištu rada. Ciljna grupa Projekta su lica sa VSS prijavljena na evidenciji Zavoda za zapošljavanje RS koja nemaju radnog iskustva u struci.

Ukupna vrijednost sredstava potrebnih za realizaciju Projekta iznosi 14.874.120,00 KM od kojih je Vlada RS izdvojila 60% odnosno 8.924.400,00 KM dok preostalih 40% u iznosu 5.949.720,00 KM obezbjeđuju poslodavci koji angažuju pripravnike. Aktivnostima Projekta se, između ostalog, sufinansiraju plate pripravnika u iznosu 70% prosječne plate ostvarene u RS u 2009. godini uvećane za odgovarajući iznos poreza i doprinosa iz ličnih primanja. Sa 31.12.2010. godine radni odnos u svojstvu pripravnika po ovom Projektu zasnovalo je 1491 lica.

Pregled realizovanih zahtjeva poslodavaca za finansiranje pripravničkog rada u 2010. po filijalama u RS			
Filijala	REALIZOVANO		
	Poslodavaca	Pripravnika	Sredstva (KM)
Banja Luka	210	475	2.636.154,46
Bijeljina	111	299	1.714.693,35
Doboj	58	178	1.021.531,87
I.Sarajevo	124	321	1.854.847,78
Prijedor	42	85	432.886,23
Trebinje	56	133	771.323,94
UKUPNO	601	1491	8.431.437,63

Izvor: Zavod za zapošljavanje RS

Projekat podrške zapošljavanju Roma u RS

Zavod za zapošljavanje RS je u toku 2010. godine okončao realizaciju „Projekta podrške zapošljavanju Roma u RS“. Za ovaj Projekat sredstva je obezbijedilo Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH u iznosu od 702.000,00 KM i to u okviru „Akcionog plana za rješavanje problema Roma u oblasti zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i zdravstvene zaštite“, od čega se na RS odnosilo 220.000,00 KM. Nosilac realizacije Projekta bio je Zavod za zapošljavanje RS.

Cilj Projekta je stvaranje povoljnijih uslova za samozapošljavanje Roma, stimulisanje poslodavaca na zapošljavanje Roma, ekonomska i socijalna integracija romske populacije na području cijele RS. Realizacija Projekta počela je u avgustu 2009.godine i u istoj godini zbog neutroška sredstava raspisan je ponovni Javni poziv koji je bio otvoren do utroška istih. Od 220.000,00 KM ukupno je odobreno 200.500,00 KM i to: za samozapošljavanje šest lica i zapošljavanje kod poslodavaca 73 lica, što je ukupno 79 lica iz ciljne grupe Projekta.

Od tog broja zaposleno je 18 lica (pet lica samozapošljavanje i 13 lica zaposlenih kod poslodavaca) i realizovana su sredstva u iznosu od 47.500,00 KM.

Pregled odobrenih i realizovanih zahtjeva poslodavaca za zapošljavanje Roma u RS

Filijala	ODOBRENO				REALIZOVANO			
	Samozapošljavanje		Zapošljavanje kod poslodavca		Samozapošljavanje		Zapošljavanje kod poslodavca	
	radnika	sredstava	radnika	sredstava	radnika	sredstava	radnika	sredstava
Banja Luka	-	-	64	160.000,00	-	-	6	15.000,00
Bijeljina	2	6.000,00	1	2.500,00	1	3.000,00	-	-
Doboj	-	-	-	-	-	-	-	-
I.Sarajevo	-	-	1	2.500,00	-	-	-	-
Prijedor	4	12.000,00	7	17.500,00	4	12.000,00	7	17.500,00
Trebinje	-	-	-	-	-	-	-	-
UKUPNO	6	18.000,00	73	182.500,00	5	15.000,00	13	32.500,00

Izvor: Zavod za zapošljavanje RS

Iz tabelarnog pregleda uočava se da su odobrena sredstva za sufinansiranje zapošljavanja 79 Roma u ukupnom iznosu od 200.500,00 KM i to: za šest lica za samozapošljavanje u iznosu od 18.000,00 KM i 73 lica za zapošljavanje kod poslodavaca u iznosu od 182.500,00 KM. Po navedenom Projektu radni odnos je zasnovalo 18 lica i realizovana su sredstva u ukupnom iznosu od 47.500,00 KM i to: pet samozapošljavanja u iznosu od 15.000,00 KM i 13 zapošljavanja kod poslodavaca u iznosu od 32.500,00 KM.

Osnovna poteškoća u realizaciji Projekta je bila, kako je već istaknuto, složenost ciljne grupe gledano kroz njenu nisku i izuzetno nepovoljnu kvalifikacionu strukturu, a uočeno je i da se lica romske nacionalnosti ne prijavljuju na evidenciju ili se prilikom prijavljivanja ne izjašnjavaju kao pripadnici romske nacionalnosti. Takođe, treba uzeti u obzir da je realizacija Projekta počela u vrijeme kada je globalna ekonomska kriza bila na samom vrhuncu i kada su recesioni trendovi diktirali i tokove u oblasti zapošljavanja. U skladu sa „Akcionim planom za rješavanje problema Roma u oblasti zapošljavanja“ aktivnosti se nastavljaju i u 2011.godini, a iz prethodno navedenih razloga u 2010.godini pripremljen je novi Projekat i predloženi su novi kriteriji u smislu visine dodijeljenog granta pri zapošljavanju Roma.

Zavod za zapošljavanje RS je 18.11.2010. godine sa Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice BiH potisao novi Memorandum o razumijevanju o implementaciji „Akcionog plana BiH za rješavanje problema Roma u oblasti zapošljavanja“.Ovim Memorandumom Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH se obavezalo da će za potrebe zapošljavanja Roma u RS u 2010. godini izdvojiti 220.000,00 KM koja se uvećavaju za iznos neutrošenih sredstava iz 2009. i 2010. u iznosu od 173.541,66 KM što ukupno iznosi 393.541,66 KM.

b) sufinansiranje samozapošljavanja Roma na period od 24 mjeseca u iznosu 12.000,00 KM.

Program podrške zapošljavanju povratnika u RS

Pregled odobrenih i realizovanih zahtjeva poslodavaca po „Programu podrške
zapošljavanju povratnika u RS“

Filijala	ODOBRENO				REALIZOVANO			
	Samozapošljavanje		Zapošljavanje kod poslodavca		Samozapošljavanje		Zapošljavanje kod poslodavca	
	radnika	sredstava	radnika	sredstava	radnika	sredstava	radnika	sredstava
Banja Luka	9	27.000,00	34	68.000,00	7	21.000,00	24	48.000,00
Bijeljina	21	63.000,00	151	302.000,00	18	53.400,00	59	112.966,67
Doboj	18	54.000,00	68	136.000,00	18	54.000,00	67	132.900,00
I.Sarajevo	4	12.000,00	4	8.000,00	4	12.000,00	4	8.000,00
Prijedor	13	39.000,00	88	176.000,00	13	39.000,00	43	82.400,00
UKUPNO	65	195.000,00	345	690.000,00	60	179.400,00	197	384.266,67

Zavod za zapošljavanje RS je u decembru 2008. godine pripremio, a tokom 2010. godine okončao realizaciju „Programa podrške zapošljavanju povratnika u RS“.

Izvor: Zavod za zapošljavanje RS

Za navedeni Program Vlada RS je dala saglasnost i izdvojila sredstva u iznosu od 1.000.000,00 KM po ekonomsko-socijalnoj komponenti Razvojnog programa RS. Cilj ovoga programa je, između ostalog, implementacija Aneksa 7. Dejtonskog mirovnog sporazuma, stvaranje povoljnijih uslova za samozapošljavanje povratnika, stimulisanje poslodavaca na zapošljavanje povratnika, te ekonomska održivost procesa povratka na cijelom području RS.

Projektom je obuhvaćeno zapošljavanje 400 lica – povratnika koji se nalaze na evidenciji nezaposlenih i to: sufinansiranje samozapošljavanja 200 povratnika u iznosu od 3.000,00 KM i sufinansiranje zapošljavanja kod poslodavaca 200 povratnika u iznosu od 2.000,00 KM po jednom nezaposlenom licu. Iz tabelarnog pregleda uočljivo je da su odobrena sredstva za sufinansiranje zapošljavanja 410 povratnika u ukupnom iznosu od 885.000,00 KM i to:

- za samozapošljavanje 65 lica u iznosu od 195.000,00 KM,
- za zapošljavanje 345 lica povratnika kod poslodavaca u iznosu od 690.000,00 KM.

Realizacijom utvrđenog Programa ostvareni su efekti koji se ogledaju u sljedećem:

- Po Programu radni odnos je zasnovalo 257 lica povratnika;
- Realizacijom Programa je omogućeno zapošljavanje povratnika različite starosne dobi i kvalifikacione strukture;
- Kroz zapošljavanje određenog broja lica iz utvrđene ciljne grupe omogućena je ekonomska reintegracija povratnika i mogućnost daljeg ekonomskog razvoja;
- Realizacija Programa doprinjela je stvaranju povoljnijih uslova za samozapošljavanje i razvoj preduzetništva.

„Projekat zapošljavanja mladih u BiH „ - YEP

Osim navedenih projekata zapošljavanja Zavod u saradnji sa drugim organizacijama i partnerima realizuje sljedeće projekte Projekat zapošljavanja mladih je trogodišnji projekat

(2009.-2011.godina), koga finansira Švajcarska agencija za razvoj i saradnju (SDC) i Austrijska agencija za tehničku saradnju (ADC), a implementira ga njemačka organizacija GOPA. Projekat se sastoji od četiri komponente koje su fokusirane na aktivne mjere zapošljavanja, razvoj karijernih centara u odabranim školama, preduzetničku obuku, savjetodavni rad sa mladima koji traže zaposlenje kao i razvoj saradnje između zavoda za zapošljavanje i privatnih agencija za zapošljavanje. Cilj Projekta je stvaranje povoljnijih uslova za zapošljavanje mladih kroz jačanje kapaciteta službi za zapošljavanje putem partnerstva sa privatnim agencijama za zapošljavanje.

Dosadašnji ostvareni efekti Projekta ogledaju se u:

- Otvaranju ,Kluba za traženje posla u Banja Luci koji predstavlja nov i poseban pristup nezaposlenim licima;
- Izradi nove web-stranice Zavoda za zapošljavanje RS koja će omogućiti kvalitetniju i efikasniju saradnju sa poslodavcima i bolje informisanje nezaposlenih lica;
- Obuci radnika Zavoda za savjetodavni rad sa nezaposlenim licima i pripremu odgovarajućih materijala.

Program zapošljavanja i zadržavanja mladih (YERP)"

Program zapošljavanja i zadržavanja mladih zajedno provode Razvojni program Ujedinjenih nacija (UNDP), Fond Ujedinjenih nacija za djecu (UNICEF), Volonteri Ujedinjenih nacija (UNV), Populacijski fond Ujedinjenih nacija (UNFPA) i Međunarodna organizacija za migracije (IOM) u partnerstvu sa Ministarstvom civilnih poslova BiH, entitetskim ministarstvima nadležnim za pitanja rada i zapošljavanja, zavodima za zapošljavanje, osnovnim i srednjim školama, opštinama, kompanijama i udruženjima iz oblasti privatnog sektora, kao i organizacijama civilnog društva od nivoa lokalne zajednice do dijaspore. Saglasnost na ovaj program dala je Vlada RS. Trajanje projekta je 3 godine uz približan iznos budžeta od 6,000,000 USD. Ciljna grupa su mladi od 15 do 30 godina starosti (nezaposleni mladi ljudi sa srednjom stručnom spremom ili nižim stepenom obrazovanja).

Cilj ovoga Projekta je da se poveća kapacitet obrazovnog sistema i uloga lokalnih zajednica za poboljšanje zapošljavanja mladih i da se ojačaju kapaciteti Zavoda za zapošljavanje. Aktivnosti Zavoda za zapošljavanje RS u protekloj godini bile su vezane za pripreme početka rada centara za informisanje, savjetovanje i obuku mladih (CISO).

Zavod je obezbjedio prostor za pet CISO centara i to u filijalama Istočno Sarajevo, Banja Luka, Doboj, Prijedor i Bijeljina dok su pripreme za iznalaženje prostora u filijali Trebinje u toku. Svaki centar ima prostor za informisanje, prostor za savjetovanje i prostor za obuku. Centri raspolažu sa 10-15 računara, pristupom internetu, namještajem i ostalom neophodnom opremom. U okviru priprema za početak rada izvršena je obuka savjetodavaca koji će biti primarana podrška nezaposlenim licima, a prošli su obuku za potrebna znanja i vještine.

Sajmovi zapošljavanja

Jedan od načina unapređenja funkcije posredovanja je i održavanje sajmova zapošljavanja. Inače sajmovi zapošljavanja kao jedna od aktivnih mjera omogućavaju nezaposlenim licima kontakt sa većim brojem poslodavaca istovremeno kao i mogućnost da sa istim obave intervju i neposredno predaju svoj CV – biografiju. Pored promocije svoje djelatnosti poslodavci su bili u mogućnosti da direktno izaberu kandidate za slobodna radna mjesta, a navedene aktivnosti su svakako u funkciji bržeg zapošljavanja. Programom rada za 2010. godinu bilo je planirano organizovanje sajmova u svim filijalama Zavoda što nije u potpunosti

realizovano. Zbog ograničenog broja potreba u pojedinim djelatnostima i nemogućnosti da se istovremeno prikupi veći broj potreba, sajam je u prošloj godini organizovan samo u filijali Istočno Sarajevo. Na ovome sajmu bilo je prisutno 16 poslodavaca, iskazane su potrebe za zapošljavanjem oko 150 lica, a uglavnom se radi o poslovima u ugostiteljstvu i turizmu. Sajam je posjetilo preko 500 nezaposlenih lica, a poslodavcima je predato oko 400 biografija – CV-a nezaposlenih lica koja su konkurisala na određena radna mjesta.

Istraživanje tržišta rada

Slijedeći pravce razvoja utvrđene Prijedlogom Strategije zapošljavanja RS 2010-2014 godina kao i pravce razvoja službi zapošljavanja razvijenih zemalja, Zavod za zapošljavanje opredijelio se za anketiranje poslodavaca kroz godišnje sagledavanje potreba u RS, u cilju analize stanja i preduzimanja mjera na tržištu rada. Istraživanje i praćenje tržišta utemeljeno je i kao programska aktivnost Zavoda za zapošljavanje jer se na taj način blagovremeno obezbjeđuju informacije o stanju na tržištu rada, a rezultati istraživanja su osnov preduzimanja mjera i djelovanja Zavoda kao jednog od značajnih aktera tržišta rada.

Osnovni cilj anketiranja poslodavaca je sagledavanje stanja na tržištu rada sa aspekta iskazanih potreba i mogućnosti zapošljavanja, sagledavanje eventualnih viškova radne snage i blagovremeno preduzimanje mjera čiji je krajnji cilj podizanje efikasnosti i kreiranje aktivnih mjera djelovanja na tržištu rada.

U BD- Provođenje programa i mjera aktivne politike

Priprema za tržište rada

Planirana priprema za tržište rada izvedena kroz kurseve neformalnog obrazovanja, u funkciji je osposobljavanja nezaposlenih lica kroz sticanje novih znanja i vještina prvenstveno kroz informatičko obrazovanje i učenje engleskog jezika.

Program obuke pripravnika

Mladi kao posebno izdvojena ciljna grupa, kroz ovaj programski zadatak su dobili šansu za sticanje potrebnih znanja i radnog iskustva u svom zanimanju kroz obavljanje pripravničkog staža.

Snažnu podršku zapošljavanju pripravnika – ciljna grupa mladih, dala je Vlada i Skupština BD tako što je Vlada krajem avgusta mjeseca donijela Odluku o zapošljavanju svih pripravnika sa VSS, ograničenog broja pripravnika sa VSS I SSS stručnom spremom, s ciljem da se postigne i nacionalni balans zaposlenih pripravnika.

Ova Vladina podrška zapošljavanju pripravnika potvrđena je usvajanjem Programa aktivne politike zapošljavanja Vlade BD za 2010 godinu i definisanjem u prijedlogu Budžeta za 2010. godinu bilansne pozicije – grant neprofitnim organizacijama u iznosu od 2.000.000 KM namjenjen provođenju programa aktivnih mjera zapošljavanja pripravnika, a za provođenje iste zadužen je Zavod za zapošljavanje.

Kako bi se Programska aktivnost zapošljavanja pripravnika odvijala u kontinuitetu, saglasno dinamici obezbjeđenja izvora sredstava, Zavod je putem virmanizacije obezbijedio finansiranje zapošljavanje pripravnika za prva dva mjeseca pripravničkog staža u iznosu od oko 671.000 KM, čime su stvoreni uslovi da se izađe sa Javnim pozivnom poslodavcima oktobra mjeseca 2009. godine.

Po ovom javnom pozivu uvedeno je u obavljanje pripravničkog staža 273 pripravnika, prema ciljnim grupama sa VII stepenom 148, sa VI stepenom 17 i sa IV stepenom 108 pripravnika, a što je vidljivo iz tabele broj 12.

Program novog zapošljavanja

Ovaj program u cjelini je finansirao Zavod i po kom je radno angažovano 126 pripravnika, od čega 52 sa VII stepenom obrazovanja, 28 sa VI stepenom i 46 sa IV stepenom obrazovanja, pokazuju da su poslodavci iskazali najveći interes za zapošljavanje pripravnika sa VII stepenom obrazovanja, dok je interesovanje za kadrovima sa VI i IV stepenom obrazovanja nešto manje.

Po ovom javnom pozivu uvedeno je u obavljanje pripravničkog staža 195 pripravnika, prema ciljnim grupama sa VII stepenom 103, sa VI stepenom 31 i sa IV stepenom 61 pripravnika.

Program zapošljavanja pripravnika

Mladi kao posebno izdvojena ciljna grupa u BD, kroz ovaj programski zadatak su dobili šansu za sticanja potrebnih znanja i radnog iskustva u svom zanimanju kroz obavljanje pripravničkog staža. Poslodavci su iskazali najveći interes za zapošljavanje pripravnika sa VII stepenom obrazovanja, dok je interesovanje za kadrovima sa VI i IV stepenom obrazovanja znatno manje. Ovakav interes poslodavaca rezultirao je zapošljavanjem 597 pripravnika za čije zapošljavanje je utrošeno oko 6.500.000,00 KM. Interes poslodavaca za ovakvim oblikom aktivne politike zapošljavanja je iznad očekivanja, uz visoku ocjenu da je dobro što je sama procedura odabira pripravnika stvar njihovog izbora. Ovaj program su zajednički provodili i finansirali Vlada BD i Zavod za zapošljavanje BD.

Izvor: Zavod za zapošljavanje BD

Pregled realizacije programa zapošljavanja pripravnika koji su provedeni u 2008. i 2009. od strane Vlade BD i Zavoda za zapošljavanje BD				
	2009.		2010.	
	Broj korisnika	Finansijska sredstva (KM)	Broj korisnika	Finansijska sredstva (KM)
Program zapošljavanja pripravnika	476	4.440.523	597	6.500.000

Zavod za zapošljavanje BD je u 2010. godini provodio i Program zapošljavanja pripravnika u trajanju od 18 mjeseci, gdje je Zavod finansirao platu i doprinose novozaposlenim pripravicima u trajanju od 12 mjeseci, dok je poslodavac finansirao preostalih 6 mjeseci. U 2010. godini ukupno je prema ovom programu zaposleno 39 pripravnika i za tu namjenu je izdvojeno 350.461,00 KM.

Program zapošljavanja lica starije starosne dobi

Zavod za zapošljavanje BD je pripremio i programe zapošljavanja lica starije starosne dobi i to muškaraca starosne dobi preko 55 godina i žena starosne dobi preko 50 godina, kao teže zapošljive ciljne grupe. Cilj ovog programa je da se ovoj teže zapošljivoj ciljnoj grupi

pomogne u zapošljavanju i sticanju radnog staža u cilju sticanja uslova za penziju. Ukupno je posao putem ovog Programa u 2010. godini našlo 28 lica.

Pregled realizacije Program zapošljavanja lica starije starosne dobi koji su provedeni u 2009. i 2010. godini od strane Zavoda za zapošljavanje BD				
	2009.		2010.	
	Broj korisnika	Finansijska sredstva (KM)	Broj korisnika	Finansijska sredstva (KM)
Program zapošljavanja lica starije starosne dobi (Muškarci – preko 55 godina, žene – preko 50 godina)	28	151.200	45	324.000

Izvor: Zavod za zapošljavanje BD

Iako iz godine u godinu raste broj korisnika, evidentno je da se mali broj lica ove ciljne grupe zaposli putem ovog programa. Najveći razlog leži u tome da lica iz ove ciljne grupe nisu atraktivna poslodavcima, ali Zavod za zapošljavanje BD će i u budućem periodu planirati programe zapošljavanja lica ove ciljne grupe.

Program pripreme za tržište rada

U 2010. godini, Zavod za zapošljavanje BD je provodio Program pripreme novog zapošljavanja. Ovaj program su odnosio na provođenje ECDL Start obuke za sticanje certifikata za poznavanje rada na računarima i obuke za vođenje poslovnih knjiga. Ukupno je ovim programom obuhvaćeno 80 lica, a finansijska implikacija programa je bila 60.000 KM.

Program zapošljavanja dugoročno nezaposlenih lica

Ovaj program je realizovan u 2010. godini i odnosi se na zapošljavanje lica koja su prijavljena na evidenciju nezaposlenih lica duže od 5 godina. Za realizaciju ovog programa ukupno je u prošloj godini potrošeno 234.000,00 KM i zaposlena su 72 lica.

Program zapošljavanja Roma

U 2010. godini, uz podršku Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, implementiran je projekat zapošljavanja i samozapošljavanja romske populacije u BD. Ukupno je u 2010. godini ovim programom obuhvaćeno 9 lica i utrošeno je 45.000,00 KM.

Osnovni problem u realizaciji Projekta je bila sama složenost ciljne grupe kroz nepovoljnu kvalifikacionu strukturu i pojavu da se lica prilikom prijavljivanja ne izjašnjavaju kao pripadnici romske nacionalnosti.

Pitanje 3. Dostavite relevantne brojčane podatke (cifre), statističke podatke (na primjer podatke kojima barata Eurostat) ili sve druge relevantne informacije, a posebno: stopu rasta BDP; trendove u zapošljavanju u svim sektorima ekonomije; stopu zaposlenosti (broj zaposlenih izražen u procentima stanovništva starosti od 15 do 64 godina), stopu zaposlenosti mladih; stopu radno aktivnog stanovništva (ukupna radna snaga kao procenat stanovništva od 15 godina naviše) stopu nezaposlenosti; stopu dugoročne nezaposlenosti; stopu nezaposlenosti mladih;

status onih koji rade (zaposleni, samozaposleni); sve ove podatke dostavite po polovima; rashode za politiku zapošljavanja kao deo BDP, uključujući relevantne dijelove koji se izdvajaju za „aktivne“ (otvaranje radnih mjesta, osposobljavanje, itd.) i „pasivne“ (finansijska nadoknada, itd) mjere.

Odgovor:

Prema posljednjim procjenama Agencije za statistiku BiH, BiH ima oko 3,842 miliona stanovnika, a radni kontigent stanovništva se procjenjuje na oko 67% od ukupnog broja stanovništva (67,82% u FBiH, 64% u RS i 65,30% u BD). Posebno treba naglasiti da je u BiH posljedni popis stanovništva izvršen 1991. godine.

Stopa rasta Bruto Društvenog Proizvoda (BDP) u BiH (realna, nominalna)

	2006	2007	2008	2009	2010 (procjena)
Nominalna stopa rasta	16,5	15,6	13,7	-0,4	2,2
Realna stopa rasta BDP	8,8	10,9	5,9	-3,0	0,5

Izvor: Agencija za statistiku BiH.

Zaposlenost

Ukupna radna snaga u BiH je gotovo ostala nepromjenjena u 2008. godini, u odnosu na 2007, ali se struktura radne snage izmijenila. Broj nezaposlenih lica se smanjio za približno jednak broj u korist zaposlenih lica čime je udio zaposlenih u ukupnoj radnoj snazi dostigao gotovo 60%. Tržište rada u BiH u 2008. godini obilježilo je ubrzan rast broja zaposlenih (5,1%). Prema podacima Agencije za statistiku BiH, prosječan broj zaposlenih u BiH u 2008. godini je iznosio 702,3 hiljade lica. Bitno je napomenuti da je rast broja zaposlenih u BiH u 2007. godini bio upola manji. Sa aspekta entiteta, brži godišnji rast broja zaposlenih u 2008. godini je bio u FBiH (4,1%), dok je u RS zabilježen rast zaposlenosti od 0,4%.

U BiH je u decembru 2010. godine bilo evidentirano 699.296 zaposlenih lica, što u odnosu na prošlu godinu predstavlja smanjenje za 13.252 lica ili 1,93%. Prosječan broj zaposlenih lica u BiH u 2010. godini, iznosio je 700,2 hiljade lica i posmatrano za dvanaest mjeseci 2010. godine veći je za 0,6% u odnosu na isti period 2009. godine. Gledajući stanje po entitetima, rast broja zaposlenih lica na godišnjem nivou u FBiH je bio 12.393 ili 2,9%, dok je u RS zabilježen pad zaposlenosti od 14.181 ili 5,5%. U BD u 2010. godini broj zaposlenih lica zabilježilo je rast od 754 ili 4,7%.

Stopa zaposlenosti u BiH, po entitetu i spolu

	BH			FBH			RS			BD		
	Total	M	Ž	Total	M	Ž	Total	M	Ž	Total	M	Ž
2006	29,7	39,9	20,0	29,1	40,3	18,8	30,9	39,6	22,7	23,7	33,7	14,0
2007	31,2	42,3	20,8	29,2	40,9	18,3	35,1	45,4	25,4	23,4	30,6	16,4
2008	33,6	44,9	23,1	31,8	43,3	21,1	37,3	48,0	27,2	25,1	34,9	15,6
2009	33,1	43,2	23,7	30,9	42,1	20,7	37,2	45,5	29,4	27,0	36,0	18,3
2010	32,5	42,2	23,3	30,4	40,9	20,6	36,6	45,0	28,6	25,8	35,0	17,1

Izvor: Agencija za statistiku BH, Federalni zavod za statistiku, Republički zavod za statistiku RS. Anketa o radnoj snazi (u dajem tekstu: ARS)

Stopa zaposlenosti mladih u BiH, po entitetu i spolu

	2006			2010		
	Ukupno	Žene	Muškarci	Ukupno	Žene	Muškarci
Stopa zaposlenosti (15-24), BH	12,6	9,0	16,0	14,01	10,19	17,67
FBiH	11,1	8,3	13,7	12,32	7,91	16,55
RS	16,1	10,6	21,4	17,82	14,28	21,21
BD	-	-	-	-	-	-

Izvor: Agencija za statistiku BH, Federalni zavod za statistiku, Republički zavod za statistiku RS. (2009). ARS, 2008 i 2010.

Nezaposlenost

Prema zvaničnim podacima Federalnog zavoda za zapošljavanje, Zavoda za zapošljavanje RS i Zavoda za zapošljavanje BD, zaključno sa 31.12.2008. godine u BiH je registrovano 483.121 nezaposleno lice, što u odnosu na 31.12.2007. godine predstavlja smanjenje za 32.625 lica ili 6,33%.

Zaključno sa 31.12.2009. godine u BiH je registrovano 510.580 nezaposlenih lica, što u odnosu na 31.12.2008. godine predstavlja povećanje za 27.459 lica ili 5,68%.

U 2010. godini nastavljen je trend rasta registrovane nezaposlenosti iako je bio znatno usporeniji nego u prethodnoj godini, kada je broj registrovanih nezaposlenih lica bilježio ubrzan rast koji je za godinu dana iznosio 5,7%. Na kraju 2010. godine povećanje broja nezaposlenih lica u odnosu na isti period 2009. godine iznosilo je 2,3%.

Stopa nezaposlenosti mladih u BiH, po entitetu i spolu

	2006			2010		
	Ukupno	Žene	Muškarci	Ukupno	Žene	Muškarci
Stopa nezaposlenosti (15-24), BH	62,3	65,7	60,2	57,55	62,26	55,29
FBiH	66,7	68,9	65,2	62,36	68,57	58,62
RS	52,3	58,4	48,7	46,51	44,44	46,15
BD	70,0	63,5	74,6	-	-	-

Izvor. Agencija za statistiku BH, Federalni zavod za statistiku, Republički zavod za statistiku RS (2009)., ARS,(2008 i 2010).

Stopa aktivnosti u BH, po entitetu i spolu

	BH			FBH			RS			BD		
	Total	M	Ž	Total	M	Ž	Total	M	Ž	Total	M	Ž
2006	43,1	56,2	30,8	43,1	57,2	30,0	43,3	54,8	32,4	37,6	50,2	25,5
2007	43,9	57,7	31,0	42,3	56,9	28,8	47,0	59,6	35,0	39,0	49,5	27,8
2008	43,9	57,1	31,6	42,4	56,4	29,4	47,0	58,7	35,8	36,8	48,9	25,2
2009	44,9	57,1	31,9	41,6	55,7	28,7	47,4	57,3	37,9	38,1	51,0	25,7
2010	44,6	56,7	33,2	42,9	56,2	30,4	47,9	57,7	38,6	40,6	53,2	28,6

Izvor. Agencija za statistiku BH, Federalni zavod za statistiku, Republički zavod za statistiku RS, ARS

Stopa nezaposlenosti, po entitetu i spolu (anketna i administrativna)

ARS	BH			FBH			RS			BD		
	Total	M	Ž	Total	M	Ž	Total	M	Ž	Total	M	Ž
2006	31,1	28,9	34,9	32,4	29,5	37,5	28,	27,6	30,0	37,1	32,8	45,2

2007	29,0	26,7	32,9	31,1	28,2	36,4	25,2	23,8	27,5	40,0	38,3	42,9
2008	23,4	21,4	26,8	25,0	23,1	28,3	20,5	18,2	24,1	31,9	28,6	38,2
2009	24,1	23,1	25,6	25,7	24,4	27,9	21,4	20,6	22,4	29,2	29,5	28,8
2010	27,2	25,6	29,9	29,1	27,3	32,3	23,6	22,0	25,9	36,4	34,1	40,4

Izvor: Agencija za statistiku BH, Federalni zavod za statistiku, Republički zavod za statistiku RS, ARS

Dugoročno nezaposlena lica u BiH (% u populaciji zaposlenih)

		Muškarci	Žene	Ukupno
Dugoročno nezaposlena lica	BiH	85.4	86.8	85.9
	FBiH	85.3	88.0	86.3
	RS	87.3	85.4	86.6

Izvor: Međunarodna organizacija rada (MOR),

Zaposleni u BiH, prema statusu u zaposlenosti i spolu

BiH	Zaposlenici			Samozaposleni			Neplaćeni pomažući članovi			
	(%)	Ukupno	M	Ž	Ukupno	M	Ž	Ukupno	M	Ž
2006										
2007	73,0	72,7	73,6	22,6	25,2	17,7	4,4	2,0	8,8	
2008	72,5	72,5	72,5	22,1	24,9	17,0	5,4	2,6	10,5	
2009	72,8	74,2	70,3	20,5	22,6	16,7	6,8	3,1	12,9	
FBiH	Zaposlenici			Samozaposleni			Neplaćeni pomažući članovi			
	(%)	Ukupno	M	Ž	Ukupno	M	Ž	Ukupno	M	Ž
2006										
2007	79,7	78,8	81,7	17,7	20,0	12,8	2,6	1,2	5,6	
2008	77,9	77,3	79,2	19,3	21,0	16,1	2,7	1,7	4,7	
2009	78,8	78,5	79,4	18,3	19,9	15,2	2,9	1,5	5,4	
RS	Zaposlenici			Samozaposleni			Neplaćeni pomažući članovi			
	(%)	Ukupno	M	Ž	Ukupno	M	Ž	Ukupno	M	Ž
2006										
2007	63,2	63,4	62,8	29,7	33,1	24,0	7,1	3,5	13,2	
2008	64,1	64,9	62,6	26,3	30,9	18,6	9,6	4,2	18,8	
2009	64,1	67,7	58,8	23,4	26,6	18,7	12,5	5,7	22,5	
BD	Zaposlenici			Samozaposleni			Neplaćeni pomažući članovi			
	(%)	Ukupno	M	Ž	Ukupno	M	Ž	Ukupno	M	Ž
2006										
2007	72,8	67,0	83,4	27,2	33,0	16,6	-	-	-	
2008	78,3	73,6	88,5	21,2	26,2	10,4	-	-	-	
2009	71,4	68,0	77,9	25,2	30,0	16,0	3,4	-	-	

Izvor: Agencija za statistiku BH, Federalni zavod za statistiku, Republički zavod za statistiku RS, ARS.

Zaposleni po statusu aktivnosti u BiH (udio u strukturi zaposlenih)

	2006	2010		
		Ukupno	Muškarci	Žene

Zaposleni		73,5	74,3	72,1
Samozaposleni		20,8	23,2	16,8
Neplaćeni pomažući članovi		5,6	2,4	11,1

Izvor: Agencija za statistiku BH, Federalni zavod za statistiku, Republički zavod za statistiku RS, ARS.

Potrošnja na aktivne mjere zapošljavanja u BiH (% BDP)

	BH	FBH	RS	EU27	EU15	BG	HU	SI
Utrošak na aktivne mjere zapošljavanja (% BDP)	-	0,11	-	0,525	0,544	0,432	0,197	0,196
Utrošak po participantu programa (EUR)	-	1764,6	-	-	-	393	1191,7	2344,7

Izvor: CARDS. Izvještaj o analizi stanja, aktivne mjere zapošljavanja u BiH. (2008).

Stopa nezaposlenosti u BiH

	Ukupno / <i>Total</i>			Muški / <i>Male</i>			Ženski / <i>Female</i>		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
	23,4	24,1	27,2	21,4	23,1	25,6	26,8	25,6	29,9

Stopa

nezaposlenosti

Unemployment rate

Izvor: Anкета o radnoj snazi 2010, Agencija za statistiku BiH

Sagledavajući podatke za mladu populaciju (15-24 godine) u istom vremenskom periodu uočava se brži rast nezaposlene ženske populacije i to za 17,8 %, dok je kod muške radne snage taj rast iznosio 11,9%. U isto vrijeme na nivou države BiH rast je iznosio 14,3%.

Radno sposobno stanovništvo prema aktivnosti, starosnoj dobi i spolu u BiH

(000)

	Radno sposobno stanovništvo <i>Working-age population</i>			Radna snaga / <i>Labour force</i>									Neaktivne osobe <i>Inactive persons</i>		
				Ukupno / <i>Total</i>			Zaposlene osobe <i>Employed persons</i>			Nezaposlene osobe <i>Unemployed persons</i>					
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
	44	43	42	14	14	13	78	72	59	70	69	80	29	29	282
	7	2	1	8	1	9							9	1	

Ukupno / *Total*

15 - 24
godine
/
15-24
years

Muški / *Male*

15 - 24 godine / 15-24 years	23 6	22 3	21 5	94	90	85	52	48	38	42	42	47	14 1	13 3	130
---------------------------------------	---------	---------	---------	----	----	----	----	----	----	----	----	----	---------	---------	-----

Ženski / Female

15 - 24 godine / 15-24 years	21 1	20 9	20 6	54	51	53	26	24	21	28	27	33	15 7	15 8	153
---------------------------------------	---------	---------	---------	----	----	----	----	----	----	----	----	----	---------	---------	-----

Izvor: Anketa o radnoj snazi 2010, Agencija za statistiku BiH

Aktivnost stanovništva prema starosnoj dobi i spolu u BiH

(%)

	Stopa aktivnosti <i>Activity rate</i>			Stopa zaposlenosti <i>Employment rate</i>			Stopa nezaposlenosti <i>Unemployment rate</i>		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010

Ukupno / Total

15 - 24 godine / 15-24 years	33,2	32,6	33,0	17,4	16,7	14,0	47,5	48,7	57,5
---------------------------------------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

Muški / Male

15 - 24 godine / 15-24 years	40,0	40,4	39,7	22,1	21,7	17,8	44,8	46,4	55,1
---------------------------------------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

Ženski / Female

15 - 24 godine / 15-24 years	25,6	24,3	25,9	12,2	11,5	10,0	52,3	52,7	61,3
---------------------------------------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

Izvor: Anketa o radnoj snazi 2010, Agencija za statistiku BiH

Zaposleni s punim i kraćim od punog radnog vremena u BiH

(000)

	Ukupno / Total			Muški / Male			Ženski / Female		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Ukupno / Total	890	859	843	573	541	531	317	318	311
Puno radno vrijeme / Full time	789	771	755	516	494	485	273	277	270
Kraće od punog radnog vremena / Part time	102	88	87	57	47	47	44	41	41

Poljoprivredne djelatnosi / Agriculture	183	182	166	113	100	95	71	82	71
Puno radno vrijeme / Full time	122	128	112	83	76	71	39	52	41
Kraće od punog radnog vremena / Part time	61	54	(53)	30	(24)	(23)	(31)	(30)	(30)
Nepoljoprivredne djelatnosti / Industry	289	270	261	230	218	210	59	52	51
Puno radno vrijeme / Full time	270	255	247	214	206	197	56	49	50
Kraće od punog radnog vremena / Part time	19	(16)	(14)	16	(12)	(13)	((3))	((3))	•
Uslužne djelatnosti / Services	418	406	416	230	222	227	188	184	189
Puno radno vrijeme / Full time	397	388	396	220	212	216	177	177	180
Kraće od punog radnog vremena / Part time	21	18	20	(11)	(10)	(10)	(10)	(8)	(9)

	Struktura / Structure (%)								
Ukupno / Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Puno radno vrijeme / Full time	88,6	89,8	89,6	90,0	91,3	91,2	86,0	87,1	86,9
Kraće od punog radnog vremena / Part time	11,4	10,2	10,4	10,0	8,7	8,8	14,0	12,9	13,1
Poljoprivredne djelatnosi / Agriculture	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Puno radno vrijeme / Full time	66,5	70,2	67,8	73,4	76,0	75,3	55,6	63,1	57,7
Kraće od punog radnog vremena / Part time	33,5	29,8	32,2	26,6	24,0	24,7	44,4	36,9	42,3
Nepoljoprivredne djelatnosti / Industry	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Puno radno vrijeme / Full time	93,3	94,2	94,5	92,8	94,3	93,9	95,3	93,9	96,9
Kraće od punog radnog vremena / Part time	6,7	(5,8)	(5,5)	7,2	(5,7)	(6,1)	((4,7))	((6,1))	((3,1))
Uslužne djelatnosti / Services	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Puno radno vrijeme / Full time	95,0	95,6	95,2	95,4	95,4	95,4	94,6	95,8	95,0

Kraće od punog radnog
vremena /
Part time

5,0 4,4 4,8 (4,6) (4,6) (4,6) (5,4) (4,2) (5,0)

**grupe područja djelatnosti (NACE Rev 1.1): poljoprivredne (A,B), nepoljoprivredne (C,D,E,F),
uslužne (G,H,I,J,K,L,M,N,O,P,Q) / groups of sections of economic activities (NACE Rev 1.1):
agriculture (A,B), industry(C,D,E,F), services(G,H,I,J,K,L,M,N,O,P,Q)**

Izvor: Anketa o radnoj snazi 2010, Agencija za statistiku BiH

Iz podataka je vidljivo da je i kod jednog spola i kod drugog spola zaposlenost u apsolutnom iznosu veća kod punog radnog vremena u odnosu na kraće radno vrijeme.

Stanje tržišta rada u BiH u decembru 2008. godine				
	BiH	FBiH	RS	BD
Ukupno registrovana zaposlenost	706.088	431.131	259.117	16.242
Ukupno registrovana nezaposlenost	483.251	338.643	133.075	11.534
Stopa registrovane nezaposlenosti	40,6%	43,9%	33,9%	41,5%
Stanje tržišta rada u BiH u 2009. godini				
	BiH	FBiH	RS	BD
Ukupno registrovana zaposlenost	696.316	426.556	253.665	16.095
Ukupno registrovana nezaposlenost	497.525	347.146	139.536	10.843
Stopa registrovane nezaposlenosti	41,7%	44,9%	35,5%	40,2%
Stanje tržišta rada u BiH u 2010. godini				
	BiH	FBiH	RS	BD
Ukupno registrovana zaposlenost	700.251	438.949	244.453	16.849
Ukupno registrovana nezaposlenost	529.951	360.512	157.454	11.985
Stopa registrovane nezaposlenosti	43,1%	45,1%	39,2%	41,6%

Izvor: Agencija za rad i zapošljavanje BiH, Federalni zavod za zapošljavanje, Zavod za zapošljavanje RS i Zavod za zapošljavanje BD.

U FBiH prosječna stopa zaposlenosti radno sposobnog stanovništva u FBiH u 2010. godini bila je 30,4%. Prema Anketi o radnoj snazi u 2010. godini, koju je provela Agencija za statistiku BiH, stope aktivnosti i zaposlenosti su iznosile 44,6% i 32,5% dok su u 2009. godini bile 41,6% i 30,9%. Stope su bile znatno više za muškarce nego za žene.

Prosječna stopa nezaposlenosti u FBiH u 2010. godini iznosila je 44,88% i ima blagu tendenciju rasta (0,38%) u odnosu na prethodnu godinu. Stopa nezaposlenosti u FBiH u 2010. godini, prema Anketi o radnoj snazi, bila je 27,2% (25,6% za muškarce i 29,9% za žene), što je za 1,5% više u odnosu na 2009 godinu. Prosječna stopa zaposlenosti u FBiH u 2008. godini iznosila je 27,26 %.

Pregled osnovnih pokazatelja u oblasti zapošljavanja u FBiH u periodu 2007-2010.

Pokazatelji		2007	2008	2009	2010
1.	Broj zaposlenih ⁴	423.440	431.131	426.557	424.598
2.	Lica koja traže zaposlenje - UKUPNO	367.570	338.643	354.577	364.929
2.1.	Žene	179.962	175.451	181.992	186.950
3.	Stručna lica	194.572	207.901	224.684	235.498
4.	Nestručna lica	124.635	130.742	129.893	129.431
5.	Lica koja traže zaposlenje prvi put	142.935	170.344	167.803	169.306
6.	Prijavljeni na evidenciju u toku mjeseca ⁵	7.240	10.732	8.685	7.946
7.	Zaposleni sa evidencije	4.225	3.175	3.097	4.004
8.	Prekinut radni odnos	1.317	2.124	4.611	2.334
9.	Brisani sa evidencije u toku mjeseca	9.973	7.861	6.671	7.433
10.	Prijave o potrebama za radnicima	1.525	1.135	1.052	1.292
11.	Realizirane prijave u toku mjeseca	2.303	1.948	1.898	2.168
12.	Korisnici novčane naknade	5.521	5.488	9.517	7.837
13.	Korisnici zdravstvenog osiguranja ⁶	206.649	187.910	201.761	211.742
14.	Demobilizirani branici	87.480	75.758	72.864	69.537

Izvor: Federalni Zavod za zapošljavanje

U RS prema podaci i informacije koje oslikavaju ekonomsko stanje i stanje tržišta rada u RS u 2010. godini, zabilježen rast BDP po nominalnoj stopi od 4,8% i realnoj stopi od 2,5%, uz inflaciju od 2,3%, sa nastrojanjem da se omogući zadržavanje učešća investicija u BDP-u i u 2011. godini na nivou iznad 20%.

Tržište je doživjelo dramatičnu ekonomsko-strukturnu promjenu u toku posljednje dvije decenije, ali je tokom proteklog petogodišnjeg perioda doživjelo relativno stabilan rast BDP-a, uz prosječnu godišnju stopu rasta od 7%, što je dovelo skromnog rasta u formalnom zapošljavanju.

⁴ U tačkama 1 do 5 iznesene su apsolutne vrijednosti, zaključno sa 31. decembrom, prema posmatranim godinama

⁵ U tačkama 6 do 12 iznesene su prosječne (mjesečne) vrijednosti, prema posmatranim godinama

⁶ U tačkama 13 i 14 iznesene su apsolutne vrijednosti, zaključno sa 31. decembrom, prema posmatranim godinama

Društvo takođe karakteriše velika neaktivnost, budući da se oko 52% radno sposobnog stanovništva smatra neaktivnim. Ovo ukazuje na niske stope zaposlenosti naročito kod žena i mlade populacije. Nezaposlenost je visoka, preko 23%, a naročito kod mlade generacije, u čijim redovima je oko 47% nezaposlenih.

Stopa dugotrajno nezaposlenih je takođe mnogo veća nego u EU i iznosi 36,0%.

U posljednjih pet godina ukupni broj registrovanih zaposlenih lica u RS porastao je sa 234.000 u 2002. godine na više od 259.000 registrovanih zaposlenih lica u 2008. godini. Ukupan broj registrovanih zaposlenih lica porastao je za 10% u petogodišnjem periodu.

Prema podacima iz ARS prosječan godišnji rast broja zaposlenih kretao se između 1% i 4% godišnje. Međutim, u 2010. godini bilježi se pad zaposlenosti u RS na 329.000 lica.

Najveći rast u periodu od 2002. do 2007. godine može se zapaziti u sektoru usluga, dok s druge strane zaposlenost u poljoprivredi i prerađivačkoj industriji opada.

Postoje razlike između zaposlenosti kod muškaraca i kod žena. Grupa koju čine muškarci je trenutno podjednako raspoređena između glavnih sektora, dok je grupa koju čine žene manje zastupljena u industriji, a više u uslugama. Ovim se potvrđuje tradicionalni obrazac postojanja tipično muških i tipično ženskih zanimanja; obrazac čijem rješavanju bi trebalo da se pristupi prilikom utvrđivanja politike zapošljavanja za žene kako bi se smanjio ovakav raskorak u smislu zaposlenosti između muškaraca i žena.

Uprkos tome što je u prerađivačkom sektoru zabilježen stalan pad tokom perioda od 2002. do 2007. godine, to je još uvijek jedan od najznačajnijih sektora kada se radi o zaposlenosti u RS. Zajedno sa trgovinom, ova dva sektora zapošljavaju skoro 40% formalno zaposlenih u RS.

Iako ukupan broj nezaposlenih u RS raste relativno ravnomjerno, struktura zaposlenosti se mijenja kako se privreda RS pomjera prema privredi zasnovanoj na trgovinskim i uslužnim djelatnostima (poput trgovine, ugostiteljstva, finansijske i djelatnosti zasnovane na prometu nekretnina).

Ove trendove je moguće objasniti pomoću sljedećih događanja u RS:

Trgovinski sektor u RS razvija se i koncentriše. Poslijeratni trgovinski sektor u RS bio je rasut u velikom broju manjih trgovina. U proteklih pet godina, trgovina se koncentriše u rukama manjeg broja velikih trgovaca na veliko i trgovaca na malo, dok se broj malih trgovačkih preduzeća smanjuje. Ovaj trend će se vjerovatno nastaviti u narednom petogodišnjem periodu, zbog još veće koncentracije trgovine, kao i stranih i domaćih ulaganja u trgovinski sektor (preuzimanja, spajanja, pripajanja i privatizacije).

Ugostiteljski sektor bilježi značajan razvoj u RS – kako u pogledu BDV tako i broja zaposlenih u ugostiteljskim djelatnostima. Glavni uzrok ovog trenda je razvoj turizma u RS, povećan broj turista u RS, kao i opšti rast standarda i plata u RS (veća potrošnja na ugostiteljstvo).

Finansijsko tržište u RS nastavilo je sa razvojem. Bankarski sektor je nastavio s rastom, a u periodu 2003–2008. godine, sektor osiguranja i lizinga, kao i tržište berze u RS započelo je s razvojem. Osnovan je određen broj lizing i osiguravajućih društava, uglavnom kao supsidijara banaka i finansijskih posrednika u stranom vlasništvu. U 2003. i 2004. godini, državno vlasništvo u finansijskom sektoru umanjeno je i eliminisano, a neke od finansijskih institucija u vlasništvu i pod upravom države su smanjivane ili likvidirane, što je izazvalo privremeni pad broja zaposlenih u finansijskom sektoru. Tokom 2007. i 2008. godine kao posljedica trenda razvoja finansijskog tržišta ponovo se povećao broj zaposlenih u ovom sektoru.

Zapošljavanje lica sa evidencije u granama i djelatnostima pokazuje da je ono najzastupljenije u prerađivačkoj industriji, zatim u trgovini na veliko i malo, a na trećem

mjestu je građevinarstvo, potom hoteli i restorani, te ostale komunalne, društvene i lične uslužne aktivnosti. Ovaj redoslijed je prisutan u tri posljednje godine. S druge strane, u ovom periodu evidentan je pad ukupne zaposlenosti u ovim granama. U 2009. godini Zavod za zapošljavanje je evidentirao činjenicu da je u prerađivačkoj industriji, trgovini na veliko i malo i naročito u građevinarstvu bio prisutan veoma intenzivan proces gubitka posla, u poređenju sa brojem zaposlenih u ovim djelatnostima. No, isto tako uočeno je da je u ovim djelatnostima bilo najveće zapošljavanje sa evidencije.

Ovi pokazatelji sugerišu stav da će i u narednim godinama, ukoliko se ne odrede strateške grane i djelatnosti razvoja RS, zadržati sadašnji nivo zapošljavanja u pojedinim djelatnostima, sa laganim porastom ukupnog broja zaposlenih u uslužnim i vanprivrednim djelatnostima.

Djelatnosti sa najvećim rastom u periodu 2003–2008. godine bile su:

- Rudarstvo (prosječna stopa rasta 19% godišnje);
- Ugostiteljstvo – hoteli i restorani (18%);
- Trgovina (11%);
- Prerađivačka industrija (10%), i
- Struja, plin i vodosnabdijevanje (9%).

Po pitanju rasta izvoza, najveći rast je zabilježen u:

- eksploataciji ruda metala,
- metalopreradačkoj industriji,
- preradi i proizvodnji kože i obuće.

U RS posluje oko 43 odsto od ukupnog broja preduzeća u BiH, što je ekvivalentno broju od oko 43.000 malih i srednjih preduzeća i preduzetnika. Velika većina preduzeća u RS su MSP (98,7%), a većina njih su svrstana u kategoriju mikro-preduzeća⁷.

Pored doprinosa rastu i otvaranju novih radnih mjesta, naročito su mikropreduzeća ona koja pružaju dobre mogućnosti za samozapošljavanje⁸ kako u urbanim, poluurbanim tako i u ruralnim područjima. Statistički podaci ukazuju da je otprilike 19% od približnog broja radno sposobnog stanovništva registrovano kao samozaposleno. Evidentno je više muškaraca (31%) od žena (22,60%) među onima koji izaberu da budu samozaposleni.

Stanovništvo RS čini 35% ukupnog stanovništva u BiH, što je ekvivalentno broju od otprilike 1.155.000 (muškarci 49,2% / žene 50,8%), od čega je 969.000 stanovnika preko 14 godina starosti, a 186.000 ispod 15 godina starosti. Radno sposobno stanovništvo (15–64 godina starosti) čini 66% od ukupnog stanovništva. Pokazuje se da broj ukupnog stanovništva procentualno opada po stopi od -1,2% godišnje.

Starosni obrasci ne otkrivaju ništa vanredno u odnosu na uporedive države i spoljne regione.

Ponudu radne snage u RS karakteriše velika većina radno sposobnog stanovništva koje ima labavu ili nikakvu vezu sa tržištem rada. Samo 45% radno sposobnog stanovništva je zaposleno⁹, 14,6% su nezaposleni, a 40,4% su neaktivni.

Visoka stopa lica koja imaju nizak stepen povezanosti sa tržištem rada, predstavlja opasnost za budući privredni rast i ponudu radne snage sa adekvatnim i visokokvalitetnim kvalifikacijama.

⁷ Malo preduzeće je kategorizovano kao preduzeće koje zapošljava do 49 radnika, dok je mikro-preduzeća ono koje zapošljava do 10 radnika.

⁸ Statistike iz ARS za 2006. i 2007. godinu, u pogledu statusa zaposlenosti zaposlenih lica u Republici Srpskoj, procjenjuju da je 29,7% lica registrovano kao samozaposleno.

⁹ Prema podacima iz ARS 2010. godina

Stopa zaposlenosti u RS značajno je niža (45%) u poređenju sa EU (64,3%). Naročito niska stopa zaposlenosti prisutna je među mladima 15–24 godine starosti (17,8%) u poređenju sa ostalim starosnim grupama (25–49 godine starosti 60,5%, 50–64 godine starosti 37,8%) i prema prosjeku EU 15–24 godine starosti (36,3%). Stopa zaposlenosti za mlade porasla je za 3,1% od 2006. do 2007. godine¹⁰.

U pravilu, prisutna je velika nesrazmjernost u smislu zaposlenosti sa stanovišta polova (21,2%), (EU27 14,5%) i pojedinačnih starosnih grupa. (15–24 godina starosti: 13,2%, 25–49 godina starosti: 21,8%, 50–64 godina starosti: 24,9%). Stopa zaposlenosti za žene (31,3%) je isto tako mnogo niža u poređenju sa prosjekom EU27 (57,1%).

Opšta stopa nezaposlenosti (15–64) u RS je visoka (24,5%) u poređenju sa prosjekom EU (7,9%). Žene imaju višu stopu nezaposlenosti od muškaraca (žene 26,9 muškarci 22,8%). Među mladim ljudima nezaposlenost je veća (46,8%) nego kod drugih starosnih grupa 25–49 godina žene 27,10%, muškarci 20,2% (50–64 godine 18,9%).

Dugotrajno nezaposleni predstavljaju 21,3% stanovništva, što je ekvivalentno broju od 101.700 lica¹¹, dok je od ovog broja većina nezaposlena više od 12 mjeseci.

Jedan od glavnih izazova u pogledu ponude radne snage u RS je da je skoro polovina (43% / 327.000) radno sposobnog stanovništva neaktivna, i to da nisu nikako ili su veoma ograničeno povezani sa tržištem rada. Žene su češće neaktivne od muškaraca (žene 212.000 / muškarci 115.000).

Među mladima najčešće objašnjenje za stanje neaktivni jeste činjenica da su upisani u školske ustanove. Za mlade žene su dodatno brak ili rođenje djeteta i briga o djeci osnovni razlozi za to što su s namjerom neaktivne. Za žene u drugim starosnim grupama dva glavna razloga za to što su neaktivne su porodične obaveze i odgovornost za domaćinstvo i brigu o djeci. Prema subjektivnoj statusnoj statistici iz ARS-a 13,9% (45.000) neaktivnih su studenti, a 44,6% (118.000) su domaćice. Pripadnici starije radne snage mogu biti neaktivni zbog penzionisanja ili radne nesposobnosti (29,8%/96.000). Ostali iz grupe neaktivnih sebe smatraju nezaposlenim i tražiocima posla (13,2%/43.000) koji imaju potencijal na tržištu rada.

Nizak stepen stečenog obrazovanja u RS daje slabu osnovu za ponudu visokostručnih radnika sa visokom stopom mobilnosti i sposobnostima koje odgovaraju potrebama tržišta rada.

Pored toga, velika grupa neaktivnih i nezaposlenih sa niskim stepenom obrazovanja će se u tranzicionom tržištu rada suočiti sa većim poteškoćama pri ponovnom ulasku na formalno tržište rada, zbog povišenih zahtjeva u pogledu kvalifikacija i obrazovanja¹². Ovakvo stanje izaziva disparitete između potreba tržišta rada i ponude radne snage i dovodi u ozbiljnu opasnost privredni rast.

Prema podacima Zavoda za zapošljavanje RS grupaciju lica na evidenciji nezaposlenih mlađih od 30 godina karakteriše nekoliko činjenica:

- kontinuiran pad broja mladih na evidenciji: sa 47.248 lica 2004. godine na 37.928 lica u 2008. godini, te 42.890 (29,5%) u decembru 2009. godine,
- visoko učešće lica trećeg (KV) i četvrtog stepena (SSS) obrazovanja – zajedno oko 74%, na evidenciji lica ove starosne grupe (do 24 godine) se nalazi i 16,8% lica NK-PK-NSS,

¹⁰ Prema podacima iz 2010. godine

-u posmatranom periodu raste učešće mladih visoke stručne spreme: sa 1,8 u 2004. na 6,6% u 2009. godini, učešće lica sa VŠS se značajno ne mijenja u posljednje četiri godine.

Od 143.305 lica na evidenciji u novembru 2009. godine mladih od 30 godina je 28,3%, a u novembru 2010. godine njihova zastupljenost iznosi 29,1%.

Međutim, ako je riječ o zapošljavanju ove grupacije nezaposlenih lica, onda se uočava da je u prethodne dvije godine udio mladih u ukupnom broju zaposlenih sa evidencije iznosio oko 44%.

U glavne izazove u pogledu uključivanja žena na tržište rada u RS spada:

- znatno niža stopa aktivnosti, odnosno visoka stopa neaktivnosti,
- nesrazmjer između polova u smislu nezaposlenosti,
- disparitet u stepenu stečenog obrazovanja među ženama u poređenju s muškarcima,
- mlade žene zapostavljene kako u pogledu zapošljavanja tako i sticanja stručne spreme.

Veliki predmet zabrinutosti u RS je niska stopa učešća na tržištu rada među ženama. Stopa zaposlenosti kod žena je veoma niska (36,3%) i stopa neaktivnih je veoma visok (61,4%) kako u poređenju s muškom populacijom (stopa zaposlenosti 52,5% / neaktivno 30,1%) tako i s prosjekom EU (stopa zaposlenosti 57,1% / neaktivno

29,9%). Među zaposlenim ženama sa evidencija Zavoda za zapošljavanje RS žena je oko 43% (2009. godina).

U BD, broj zaposlenih lica u izvještajnom periodu ima trend laganog rasta i u odnosu na 2003. godinu, registrovana zaposlenost je porasla za 4.317 lica ili 36,42%. Najveći broj registrovanih zaposlenih se nalazi u sektoru trgovine i ugostiteljstva (36,38%) i u poljoprivrednoj i prehrambenoj industriji (20,41%) .

Po osnovu posredovanja u zapošljavanju u fiskalnoj 2008. godini, brisano je sa evidencije 1698 lica, što je u odnosu na 2007. godinu više za 223 lica, ili procentualno za oko 15% više.

Lica koja se neredovno javljanju na evidenciju u ostavljenim rokovima, brisana su iz evidencije kao lica koja su odustala od aktivnog traženja zaposlenja, pa je u posmatranoj godini po ovom osnovu brisano iz evidencije 3061 lice, što je više u odnosu na prošlu godinu za 111 lica, ili za oko 4% više. Brisanje se vrši na rok od 3 mjeseca, uz napomenu da se najveći broj lica brisan iz evidencije po ovom osnovu po isteku od 3 mjeseca vrati na evidenciju nezaposlenih.

Lica koja je nadležna inspekcija našla da rade na „crno“ brisana su iz evidencije na rok od 6 mjeseci, i po tom osnovu u posmatranoj poslovnoj/fiskalnoj 2008. godini, iz aktivne evidencije je brisano 47 lica, što je manje u odnosu na prethodnu fiskalnu/poslovnu godinu za 180 lica, ili procentualno za oko 79%.

Brisanje iz evidencije po drugim osnovama u poslovnoj / fiskalnoj 2007. godini je iznosilo 692 lica, što je manje za 123 lica u odnosu na brisanje u prethodnoj godini, (brisanje po osnovu:promjena mjesta prebivališta, odlazak u penziju, odlazak na školovanje, brisanje po osnovu smrti i sl.).

U BD, broj zaposlenih lica u posmatranom periodu ima trend laganog rasta i u odnosu na 2003. godinu, registrovana statistička zaposlenost je porasla za 4.367 lica ili 36,85%. Najveći broj registrovanih zaposlenih se nalazi u sektoru trgovine i ugostiteljstva (36,76%) i u poljoprivrednoj i prehrambenoj industriji (19,22%), a što je prikazano u tabeli broj 5.

Po osnovu posredovanja u zapošljavanju u fiskalnoj 2009. godini, brisano je sa evidencije 937 lica, što je u odnosu na 2008. godinu manje za 761 lice, ili manje za oko 45%.

Ukupan broj nezaposlenih na evidenciji Zavoda u poslednjih par godina ima trend laganog rasta, a broj nezaposlenih sa stanjem na 31. 12. 2010. godine kreće se oko 12.000 lica, uz konstataciju da je to dnevno promjenljiva veličina. Treba napomenuti da podatak o nezaposlenim osobama sadrži statističku grešku po nekoliko osnova:

-na evidenciji se nalazi znatan broj lica koja ostvaruju pravo na zdravstvenu zaštitu po osnovu nezaposlenosti, a nisu zainteresovani da aktivno traže posao, te u najskorije vrijeme ova lica treba to pravo da počnu direktno ostvarivati u fondu, po uzoru na rješenja u zemljama okruženja,

-lica koja ostvaruju socijalne prinadležnosti po raznim osnovama, a koja nisu aktivna na tržištu rada, takođe moraju to pravo ostvarivati direktno u institucijama Distrikta, bez obaveze da se nalaze na evidenciji Zavoda i

-rada na crno, a isti je u dobroj mjeri nepoznanica u pogledu njegovog obima, što bi trebalo početi rješavati na osnovama socijalnog dijaloga među socijalnim partnerima.

Prema standardima Eurostata (Evropska Agencija za statistiku), radno sposobno stanovništvo je stanovništvo u starosnoj dobi od 15 do 65 godina, što u slučaju BD iznosi oko 63% od ukupnog broja stanovnika.

Od oko 78.000 stanovnika BD, radno sposobnog stanovništva starosne dobi 15 do 65 godina ima oko 49.140 lica, a što govori da je od ukupno radno sposobnog stanovništva, radno aktivno oko 57,9% (broj nezaposlenih na 31.12.2010. godine 11503+ broj zaposlenih na dan 31.12.2010. godine 16.945= ukupno aktivnih na tržištu rada 28.448/49.140 ukupno radno sposobno stanovništvo =57,9% radno aktivnog stanovništva).

U BD, broj zaposlenih lica u posmatranom periodu ima trend laganog rasta i u 2010. odnosu na 2009. godinu, registrovana statistička zaposlenost je porasla za 727 lica ili oko 4,5%. Najveći broj registrovanih zaposlenih se nalazi u sektoru trgovine i ugostiteljstva (37,65%) i u poljoprivrednoj i prehrambenoj industriji (19,70%), a što je prikazano u tabeli broj 6.

Najveći broj lica je radno angažovan u sektoru trgovine i ugostiteljstva, te poljoprivrednoj i prehrambenoj industriji.

Po osnovu posredovanja u zapošljavanju u fiskalnoj 2010. godini, brisano je sa evidencije 1122 lica, što je u odnosu na 2009. godinu više za 185 lica, ili više za oko 20 %.

Članom 27. stav 3. Zakona o zapošljavanju BD omogućeno je da se nezaposlenim licima sa evidencije Zavoda kojima nedostaje do tri godine do sticanja uslova za odlazak u starosnu penziju osigura penzijsko i invalidsko osiguranje.

U cilju ostvarivanja ovog prava Vlada BD, saglasno članu 15. Zakona o zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti, svojim Programom za 2008. godinu izdvojila je iznos od 600.000,00 KM sa namjenom za „penzijsko i invalidsko osiguranje za nezaposlena lica kojima u skladu sa propisima iz oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja nedostaju do 3 godine do sticanja uslova za starosnu penziju“.

Broj korisnika prava na dokup staža u fiskalnoj/obračunskoj 2008. u odnosu na 2007. godinu je porastao od 31 na 73 korisnika, što je više za oko 135%. Broj od 73 korisnika prava na dokup staža u fiskalnoj/obračunskoj 2008. godini manji je za 27 u donosu na planirani broj od 100 korisnika ovog prava, ili za oko 27 %.

Planirana finansijska implikacija za dokup staža u fiskalnoj/obračunskoj 2008. godini iznosi 600.000 KM, a što je prosječno planirani iznos od 6.000 KM po jednom od 100 planiranih korisnika ovog prava. Ostvarena finansijska implikacija za posmatranu poslovnu/fiskalnu godinu je 356.499 KM u bruto iznosu, a što je prosječno izdvajanje od oko 4.884 KM u bruto iznosu po jednom od ukupno 73 korisnika ovog prava. Prosječno ostvareno izdvajanje po jednom korisniku prava na dokup staža je manje u odnosu na planirano za oko 1.116 KM ili za oko 29%, dok je prosječno manje izdvajanje po jednom korisniku prava na dokup staža u posmatranoj godini u odnosu na izdvajanje u 2007. godini za 164 KM u bruto iznosu ili za oko 3%.

Treba napomenuti da od ukupno 73 korisnika prava na dokup staža u 2008. godini, 41 rješenje se odnosi na podnijete zahtjeve u fiskalnoj/obračunskoj 2007. a 32 rješanja po osnovu podnijetih zahtjeva u fiskalnoj/obračunskoj 2008. godini.

Od 73 pozitivno riješena zahtjeva, 36 nezaposlenih lica ostvarilo je pravo na dokup staža u jednokratnom iznosu, a 37 podnosilaca zahtjeva ostvarilo je pravo na dokup staža kroz mjesečne uplate, od čega je za jedno lice donijeto rješenje o prestanku prava na uplatu doprinosa zbog ostvarivanja prava na porodičnu penziju.

U cilju ostvarivanja prava na dokup nedostajućeg staža osiguranja Programom mjera aktivne politike zapošljavanja Vlada Brčko distrikta BiH za 2009. godinu izdvojila 288.000 KM za ove namjene, dok je Programom mjera aktivne politike zapošljavanja Vlada Brčko distrikta BiH za fiskalnu 2008. godinu ostalo neutrošeno i preneto u fiskalnu 2009. godinu za iste namjene iznos od 443.501 KM.

U 2009.godini jednokratnom uplatom sredstava dokupljen je staž osiguranja za 52 nezaposlena lica i ista su danom uplate stekla pravo na starosnu penziju, te se po tom osnovu o njima prestala voditi evidencija u Zavodu za zapošljavanje. Od 52 lica za 34 su prethodno vršene mjesečne uplate. Za 16 nezaposlenih lica staž osiguranja se dokupljivao mjesečnim uplatama, od tog broja 6 lica je u 2009. steklo uslov za starosnu penziju. Treba istaći da su 4 lica u 2009.godini stekla uslov za starosnu penziju na osnovu donešenih rješenja u 2008. godini.

Broj korisnika prava na dokup staža u fiskalnoj/obračunskoj 2009. u odnosu na 2008. godinu je opao od 73 na 62 korisnika, što je manje za oko 15%. Broj od 62 korisnika prava na dokup staža u fiskalnoj/obračunskoj 2009. godini veći je za 2 u odnosu na planirani broj od 60 korisnika ovog prava, ili veći za oko 3 %, a što se vidi iz pregleda u tabeli broj 6.

U 2010.godini jednokratnom uplatom sredstava dokupljen je staž osiguranja za 22 nezaposlena lica od toga 2 lica su podnijela zahtjev za dokup u 2008, 6 lica u 2009 i 14 lica u 2010.godini. Danom uplate sredstava na račun nadležnog fonda PIO o istim se prestala voditi evidencija. Takođe, 11 nezaposlenih lica je u 2010. godini ostvarilo pravo na starosnu penziju kroz mjesečne uplate sredstava od toga 1 lice je podnijelo zahtjev u 2007. godini, 3 u 2008, 4 u 2009 i 3 u 2010.godini. Za 19 nezaposlenih lica se trenutno vrši dokup nedostajućeg staža osiguranja i to 2 dokupa po zahtjevu iz 2008, 1 po zahtjevu iz 2009. i 16 dokupa po zahtjevima koji su podnešeni u 2010. godini.

Broj korisnika prava na dokup staža, koji ispunjava zakonom propisane uslove, u periodu od 2008 do 2010. godine je opao sa 73 na 62 dva korisnika u 2009. odnosno 52 korisnika u 2010. godini.

ANKETA O RADNOJ SNAZI

Kako bi dobili međunarodno uporedive podatke o tržištu rada, Agencija za statistiku BiH, Federalni zavod za statistiku i Republički zavod za statistiku RS su od 2006. godine počele provoditi na godišnjem nivou Anketu o radnoj snazi zasnovanu na standardima MOR-a i EUROSTAT-a.

Prema rezultatima Ankete o radnoj snazi za 2010. godinu, u BiH radnu snagu (ekonomski aktivno stanovništvo) je činilo 1.157.940 lica, dok je broj neaktivnih iznosio 1.438.761 lice. U okviru radne snage zaposlenih je bilo 842.831 i 315.110 nezaposlenih lica. Anketna stopa nezaposlenosti je značajno manja od registrovane i na nivou BiH za 2010. godinu iznosi 27,2%. Stopa zaposlenosti manja je u odnosu na 2009. godinu za 0,6% i u 2010. godini je 32,5%.

U više od 2,5 miliona radno sposobnih lica, preko 1,1 milion se klasificira kao ekonomski aktivno, a nešto iznad 1,4 miliona kao ekonomski neaktivno. Podaci pokazuju da je manje od polovine radno sposobnog stanovništva iznad 15 g. starosti u BiH aktivno sa uočljivim razlikama među polovima. Stopa aktivnosti od 44,6% još uvijek je vrlo niska po međunarodnim standardima.

Broj aktivnih i neaktivnih lica koji čine radno sposobno stanovništvo se povećao u odnosu na 2009. godinu. Radna snaga – aktivno stanovništvo povećala se za 2,3%. Broj zaposlenih lica manji je za 1,9%, dok se broj nezaposlenih lica povećao za 15,7% u odnosu na 2009. godinu.

Neaktivnost pogađa više od polovine radno sposobnog stanovništva u BiH (55,4% u 2010.), a posebno žene, odnosno 66,8% radno sposobnih žena u BiH. Stopa neaktivnosti žena različita među entitetima i kreće se u 2010. g. od 61,4% u RS-u do 71,4% u BD.

Anketa o radnoj snazi – mjere aktivnosti stanovništva u BiH i entitetima (%)					
		BiH	FBiH	RS	BD
Stopa aktivnosti (%)	2006.	43,1	43,1	43,3	37,6
	2007.	43,9	42,3	47,0	39,0
	2008.	43,9	42,4	47,0	36,8
	2009.	43,6	41,6	47,4	38,1
	2010.	44,6	42,9	47,9	40,6
Stopa zaposlenosti (%)	2006.	29,7	29,1	30,9	23,7
	2007.	31,2	29,2	35,1	23,4
	2008.	33,6	31,8	37,3	25,1
	2009.	33,1	30,9	37,2	27,0
	2010.	32,5	30,4	36,6	25,8
Stopa nezaposlenosti (%)	2006.	31,1	32,4	28,5	37,1
	2007.	29,0	31,1	25,2	40,0
	2008.	23,4	25,0	20,5	31,9
	2009.	24,1	25,7	21,4	29,2
	2010.	27,2	29,1	23,6	36,4

Izvor: Agencija za statistiku BiH, Anketa o radnoj snazi, 2010.

Prema ovoj Anketi, polna struktura nezaposlenih je: 57,9% muškaraca i 42,1% žena. Obrazovna struktura nezaposlenosti pokazuje da najveći udio 71,2% čine lica sa završenom srednjom školom, 21,2% su lica sa osnovnim obrazovanjem i niže, dok je 7,6% završilo višu školu, fakultet, akademiju, magisterij ili doktorat.

Član 1. stav 2.

Sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava na rad, potpisnice preuzimaju na sebe:

da efikasno zaštite pravo radnika da zarađuje za život u zanimanju koje slobodno odabere;

Pitanje1. Opišite kakav je opšti zakonodavni okvir. Precizirajte karakter, razloge za obim reformi ako ih ima.

Odgovor:

Zabrana svih oblika diskriminacije u zapošljavanju

Propisi na nivou BiH

Ustav Bosne i Hercegovine

U članu II. stavu 4., utvrđeno je pravo na zaštitu od diskriminacije svim licima u BiH po bilo kom osnovu kao što je pol, rasa, boja, jezik, vjera, političko i drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, povezanost sa nacionalnim manjinama, imovina, rođenje ili drugi status i ustavima entiteta utvrđeno je pravo na zaštitu od diskriminacije.

Odredbama Ustava BiH je predviđeno i to da je uživanje prava i sloboda predviđenih Ustavom, osigurano za sve osobe u BiH bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi. Iz navedenog se može nedvosmisleno zaključiti da je ustav BiH zaista osigurao zabranu diskriminacije.

Bitno je istaci da je BiH potpisala i ratifikovala Medunarodnu konvenciju o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije i ta konvencija je izvorno uključena u pravni sistem BiH. Rasna diskriminacija direktno je zabranjena Ustavom BiH i inkriminisana je kroz nekoliko vrsta krivičnih djela u okviru krivičnog zakona BiH.

Ustav Republike Srpske

Ustav RS, u preambuli sadrži odrebe koje ukazuju na antdiskriminaciju i poštovanje ljudskog dostojanstva, slobode i jednakosti, nacionalnoj ravnopravnosti, pluralističkom društvu, garantovanju i zaštiti ljudskih prava i sloboda kao i prava manjinskih grupa u skladu sa međunarodnim standardima, zabranu diskriminacije, itd.

Ustav garantuje zaštitu ljudskih prava i sloboda u skladu sa Evropskom konvencijom. Gradani RS su ravnopravni u slobodama, pravima i dužnostima, jednaki su pred zakonom i uživaju istu pravnu zaštitu bez obzira na rasu, pol, jezik, nacionalnu pripadnost, vjeroispovijest, socijalno porijeklo, rođenje, obrazovanje, imovno stanje, političko i drugo uvjerenje, društveni položaj ili drugo licno svojstvo.

Ustav Federacije Bosne i Hercegovine

Kao što i Ustav BiH sadrži odredbu o zabrani diskriminacije, tako i Ustav FBiH u dijelu u kojem se govori o pravima i slobodama sadrži antidiskriminacijsku odredbu u smislu da zabranjuje svaku diskriminaciju onako kako je to propisano u Evropskoj konvenciji.

Ustav ima odredbe koje direktno zabranjuju svaku diskriminaciju zasnovanu na rasi, boji kože, polu, jeziku, religiji ili vjerovanju, političkim ili drugim uvjerenjima, nacionalnom ili socijalnom porijeklu. Također se navodi da će se osigurati puna nacionalna ravnopravnost, demokratski odnosi i najviši standardi zaštite ljudskih prava i sloboda.

Statut Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine

U glavi II u članu 13. propisuje da svako ima pravo da uživa sva prava i slobode garantovane Ustavom i zakonima BiH, ovim statutom i zakonima DB, bez diskriminacije po bilo kom osnovu, uključujući diskriminaciju po osnovu pola, rase, seksualnog opredjeljenja, boje kože, jezika, vjeroispovjesti, nacionalnog ili socijalnog porijekla, političkog ili drugog mišljenja, pripadnosti nacionalnoj manjini, imovinskog stanja, rođenja ili drugog statusa.

Zakon o zabrani diskriminacije („Službeni glasnik BiH“ broj. 59/09)

Zakonom o zabrani diskriminacije, članom 1. i članom 2., zabranjen je svaki oblik diskriminacije. Članom 2., stavom 2., ovog zakona pod pojmom diskriminacija podrazumijeva se „ ... dovođenje u nepovoljan položaj bilo koje osobe ili grupe osoba u pristupu i ostvarivanju zagantovanih prava, po bilo kom osnovu ... od strane nadležnih vlasti u BiH, te privatnih pravnih i fizičkih lica“.

Zakon o ravnopravnosti spolova Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ , br. 32/10)

Ovaj zakon je uspostavio odgovarajuće mehanizme u cilju sprečavanja diskriminacije na osnovu spola definišući u zakonskom okviru pravo na ravnopravan tretman po osnovu spola i spolne orijentacije svakoj osobi prema njenom vlastitom izboru, te punopravnost spolova u svim sferama društva, bez obzira na bračno i porodično stanje.

Zakon je predvidio i sudsku zaštitu, kao i naknadu štete za one koji su pogođeni diskriminacijom. Važno je spomenuti da je zakonom formirana i Agencija za ravnopravnost spolova BiH, čiji je zadatak da prati i nadzire provođenje Zakona.

Definicija diskriminacije koja je utvrđena ovim Zakonom je usaglašena je sa definicijom UN Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije - CEDAW.

Krivični zakon Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BIH“ br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04,30/05, 53/06, 55/06)

Ovaj zakon je predvidio zatvorsko kažnjavanje od 6 mjeseci do 5 godina za službenu ili odgovornu osobu u institucijama BiH koja uskrati ili ograniči građanska prava utvrđena Ustavom BiH, temeljem razlike u rasi, boji kože, nacionalnoj ili etničkoj pripadnosti, vjeroispovjesti, političkom ili drugom uvjerenju, spolu, seksualnom opredjeljenju, jeziku, obrazovanju, društvenom položaju ili socijalnom porijeklu.

Zakon o radu u institucijama Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, br. 26/04,7/05,48/05, i 60/10)

Ovim zakona je utvrđeno kod zasnivanja radnog odnosa da osoba koja traži zaposlenje kod poslodavca ne može biti diskriminiran zbog rase, boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugoga mišljenja ili opredjeljenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, seksualne orijentacije, imovnog stanja, rođenja ili kakve druge okolnosti, članstva ili nečlanstva u političkoj stranci, tjelesnih poteškoća ili na temelju kojega drugog razloga oprecnog temeljnim ljudskim pravima i slobodama utvrđenim Ustavom BiH i zakonom.

Ovim zakonom je utvrđeno da se ne može primiti u radni odnos niti biti u radnom odnosu, osoba koja u mjestu življenja obavlja samostalnu profesionalnu djelatnost, odnosno koja ima zanatsku radnju ili vlastito preduzeće. Zakon u konkretnom slučaju predviđa i to da ukoliko se ove okolnosti pojave u toku zasnivanja radnog odnosa, uposlenik ih je dužan otkloniti u roku od 15 dana, s tim da ukoliko ih ne otkloni poslodavac donosi odluku o prestanku radnog odnosa uposlenika bez prava na otkazni rok.

Kada su u pitanju odredbe zaštite žene i materinstva, onda je Zakon predvidio čitav niz antidiskriminacijskih odredbi i to počev od toga da poslodavac ne može odbiti zaposliti ženu zbog njezine trudnoće ili joj zbog toga stanja otkazati ugovor o radu, zatim da žena za vrijeme trudnoće, odnosno dojenja djeteta, može biti raspoređena na druge poslove, osim u slučaju ako je to u interesu njezina zdravstvenog stanja koje je utvrdio ovlašteni ljekar, nadalje privremeni raspored zbog trudnoće žene ne može imati za posljedicu smanjenje plaće žene, zatim da poslodavac trudnu ženu može premjestiti u drugo mjesto rada samo uz njen pismeni pristanak.

Antidiskriminacijska odredba je odredba ovog zakona koja propisuje da uposleniku koji je pretrpio povredu na radu, ili koji je obolio od profesionalne bolesti, za vrijeme dok je privremeno nesposoban za rad, poslodavac ne može otkazati ugovor o radu neovisno o tome ima li zaključen ugovor o radu na određeno ili neodređeno vrijeme.

U tom smislu, Zakon je predvidio da takva povreda na radu, bolest ili profesionalna bolest ne mogu štetno uticati na ostvarivanje prava zaposlenika iz radnog odnosa. Nadalje, Zakon nastoji da preventivno djeluje na antidiskriminaciju, u smislu što predviđa pravo ovakvih zaposlenika da se vrate na poslove na kojima su radili prije nastupanja privremene nesposobnosti za rad.

Zakon sadrži preventivnu antidiskriminacionu odredbu u poglavlju Zakona u kojem se govori o prekršajnom, odnosno disciplinskom postupku protiv uposlenika. Naime, u slučaju da uposlenik bude oslobođen optužbi, bit će vraćen na svoje radno mjesto i njegov lični dosje ne smije sadržavati nikakvu informaciju o krivičnom postupku ili relevantnoj preventivnoj suspenziji.

Zakon je predvidio i čitav novčanih sankcija za one koji ne ispoštuju odredbe zakona, pa tako i one koje se odnose na antidiskriminaciju. Novčanom kaznom od 600,00 do 1.500,00 KM kaznit će se poslodavac koji stavlja u nepovoljniju poziciju osobu koja traži zaposlenje kod poslodavca, od uposlenika; ne poštuje utvrđena prava žene za vrijeme trudnoće i porodiljskoga dopusta; zatim za poslodavca, koji uposleniku koji je pretrpio povredu na radu, ili koji je obolio od profesionalne bolesti, otkaže ugovor o radu; ako poslodavac stavi uposlenika u nepovoljniju poziciju zbog organiziranja ili sudjelovanja u štrajku.

Zakon o državnoj službi u institucijama Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH”, br.19/02,35/03,4/04,17/04,26/04,37/04,48/05,2/06,32/07,43/09,50/08 i 8/10)

Ovaj zakon propisuje da državni službenik ima pravo na pošten i pravedan tretman u svim aspektima kadrovske politike, bez obzira na nacionalnost, socijalno porijeklo, entitetsko državljanstvo, prebivalište, religiju, politička i druga uvjerenja, spol, rasu, rođenje, bračni status, starosnu dob, imovinsko stanje, hendikepiranost ili drugi status.

Zakon sadrži jasnu i preciznu odredbu o zabrani diskriminacije i propisuje da prilikom organizovanja javne konkurencije, Agencija za državnu službu BiH osigurava da se kod izbora državnog službenika neće vršiti diskriminacija.

Zakon o kretanju i boravku stranaca i azilu („Službeni glasnik BiH”, br. 36/08)

Zakon sadrži poglavlje o zabrani diskriminacije u odnosu na strane državljane i to na način da propisuje da se prema strancima ne smije ispoljavati diskriminacija po bilo kojim osnovama, uključujući spol, rasu, boju kože, jezik, vjeroispovijest, političke i druge stavove, nacionalno i socijalno porijeklo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovinski status, dob, psihičku ili fizičku invalidnost, status koji se stiče rođenjem ili neki drugi status.

Usvajanjem Zakona o kretanju i boravku stranaca BiH, su stvoreni uslovi i pretpostavke za ostvarivanje jednakih prava i mogućnosti zaštite od diskriminacije po bilo kom osnovu za sve građane i sve ljude koji borave i rade u BiH.

Zakon o radu Brčko Distrikta ("Službeni glasnik BD BiH", br. 19/06, 19/07 i 25/08)

U članu 4. stav (1) isključuje svaki oblik diskriminacije kada je riječ o licu koje traži zaposlenje i propisuje da se prema licu koje traži zaposlenje, kao i prema licu koje je zaposleno, ne smije se vršiti diskriminacija na osnovu rase, boje kože, pola, jezika, vjere, političkog opredjeljenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovnog stanja, seksualnog opredjeljenja, rođenja ili neke druge okolnosti, članstva ili nečlanstva u političkoj stranci, članstva ili nečlanstva u sindikatu, te fizičkih ili duševnih oštećenja u pogledu angažovanja, obuke, unapređenja, uslova zapošljavanja, prestanka ugovora o radu ili drugih pitanja koja proističu iz radnog odnosa

Stavom (3) istog člana predviđena je sudska zaštita za lica čija su prava povrijeđena nepoštovanjem ovog člana.

Član 110. stav (1) tačka 2. propisuje kaznenu odredbu u smislu sankcionisanja poslodavca-pravnog lica novčanom kaznom od 1.000,00 KM do 10.000,00KM ukoliko stavi u nepovoljniji položaj lice koje traži zaposlenje ili zaposlenog.

Zakon o radu Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine" FBIH broj 43/99, 32/00 i 29/03.)

Zakon sadrži odredbu koja eksplicitno zabranjuje diskriminaciju, na način da lice koje traži zaposlenje, kao i lice koje se zaposli, ne može biti stavljeno u nepovoljniji položaj zbog rase, boje kože, pola, jezika, vjere, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovnog stanja, rođenja ili kakve druge okolnosti, članstva ili nečlanstva u političkoj stranci, članstva ili nečlanstva u sindikatu, tjelesnih i duševnih poteškoca u pogledu angažiranja, obrazovanja, unapređenja, uvjeta i zahtjeva rada, otkazivanja ugovora o radu ili drugih pitanja koja proistitu iz radnog odnosa.

U slučaju diskriminacije, osoba čija su prava povrijeđena može zbog povrede prava podnijeti tužbu nadležnom sudu. U postupku pred sudom teret dokazivanja za diskriminaciju snosi poslodavac.

Ukoliko se u postupku pred sudom utvrdi da je tužba zaposlenika utemeljena sud će naložiti zapošljavanje, odnosno vraćanje na prethodno radno mjesto, kao i osiguravanje ili ponovno uspostavljanje svih prava iz radnog odnosa koja proizilaze iz ugovora o radu.

Zakon o radu nije posebno utvrdio pravo na naknadu štete zaposlenicima za koje se utvrdi da su na bilo koji način diskriminirani, ali se u takvim slučajevima primjenjuju zakonske odredbe o pravu zaposlenika na naknadu štete pretrpljene na radu ili u vezi sa radom u skladu sa općim propisima o obligacionom pravu.

Međutim, potrebno je napomenuti da je novim Zakonom o radu koji je pripremljen i koji će uskoro biti upućen u parlamentarnu proceduru, ovo pravo posebno utvrđeno, pa je rješenjima de lege ferende u dijelu koji regulira zabranu diskriminacije za lica koja traže zaposlenje i zaposlenike izričito utvrđeno pravo diskriminirane osobe na naknadu štete, i definirani pojmovi direktne i indirektne diskriminacije, utvrđena zabrana uznemiravanja ili seksualnog uznemiravanja, nasilja na osnovu pola, kao i sistematskog uznemiravanje na radu i u vezi sa radom, što do sada nije bilo uređeno.

Pored sudske zaštite, važeći Zakon o radu osigurava upravnu zaštitu diskriminiranim osobama putem nadležnih inspekcija rada koje poduzimaju odgovarajuće upravne mjere radi sprječavanja i otklanjanja nezakonitosti u izvršavanju propisa.

Nadzor na primjenom Zakona o radu u FBiH, vrše federalni i kantonalni inspektori rada koji u slučaju da utvrde da poslodavac postupa protivno odredbama Zakona, su dužni naložiti odgovarajuće upravne mjere među kojima je i izricanje i naplata novčane kazne na licu mjesta i pokretanje prijave za učinjeni prekršaj.

Zakon o radu propisuje da poslodavac koji stavlja u nepovoljniji položaj lice koje se zaposli ili traži zaposlenje čini prekršaj za koji je zapriječena novčana kazna u iznosu od 1.000 do 10.000 KM, što i sa stanovišta visine kazne, uz nezaključivanje ugovora o radu sa zaposlenikom, ukazuje da se radi o najtežem prekršaju poslodavca u smislu propisa o radu.

Međutim, i pored postojanja pravnog temelja za inspekcijski nadzor i djelovanje inspekcijskih organa kada je u pitanju diskriminacija na radu, osim uopštene konstatacije inspektora rada da ona postoji, posebno diskriminacija po osnovu pola, za sada o tome nema egzaktnih podataka jer se oni ne iskazuju posebno u izvještajima inspekcijskih organa.

Stavom 2. člana 5. Zakona o radu propisano je da se ne smatra diskriminacijom razlike koje se prave u dobroj vjeri a koje su zasnovane na zahtjevima koji se odnose na određeni posao, na nesposobnost lica da obavlja poslove predviđene za određeno radno mjesto ili da savlada program potrebnog stručnog usavršavanja, kao i aktivnosti koje za cilj imaju poboljšanje položaja lica koje se nalazi u nepovoljnijem ekonomskom, socijalnom, obrazovnom ili fizičkom položaju.

Zakon o radu Republike Srpske ("Službeni glasnik RS" broj:55/07)

Zakonom o radu RS je zabranjena diskriminacija po svim osnovama.

Članom 5. navedenog zakona propisano je da radnik, kao i lice koje traži zaposlenje, ne može biti stavljen u neravnopravan položaj kod ostvarivanja prava po osnovu rada i prava na zaposlenje zbog rase, etničke pripadnosti, boje kože, pola, jezika, religije, političkog ili drugog mišljenja i ubjeđenja, socijalnog porijekla, imovnog stanja, članstva ili nečlanstva u

sindikatu ili političkoj organizaciji, tjelesnog i duševnog zdravlja i drugih obilježja koja nisu u neposrednoj vezi sa prirodom radnog odnosa.

Odredba člana 5. Zakona o radu je prilikom donošenja Zakona 2000-te godine bila jedina odredba o nediskriminaciji, da bi se 2007-e godine izvršile dopune Zakona o radu sa novim poglavljem- Zabrana diskriminacije- i novim članovima 107 do 112.

Članom 107. Utvrđeno je da diskriminacija lica može biti neposredna i posredna.

Neposredna diskriminacija, u smislu ovog zakona, jeste svako postupanje uzrokovano nekim od osnova iz člana 5. ovog zakona kojim se lice koje traži zaposlenje, kao i radnik stavlja u nepovoljniji položaj u odnosu na druga lica u istoj ili sličnoj situaciji.

Posredna diskriminacija, u smislu ovog zakona, postoji kada određena naizgled neutralna odredba, pravilo ili praksa stavlja ili bi stavila u nepovoljniji položaj u odnosu na druga lica – lice koje traži zaposlenje, kao i radnika, zbog određene osobine, statusa, opredjeljenja ili ubjeđenja.

Članom 108. utvrđeno je da se ne smatra se diskriminacijom pravljenje razlike u odnosu na prirodu posla i uslove pod kojima se obavlja, kao i pružanje posebne zaštite određenim kategorijama radnika u skladu sa ovim zakonom, Opštim kolektivnim ugovorom i ugovorom o radu.

Članom 109. propisano je da diskriminacija nije dozvoljena u odnosu na:

- a) uslove za zapošljavanje i izbor kandidata za obavljanje određenog posla;
- b) uslove rada i sva prava iz radnog odnosa;
- v) obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje;
- g) napredovanje u poslu;
- d) otkaz ugovora o radu.

Članom 110. Ovog zakona propisano je da su sva lica ravnopravna u postupku zapošljavanja po osnovu pola, trajanja radnog odnosa i otkaza ugovora o radu.

Članom 111. propisano je da:

- Nije dozvoljeno uznemiravanje i seksualno uznemiravanje, nasilje po osnovu pola, kao i sistematsko zlostavljanje radnika od poslodavca i drugih zaposlenih (mobing).
- Uznemiravanje je svako neželjeno ponašanje uzrokovano nekim od osnova iz člana 5. ovog zakona koje ima za cilj ili predstavlja povredu dostojanstva lica koje traži zaposlenje, kao i radnika, a koje izaziva strah ili stvara ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.
- Seksualno uznemiravanje je svako verbalno ili fizičko ponašanje koje ima za cilj ili predstavlja povredu dostojanstva lica koje traži zaposlenje, kao i radnika u sferi polnog života, a koje izaziva strah ili stvara ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.
- Nasilje na osnovu pola predstavlja bilo koje djelo koje nanosi fizičku, psihičku, seksualnu ili ekonomsku štetu ili patnju, kao i prijetnje takvim djelima koje ozbiljno sputavaju lica da uživaju u svojim pravima i slobodama na principu ravnopravnosti polova, u radu i/ili u vezi sa radom.
- Mobing je specifičan oblik ponašanja na radnom mjestu, kojim jedno ili više lica sistematski, u dužem vremenskom periodu, psihički zlostavlja ili ponižava drugo lice s ciljem ugrožavanja njegovog ugleda, časti, ljudskog dostojanstva i integriteta.
- Poslodavac je dužan preduzeti efikasne mjere s ciljem sprečavanja, nasilja na osnovu pola, diskriminacije, uznemiravanja, seksualnog uznemiravanja u radu i/ili u vezi sa radom i mobinga te ne smije preduzimati nikakve mjere prema radniku zbog činjenice da se žalio na nasilje, diskriminaciju, uznemiravanje, seksualno uznemiravanje i mobing.

Članom 112. Propisano je da lice koje traži zaposlenje, kao i radnik, može da pokrene pred nadležnim sudom postupak za naknadu štete u skladu sa zakonom te da je u slučaju spora teret dokazivanja na poslodavcu.

Ako sud utvrdi da je tužba osnovana, naložiće poslodavcu da tužiocu uspostavi i obezbijedi ostvarivanje prava koja su mu uskraćena ili da plati odgovarajuću novčanu naknadu.

Zakon o radu RS sadrži odredbu kojom je propisano da se radnicima garantuje jednaka plata za isti rad ili rad iste vrijednosti koji ostvaruju kod poslodavca, što predstavlja antidiskriminacijsku odredbu.

Zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH br. 55/00 , 44/01, 22/05 i 9/08.)

Članom 2. zakona propisana je zabrana diskriminacije. Prema tom članu nijedna osoba, na osnovu ovog zakona, ne može biti stavljena u nepovoljan položaj zbog: rase, boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovnog stanja, rođenja ili kakve druge okolnosti, članstva ili nečlanstva u političkoj stranci, ili članstva ili nečlanstva u sindikatu, ili tjelesnih i duševnih poteškoća.

U dijelu kaznenih odredaba ovog zakona propisuju se novčane kazne za za prekršaj za pravne osobe kao i za odgovorne osobe kod pravne osobe koja postupi suprotno ovoj zakonskoj odredbi, a svaka osoba koja smatra da je protiv nje provedena diskriminacija iz člana 2. ovog zakona, može zatražiti naknadu štete putem nadležnog suda.

Svi radnici u BiH su jednako nagrađeni za rad iste vrijednosti i ne vrši se diskriminacija između pripadnika muškog i ženskog spola.

Zakon o posredovanju u zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti Republike Srpske ("Službeni glasnik RS" broj:30/10)

Zakon predstavlja sistemski propis kojim se uređuje posredovanje u zapošljavanje, osiguranje za slučaj nezaposlenosti, poslovi i način finansiranja službe zapošljavanja, prava nezaposlenih lica i uslovi za njihovo ostvarivanje, organizovanje i zapošljavanje na javnim radovima, kao i druga pitanja od značaja za organizovano i produktivno zapošljavanje u R S. U skladu sa usvojenim zakonom Zavod za zapošljavanje je transformisan u Javnu ustanovu Zavod za zapošljavanje RS, čime je započeo proces reforme i jačanje funkcije posredovanja u zapošljavanju. U skladu sa Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti resorno ministarstvo je donijelo Pravilnik o uslovima koje moraju ispunjavati pravna i fizička lica koja se bave poslovima posredovanja u zapošljavanju¹³ i Pravilnik o aktivnom traženju posla¹⁴.

Zakon o zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti Brčko Distrikta („Službeni glasnik BD" br.33/04,19/07 i 25/08).

Članom 5. Zakona o zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti obezbjeđuje se jednakost svih onih koji traže zaposlenje, bez obzira na rasu, etničko porijeklo, boju kože, pol, jezik, religiju, političko i drugo mišljenje i opredjeljenje, socijalnu pripadnost i porijeklo, imovinsko stanje, članstvo ili nečlanstvo u Sindikatu i političkoj organizaciji. Najugroženije

¹³ "Sl. gl. RS ", broj 93/10

¹⁴ "Sl. gl. RS ", broj 93/10

kategorije nezaposlenih lica u BD BiH su lica starija od 50 godina, mladi sa niskom kvalifikacionom strukturom, lica sa posebnim potrebama i nacionalne manjine (Romi).

Zabrana prisilnog ili obaveznog rada

Rad u zatvorima

U BiH u članu II stavu 3. tačka (c) Ustava Bosne i Hercegovine, propisano je da se zabranjuje prisilan ili obavezan rad.

Kada su u pitanju osobe koje izdržavaju kaznu zatvora, pored navedenih ustavnih odredaba, primjenjuje se i Rezolucija (75) 25 o radu u zatvorima, koju je usvojio Komitet ministara Vijeća Evrope 18.septembra 1975. godine, te odredbe tački 26.1. do 26.17. Evropskih zatvorskih pravila (Preporuke br. (2006) 2 od 11. juna 2006. godine. U BiH se primjenjuje odredbe Konvencija MOR-a br.29. O prinudnom radu i Konvencija MOR-a br.105. O ukidanju prinudnog rada.

Navedene odredbe Ustava, akata Vijeća Evrope i MOR-a, ugrađene su u zakonska i podzakonska akta koja tretiraju izvršenje kazne zatvora nad osuđenim osobama kojima je kaznu zatvora izrekao Sud BiH. Odredbama člana 108. Krivičnog zakona BiH („Službeni glasnik BiH“, br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04,61/04, 30/05, 53/06, 55/06 i 32/07) propisano je da osuđena osoba osuđena na kaznu zatvora, kaznu dugotrajnog zatvora ili kaznu maloljetničkog zatvora, koja je sposobna za rad, može raditi ukoliko ona na to pristane. Ako osuđena osoba traži ili pristane na rad, rad će joj se omogućiti. Rad treba da bude koristan i usklađen sa savremenim načinom vršenja iste vrste rada na slobodi, prema stručnim i drugim sposobnostima.

Ove odredbe materijalnog zakona razrađene su u provedbenim zakonom i podzakonskim aktima. U tom smislu rad osuđenih osoba i njihova prava koja proističu po osnovu rada u kazneno-popravnim zavodu regulisana su odredbama člana 88. do 99., 121. i 146. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera BiH– prečišćeni tekst /u daljem tekstu / ZIKS/ („Službeni glasnik BiH“, broj 12/10).

Članom 88. navedenog zakona, propisano je da će se pritvorenima i zatvorenima sposobnim za rad u skladu sa mogućnostima zavoda omogućiti radno angažovanje u radionicama zavoda, ekonomijama i drugim sličnim oblicima rada kao i gradilištima izvana kruga zavoda.

Članom 89. navedenog zakona, regulisana je organizacija rada kao i metode rada koje treba da odgovaraju savremenim radnim standardima i tehnikama, finansijski rezultati rada, radno vrijeme, zaštita na radu, naknada za vrijeme bolesti, pravo na korist od pronalazaka, priznanje stečenih kvalifikacija, slobodno raspolaganje sredstvima koju prime kao naknadu za svoj rad.

Podzakonski akti za provedbu navedenog zakona BiH su:

- Pravilnik o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje kaznene sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera – prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH“, broj 55/09),
- Pravilnik o pogodnostima i godišnjem odmoru zatvorenika koji izdržavaju kaznu zatvora u zavodu za izvršenje krivičnih sankcija i drugih mjera BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 34/05)
- Pravilnik o naknadama za rad pritvorenika i zatvorenika u zavodima za izvršenje kaznenih sankcija, pritvora i drugih mjera BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 50/05).

Navedeni zakon i podzakonski akti rađeni su uz pomoć i konsultacije eksperata Vijeća Evrope i sve norme usaglašene su sa evropskim standardima.

Pravo na rad shodno Zakonu o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera Bosne i Hercegovine, regulisan je sa 13. pravnih normi što pokazuje da je zakonodavac posvetio punu pažnju navedenim pravilima i regulisao ih u skladu sa međunarodnim standardima iz oblasti zatvorskog sistema

U BiH egzistiraju četiri sistema za izvršenje krivičnih sankcija.

A) Prvi sistem odnosi se na izvršenje kazne zatvora i mjere pritvora koju izriče, odnosno određuje Sud BiH. Ova materija uređena je ZIKS. U toku je izgradnja posebnog Kazneno-popravnog zavod u Istočnom Sarajevu u kojem bi se izvršavala kazna zatvora i mjera pritvora koju izriče, odnosno određuje Sud BiH. Kapacitet tog zavoda bit će oko 300 mjesta i očekuje se završetak radova 2013. godine.

B) Drugi sistem funkcioniše u FBiH. Izvršenje kazne zatvora u FBiH regulirano je Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija u Federaciji Bosne i Hercegovine («Službene novine FBiH», br. 44/98, 42/99 i 12/10). Na području FBiH postoji jedan kazneno-popravni zavod zatvorenog tipa, četiri kazneno-popravna zavoda poluotvorenog tipa i tri odjeljenja kazneno-popravnih zavoda poluotvorenog tipa:

- Kazneno-popravni zavod zatvorenog tipa u Zenici,
- Kazneno-popravni zavod poluotvorenog tipa u Tuzli,
- Kazneno-popravni zavod poluotvorenog tipa u Sarajevu,
- Kazneno-popravni zavod poluotvorenog tipa u Mostaru,
- Kazneno-popravni zavod poluotvorenog tipa u Bihaću,
- Kazneno-popravni zavod poluotvorenog tipa Tomislavgrad – Odjeljenje u Busovači, - Odjeljenje Kazneno-popravnog zavoda poluotvorenog tipa Sarajevo u Goraždu
- Odjeljenje Kazneno-popravnog zavoda poluotvorenog tipa Tuzla u Orašju.

C) Treći sistem izvršenja krivičnih sankcija funkcioniše u RS. Izvršenje krivičnih sankcija u RS regulirano je Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija Republike Srpske („Službeni glasnik RS“, broj 12/10). Na području RS postoje tri kazneno-popravna zavoda zatvorenog tipa, i tri kazneno-popravna zavoda poluotvorenog tipa:

- Kazneno-popravni zavod zatvorenog tipa u Foči,
- Kazneno-popravni zavod zatvorenog tipa u Banjoj Luci,
- Kazneno-popravni zavod zatvorenog tipa u Bijeljini,
- Kazneno-popravni zavod poluotvorenog tipa u Doboju,
- Kazneno-popravni zavod poluotvorenog tipa u Trebinju.

D) Četvrti sistem funkcioniše u BD BiH. Izvršenje krivičnih sankcija u BD regulirano je Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija Brčko Distriktu („Službeni glasnik BD BiH“, br. 8/00 i 1/01). U BD ne postoji kazneno-popravna ustanova u kojoj bi se izvršavala kazna zatvora, već se kazne zatvora izvršavaju u entitetskim kazneno-popravnim ustanovama.

Kazna zatvora nad licima kojima je kazna zatvora izrekao Sud BiH, izvršava se u entitetskim kazneno-popravnim ustanovama, u skladu sa ZIKS-omi na osnovu tog Zakona donesenim propisima. Odredbom člana 227. tog Zakona propisana je obaveza entiteta i BD da svoje zakone usklade sa ZIKS. Usklađivanje zakona je u toku i još nije završeno.

Raspoređivanje osuđenika na rad na određeno radno mjesti vrši direktor zavoda, na prijedlog sektora za tretman, a nakon završene ekspertize ličnosti osuđenika u prijemnom odjeljenju (psiholog, ljekar, socijalni radnik, pedagog, odgajatelj, itd.).

Konkretno radno mjesto osuđenika je segment određenog mu tretmana i određuje se uz uvažavanje mogućnosti kazneno-popravnog zavoda da radno angažuje osuđeno lice, želje osuđenog lica, radnih i stručnih sposobnosti, ličnih svojstava, kao i eventualnih zdravstvenih i sigurnosnih ograničenja. Osuđenik svoj pristanak da radi na konkretnom radnom mjestu potvrđuje potpisom na posebnoj izjavi.

Osuđenici se upošljavaju u radionicama zavoda, ekonomijama zavoda kao i na radilištima van kruga zavoda. Nije dopušteno upošljavanje osuđenika na službenička radna mjesta u zavodu (u državnoj službi) niti na radnim mjestima na kojima bi osuđenik imao bilo kakve nadležnosti da naređuje ili kontroliše rad drugih osuđenih osoba.

Radno vrijeme osuđenih lica i zaštita na radu određuje se po općim propisima (Zakon o radu).

Svaki kazneno-popravni zavod osigurava osuđenike od nesreća na poslu i profesionalnih oboljenja na isti način i pod uslovima kao i radnike u preduzećima.

Naknada za rad osuđenim licima iznosi od $\frac{1}{4}$ - $\frac{1}{2}$ prosječne plaće na sličnim poslovima ostvarene u posljednja tri mjeseca u privredi BiH, s tim da se naknada za produženi rad, rad noću i rad pod otežanim uslovima obračunava u skladu sa propisima o radnim odnosima ili na osnovu ugovora, ako je to povoljnije za osuđenika.

Ovisno od vrste posla i radnog zadatka, uvjeta rada, složenosti, odgovornosti i fizičkog naprezanja, utvrđene su tri kategorije poslova:

- prva kategorija poslova: teški poslovi zbog fizičkog i umnog naprezanja, složeni poslovi zbog tehnološkog procesa i teški uvjeti u kojima se obavlja rad;
- druga kategorija poslova: poslovi i radni zadaci koji se obavljaju u standardnim uvjetima i pod standardnim okolnostima;
- treća kategorija poslova: lakši poslovi i radni zadaci koji zahtijevaju manje fizičkog i umnog naprezanja, koji su po složenosti lakši i koji se obavljaju u lakšim uvjetima rada.

Na osnovu navedenih kategorija direktor zavoda donosi Pravilnik o sistematizaciji radnih mjesta osuđenih osoba, uvažavajući specifične okolnosti u kojima radi zavod.

Na osnovu navedene kategorizacije poslova i radnih zadatak utvrđeni su koeficijenti:

1. Prva kategorija:	
- VKV (V stupanj stručne spreme) utvrđen koeficijent	4,50
- SSS i KV (IV i III stupanj stručne spreme)	4,00
- PK i NK (I i II stupanj stručne spreme)	3,50
2. Druga kategorija:	
- VKV (V stupanj stručne spreme) utvrđen koeficijent	4,00
- SSS i KV (IV i III stupanj stručne spreme)	3,50
- PK i NK (I i II stupanj stručne spreme)	3,00

3. Treća kategorija:

- VKV (V stupanj stručne spreme) utvrđen koeficijent	3,00
- SSS i KV (IV i III stupanj stručne spreme)	2,50
- PK i NK (I i II stupanj stručne spreme)	2,00

Procenat uvećanja osnovice obračuna uvećava se s obzirom na ocjenu za kvalitet rada, obim završenih poslova, radnu disciplinu i odnos prema sredstvima rada i to: odličan (5) 25%, vrlo dobar (4) 15%, dobar (3) 10% i dovoljan (2) 5%.

Obračunska osnovica je četvrtina prosječne plaće na sličnim poslovima u posljednja 3 mjeseca u privredi BiH. U Pravilniku je utvrđen način obračuna.

Osuđenici koji pohađaju praktičnu nastavu imaju pravo na 70% od gore navedene prosječne naknade za rad.

Naknade za rad osuđenih lica isplaćuju se na kraju svakog mjeseca iz budžetskih/proračunskih sredstava. Za naknade za rad osuđenih lica ne plaćaju se porezi niti doprinosi. Naknadom za rad osuđenik slobodno raspolaže. Pravilnikom je utvrđen način obračunavanje naknade prema količini i kvalitetu rada, prema dužinu radnog vremena kao i mogućnost novčanog nagrađivanja zbog dobro i kvalitetno obavljenih poslova i zadataka.

Osuđenik ima pravo na naknadu za vrijeme bolovanja u visini od 80% od ostvarene mjesečne naknade za mjesec koji je prethodio nastupanju okolnosti.

Osuđenik ima pravo na naknadu u visini od 100% od ostvarene mjesečne naknade za mjesec koji je prethodio nastupanju okolnosti, odnosno ako je došlo do bolovanja usljed povrede na poslu ili profesionalnog oboljenja stečenog u zavodu ili za vrijeme korištenja dopusta i godišnjeg odmora.

Pravilnik reguliše i naknadu za rad noću, prekovremeni rad ili rad u dane državnih praznika, tako da se naknada uvećava na osnovu rada noću za 30%, za prekovremeni rad za 35% i za rad u vrijeme državnih praznika u visini od 50%.

Naknada za rad osuđenih lica do 50%, može biti predmet izvršenja na osnovu izvršne sudske odluke po kojoj je osuđenik dužan davati za izdržavanje lica koje je po zakonu obavezan izdržavati (alimentacija) ili je dužan nadoknaditi štetu prouzrokovanu krivičnim djelom.

Za tehnička unapređenja procesa rada i pronalazke, osuđenima pripada naknada po općim propisima.

Kada se po propisima o radu i samo vrijeme provedeno na radu u određenoj vrsti posla priznaje kao osnov za sticanje kvalifikacije, osuđeniku se priznaje za tu kvalifikaciju i vrijeme provedeno na istoj vrsti posla u kazneno-popravnom zavodu.

Osuđenici koji na neprekidnom radu provedu 11 mjeseci, uključujući i vrijeme provedeno na liječenju zbog povrede na radu ili profesionalnog oboljenja, do kojeg je došlo radom u zavodu, imaju pravo na neprekidan odmor od najmanje 18, a najviše 30 radnih dana u toku jedne godine. Osuđenici koji su osuđeni na kaznu zatvora u trajanju do jedne godine, a koji su na radu proveli neprekidno 6 mjeseci, imaju pravo na odmor u trajanju od jednog dana za svakih navršanih mjesec dana rada. Zbog posebnog uspjeha u tretmanu i posebnih socijalnih uvjeta, na prijedlog odgajatelja, direktor zavoda može osuđeniku produžiti trajanje godišnjeg odmora za dodatnih dva dana. Ti uvjeti su propisani Pravilnikom.

Osuđenici koji ne koriste vanzavodske pogodnosti, godišnji odmor koriste u krugu zavoda, u posebnim prostorijama i po posebnom liberalnijem režimu. Oni koji koriste vanzavodske pogodnosti, godišnji odmor mogu koristiti u krugu porodice.

U FBiH rad osuđenih lica i naknada za rad osuđenih osoba tokom izdržavanja izrečene kazne zatvora regulisan je odredbama Zakona o izvršenju krivičnih sankcija u Federacije Bosne i Hercegovine /u daljem tekstu / ZIKS/ («Službene novine FBiH» broj 44/98, 42/99 i 12/09) i članovima od 62. do 80.

U FBiH ima 5 kazneno-popravnih zavoda i tri odjeljenja:

- Kazneno-popravni zavod zatvorenog tipa u Zenici, kao jedini zavod zatvorenog tipa u FBiH;
- Kazneno-popravni zavod poluotvorenog tipa u Sarajevu sa Odjeljenjem u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde – Odjeljenje u Ustikolini;
- Kazneno-popravni zavod pluo tvorenog tipa u Tuzli sa Odjeljenjem u Posavskom kantonu – Odjeljenje u Orašju;
- Kazneno-popravni zavod poluotvorenog tipa u Mostaru;
- Kazneno-popravni zavod poluotvorenog tipa u Bihaću;
- Kazneno-popravni zavod poluotvorenog tipa u Tomislavgradu sa Odjeljenjem u Srednje-bosanskom kantonu – Odjeljenje u Busovači.
- U okviru Kazneno-popravnog zavoda zatvorenog tipa u Zenici egzistira i Odjeljenje za izdržavanje kazne maloljetničkog zatvora, a u okviru Kazneno-popravnog zavoda u Tuzli Odjeljenje za izdržavanje mjere upućivanje u odgojno-popravni dom koji je privremenog karaktera do izgradnje Odgojno-popravnog doma u Orašju.
- U Kazneno-popravnom zavodu poluotvorenog tipa postoji Odjeljenje za žene, kao jedino u FBiH u kojem kaznu zatvora izdržavaju lica ženskog pola.

Pravo na rad osuđenih lica i funkcija radne terapije u procesu resocijalizacije regulisan je članom 17. ZIKS-a, koji propisuje da će se osuđenim licima u skladu sa njihovim psiho-fizičkim sposobnostima i mogućnostima zavoda omogućiti rad, koji mora biti koristan i koji mora da što više odgovara savremenim načinima obavljanja rada iste vrste na slobodi. Svrha svega toga je da osuđene osobe steknu ili povećaju svoje radne sposobnosti, radne navike i stručno znanje, a sve u cilju lakšeg uključivanja u život na slobodi. U istom članu se propisuje da sredstva koja osuđene osobe steknu kroz rad služe za podmirenje njihovih potreba ili zakonskog izdržavanja na koje imaju obavezu, ili nekih drugih potreba na osnovu nekog zakona, te postizanje ekonomske koristi ne smije ići na štetu ostarivanja svrhe tog rada tokom izdržavanja kazne zatvora.

U okviru poglavlja "Rad i naknade za rad osuđenih lica" navedenim zakonom, detaljnije se razrađuje realizacija tog prava i pravo naknade za rad.

U članu 62. određuju se kriteriji koji će se uzeti u obzir pri radnom angažiranju osuđenih lica, a to su potrebe njihovog tretmana, njihove psiho-fizičke sposobnosti, sklonosti, lična svojstva i stečene stručne sposobnosti. Uz to moraju se uzeti u obzir mogućnosti koje ima kazneno-popravni zavod za obezbjeđenje radne terapije za osuđene osobe, te naročito voditi računa o sigurnosnoj situaciji u zavodu u procesu realizacije radne terapije.

Rad osuđenih lica u pravilu se osigurava u privrednim jedinicama koje se osnivaju u okviru kazneno-popravnih zavoda. U praksi najčešće se radi o osnivanju raznih pogona, radionica, ekonomija i sl., kao i obavljanja rada na radilištima izvan kruga kazneno-popravnih zavoda. Ono

što ograničava ostvarivanje prava na rad osuđenih lica jeste heterogena struktura osuđenih lica i prisutne ekonomske teškoće. Naime, u strukturi osuđenih lica pojavljuju se lica različitog socijalnog porijekla, nivoa obrazovanja i stručne osposobljenosti za određene vrste poslova. Takođe kada se uzme u obzir i činjenica da se radi o različitim krivičnim djelima i dužinama kazne zatvora u značajnoj mjeri se otežava provođenje radne terapije u procesu izvršenja kazne.

Ovaj problem se djelimično može ublažiti realizacijom mogućnosti koje pruža ZIKS, jer uz suglasnost Federalnog ministarstva pravde osuđena lica mogu se pojedinačno upućivati na rad izvan kazneno-popravnih zavoda, kako je predviđeno u stavu 2. člana 63. ZIKS-a.

S druge strane ZIKS u članu 64. omogućava da lica koja na izdržavanju kazne treba da provedu do šest mjeseci, a koje su u radnom odnosu mogu nastaviti rad u kompanijama u kojima se nalaze u radnom odnosu. Da bi se ta mogućnost mogla realizirati sa tim treba da je saglasna kompanija i osuđeno lice i da je to izvodljivo obzirom na udaljenost mjesta rada. O radnom angažiranju na ovaj način odlučuje federalni ministar pravde, nakon čega ukoliko je odluka pozitivna, rukovodilac kazneno-popravno zavoda i ovlaštena osoba kompanije zaključuju o tome ugovor kojim utvrđuju međusobna prava i obveze.

Sama činjenica da rad osuđenih lica treba biti koristan, implicira da se tim radom ostvaruje određena dobit. Međutim, respektujući rad u prvom redu kao izuzetno značajnu komponentu u procesu resocijalizacije, u članu 65. izričito se ističe da ta dobit ne treba da bude prioritet u odnosu na tretman osuđenih lica. U tom cilju u članu 159. ZIKS-a, predviđeno je da se u budžetu FBiH osiguravaju sredstva za izmirenje obaveza koje nastanu u radu privrednih jedinica, ako privredne jedinice posluju sa gubitkom, a ne sa dobiti.

Odredbe članova od 66. do 70. su upućujućeg karaktera, jer u odnosu na ostvarivanje prava na osnovu radnog angažiranja upućuju na odgovarajuće odredbe sistemskih zakona koje uređuju određenu oblast. Radi se o radnom vremenu, mjerama zaštite na radu, pravu u slučaju nesreće na poslu i profesionalne boleseti, broj radnih sati i odmorima.

Kada je riječ o pravu na odmor (dnevni i sedmični), treba imati u vidu da kazneno-popravni zavod mora voditi računa da osuđenim licima ostane dovoljno vremena za obrazovanje i druge aktivnosti predviđene u programu individualnog tretmana za svako osuđeno lice.

U cilju očuvanja zdravlja osuđenih lica u članu 71. ZIKS-a predviđeno je da zavodi omoguće svim onim osuđenim licima koje rade u zatvorenim prostorima da borave na otvorenom najmanje tri sata dnevno.

Značajno pravo osuđenih lica je pravo na naknadu za svoj rad. U članu 72. navedenog zakona naznačeni su kriteriji na osnovu kojih se određuju naknada. Pravilno i pravično vrednovanje tih kriterija treba da stimulatивно djeluje na angažiranje osuđenih lica na radu i obavljanju rada kvalitetno i kvantitetno. U skladu sa tim kriterijima rukovodilac zavoda Pravilnikom o naknadama za rad osuđenih osoba utvrđuje način obračuna naknada za rad osuđenih osoba. Na ovaj pravilnik saglasnost mora dati federalno ministarstvo pravde.

Uvažavajući princip humanosti u izvršenju kazne zatvora, ZIKS u članu 74. Obavezuje zavode da brinu o osuđenim licima koja nemaju vlastitih sredstava. U takvoj situaciji tim licima će se osigurati sredstva za održavanje lične higijene, za dopisivanje i druge najnužnije stvari.

Osuđenom licu koje oboli na radu ili u vezi sa radom ZIKS osigurava naknadu za vrijeme spriječenosti za rad. Odredba člana 75. ima upućujući karakter, u smislu da upućuje na primjenu i odredaba o zdravstvenom osiguranju. Ova prava su isključena u slučajevima namjernog samopovrijeđivanja.

U članu 76. stav 1. predviđeno je pravo osuđenih lica da slobodno raspolažu naknadom koju prime za svoj rad. Međutim, u stavu 2. istog člana predviđeno je odstupanje od ovog pravila u slučaju da je osuđeno lice na osnovu izvršne sudske odluke obavezna da izdržava djecu, bračnog druga, roditelje, naknadi štetu prouzrokovanu krivičnim djelom ili podmiriti neke druge obaveze, te se tada polovina naknade za rad izdvaja u te svrhe.

Od naknade koju osuđeno lice ostvari svojim radom, može se naplatiti šteta koju je osuđeno lice prouzrokovalo namjerno ili grubom nepažnjom za vrijeme izdržavanja kazne zatvora, kao i troškovi nastali sprovođenjem osuđenog lica usljed njenog bjekstva ili u drugim slučajevima sprovođenja, kad troškove snosi osuđeno lice. Na isti način mogu se koristiti i novac koji je osuđenoj osobi oduzet prilikom prijema u zavod, kao i novac koji je toj osobi poslan od strane porodice ili nekog drugog. U svakoj od ovih situacija rješenje o naknadi štete donosi rukovodilac zavoda, protiv kojeg osuđena osoba može uložiti žalbu Federalnom ministarstvu pravde, protiv čijeg rješenja osuđena osoba može pokrenuti upravni spor kod nadležnog suda.

U skladu sa općim propisima osuđene osobe imaju pravo na pronalaskе i tehnička unaprijeđenja koja bi ostvarili u toku izdržavanja kazne zatvora.

U širokoj skali prava osuđenih osoba je i pravo na godišnji odmor u skladu sa propisima o radnim odnosima. Visina godinjeg odmora u okviru zakonskog raspona kreće se od 18 do 30 radnih dana u toku godine, kao i način korištenja odmora, mora se regulisati Pravilniko o kućnom redu zavoda. Treba imati u vidu da se u vrijeme od šest mjeseci provedenih na radu, kao uvjet za sticanje prava na godišnji odmor, uračunava i vrijeme koje je osuđeno lice provelo na liječenju, pri čemu se namjerno samopovrijeđivanje isključuje.

U članu 80. koji ima upućujući karakter regulira se pravo osuđenom licu na priznavanje kvalifikacije stečene radom u zavodu. Prema ovoj odredbi osuđeni ima na to pravo pod istim uslovima kao i lica koja rade na slobodi.

Na maloljetnike koji se nalaze na izdržavanju kazne maloljetničkog zatvora primjenjuju se odredbe o radu i naknadama za rad koje se odnose i na punoljetna lica, osim što je članom 106. ZIKS-a dodatno propisano da rukovodilac zavoda maloljetniku koji se zalaže u obrazovanju i radu može dva puta u toku godine odobriti dopust u trajanju od po dvadeset dana.

Zapošljavanje maloljetnih lica koja se nalaze na izdržavanju mjera upućivanje u Odgojno-popravni dom, regulisano je odredbama ZIKS-a /članovi 207., 208., 209., 210., 211., 212., 214. i 215/. Onim maloljetnicima koji iz nekih razloga nisu uključeni u školovanje ili su završili školu, omogućava se da rade u pogonima i radionicama odgojno-popravnog doma ili kazneno-popravnog zavoda u čijem je sastavu Odgojno-popravni dom, odnosno njihovim privrednim jedinicama. Za svoj rad maloljetnici dobijaju naknadu koja iznosi od jedne četvrtine do tri četvrtine plaće koju dobijaju zaposlenici za sličan ili istovrsan rad u kompanijama koje su dio polsovnog svijeta. Takođe imaju pravo na godišnji odmor koji traje od 24 do 30 radnih dana. Oni maloljetnici koji ne rade imaju pravo na pomoć radi podmirjenja potreba za održavanje lične higijene kao i najnužnijih drugih potreba, a oni koji obole na radu ili u vezi sa radom, imaju prava koja se vežu za pozitivne propise o radnim odnosima.

Kada osuđeno lice dođe na izdržavanje kazne zatvora, tokom boravka u prijemnom-otpusnom odjeljenju, obavezan je ljekarski pregled u sklopu kojeg se pored ostalog ocjenjuje i radna sposobnost istih. Na posebnom obrascu, koji je sastavni dio ličnog lista svakog osuđenog lica, za koje je ljekar procjenio da su radno sposobne, osuđena lica se izjašnjavaju da li prihvataju radnu terapiju u sklopu resocijalizacijskog tretmana tokom izdržavanja kazne

zatvora koja je u skladu sa njihovim psihofizičkim sposobnostima. Rad osuđenih lica je dobrovoljan.

Nakon toga, osuđeno lice se raspoređju na radno mjesto, ukoliko ima slobodnih radnih mjesta. Radna mjesta, njihov broj i vrsta poslova su sistematizovana unutarnjim Pravilnikom svakog zavoda, jer ona nisu ista u svim zavodima.

Osuđena lica tokom izdržavanja kazne zatvora mogu raditi režijske poslove u koje spadaju rad u osuđeničkoj kuhinji, vešeraju, radionici, garaži, kantini, distribuciji paketa za osuđena i pritvorena lica, rad na održavanju objekata, rad u kotlovnici, rad na čišćenju službenih prostorija, zavodski brico, održavanja objekata, konobari, rad u osuđeničkoj biblioteci, kompjuterskoj i šah sali, održavanje teretane i sportskih poligona, koja su sistematizovana u skladu sa specifičnostima svakog zavoda.

Postoji rad na zavodskim ekonomijama (ukoliko ih zavodi imaju) i to poslovi npr. rad u plastenicima, rad u vrtu, uređenje zemljišta, rad na poljoprivrednim strojevima, uzgoj i hranjenje domaćih životinja, itd., zatim rad u livnici i drugim pogonima unutar kruga zavoda (samo u KPZ ZT Zenica postoji livnica).

Takodje u skladu sa zakonskim odredbama postoji i rad van zavoda (uglavnom u privatnim kompanijama koje izraze potrebnu za takvim angažmanom), ali mali broj osuđenih osoba ima ovu pogodnost zbog sigurnosne situacije i drugih pokazatelja.

Osuđenim radno angažovanim licima, utvrđuje se naknada u skladu sa Pravilnikom o naknadama za rad osuđenih lica koji donosi Direktor zavoda uz saglasnost federalnog ministra pravde. Utvrđena osnovica za obračun mjesečne naknade za rad osuđenih lica utvrđuje se u iznosu od 10% od prosječne neto plaće u FBiH (podaci o prosječnoj plaći u FBiH objavljuju se svaki mjesec u »Službenim novinama FBiH«). Osuđena lica slobodno raspolažu naknadama za rad.

Pravilnicima o naknadama za rad osuđenih lica, utvrđeni su osnovi i mjerila za sticanje i određivanje naknada za rad osuđenih i pritvorenih lica, te druga primanja po osnovu zapošljavanja i rada osuđenih lica u zavodu i privrednoj jedinici zavoda.

Takođe je regulisano da se sve novčane transakcije osuđenih i pritvorenih lica, vrše preko depozita osuđenih i pritvorenih lica. Mjesečna naknada se utvrđuje prema vrsti posla, količini i kvalitetu rada, dužini radnog vremena i doprinosu u ostvarivanju produktivnosti i ekonomičnosti poslovanja.

Izvršena je i kategorizacija svih poslova na tri kategorije i to:

- I kategorija: teški poslovi zbog fizičkog i umnog naprezanja, složeni poslovi zbog tehnološkog procesa i teški uvjeti rada;
- II kategorija: poslovi i zadaci koji se obavljaju u standardnim uvjetima i pod standardnim okolnostima;
- III kategorija: laški poslovi i radni zadaci koji zahtijevaju manje fizičkog i umnog naprezanja koji su po složenosti lakši i koji se obavljaju u lakšim uvjetima rada.

Na osnovu prethodne kategorizacije utvrđeni su i koeficijenti za radna mjesta. Pod ostale naknade u Pravilnicima su određena primanja u slučaju boravka na godišnjem odmoru i bolovanju usljed povrede na poslu ili profesionalnog oboljenja u visini od 100% od ostvarene mjesečne naknade, dok se onima koji se nalaze na bolovanju po neko drugom osnovu isplaćuje naknada u visini od 80% od mjesečne naknade u prethodnom mjesecu. U skladu sa ZIKS-om i pravilnikom osuđenim osobama koje obole na radu ili u vezi sa radom, odnosno

profesionalno obole ili dođe do invalidnosti, t.umanjenja radne sposobnosti raspoređuju se na lakše poslove i omogućava im se prekvalifikacija ili dokvalifikacija.

Pravilnicma je utvrđeno i uvećanje mjesečne nakande po osnovu noćnog rada za 30%, po osnovu prekovremenog rada za 35% i po osnovu rada u državne praznike za 50%, a za sve te slučajeve direktor daje odobrenje i donosi posebno rješenje.

Sva radna mjesta u svim zavodima u FBiH su uvijek popunjena 100%, i postoji veći interes za rad nego što pojedini zavodi mogu da obezbijede. Matična služba zavoda, tj.odgovoran osoba iz te službe se brine oko upošljavanja osuđenih lica.

Tabelarni pregledi po godinama i kapacitetima Kazneno popravnih zavoda /daljem tekstu: KPZ/ u FBiH (samo za osuđene osobe: muškarce, žene), prosječan broj radno angažovanih osuđenih osoba, prosječna naknadu koju su imale osuđene osobe tokom godina:

KPZ ZT ZENICA kapacitet 662:

r.b.	Godina	Prosječan broj zaposlenih osuđ.os.-muških	Prosječan broj zaposlenih osuđ.os.-žena	Prosječna naknada za rad
1.	2007.	443	0	90,00 KM
2.	2008.	431	0	124,00 KM
3.	2009.	385	0	138,00 KM
4.	2010.	409	0	144,00 KM

Izvor podataka: Ministarstvo pravde FBiH

KPZ PT SARAJEVO - Odjeljenje u Ustikolini kapacitet 102:

r.b.	Godina	Prosječan broj zaposlenih osuđ.os.-muških	Prosječan broj zaposlenih osuđ.os.-žena	Prosječna naknada za rad
1.	2007.	80	0	85,00 KM
2.	2008.	75	0	90,00 KM
3.	2009.	67	0	93,00 KM
4.	2010.	74	0	100,00 KM

Izvor podataka: Ministarstvo pravde FBiH

KPZ PT TUZLA kapacitet 237:

r.b.	Godina	Prosječan broj zaposlenih osuđ.os.-muških	Prosječan broj zaposlenih osuđ.os.-žena	Prosječna naknada za rad
1.	2007.	70,53	17,21	100,00 KM
2.	2008.	64,86	17,54	110,00 KM
3.	2009.	57,64	16,34	120,00 KM
4.	2010.	50,55	13,49	130,00 KM

Izvor podataka: Ministarstvo pravde FBiH

KPZ PT TUZLA – ODJELJENJE U ORAŠJU kapacitet 90:

r.b.	Godina	Prosječan broj zaposlenih osuđ.os.-muških	Prosječan broj zaposlenih osuđ.os.-žena	Prosječna naknada za rad
1.	2007.	6	0	47,05 KM
2.	2008.	13	0	49,05 KM
3.	2009.	11	0	60,65 KM
4.	2010.	11	0	81,25 KM

Izvor podataka: Ministarstvo pravde FBiH

KPZ PT MOSTAR kapacitet 154:

r.b.	Godina	Prosječan broj zaposlenih osuđ.os.-muških	Prosječan broj zaposlenih osuđ.os.-žena	Prosječna naknada za rad
1.	2007.	66	0	128,78KM
2.	2008.	70	0	150,00 KM
3.	2009.	70	0	143,22 KM
4.	2010.	70	0	141,08 KM

Izvor podataka: Ministarstvo pravde FBiH

KPZ PT BIHAĆ kapacitet 90:

r.b.	Godina	Prosječan broj zaposlenih osuđ.os.-muških	Prosječan broj zaposlenih osuđ.os.-žena	Prosječna naknada za rad
1.	2007.	30	0	57,20 KM
2.	2008.	34	0	61,46 KM
3.	2009.	29	0	58,60 KM
4.	2010.	33	0	73,31 KM

Izvor podataka: Ministarstvo pravde FBiH

KPZ PT TOMISLAVGRAD – ODJELJENJE U BUSOVAČI kapacitet 88:

r.b.	Godina	Prosječan broj zaposlenih osuđ.os.-muških	Prosječan broj zaposlenih osuđ.os.-žena	Prosječna naknada za rad
1.	2007.	12	0	70,00 KM
2.	2008.	24	0	65,00 KM
3.	2009.	27	0	65,00KM
4.	2010.	27	0	81,00 KM

Izvor podataka: Ministarstvo pravde FBiH

U RS Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija Republike Srpske/u daljem tekstu / ZIKS/ („Službeni glasnik RS“, br. 12/10), propisano je da se osuđenim licima sposobnim za rad omogućava radno angažovanje u skladu sa raspoloživim kapacitetima Ustanove. Osuđenim licima koja su se pozitivno izjasnila za svoje radno angažovanje, određuje se vrsta posla u skladu sa potrebama njihovog prevaspitanja, njihovim psihofizičkim i zdravstvenim sposobnostima, sklonostima, ličnim svojstvima i stečenim stručnim kvalifikacijama, vodeći računa o održavanju reda i discipline i svrhe izvršenja krivičnih sankcija. Prilikom određivanja vrste posla, koliko je moguće, vodi se računa i željama osuđenih lica da rade određeni posao (član 90).

Licu koje je osuđeno na kaznu zatvora u trajanju do jedne godine može se u opravdanim slučajevima odobriti da za vrijeme izdržavanja kazne nastavi obavljati poslove u pravnom licu u kome je te iste poslove obavljao u vrijeme pozivanja na izdržavanje kazne, pod uslovom da počinjeno krivično djelo nije u vezi sa tim poslovima i da ranije nije osuđivano (član 92).

Prije uključivanja u proces rada obavezan je period obuke, nakon kojeg osuđeno lice potpisuje izjavu da je obučeno za određeni posao i kojom potvrđuje svoj pristanak da bude radno angažovan. Osuđena lica postupaju po instrukcijama i uputstvima stručnih radnika i drugih službenih lica pod čijim nadzorom rade, pridržavaju se propisa o protivpožarnoj zaštiti i zaštiti na radu. Tokom radnog vremena zabranjeno je udaljavanje sa radnog mjesta, vođenje privatnih razgovora i na drugi način narušavanja radne discipline, u skladu sa Zakonom. Osuđenim licima zabranjeno je, u skladu sa Zakonom, da u radnim jedinicama, kao i na svakom drugom radnom mjestu izrađuju bilo kakve predmete za sebe ili drugog bez radnog naloga. (član 82 Pravilnika).

Redovno radno vrijeme osuđenih lica je do 40 časova sedmično. Izuzetno, radno vrijeme, uz saglasnost ili na zahtjev osuđenog lica može trajati i duže od redovnog samo u slučajevima i

pod uslovima određenim zakonom, o čemu odlučuje rukovodilac Ustanove. Za osuđena lica koja pohađaju nastavu opšteg ili stručnog obrazovanja radno vrijeme ne može biti duže od 30 časova sedmično. Van redovog radnog vremena, osuđena lica mogu se uposliti dva sata dnevno na poslovima održavanja čistoće prostorija i drugim tekućim poslovima u Ustanovi i za taj rad ne primaju naknadu. Rad osuđenog za vrijeme izdržavanja kazne zatvora ne uračunava se u radni staž. (član 93).

U skladu sa članom 93 Zakona, osuđena lica koja rade imaju dnevni, nedeljni i godišnji odmor. Pravilnikom o kućnom redu za izdržavanje kazne zatvora (član 85 i 86), propisano je da u toku redovnog radnog vremena osuđena lica imaju pravo na odmor u trajanju od 30 minuta, koji ne može biti na početku i na kraju radnog vremena. Osuđena lica imaju pravo na osmočasovni neprekidan odmor u toku 24 časa, kao i jedan dan u toku sedmice. Osuđena lica koja izdržavaju kaznu zatvora u trajanju dužem od jedne godine, a koja su na radu u Ustanovi proveli neprekidno 11 mjeseci, imaju pravo na godišnji odmor u trajanju od 18 radnih dana u toku godine. Osuđena lica koja izdržavaju kaznu zatvora do jedne godine, a koja su na radu u Ustanovi proveli neprekidno najmanje šest mjeseci, imaju pravo na godišnji odmor u trajanju od jednog radnog dana za svaki navršeni mjesec rada. Pod vremenom provedenim na neprekidnom radu u Ustanovi podrazumijeva se vrijeme radnog angažovanja u Ustanovama u kojima osuđeno lice izdržava kaznu zatvora, kao i vrijeme provedeno na liječenju zbog povrede na radu ili profesionalnog oboljenja do kojeg je došlo radom u Ustanovi. Za svaku navršenu narednu godinu rada u Ustanovi, osuđenom licu pripada po jedan dan godišnjeg odmora. Ukupno trajanje godišnjeg odmora po kriterijumima iz ovog člana ne može biti duže od 30 dana.

Takođe je ovim Pravilnikom utvrđeno da se odmor koristi u namjenskim prostorijama u Ustanovi, a Ustanova je omogućava osuđenom licu da neiskorišćeni dio godišnjeg odmora iskoristi najdalje do kraja juna mjeseca naredne kalendarske godine. U godišnji odmor uračunavaju se i subote, osim onih koje padaju u dane republičkih praznika i drugih dana kada se u skladu sa Zakonom ne radi. Godišnji odmor se može koristiti u dva jednaka dijela, ukoliko to zahtijeva priroda posla koju osuđeno lice obavlja i u zavisnosti od želje i potrebe osuđenog lica, vodeći računa o periodu između dva godišnja odmora. Osuđenom licu se o korišćenju godišnjeg odmora izdaje rješenje.

U skladu sa članom 93. ZIKS, osuđena lica imaju pravo na naknadu za svoj rad. Za pronalazke, tehnička unapređenja i djela intelektualne svojine ostvarena za vrijeme izdržavanja kazne zatvora, osuđenom licu pripadaju prava po opštim propisima. U skladu sa članom 95. Zakona osuđena lica slobodno raspolažu naknadom koju primaju za svoj rad. Izuzetno od odredbe iz stava 1. ovog člana, predmet izvršenja može biti polovina mjesečne naknade za rad na osnovu izvršne odluke nadležnog suda po kojoj je osuđeno lice obavezano davati izdržavanje, odnosno nadoknaditi štetu prouzrokovanu krivičnim djelom ili podmiriti druge obaveze. Pravilnikom (član 87, 88, 89 i 90) je propisano da osuđena lica imaju pravo na naknadu za svoj rad, koja se isplaćuje iz sredstava budžeta koje Vlada RS isplaćuje Ustanovi i sredstava koje svojim radom i poslovanjem ostvari Privredna jedinica Ustanove. Sva novčana primanja za rad u toku jednog mjeseca čine mjesečnu novčanu naknadu osuđenom licu. Novcem ostvarenim od naknade i nagrade za rad osuđeno lice slobodno raspolaže, izuzev u slučajevima propisanim članom 95. stav 2. Zakona. Osnovica za obračun mjesečne naknade za rad osuđenih lica je 20% od najniže cijene rada u RS. Utvrđeni osnov iz stava 1. ovog člana ima vrijednost koeficijenta 1,00.

Visina naknade za rad osuđenim licima utvrđuje se prema vrsti posla, količini i kvalitetu rada, dužini radnog vremena i doprinosu u ostvarivanju produktivnosti i ekonomičnosti poslovanja.

Članom 92,93 i 94 Pravilnika, utvrđeno je takođe da prema količini i kvalitetu rada, radnoj disciplini i odnosu prema sredstvima rada, naknada osuđenim licima utvrđuje se procentom uvećanja osnovice za obračun prema ocjeni rada (radnoj ocjeni) koju je osuđeno lice dobilo za mjesec za koji se utvrđuje naknada za rad, i to:

- a) osuđenom licu sa radnom ocjenom odličan (5) 10%,
- b) osuđenom licu sa radnom ocjenom vrlo dobar (4) 5%.

Takođe je propisano da prema dužini radnog vremena provedenog na poslu, osuđenom licu utvrđuje se mjesečna naknada prema efektivnom radu provedenom na određenom radnom mjestu. Efektivni rad se mjeri u časovima, a obuhvata i vrijeme od 30 minuta predviđeno za odmor u toku radnog dana. Ako zaposleni u privrednoj jedinici dobiju naknadu po osnovu ostvarenja produktivnosti i ekonomičnosti poslovanja, osuđenom licu pripada 20% od prosječno izračunate naknade zaposlenih u omjerima utvrđenim odredbama ovog pravilnika. Osuđenim licima prema članu 98. Pravilnika naknada se uvećava za rad noću 30%, za prekovremeni rad 35%, i za rad u dane državnih praznika za 50%. Rad duži od punog radnog vremena u svim slučajevima odobrava rukovodilac Ustanove.

Prema vrsti posla naknada se utvrđuje kategorizacijom svih poslova i radnih zadataka na kojima rade osuđena lica. U zavisnosti od vrste posla, uslova rada, složenosti, odgovornosti i fizičkog naprezanja, utvrđuju se kategorije:

- I kategorija: teški poslovi zbog fizičkog i umnog naprezanja, složeni poslovi zbog tehnološkog procesa i teški uslovi u kojima se obavlja rad;
- II kategorija: poslovi i radni zadaci koji se obavljaju u standardnim uslovima i pod standardnim okolnostima;
- III kategorija: lakši poslovi i radni zadaci koji zahtijevaju manje fizičkog i umnog naprezanja, koji su po složenosti lakši i koji se obavljaju u lakšim uslovima rada.

Članom 96. ZIKS-a, propisano je da osuđena lica imaju pravo na osiguranje od nesreće na poslu i profesionalnog obolenja pod istim uslovima kao i radnici koji su zaposleni u drugim pravnim licima ili drugim organizacijama. Mjere zaštite na radu osuđenih lica primenjuju se po opštim propisima.

Zdravstvena zaštita osuđenih lica utvrđena je u članu 97.-105. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija. Članom 97. Pravilnika propisano je da suđenim radno angažovanim licima, pripada naknada u visini od 100% od prosječno ostvarene mjesečne naknade u posljednja tri mjeseca rada kako slijedi:

- a) za vrijeme bolovanja usljed povrede na radu ili profesionalnog oboljenja stečenog u Ustanovi,
- b) za vrijeme korišćenja godišnjeg odmora.

Za bolovanje nastalo u okolnostima koje nisu predviđene stavom 1. ovog člana, osuđenom licu pripada naknada u visini od 80% od prosječno ostvarene mjesečne naknade u posljednja tri mjeseca rada. Osuđenim licima koja prije stupanja na bolovanje nisu na radu provela period od tri mjeseca, kao prosjek uzima se naknada ostvarena u posljednjem mjesecu rada. Osuđeno lice nema pravo na naknadu za vrijeme bolovanja na kojem se nalazi zbog samopovređivanja. Pravo na naknadu nemaju osuđena lica koja se nalaze u bjekstvu ili izdržavaju disciplinsku kaznu upućivanja u samicu.

Struktura po školskoj spremi za lica lišena slobode koja su primljena u toku 2009. godine

Školska sprema	Osuđeni		Pritvor.		Malolj. zatvor		Vaspitno Popravni Dom		Mjera liječenja		UKUPNO	
	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž
Bez škole	18	1	8	1							26	2
Nepotpuna osn. škola	54		10	1	2						66	1
Osnovna škola	252	4	115	5			4				371	9
Srednja škola	596	12	335	15	1						932	26
Viša škola	14	2	2								16	2
Visoka škola	13		13	1							26	1
UKUPNO	947	19	483	22	3		4				1437	41
	966		505		3		4				1478	

Izvor podataka: Ministarstvo pravde RS

Pregled radno angažovanih lica lišenih slobode tokom 2009.godine

Radno angažovanje		Osuđena lica		Malolj. zatvor		Vaspitno Popravni Dom		Pritv. lica		Ukupno
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	
Radno angažovani	stalno	950	15	5						970
	povremeno	131	1							132
Ukupno		1081	16	5						1102

Izvor podataka: Ministarstvo pravde RS

Pregled radno neangažovanih lica lišenih slobode tokom 2009.godine

Radno angažovanje		Osuđena lica		Malolj. zatvor		Vaspit. Popra. Dom		Pritv. lica		Ukupno
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	
Radno neangažovani	Iz bezbjedn. razloga	70	2					54	1	127
	Iz zdravstv. razloga	13	5							137
	Nemogućn. ustanove	15								155
	Ne želi da radi	24	1							25
Ukupno		38	8					54	1	444
		1		389				55		

Izvor podataka: Ministarstvo pravde RS

Pregled rada lica lišenih slobode prema radnom mjestu tokom 2009.godine

Radno angažovanje		Osuđena lica		Malolj. zatvor		Vasp. Poprav. Dom		Priv. lica		Ukupno
		M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	
U ustanovi		758	14	3						775
Van ustanove	Ugovor Priv.jedin.	219	5							224
	Po članu 138. ZIKS-a	4	1							5
	Po članu 96. ZIKS-a									
U k u p n o		981	20							1004

Izvor podataka: Ministarstvo pravde RS

RS - Statistički podaci za 2010. godinu.

USTANOVE	Oblici obrazovnog programa primjenjenih prema osuđenim i maloljetnim licima tokom 2010.godine	Pregled radno angažovanih lica lišenih slobode tokom 2010.godine	Pregled radno neangažovanih lica lišenih slobode tokom 2010.g	Pregled rada lica lišenih slobode prema radnom mjestu tokom 2010.godine
KPZ BANJA LUKA	u ustanovi 0 van ustanove 6 VPD 21	270	177	270
KPZ FOČA	u ustanovi 1 van ustanove 1	273	294	252
KPZ I. SARAJEVO	u ustanovi 3 van ustanove 2	110	25	126
KPZ DOBOJ	/	449	236	370
KPZ BIJELJINA	/	235	21	235
KPZ TREBINJE	/	58	124	33
UKUPNO	u ustanovi 4 van ustanove 9 VPD 21	1.395	877	1.286

Izvor podataka: Ministarstvo pravde RS

U BD Zakon o izvršenju krivičnih i prekršajnih sankcija Brčko Distrikta (Sl.glasnik BD br.:8/00, 19/07, 36/07 i 1/01) u članu 2, propisuje: "Lice prema kome se izvršava krivična sankcija lišava se prava ili se ograničava u pravima samo u granicama nužnim za ostvarenje svrhe izrečene sankcije, u skladu sa zakonom".

Član 7. stav (1) Zakona izvršenju krivičnih i prekršajnih sankcija glasi:

"Lice prema kome je izrečena kazna zatvora, ili maloljetničkog zatvora, ili zavodska vaspitna mjera iste izdržava prema svom izboru u ustanovama za izvršenje kazne zatvora, odnosno ustanovama za izvršenje zavodskih vaspitnih mjere federacije BiH, odnosno Republike Srpske, u skladu sa njihovim zakonima."

Imajući u vidu prethodnu odredbu jasno je da BD ne posjeduje ustanove za izvršenje kazni zatvora niti ustanove za izvršenje zavodskih vaspitnih mjera.

O pravima osuđenih lica sa teritorije BD tokom boravka u zatvorima govori član 8. pomenutog Zakona koji glasi:" Osuđena lica koja izdržavaju kazne zatvora, dugotrajnog zatvora, mjere bezbednosti ili vaspitne mjere u odgovarajućim ustanovama Entiteta imaju iste uslove i prava kao i ostala lica koja izdržavaju kazne, mjere bezbjednosti ili vaspitne mjere u tim ustanovama, tako da se i na njih primjenjuju odredbe odgovarajućih zakona Entitete o izvršenju krivičnih sankcija i to: o smještaju i higijenskim uslovima, o odjevanju i ishrani, o zdravstvenoj zaštiti, o ograničenju u kretanju i pravu na kontakte, o radu i naknadi za rad, o pravima i pogodnostima, o disciplinskoj odgovornosti, o kućnom redu u ustanovama kao i ostale odredbe kojima se uređuje rad i funkcionisanje u ustanovama za izvršenje kazni, mjera bezbjednosti i vaspitnih mjera."

Poglavlje V Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o izvršenju krivičnih i prekršajnih sankcija Brčko Distrikta posvećeno je izvršavanju rada za opšte dobro na slobodi (član 38a) i propisano je:

- (1) Državni organi, organizacije, ustanove i druga pravna lica, kao i fizička lica dužna su saradivati s Pravosudnom komisijom BD(u dljnjem tekstu: Pravosudna komisija) u izvršavanju rada za opšte dobro na slobodi na zahtjev Pravosudne komisije.
- (2) Pravosudna komisija sklapa ugovore za izvršavanje rada za opšte dobro s licima iz stava 1 ovog člana. Ugovorima se uređuju međusobna prava i obaveze.
- (3) Na radnopravna pitanja kao što su radno vrijeme, dnevni i sedmični odmori, te upotreba sredstava zaštite na radu primjenjuju se opšti propisi.
- (4) Rad za opšte dobro na slobodi je besplatan i ne služi postizanju dobiti. Osuđeno lice ne snosi troškove izvršavanja rada za opšte dobro.
- (5) Rad za opšte dobro na slobodi izvršava se, u pravilu, u mjestu prebivališta odnosno boravišta osuđenog lica.

Član 38b.:

- (1) Pravosudna komisija donijet će rješenje o mjestu rada osuđenog lica u roku od 8 (osam) dana od dana prijema pravosnažne i izvršne presude.
- (2) Osuđeno lice će se, zavisno od raspoloživih mogućnosti, rasporediti na rad u skladu sa zdravstvenim sposobnostima, stručnom osposobljenošću i stečenim znanjima.
- (3) Osuđeno lice raspoređuje se na rad na raspoloživo mjesto u skladu s pravilnikom o vrsti i uslovima rada za opšte dobro, koji donosi Pravosudna komisija.
- (4) Početak i raspored izvršavanja rada za opšte dobro utvrđuje posebnim rješenjem Pravosudna komisija.
- (5) Parlamentarna skupština BiH na prijedlog Vijeća ministara BiH početkom 2010. godine usvojila je Izmjene i dopune zakona o krivičnom postupku BiH. Došlo je takođe do izmjene člana 186. Krivičnog zakona BiH koji je u potpunosti usklađen sa Konvencijom Vijeća Evrope o suzbijanju trgovine ljudima. Definicija krivičnog djela i kažnjavanje su pooštreni. Kažnjavaju se i lica koja koriste usluge žrtava trgovine ljudima. Poboľšan je sistem oduzimanja imivinske koristi stečene ovom vrstom krivičnog djela, a predviđeno je zatvaranja prostora koji je korišten pri izvršenju ovog krivičnog djela. Članom 100. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o krivičnom postupku obavezana su ovlaštena tijela FBiH, RS-a i BD da usklade svoje krivično zakonodavstvo sa Krivičnim zakonom BiH, što je i učinjeno.

Trgovina ljudima

U članu II stav 3 tačka (c) Ustava Bosne i Hercegovine, propisano je da se zabranjuje prisilan ili obavezan rad.

U proteklim godinama u BiH trgovina ljudima imala je prekogranični karakter. Uglavnom, BiH je bila zemlja tranzita ili odredišta za žrtve koje dolaze iz zemalja Istočne Evrope. Međutim, u posljednjih nekoliko godina stanje se promijenilo. Pojavio novi fenomen – trgovine ženama i

djevojčicama koje se vrbuju u lance trgovine ljudima na lokalnim nivoima, s ciljem seksualne eksploatacije u drugim dijelovima zemlje. To znači da je broj identifikovanih stranih žrtava trgovine ljudima u stalnom opadanju a broj žrtava domaćeg porijekla u stalnom porastu. Dakle, nadležne državne institucije suočile su se sa novim izazovima, posebno kada je u pitanju identifikovanje i istraživanje i borba protiv trgovaca ljudima, u čemu su zapaženi značajni rezultati.

Potrebno je naglasiti da je BiH tokom 2008. godine ratifikovala Evropsku konvenciju o suzbijanju trgovine ljudima. Nakon toga intenzivnije se radi na usklađivanju domaćeg zakonodavstva sa međunarodnim standardima. U Krivičnom zakonu BiH koji je stupio na snagu u maju 2010. godine, potpuno je izmijenjen tekst krivičnog djela trgovine ljudima, tako da je u domaće zakonodavstvo uvedeno potpuno novo krivično djelo „ organizovanje grupe ili udruženja za izvršenje krivičnih djela trgovine ljudima i krijumčarenje migrantima“ (član 189a). Što je veoma važno krivična djela povezana sa trgovinom ljudima u krivičnim zakonima BiH su svrstana u poglavlje Krivičnih djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom. Konkretnije rečeno krivično djelo trgovine ljudima uređeno je članom 186. KZ BiH, koji je usklađen sa Palermo protokolom (Konvencija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala koju dopunjuju tri protokola od kojih se jedan odnosi na prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, naročito ženama i djecom). Na entitetskim nivoima postoje srodna krivična djela, kao što su: član 210 KZ F BiH – navođenje na prostituciju; član 198. KZ RS – trgovina ljudima radi vršenja prostitucije, te član 207 BD BiH – navođenje na prostituciju.

Tokom 2008. godine Vijeće ministara BiH usvojio je treći po redu Državni akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima za period 2008 – 2012. godina. Novi Državni akcioni plan dodatno razrađuje ciljeve u borbi protiv trgovine ljudima i jasno definiše mjere za realizaciju utvrđenih ciljeva: sistem podrške, prevenciju, zaštitu i pomoć žrtvama i svjedocima, krivično gonjenje, te međunarodna saradnja. Početkom 2009. godine, u okviru Ministarstva sigurnosti BiH- Kancelarija državnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima i ilegalne migracije prerasta je Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima a u sklopu Sektora za međunarodnu saradnju.

Centri za edukaciju sudija i tužilaca u entitetima i BD BiH u saradnji sa Državnim koordinatorom i međunarodnom organizacijom za migracije su u toku 2008. godine uz podršku agencije za međunarodni razvoj SAD-a izradili i objavili priručnik za sudije i tužioce pod naslovom: „Trgovina ljudima – prevencija i zaštita u BiH“. U okviru ovog projekta odvijala se obuka sudija i tužioca, uz učešće policije i predstavnika službi socijalne zaštite. Tom prilikom razmijenjena su iskustva za iznalaženje najboljih rješenja u prikupljanju dokaza oko procesuiranja slučajeva trgovine ljudima, uz istovremeno zbrinjavanje i pružanje zaštite žrtvama.

Nakon preduzimanja potrebnih radnji u implementaciji usvojene zakonodavno-pravne regulative počinje osjetna stagnacija ukupnog broja identifikovanih žrtava uz mali broj stranih i porasta broja identifikovanih domaćih žrtava trgovine ljudima. O tome govore podaci koje vode Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA), entitetska Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP)i i Policija BD.

Odlukom o procedurama i načinu koordinacije aktivnosti na sprečavanju trgovine ljudima i ilegalne imigracije u BiH i uspostavljanju funkcije Državnog koordinatora za BiH. /„Službeni glasnik BiH“, broj 24/03/, uspostavljena je funkcija Državnog koordinatora za sprečavanje trgovine ljudima i ilegalne imigracije i uspostavljen način koordinacije između nadležnih ministarstava i institucija na nivou BiH. Osnovna funkcija Državnog koordinatora je koordinacija ukupnih aktivnosti, prikupljanje informacija o problemu trgovine ljudima i

ilegalne imigracije u BiH, informisanje Vijeća ministara BiH o ovim problemima, priprema odgovarajućih preporuka, međunarodna i regionalna saradnja s nadležnim institucijama i nevladinim organizacijama uključenim u ove aktivnosti, priprema i revizija Državnog akcionog plana, edukacija i promocija aktivnosti nadležnih ministarstva i institucija koje se odnose na poduzete aktivnosti na suzbijanju trgovine ljudima i ilegalne imigracije.

Državna koordinacija uključuje imenovane koordinate ispred:

Ministarstva sigurnosti (2), Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice (1), Ministarstva pravde (1), Ministarstva vanjskih poslova (1) i Tužilaštva Bosne i Hercegovine (1). Ukupno sedam članova uključujući Državnog koordinatora za sprečavanje trgovine ljudima i ilegalne imigracije koje imenuje Vijeće ministara BiH.

Odlukom o formiranju Udarne grupe za borbu protiv trgovine ljudima i organizovane ilegalne imigracije („Službeni glasnik BiH“, broj 3/04), formirana je Udarne grupa za borbu protiv trgovine ljudima i organizovane ilegalne imigracije koja djeluje na području BiH u skladu sa zakonima BiH, entiteta i BD. Udarne grupa formira se s ciljem uspostavljanja i unapređenja koordinacije rada na operativnom nivou između državnih i entitetskih organa, kao i organa BD. U sastav ove grupe uključeni su predstavnici tužilaštava, Granične policije BiH, Agencije za istrage i zaštitu BiH, Ministarstva unutrašnjih poslova, Policije BD, Interpola, finansijske policije, porezne uprave kao i drugih državnih i entitetskih organa. Udarne grupa radi pod direktnom nadležnošću Državnog tužioca koji je zvanični rukovodilac Udarne grupe.

Prvi Državni akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima usvojilo je Vijeće ministara 2001. godine. Prvi Državni akcioni plan je bio zasnovan na procjeni do tada raspoloživih podataka o stanju trgovine ljudima i do tada prikupljenim znanjima i iskustvima u borbi protiv trgovine ljudima, te je kao osnovne ciljeve definisao uspostavu odgovarajućeg zakonodavnog okvira i institucionalnih kapaciteta potrebnih za borbu protiv trgovine ljudima, ali i provedbu preventivnih aktivnosti kao i izgradnju odgovarajućih mehanizama za zaštitu žrtava trgovine ljudima. Drugi Državni akcioni plan koji je usvojen od Vijeća ministara 2005. godine, odnosio se na period 2005-2007. godine, izrađen je na osnovu detaljne analize provedbe prethodnog plana i na osnovu procjene razvoja situacije i trendova kretanja fenomena trgovine ljudima u BiH. Treći Državni akcioni plan, za period 2008-2012. nastavlja sa istim pristupom i također je zasnovan na detaljnoj procjeni situacije i trendova trgovine ljudima u BiH, ali će obuhvatiti i niz ciljeva usmjerenih prema efikasnoj saradnji svih aktera u regionu jugoistočne Evrope.

Provedba Državnih akcionih planova za borbu protiv trgovine ljudima dala je dobre rezultate i svrstala BiH na listu zemalja koje bilježe pozitivne trendove u suzbijanju trgovine ljudima. Načinjen je evidentan razvoj institucionalnih kapaciteta, pravnog i regulativnog okvira, proveden niz preventivnih aktivnosti, postignuti su dobri rezultati u oblasti krivičnog gonjenja i razvoja standarda zaštite žrtava trgovine ljudima, i naposljetku izgrađeni su kanali i mehanizmi međunarodne saradnje.

Sastavni dio Državnog akcionog plana predstavlja i Operativni plan aktivnosti za period 2008-2012. godine, koji dalje razrađuje ciljeve Državnog plana i utvrđuje konkretne mjere za postizanje utvrđenih ciljeva, zatim utvrđuje odgovorne institucije, partnere iz vladinog i nevladinog sektora kao i partnerske međunarodne organizacije, vremenski okvir, prepoznate izvore finansiranja, potrebu za dodatnim finansijskim sredstvima i pokazatelje uspjeha sprovedenih mjera.

Zapošljavanje stranaca u BiH

Počev od Ustava BiH, ustava entiteta i Statuta BD, Zakona o kretanju i boravku stranaca i azilu te Zakona o zabrani diskriminacije koji je usvojen 2008. godine, u BiH su stvoreni uslovi i pretpostavke za ostvarivanje jednakih prava i mogućnosti zaštite od diskriminacije po bilo kom osnovu za sve građane i sve ljude koji borave i rade u BiH.

Donošenjem navedenih zakona i njihova primjena u BiH, stvorene su pretpostavke i zakonski okviri u zaštiti prava svih građana u BiH, a smim tim i prava radnika migranata i članova njihovih porodica od diskriminacije koji borave i rade u BiH.

Po pitanju diskriminatorskog odnosa prema radnicima migrantima i članovima njihovih porodica u bh praksi nije bilo takvih slučajeva niti postoje evidentirani takvi primjeri. To znači da nismo ni u mogućnosti da prezentujemo precizne informacije koje bi govorele o efikasnosti zakonskog okvira o zaštiti prava radnika migranata od diskriminacije.

BiH je nastojeći dovesti u sklad pravni sistem koji reguliše oblast stranih radnika i članova njihovih porodica sa međunarodnim konvencijama od 2000.godine do 2008. godine usvojila sljedeće zakone:

- Zakon o imigraciji i azilu Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj 23/99);
- Zakon o kretanju i boravku stranaca i azilu, ("Službeni glasnik BiH", broj 29/03, 4/04 i 53/07), kojim je ostvaren značajan napredak u smislu poboljšanja pravnog okvira kojim se regulišu kretanja i boravka stranaca u BiH i razvojem *acquis-a* Evropske unije javila se potreba za promjenu i dopunu značajnog broja odredaba pomenutog zakona. To sve u cilju usklađivanja zakonodavstva BiH sa zakonodavstvom EU i Šengenskim sporazumom, kao i namjera da se odklone nedostaci koji su se u praksi pojavili kao neprovodivi i nejasno definisane norme.

Zakonodavni okvir u oblasti kretanja boravka stranaca i azilu (što uključuje: vize, prelazak granica, rad i zapošljavanje stranaca, te azila i migracija uopšte), a koji su sadržani u odredbama Konvencija, čine, uz Ustav BiH, Ustavi entiteta;, te Statut BD, i niz zakona i podzakonskih akata u BiH.

Zakonima o zapošljavanju stranih lica i lica bez državljanstva entiteta i BD, propisano je da strani državljani ili lica bez državljanstva mogu sklopiti ugovor o radu pod uslovima propisanim tim zakonima i odredbama zakona o zapošljavanju stranaca entiteta, kojim se utvrđuju uslovi na osnovu kojih strani državljani i lica bez državljanstva mogu zasnovati radni odnos u BiH i po tom osnovu dobiti privremeni boravak (do godinu dana, koji se može produžavati) po osnovu rada. Odredbama navedenih zakona propisano je da stranac može zasnovati radni odnos ili raditi u BiH na osnovu radne dozvole, ako ispunjava opšte i posebne uslove utvrđene zakonima, a radnu dozvolu može pribaviti i poslodavac prije nego što stranac dođe u BiH. Na taj način kada stranac, koji unaprijed dobije radnu dozvolu posredstvom poslodavca u BiH, može čim uđe u BiH podnijeti zahtjev za boravak po osnovu rada ili ako je iz viznog režima može dobiti vizu „D“ dugoročni boravak (koja je uslov za boravak po osnovu rada u BiH) i tako olakšano i pojednostavljeno može boraviti u BiH. Ovakva praksa je preuzeta od naprednih zemalja EU, Shengen Konvencije i većim dijelom iz ove Konvencije. Navedeni zakoni, na različitim nivoima vlasti u BiH su međusobno usklađeni i harmonizovani sa propisima BiH, tako da su uslovi za dobijanje dozvola za rad stranica i boravaka po osnovu rada isti na cijelom području BiH, a što je u odonosu na raniji period postignut značajan napredak.

Ranijim Zakon o kretanju i boravku stranaca i azilu ("Službeni glasnik BiH", broj: 29/03, 4/04 i 53/07), bili su uređeni uslovi i postupak ulaska i boravka stranaca u BiH, razlozi za odbijanje ulaska i boravka, razlozi za otkaz boravka i za protjerivanje stranaca s teritorije BiH,

postupak podnošenja zahtjeva za azil, odobravanje azila i prestanak azila u BiH, nadležnosti organa vlasti u primjeni ovog Zakona, kao i druga pitanja u vezi sa azilom, boravkom i kretanjem stranaca u BiH. Naime, neke odredbe i propisane procedure tog zakona nisu bile usklađene sa Konvencijom i EU standardima, odnosno Međunarodnim i EU Acquis regulativama, pa su vlasti BiH donijeli novi

-Zakona o kretanju i boravku stranaca i azilu („Službeni glasnik BiH“ broj 36/08), koji je stupio na snagu 14.05.2008. god. Na osnovu tog zakona, a radi pravilnije i jasnije primjene istog doneseni su podzakonski akti, od koji ističemo najvažnije, i to:

-Pravilnik o ulasku i boravku stranaca - donijet je od strane Ministarstva sigurnosti: („Službeni glasnik BiH“ broj 81/08, 28/10).

-Pravilnik o nadzoru i udaljenju stranca iz BiH – donijet je od strane Ministarstva sigurnosti („Službeni glasnik BiH“ broj 81/08).

-Pravilnik o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima – donjet je od strane Ministarstva sigurnosti („Službeni glasnik BiH“ broj 90/08).

-Pravilnik o standardima funkcionisanja i drugim pitanjima značajnim za rad Imigracionog centra - donjet je od strane Vijeća ministara („Službeni glasnik BiH“ broj 105/08).

-Pravilnik o pokriću troškova vraćanja i stavljanja stranca pod nadzor – donijet je od strane Vijeća ministara BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 2/09).

-Odluka o najmanjem iznosu sredstava potrebnim za izdržavanje stranaca za vrijeme namjeravanog boravka u BiH, donešena od strane Vijeća ministara BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 30/10).

-Pravilnik o centralnoj bazi podataka o strancima – donjet je od strane Ministarstva sigurnosti („Službeni glasnik BiH“ broj 25/09).

-Pravilnik o međunarodnoj zaštiti (azilu) u BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 37/09).

-Pravilnik o standardima funkcionisanja i drugim pitanjima značajnim za rad Azilantskog centra („Službeni glasnik BiH“ broj 86/09).

-Odluka o vizama („Službeni glasnik BiH“ broj 100/08).

-Pravilnik o izdavanju viza za dugoročni boravak (VIZA D) i postupanju kod izdavanja takvih viza („Službeni glasnik BiH“ broj: 104/08).

-Pravilnik o postupanju kod izdavanja viza u DKP- ima BiH i tehničkim pitanjima uvjeta izdavanja aerodromske tranzitne vize (VIZA A) i tranzitne vize (VIZA B) („Službeni glasnik BiH“ broj 26/09).

-Odluka o utvrđivanju godišnje kvote radnih dozvola za zapošljavanje stranaca u BiH za 2010. („Službeni glasnik BiH“, broj 102/09). Koja se donosi svake godine, do 31. oktobra tekuće godine, za narednu godinu.

-Pravilnik o načinu ostvarivanja prava na obrazovanje osoba kojima je priznata međunarodna zaštita u BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 83/08).

-Pravilnik o načinu ostvarivanja prava na rad osoba kojima je priznata međunarodna zaštita u BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 67/08).

-Pravilnik o načinu ostvarivanja prava na socijalnu zaštitu osoba kojima je priznata međunarodna zaštita u BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 3/09).

-Odluka o obavezi dostavljanja statističkih podataka o migracijama i međunarodnoj zaštiti Ministarstvu sigurnosti („Službeni glasnik BiH“, broj: 83/09).

Strateški dokumenti koji su od značaja za kretanje, boravak, rad i zapošljavanje stranaca i njihova prava su:

-Strategija u oblasti imigracije i azila i Akcioni plan 2008–2011. usvojena je 13.11.2008. godine na 66. sjednici Vijeća ministara BiH,

-Državni akcioni plan za sprečavanje trgovine ljudima u BiH 2008- 2012. godine, kao i Pravila o zaštiti žrtava i svjedoka žrtava trgovine ljudima državljana BiH.

-Migracioni profil BiH za 2008. godinu – Vijeće ministara BiH usvojilo 24.09.2009. godine.

-Migracioni profil BiH za 2009. godinu – Vijeće ministara BiH usvojilo 29.04.2010. godine.
-Migracioni profil BiH za 2010. godinu –trenutno u fazi usvajanja.

Važećim Zakona o kretanju i boravku stranaca i azilu („Službeni glasnik BiH“ broj 36/08), koji ima obligatornu primjenu na cijeloj teritoriji BiH, uvedene su određene olakšice u pogledu rada bez obaveze stranaca za pribaljanjem radnih dozvola, kao i jedinstven pristup u pogledu pribavljanja radnih dozvola na cijeloj teritoriji BiH. Tako je odredbama člana 77. navedenog zakona „Izdavanje radnih dozvola“ riješeno pitanje jedinstveog i jednoobraznog načina izdavanja radnih dozvola, na način da se strancu na zahtjev poslodavca (pravnog ili fizičkog lica) radna dozvola može izdati od strane nadležnog organa za poslove zapošljavanja stranaca FBiH, RS ili BD.

Članom 78. Navedenog zakona utvrđuju se „Kvote radnih dozvola“, na način da državno Ministarstvo civilnih poslova na osnovu izraženih potreba organa eniteta i BD za poslove zapošljavanja stranaca prosleđuje na odlučivanje Vijeću ministara BiH, koje donosi konačnu Odluku.

Članom 79. istog zakona, definisani su kategorije stranaca i „Radne dozvole koje se ne uračunavaju u kvote“, pa tako se radne dozvole mogu izdati strancima u sledećim slučajevima od utvrđenim kvotama, i to:

- a) strancu koji ima obrazovanje koje odgovara visokom obrazovanju, završenom postdiplomskom ili doktorskom studiju u BiH;
- b) strancu koji se rad u BiH zasniva na međunarodnom sporazumu;
- c) strancu koji obavlja ključne poslove u poslovnom subjektu, a koji nije izuzet od potrebe posjedovanja radne dozvole na osnovu međunarodnog sporazuma;
- d) učiteljima ili nastavnicima koji izvode ili pomažu u nastavi u obrazovnim ustanovama zbog svog specifičnog znanja;
- e) profesionalnim sportistima ili sportskim radnicima koji na osnovu valjano zaključenog ugovora rade u BiH;
- f) strancu koji je u bračnoj ili vanbračnoj zajednici sa strancem s odobrenim stalnim boravkom u BiH ili je dijete stranca s odobrenim stalnim boravkom u BiH.

Nadalje, bitno je naglasiti i odredbu člana 84. navedenog Zakona o kretanju stranaca i azilu, gdje su propisani „Izuzeci od obaveze posjedovanja radnih dozvola“, pa tako radnu za rad u BiH nemoraju imati sledeće kategorije stranaca:

- a) ključna lica koja se imenuju na pozicije člana nadzornog odbora pravnog lica sa sjedištem u BiH osnovanog kao dioničko, odnosno akcionarsko društvo u većinskom vlasništvu pravnog, odnosno fizičkog lica, ako imenovanje nema karakter radnog odnosa niti rad na tim pozicijama traje duže od ukupno tri mjeseca godišnje;
- b) osnivači privrednog društva, odnosno preduzeća sa sjedištem u BiH, koji u tom privrednom društvu, odnosno preduzeću obavljaju određene poslove, ako takav rad nema karakter radnog odnosa niti traje duže od ukupno tri mjeseca godišnje;
- c) univerzitetski profesori koje univerziteti u BiH pozovu za predavače, naučnici na naučnom ili stručnom usavršavanju, naučnici koji su predstavnici međunarodnih organizacija te naučnici koji učestvuju u provođenju naučnoistraživačkih projekata važnih za BiH;
- d) stručnjaci, nastavnici i predavači stranih kulturnih i obrazovnih institucija, koji u BiH obavljaju svoj stručni posao u okviru programa kulturne i obrazovne saradnje;
- e) civilni i vojni službenici vlada drugih država koji u BiH dolaze da rade na osnovu ugovora o saradnji s organima BiH;
- f) članovi naučnih međunarodnih misija, koji obavljaju istraživanje u BiH koje je odobrilo Savjet ministara BiH;

- g) predstavnici vjerskih zajednica registriranih u BiH dok obavljaju posao vezan isključivo za vjersku službu;
- h) strani dopisnici akreditirani u BiH ili izvještači stranih medija;
- i) umjetnici i tehničko osoblje, odnosno autori i izvođači opernih, baletnihdramskih i drugih pozorišnih priredbi ili koncertnih, likovnih i drugih kulturnih priredbi ili autori i izvođači na oblasti muzičke, muzičko-scenske, plesne i baletne umjetnosti, kao i prateće izvještačko, organizaciono i , tehničko osoblje koje učestvuje u kulturnim radionicama, susretima i kolonijama, ako zbog toga u BiH ne borave duže od 30 dana neprekidno ni duže od ukupno tri mjeseca godišnje s prekidima;
- j) stranci koji, na osnovu ugovora s Savjetom ministara BiH, Ministarstvom odbrane BiH, Ministarstvom pravde BiH ili Ministarstvom bezbjednosti, obavljaju poslove za potrebe odbrane, pravnog sistema ili sigurnosti države ili se stručno usavršavaju u tim oblastima;
- k) stranci koji u BiH dolaze radi učešća na sportskim i šahovskim priredbama;
- l) stručnjaci u oblasti zaštite kulturne baštine, bibliotekarstva i arhivistike, ako zbog toga u BiH ne borave duže od 30 dana neprekidno ni duže od ukupno tri mjeseca godišnje s prekidima;
- m) stranci koje je uputio strani poslodavac, a koji omogućavaju stručno usavršavanje i obuku licima zaposlenim kod fizičkih ili pravnih lica sa sjedištem u BiH, u trajanju od ukupno tri mjeseca godišnje;
- n) stranci kojima je odobren privremeni boravak radi stručnog usavršavanja ili obuke, ako njihovo stručno usavršavanje ne traje duže od ukupno tri mjeseca godišnje;
- o) stranci koji obavljaju poslove vezane za isporuku, montažu i servis mašina ili opreme, ako njihov rad ne traje duže od 30 dana neprekidno ni duže od ukupno tri mjeseca godišnje s prekidima;
- p) stranci koji učestvuju na organiziranim stručnim skupovima i seminarima;
- r) stranci koji učestvuju na sajamskim ili izložbenim priredbama na kojima izlaže njihov poslodavac;
- s) stranci zaposleni u cirkusima ili zabavnim parkovima, ako u BiH ne borave duže od tri mjeseca godišnje;
- t) stranac s kojim je državljanin BiH u braku ili vanbračnoj zajednici ili je dijete državljanina BiH, ako ima odobren boravak u BiH;
- u) stranci koji u BiH imaju status redovnog učenika ili studenta kada obavljaju poslove privremenog karaktera u skladu s propisima koji reguliraju takvo obavljanje poslova;
- v) stranci kojima je u BiH odobrena međunarodna zaštita ili privremena zaštita i stranci s odobrenim stalnim boravkom u BiH.

Posebno bi istakli odredbu člana 85. Zakona o kretanju i boravku stranaca i azilu "Izjednačavanje stranaca s odobrenim stalnim boravkom ili međunarodnom zaštitom ili privremenom zaštitom s državljanima BiH u pogledu rada", u kojem je propisano da "Stranci s odobrenim stalnim boravkom u BiH, stranci s odobrenom međunarodnom zaštitom u BiH i stranci s odobrenom privremenom zaštitom imaju pravo na rad u BiH kao i državljani BiH".

Praktična primjena zakonskog okvira vidljiva je kroz dosljedno sprovođenje Zakona i usvojenih podzakonskih akta, kroz analizu uporednih statističkih pokazatelja iz "Migracionih profila BiH" 2008, 2009 i 2010. god. i kroz analize izvještaja SPS-a, Granične policije BiH, Agencije za rad i zapošljavanje, entitetskih ministarstva rada i socijane zaštite, posebno u dijelu rezultata rada drugostepenog organa (po žalbama stranaca) i sudske zaštite (po tužbama stranaca). Uglavnom, može se konstatovati da je na planu usvajanja i praktične primjene zakonskih propisa koji regulišu prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica u BiH postignut vidan napredak.

Novim - važećim Zakonom o kretanju i boravku stranaca i azilu riješio je mnoge neusaglašene propise u BiH, u entitetima i BD. Tako da su odredbe ovog Zakona riješile mnoga pitanja stranaca na cijeloj teritoriji BiH i na jednoobrazan način.

Po pitanju potpisivanja bilateralnih i multilateralnih sporazuma sa susjednim i drugim zemljama BiH je do danas zaključila sljedeće bilateralne sporazume o socijalnom osiguranju sa:

1. Sporazum između Bosne i Hercegovine i Republike Austrije o socijalnom osiguranju, potpisan u Sarajevu 1999. godine («Sl. glasnik BiH - Međunarodni ugovori», br. 2/01)
 - Protokol o provođenju Sporazuma o socijalnom osiguranju između Bosne i Hercegovine i Republike Austrije («Sl. glasnik BiH - Međunarodni ugovori», br. 2/01);
2. Ugovor o socijalnom osiguranju između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske, potpisan u Zagrebu 2000.godine («Sl. glasnik BiH - Međunarodni ugovori», br. 6/01)
 - Administrativni sporazum o provođenju Ugovora o socijalnom osiguranju između BiH i Republike Hrvatske («Sl. glasnik BiH - Međunarodni ugovori»);
3. Sporazum između Bosne i Hercegovine i SR Jugoslavije o socijalnom osiguranju, potpisan u Beogradu 2002. godine («Sl. glasnik BiH - Međunarodni ugovori», br. 16/03)
 - Administrativni sporazum za provođenje Sporazuma između i SR Jugoslavije o socijalnom osiguranju («Sl. glasnik BiH - Međunarodni ugovori», br. 13/10) – potpisan 20.04.2004. godine.
 - Potpisan Administrativni sporazum o izmjenama Administrativnog sporazuma za sprovođenje Sporazuma o socijalnom osiguranju između Bosne i Hercegovine i SR Jugoslavije u Beogradu 10.06.2010. godine i stupio na snagu 10.06.2010. godine, a primjenjuje se od 01.07.2010. godine («Sl. glasnik BiH - Međunarodni ugovori», br. 13/10)
 - Potpisan Administrativni sporazum o izmjenama izmjenama Administrativnog sporazuma za sprovođenje Sporazuma o socijalnom osiguranju između Bosne i Hercegovine i SR Jugoslavije, u Podgorici dana 31.08.2010. godine. Stupio na snagu danom potpisivanja 31.08.2010. godine, a primjenjuje se od 01.09.2010. godine («Sl. glasnik BiH - Međunarodni ugovori», br. 13/10).
4. Ugovor između Bosne i Hercegovine i Republike Turske o socijalnom osiguranju, potpisan u Ankari 2003. godine («Sl. glasnik BiH - Međunarodni ugovori», br. 16/03)
 - Administrativni sporazum za primjenu Ugovora između Bosne i Hercegovine i Republike Turske o socijalnom osiguranju («Sl. glasnik BiH - Međunarodni ugovori», br. 16/03)
5. Ugovor između Bosne i Hercegovine Bosne i Hercegovine i Republike Makedonije o socijalnom osiguranju, potpisan u Sarajevu 17.02.2005. godine («Sl. glasnik BiH - Međunarodni ugovori», br. 1/06)
 - Administrativni sporazum za provođenje Ugovora između Bosne i Hercegovine i Republike Makedonije o socijalnom osiguranju («Sl. glasnik BiH - Međunarodni ugovori», br. 1/06)
6. Sporazum o socijalnom osiguranju između Bosne i Hercegovine i Republike Slovenije potpisan je dana 19. 2. 2007. godine u Banjaluci. («Sl. glasnik BiH - Međunarodni ugovori», br. 8/07 – od 20.9. 2007. godine)

Administrativni dogovor o sprovođenju Sporazuma o socijalnom osiguranju između Bosne i Hercegovine i Republike Slovenije potpisan je u Sarajevu dana 7.11.2007. godine („Službeni glasnik BiH - Međunarodni ugovori“, br. 1./08 od 25.2.2008. godine).

Ispravka Sporazuma, a koja se odnosi na dio teksta Sporazuma u članu 25. stav 2. gdje su izbrisane riječi. „odnosno boravište“ je objavljena u „Sl. glasnik BiH - Međunarodni ugovori“, br. 6./08 od 16.7.2008. godine.

Sporazum o izmjeni sporazuma o socijalnom osiguranju između BiH i Republike Slovenije potpisan je 17.12.2010. godine na Brdu kod Kranja, Republika Slovenija.

7. Ugovor o socijalnom osiguranju između Bosne i Hercegovine i Kraljevine Belgije potpisan 6.3.2006. godine u Belgiji. („Službeni glasnik – Međunarodni ugovori“, br. 10/07)

Dana 4.11.2008. godine potpisan je Administrativni sporazum u vezi s primjenom Ugovora o socijalnom osiguranju između Bosne i Hercegovine i Kraljevine Belgije i Sporazum kojim se utvrđuje lista proteza, protetičke opreme i drugih davanja uaturi od velikog značaja.

8. Sporazum između Bosne i Hercegovine i Republike Mađarske o socijalnom osiguranju i socijalnoj sigurnosti („Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, br. 12/08), potpisan je dana 12.6.2008. godine u Sarajevu.

Dana 12.6.2008. godine u Sarajevu potpisan je Administrativni sporazum za provođenje Sporazuma između Bosne i Hercegovine i Republike Mađarske o socijalnom osiguranju i socijalnoj sigurnosti („Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, broj: 12/08).

Iz oblasti rada i zapošljavanja završeni su pregovori radi zaključivanja bilateralnih sporazuma između BiH i sljedećih država:

1. Sporazum između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Vlade Republike Slovenije o zapošljavanju državljana BiH u Republici Sloveniji je parafiran i očekuje se potpisivanje Sporazuma (ovaj sporazum se ne primjenjuje na sezonske radnike);

Radnici migranti u skladu sa ovim sporazumom imaju jednaka prava na tretman kao državljanima države zaposlenja, naročito u pogledu radnih uslova, uključujući platu i prestanak ugovora o zaposlenju, zaštitu i zdravlje na radu, slobodu udruživanja i članstva u organizaciji koja zastupa radnike i poslodavce, obrazovanje i profesionalno usavršavanje.

2. Sporazum između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Vlade Republike Srbije o privremenom zapošljavanju državljana Bosne i Hercegovine u Republici Srbiji i državljana Republike Srbije u Bosne i Hercegovine parafiran i očekuje se potpisivanje Sporazuma.

Sporazum obezbjeđuje ostvarivanje prava radnika migranata i članova njihovih porodica bez diskriminacije po bilo kom osnovu, a radnik migrant ima ista prava, uslove rada i mjere bezbjednosti i zdravlja na radu koja imaju i državljanima države zaposlenja.

U toku je dogovor za zaključivanje:

1. Sporazuma između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Vlade Države Katar u vezi sa zapošljavanjem bosanskohercegovačkih radnika.

Napominjemo da pomenuti sporazumi regulišu zapošljavanje radnika na određeni vremenski period, sa mogućnošću produživanja ugovora.

Izdate radne dozvole strancima

Prema podacima sadržanim u Migracionom profilu BiH za 2010. godinu sačinjenih na osnovu podataka Agencije za rad i zapošljavanje BiH, a na osnovu podataka pristiglih iz entitetskih zavoda za zapošljavanje i Zavoda za zapošljavanje BD, ukupan broj radnih dozvola koje su izdate strancima u BiH iznosio je u:

- 2007. godini 2.696,
- 2008. godine 2.993,
- 2009. godini 2.592,
- 2010. godini 2.325 radnih dozvola, što predstavlja smanjenje od 10,30%.

Najveći broj stranaca koji imaju radne dozvole u BiH su državljani Srbije, a nakon njih slijede državljani Kine, Turske, Hrvatske, Ruske Federacije, Crne Gore, Austrije, Slovenije, Njemačke, Makedonije te nekih starih članica Evropske unije. U 2010. godini uočava se, za većinu prezentiranih zemalja, trend pada izdatih radnih dozvola u BiH u odnosu na 2009. godinu, a također je uočljiv i trend porasta radnih dozvola izdatih državljanima Austrije, Hrvatske i Njemačke.

Najveći broj radnih dozvola u 2010. godini izdat je u sljedećim djelatnostima: trgovini 713, prerađivačkoj industriji 450, zatim ostale društvene, socijalne i lične uslužne djelatnosti 415, te obrazovanju 301 radna dozvola.

Treba naglasiti da je aktuelna politika koja se tiče ulaska, boravka i izlaska stranaca definisana Strategijom u oblasti imigracije i azila i Akcionim planom 2008- 2011., koju je usvojio Vijeće ministara BiH krajem 2008. godine. Navedenim dokumentom prezentira se razvoj imigracionog i azilantskog sistema, trenutno stanje, definišu ciljevi, aktivnosti, rokovi, nosioci realizacije zadataka za oblasti: viza, granice, imigracija, azila i zaštite stranaca žrtava trgovine ljudima. Krajem 2009. godine Vijeće ministara BiH imenovao je Koordinaciono tijelo za praćenje i implementaciju ovog dokumenta. Pored navedenih dokumenata Savjet ministara BiH, jednom godišnje od 2008. godine, na prijedlog Ministarstva bezbjednosti usvaja "Migracione profile u BiH", u kojima se detaljno opisuju i prate migraciona kretanja u/iz BiH.

U skladu sa Zakonom o kretanju i boravku stranaca i azilu („Službeni glasnik BiH“, br. 36/08.), Agencija za rad i zapošljavanje je pokrenula aktivnosti na izradi Prijedloga godišnje kvote radnih dozvola za 2009. godinu. Zajednička radna grupa sastavljena od predstavnika Agencije za rad i zapošljavanje BiH, Federalnog zavoda za zapošljavanje, Zavoda za zapošljavanje RS, Zavoda za zapošljavanje BD i Odjeljenja za opšte i administrativne poslove u Vladi BD je u septembru 2008. godine sačinila „Prijedlog godišnje kvote radnih dozvola u BiH za 2009. godinu“ i dostavila ga Ministarstvu civilnih poslova na dalju proceduru. Prijedlog je napravljen na osnovu izraženih potreba organa nadležnih za poslove zapošljavanja stranaca FBiH, RS i BD o broju potrebnih radnih dozvola za strance, prema stepenu i vrsti obrazovanja, odnosno kvalifikacija ili stručnosti.

U FBiH zapošljavanje stranih državljana i lica bez državljanstva u FBiH je utvrđeno Zakonom o zapošljavanju stranaca („Službene novine FBiH“ br. 8/99) i Zakonom o kretanju i boravku stranaca i azilu („ Službeni glasnik BiH“ broj 36/08).

Zakonom o zapošljavanju stranaca uređuje se način i uslovi zapošljavanja stranog državljana i lica bez državljanstva i nadležnost Federalnog zavoda za zapošljavanje i javnih službi za zapošljavanje kantona u postupku zapošljavanja stranaca i druga pitanja u vezi zapošljavanja stranaca.

Navedenim zakonima u članu 3. propisano je da stranac može zaključiti ugovor o radu ili ugovor o obavljanju privremenih i povremenih poslova, na osnovu radne dozvole, ako ispunjava uvjete iz zakona i općeg akta poslodavca a članom 4. Da poslodavac ne može zaključiti ugovor o radu o obavljanju privremenih i povremenih poslova sa strancem prije nego stranac dobije radnu dozvolu. Federalni zavod za zapošljavanje, na prijedlog službe za zapošljavanje, daje odobrenje za zapošljavanje stranaca. Radnu dozvolu na osnovu odobrenja Federalnog zavoda za zapošljavanje izdaje služba za zapošljavanje.

Radna dozvola izdaje se strancu pod uvjetom propisanim članom 7. Zakona a to su :

- da ima odobrenje za stalno nastanjenje ili privremeni boravak u FBiH;
- da u evidenciji službe za zapošljavanje među nezaposlenim osobama nema osoba koje ispunjavaju uvjete koje poslodavac zahtijeva za zaključivanje ugovora o radu ili ugovora o obavljanju privremenih i povremenih poslova.

Radna dozvola izdaje se na određeno vrijeme, a najduže za jednu godinu. Izuzetno strancu koji ima nastanjenje u FBiH radna dozvola može se izdati i na neodređeno vrijeme.

U RS zapošljavanje stranih državljana i lica bez državljanstva utvrđeno je Zakonom o zapošljavanju stranih državljana i lica bez državljanstva („Službeni glasnik RS“ br. 24/09) i Zakonom o kretanju i boravku stranaca i azilu („ Službeni glasnik BiH“ broj 36/08).

Zakonom o zapošljavanju stranih državljana i lica bez državljanstva uređuje se način i uslovi zapošljavanja stranog državljana i lica bez državljanstva i nadležnost Zavoda za zapošljavanje u postupku zapošljavanja stranaca i druga pitanja u vezi zapošljavanja stranaca.

Navedenim zakonom u članu 2. propisano je da se zaposlenjem stranca smatra zasnivanje radnog odnosa na neodređeno ili određeno vrijeme na osnovu ugovora o radu, kao i radno angažovanje na osnovu ugovora o obavljanju povremenih i privremenih poslova kao i svaki drugi plaćeni rad. Zaposlenjem u smislu ove odredbe smatra se radno angažovanje naučnih, kulturnih i drugih radnika na osnovu ugovora o kulturnoj, poslovnoj i tehničkoj saradnji.

Članom 4. Zakona propisano je da pored opštih uslova utvrđenih zakonom, određenih kolektivnim ugovorom i opštim aktima poslodavca, stranac mora da ispunjava i poseban uslov da ima radnu dozvolu za zaključivanje ugovora o radu izdatu od Zavoda za zapošljavanje RS.

Članom 5. Zakona propisano je da je radna dozvola dozvola za plaćeni rad. Radnu dozvolu za zaključivanje ugovora o radu sa strancem, na zahtjev poslodavca koji ga zapošljava, izdaje u obliku rješenja filijala Zavoda nadležna prema sjedištu poslodavca, na osnovu utvrđene kvote radnih dozvola u RS. Godišnju kvotu radnih dozvola utvrđuje Zavod, uz saglasnost Vlade RS. Radne dozvole utvrđene godišnjom kvotom izdaju se prvo za produženje već izdatih radnih dozvola, a zatim za novo zapošljavanje.

Članom 6. Zakona propisano je da uz zahtjev za izdavanje radne dozvole poslodavac je dužan da priloži: rješenje o registraciji, nadležnog organa za obavljanje djelatnosti poslodavca; podatke o strancu s kojim namjerava zaključiti ugovor o radu ili drugi odgovarajući ugovor, a naročito: ime i prezime, imena i prezimena roditelja, datum rođenja, pol, mjesto prebivališta i adresu stanovanja u zemlji porijekla, broj datum i mjesto izdavanja važećih putnih isprava; podatke o radnom mjestu ili vrsti posla, te uslovima rada; obrazloženje o opravdanosti zapošljavanja stranca – opis posla na koji se stranac zapošljava i vrsta stručne spreme i stručnih znanja i kvalifikacija koje se traže za obavljanje tog posla; ljekarsko uvjerenje (samo prilikom prve radne dozvole) i ovjerenu kopiju pasoša.

Filijala Zavoda ne može izdati radnu dozvolu ako na evidenciji nezaposlenih u birou prema sjedištu poslodavca ima nezaposlenih lica odgovarajuće stručne spreme, koja ispunjavaju uslove tražene zahtjevom osim u slučajevima kada nezaposleno lice sa evidencije odbije zaposlenje u traženoj struci.

Izuzetno stranim ulagačima ili osnivačima privrednog društva, odnosno preduzeća sa sjedištem u RS, filijala Zavoda će izdati radnu dozvolu bez obzira da li na evidenciji nezaposlenih ima lica koja ispunjavaju uslove tražene zahtjevom za izdavanje radne dozvole. Stranci koji obavljaju volonterski rad u humanitarnim organizacijama, udruženjima građana ili fondacijama, oslobođeni su obaveze pribavljanja radne dozvole.

Radna dozvola izdaje se za određeno radno mjesto i za određenu vrstu posla na tri mjeseca kraće od vremena važenja putne isprave. Radna dozvola ne može se izdati sa rokom važenja dužim od jedne godine, najčešće na 6, odnosno 12 mjeseci.

Prema navedenim propisima, da bi poslodavac zaposlio stranog državljanina ili lice bez državljanstva, obavezan je da podnese zahtjev nadležnoj filijali Zavoda za zapošljavanje RS prema svom sjedištu. Po prijemu zahtjeva sa kompletnom dokumentacijom rukovodilac filijale u roku od 30 dana rješava zahtjev. Filijala ne može izdati radnu dozvolu ako na evidenciji nezaposlenih prema sjedištu poslodavca ima nezaposlenih lica koja ispunjavaju sve uslove tražene prijavom poslodavca.

U BD novim Zakonom o zapošljavanju stranaca BD ("Službeni glasnik BD" br. 15/09.,19/09.), predviđeno je da izdavanje radnih dozvola pređe u nadležnost Zavoda za zapošljavanje BD. Zakonom je definisano da Zavod za zapošljavanje BD ne može izdati stranom državljaninu radnu dozvolu ako na evidenciji nezaposlenih lica u BD ima lica koja ispunjavaju uslove koje zahtjeva poslodavac.

Član 1. stav 3.

Sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava na rad, potpisnice preuzimaju na sebe:

3. da uspostavi ili održava besplatne službe za zapošljavanje za sve radnike;

Pitanje 1. Opišite kakav je opšti zakonodavni okvir. Precizirajte karakter, razloge za obim reformi ako ih ima.

Odgovor:

Sistem organizacije službi zapošljavanja slijedi princip organizacije BiH, utvrđen Ustavom BiH. Na nivou BiH, u oblasti rada i zapošljavanja, uspostavljena je Agencija za rad i zapošljavanje BiH, a Zavodi za zapošljavanje organizovani su na nivou entiteta i kantona u FBiH i 78 biroa u opštinama, u RS Zavod za zapošljavanje je centralizovana institucija koja ima šest podružnih ureda i 56 biroa u opštinama. U BD je osnovan Zavod za zapošljavanje BD.

Agencija za rad i zapošljavanje BiH /daljem tekstu: Agencija/ formirana je 2003. godine kao samostalna upravna organizacija u okviru institucija BiH, Zakonom o Agenciji za rad i zapošljavanje BiH („Službeni glasnik BiH”, broj 21/03 i 43/09) Nadležnosti Agencije su:

- a) u oblasti zapošljavanja saraduje sa nadležnim agencijama, institucijama, i međunarodnim organizacijama u tim oblastima;

- b) u koordinaciji sa Ministarstvom civilnih poslova BiH, izvršava preuzete međunarodne obaveze iz oblasti zapošljavanja, a saradujući sa nadležnim entitetskim zavodima za zapošljavanje i Zavodom za zapošljavanje BD;
- c) prati primjenu međunarodnih standarda i politika u oblasti zapošljavanja i u saradnji sa entitetskim zavodima za zapošljavanje i Zavodom za zapošljavanje BD, učestvuje u njihovom sprovođenju;
- d) inicira zaključivanje međunarodnih ugovora u oblasti zapošljavanja i učestvuje u vođenju pregovora za zaključivanje međunarodnih ugovora u oblasti socijalnog osiguranja za dio nezaposlenosti i prati njihovo provođenje u saradnji sa zavodima za zapošljavanje entiteta i BD;
- e) koordinira aktivnosti u domaćim i međunarodnim projektima u oblasti zapošljavanja koji su od interesa za BiH i saraduje sa entitetskim zavodima za zapošljavanje i Zavodom za zapošljavanje BD u njihovoj realizaciji;
- f) prikuplja strane i domaće zahtjeve i informacije o ponudi i potražnji domaće i strane radne snage i u saradnji sa entitetskim zavodima za zapošljavanje i Zavodom za zapošljavanje BD realizira ih u granicama svojih nadležnosti i mogućnosti tržišta rada u BiH;
- g) prati, analizira i istražuje privredna, društvena i druga kretanja, stanje zaposlenosti i nezaposlenosti, te njihove međusobne uticaje u saradnji sa entitetskim zavodima za zapošljavanje i Zavodom za zapošljavanje BD, na osnovu čega predlažu potrebne mjere i aktivnosti na unapređivanju zapošljavanja;
- h) inicira potrebne aktivnosti kod entitetskih zavoda za zapošljavanje i Zavoda za zapošljavanje BD da se zajednički i u saradnji sa poslodavcima, sindikatima, obrazovnim ustanovama i drugim udruženjima organizuju i provode programi profesionalnog usmjerenja i obrazovanja s ciljem većeg zapošljavanja i drugih oblika aktivne politike zapošljavanja;
- i) koordinira u zapošljavanju bosanskohercegovačkih građana u inostranstvu u granicama svojih zakonskih nadležnosti i u saradnji sa entitetskim zavodima za zapošljavanje i Zavodom za zapošljavanje BD;
- j) provodi potrebne analize i sastavlja izvještaje i dokumente iz oblasti zapošljavanja, sačinjava nacрте, prijedloge i radne materijale dokumenata koje usvajaju i donose organi vlasti BiH po iskazanim zahtjevima Vijeća ministara BiH i resornog ministarstva BiH, po potrebi uz saradnju sa entitetskim zavodima za zapošljavanje i Zavodom za zapošljavanje BD;
- k) predlaže Vijeću ministara BiH dugoročni, srednjoročni i godišnji plan o smjernicama politika tržišta rada i aktivnim mjerama zapošljavanja u BiH zajedno sa entitetskim zavodima za zapošljavanje i Zavodom za zapošljavanje BD, a posredstvom resornog ministarstva BiH;
- l) u saradnji sa entitetskim zavodima za zapošljavanje i Zavodom za zapošljavanje Brčko Distrikta, daje resornom ministarstvu BiH mišljenje i prijedloge za zapošljavanje stranaca u Bosni i Hercegovini (kvote);
- m) u saradnji sa entitetskim zavodima za zapošljavanje i Zavodom za zapošljavanje BD, obezbjeđuje potrebne podatke u oblasti nezaposlenosti, posebno onih koji se odnose na izvršavanje međunarodnih obaveza;
- n) dostavlja svoje redovne godišnje izvještaje o radu i godišnje programe rada Vijeću ministara BiH;
- o) provodi obuku i osposobljavanje svog kadra kako bi se odgovorilo zahtjevima i izazovima međunarodnih obaveza i integracijskih procesa, te inicira isto kod entitetskih zavoda za zapošljavanje i Zavoda za zapošljavanje BD.

Federalni zavod za zapošljavanje osnovan je Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba ("Službene novine FBiH", broj 41/01, 22/05 i 9/08) za područje FBiH za oblast rada i zapošljavanja, a u kantonima su osnovane javne ustanove – kantonalne službe za zapošljavanje.

Federalni zavod za zapošljavanje – djeluje na nivou FBiH kao institucija sa posebnim pravnim subjektivitetom uz ograničene nadležnosti, odnosno nadležan je, prije svega, da:

- a) prati i predlaže mjere za unapređenje zapošljavanja i socijalne sigurnosti nezaposlenih osoba;
- b) prati i osigurava provođenje utvrđene politike i mjera u oblasti rada i zapošljavanja na teritoriji FBiH i o tome obavještava nadležna tijela Federacije;
- c) upravlja sredstvima za osiguranje materijalne sigurnosti za vrijeme nezaposlenosti, u skladu sa ovim zakonom;
- d) prati, usklađuje i koordinira rad službi za zapošljavanje na provođenju utvrđene politike i mjera u oblasti zapošljavanja i socijalne sigurnosti nezaposlenih osoba iz nadležnosti Federacije;
- e) prati i predlaže mjere za unapređenje zapošljavanja invalidnih osoba i njihovu profesionalnu rehabilitaciju i osigurava ispunjavanje uvjeta za njihovo zapošljavanje u suradnji sa službama za zapošljavanje;
- f) pruža pomoć u realiziranju programa profesionalne orijentacije, obuke i prekvalifikacije za nezaposlene osobe i njihovo ponovno zapošljavanje na odgovarajućim poslovima;
- g) objedinjuje i vodi zbirne evidencije u oblasti rada i zapošljavanja od interesa za Federaciju i predlaže mjere i potrebna sredstva za razvoj i funkcioniranje jedinstvenog informacionog sistema u ovoj oblasti;
- h) prati provođenje međunarodnih ugovora i sporazuma iz oblasti rada i zapošljavanja koji se odnose na Federaciju;
- i) predstavlja službe za zapošljavanje u odnosima s organima i službama BiH, FBiH i RS;
- j) odobrava zapošljavanje stranih državljana i osoba bez državljanstva na prijedlog službe za zapošljavanje, u skladu sa Zakonom o zapošljavanju stranaca.

Usluge u posredovanju u zapošljavanju, koje vrši služba za zapošljavanje su besplatne.

Zakonom je propisano da će se novčanom kaznom od 1.000,00 KM do 4.000,00 KM kazniti za prekršaj pravna osoba koja obavlja poslove posredovanja u zapošljavanju suprotno članu 26. ovog zakona, a takođe je propisan i kazna za odgovornu osobu kod pravne osobe.

Kantonalne službe za zapošljavanje – djeluju na kantonalnom nivou u FBiH kao institucije sa posebnim pravnim subjektivitetom u čijim je organizacijskim sastavima 78 biroa za zapošljavanje, pri čemu su, između ostalog, nadležne za:

- a) posredovanje u zapošljavanju;
- b) prikupljanje i dostavljanje podataka o nezaposlenim osobama Federalnom zavodu;
- c) informiranje o mogućnosti zapošljavanja;
- d) saradnju sa obrazovnim ustanovama radi usklađivanja obrazovnih programa sa kadrovskim potrebama poslodavaca;
- e) provođenje programa profesionalne orijentacije, obuke i prekvalifikacije nezaposlenih osoba i njihovo ponovno zapošljavanje na odgovarajućim poslovima;
- f) utvrđivanje prava osobama za slučaj nezaposlenosti;
- g) izdavanje radnih dozvola stranim državljanima i osobama bez državljanstva;
- h) donošenje i provođenje programa mjera za brže zapošljavanje određenih kategorija nezaposlenih osoba čije je zapošljavanje otežano;

i) druge poslove utvrđene ovim i drugim zakonima.

Kantonalne služba za zapošljavanje organizuju prikupljanje, razmjenu i objavljivanje podataka o zaposlenim osobama koje traže promjenu zaposlenja, kao i druge podatke koji mogu biti od značaja za obavljanje osnovne djelatnosti službe za zapošljavanje. Kantonalna služba za zapošljavanje periodično obavlja ocjenjivanje tržišta rada prema instrukcijama Federalnog zavoda, u cilju dobijanja podataka i pružanja informacija o kretanjima na tržištu rada.

Ovim zakonom propisano je da posredovanje u zapošljavanju na teritoriji Federacije BiH pored službi za zapošljavanje mogu obavljati i druge pravne osobe -privatne agencije.

Vlada FBiH donijela je Uredbu o privatnim agencijama za posredovanje u zapošljavanju u aprilu 2009. godine („Službene novine Federacije BiH“ broj 28/09).

Ovom Uredbom utvrđeni su uvjeti i način obavljanja djelatnosti posredovanja u zapošljavanju privatnih agencija. Posredovanje u zapošljavanju, u smislu ove Uredbe, obuhvaća sve radnje i mjere poduzete u svrhu povezivanja nezaposlene osobe koja traži zaposlenje, kao i osobe koja traži promjenu zaposlenja, s poslodavcem kojem je potreban zaposlenik radi zaključivanja ugovora o radu ili zaključivanja ugovora o obavljanju privremenih i povremenih poslova.

Usluge u posredovanju u zapošljavanju koje vrše privatne agencije su besplatne za osobe koje traže zaposlenje.

Prema članu 3. stav 1. Uredbe poslovi koje obavljaju privatne agencije su:

- 1) posredovanja u zapošljavanju;
- 2) savjetovanje i informiranje poslodavaca i nezaposlenih osoba o mogućnostima zapošljavanja;
- 3) organiziranje osposobljavanja i obrazovanja nezaposlenih osoba; 4) profesionalno usmjeravanje, informiranje i savjetovanje stručnih kadrova i razvoj metoda za profesionalno usmjeravanje.

Posredovanjem u zapošljavanju u smislu stava 1. tačka 1. ovog člana ne smatra se oglašavanje ponude i potražnje putem dnevnih novina, elektronskih medija i interneta.

Navedene poslove kao privatne agencije mogu obavljati pravne osobe registrirane kao privredna društva.

Dozvolu za rad privatnim agencijama izdaje i ukida Federalno ministarstvo rada i socijalne politike. Nakon izdavanja dozvole Federalno ministarstvo rada i socijalne politike upisuje privatnu agenciju u Registar privatnih agencija. Dozvolu za obavljanje djelatnosti iz člana 3. ove Uredbe Federalno ministarstvo će izdati registriranom privrednom društvu koje ispunjava sljedeće uvjete:

1. ima najmanje dvije zaposlene osobe od kojih je jedna sa završenom visokom stručnom spremom VII stepen ili završen najmanje prvi ciklus visokog obrazovanja u skladu sa Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini;
2. izvršava obaveze uplate poreza i doprinosa u skladu sa zakonom i
3. posjeduje odgovarajući prostor i opremu za obavljanje djelatnosti.

Dozvola za obavljanje djelatnosti izdaje se na zahtjev podnosioca koji je pored naprijed navedenih dokaza o ispunjavanju uvjeta dužan priložiti i izvod iz sudskog registra privrednih društava i akt o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta.

Federalno ministarstvo nakon završenog postupka izdavanja dozvole rješenjem odlučuje o zahtjevu podnosioca. Rješenje Federalnog ministarstva rada i socijalne politike je konačno i protiv njega se ne može izjaviti žalba, ali se može pokrenuti upravni spor.

Prema članu 11. stav 1. Uredbe, privatne agencije ne mogu dovoditi nezaposlene osobe u nepovoljniji položaj zbog rase, boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovnog stanja, rođenja ili kakve druge okolnosti, članstva ili nečlanstva u sindikatu, te tjelesnih i duševnih poteškoća, te bilo kog drugog vida diskriminacije.

Privatnim agencijama nije dopušteno da posreduju u zaposlenju kod onih poslodavaca gdje bi se zaposlenik diskriminirao po bilo kom osnovu ili gdje bi bio stavljen u nepovoljniji položaj iz razloga utvrđenih u stavu 1. ovog člana.

Također, privatnim agencijama nije dopušteno da posreduju u zaposlenju osoba u slučajevima kad privatna agencija ima saznanja da poslodavac traži osobe za zaposlenje kojima bi zamijenio zaposlenike koji sudjeluju u štrajku.

Privatne agencije ne mogu posredovati na način da iznose činjenice koje na bilo koji način mogu dovesti u zabludu osobe koje traže zaposlenje, kao i poslodavaca koji traži osobe za zaposlenje.

Privatne agencije obavljene poslove iz člana 3. ove Uredbe mogu naplatiti samo od poslodavca. Cijene usluga moraju biti utvrđene posebnim aktom koji donosi privatna agencija.

Podatke o posredovanju nezaposlenih osoba i njihovom zapošljavanju privatna agencija dužna je u roku od pet dana od dana zaposlenja osobe za koju posreduje dostaviti kantonalnoj službi za zapošljavanje kako bi se ta osoba brisala sa evidencije nezaposlenih osoba.

U RS Zavod za zapošljavanje, organizovan je kao javna ustanova sa jedinstvenom stručnom službom koja je formirana na tri nivoa i to centralnom, regionalnom i lokalnom. Centralna služba formirana je na sektorskom principu, a u šest regionalnih centara su filijale Zavoda: Banja Luka, Bijeljina, Doboj, Prijedor, Istočno Sarajevo i Trebinje. U 56 opština RS su lokalne ispostave – biroī. Značajno je istaći da postoji funkcionalna i teritorijalna povezanost Službi za zapošljavanje. Organi upravljanja Zavoda su Upravni odbor i direktor.

U skladu sa odredbama Zakona o posredovanju u zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti («Službeni glasnik RS» br. 30/10) i Zakona o doprinosima, Zavod za zapošljavanje finansira se iz doprinosa za osiguranje od nezaposlenosti.

Obračun doprinosa za osiguranje od nezaposlenosti u 2010.godini, vršio se po stopi od 0,7% na bruto plate zaposlenih.

Iz ovih sredstava finansiraju se sve aktivnosti Zavoda, odnosno prava nezaposlenih, aktivne mjere i funkcije, te troškovi rada Zavoda.

Zavod za zapošljavanje RS u skladu sa Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti, stavovima iz Dokumenta okvirnog budžeta, opredjeljenjima i ciljevima utvrđenim u Strategiji zapošljavanja RS i drugim sektorskim strategijama u RS i BiH, utvrđuje mjere i aktivnosti za svaku godinu posebno odnosno donosi Godišnji program rada. Pri tome, takođe polazi se od principa i standarda utvrđenih u ovoj oblasti, a odnose se na:

- Primjenu konvencija MOR-a;
- Jednakost i ravnopravnost svih lica na evidenciji u pogledu ostvarivanja njihovih prava;
- Primjenu drugih međunarodnih konvencija;
- Transparentnost rada i otvorenost za javnost;
- Zajedničko djelovanje sa drugim partnerima na tržištu rada u rješavanju problema nezaposlenosti.

U skladu sa Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti, resorno ministarstvo je donijelo Pravilnik o uslovima koje moraju ispunjavati pravna i fizička lica koja se bave poslovima posredovanja u zapošljavanju ("Službeni glasnik RS ", br. 93/10) i Pravilnik o aktivnom traženju posla ("Službeni glasnik RS ", br. 93/10).

Od ukupnog broja zaposlenih 156 radnika radi na poslovima sa nezaposlenim licima, kao organizatori poslova biroa i referenti za posredovanje, a u toku su aktivnosti na izradi novog Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji, kojim će se uvesti radno mjesto savjetodavca i na taj način akcenat staviti na funkciju posredovanja u zapošljavanju, savjetovanja i kvalitetnijeg rada sa nezaposlenim licima i poslodavcima. Upoređujući broj zaposlenih radnika sa brojem nezaposlenih lica koja se nalaze na evidenciji Zavoda može se uočiti da jedan zaposleni radnik u birou u prosjeku radi sa 1.300 nezaposlenih lica, što je ispod svakog prosjeka u odnosu na zemlje Evropske unije. Ovaj broj je međutim znatno veći u pojedinim biroima gdje se na evidenciji nalazi više lica, dok se u biroima gdje je evidentiran manji broj lica kreće u prosjeku od 300 do 500.

U RS uspostavljen je i Zavod za obrazovanje odraslih koji je u okviru svojih aktivnosti pripremio Program za obuku iz preduzetništva.

U BD Zakonom o zapošljavanju u članu 6., propisano je: "Poslove zapošljavanja, stručne, organizacione i druge poslove u oblasti zapošljavanja propisane ovim zakonom obavlja Zavod za zapošljavanje.

Zavod poslove zapošljavanja propisane ovim zakonom obavlja besplatno za lica koje traži zaposlenje i poslodavca, osim ako ovim zakonom nije drugačije određeno.

Poslove zapošljavanja mogu da obavljaju i agencije za zapošljavanje. Iako je Zakonom o zapošljavanju predviđeno da poslove zapošljavanja obavljaju Zavod i agencije, na području BD ne postoje agencije koje obavljaju ovu aktivnost.

Pri posredovanju u zapošljavanju Zavod djeluje nepristrasno u odnosu na lica koja traže zaposlenje i poslodavce.

Član 9. Zakona o zapošljavanju propisuje: "Zavod prati stanje na tržištu rada i dužan je da, na osnovu prikupljenih podataka od poslodavaca o potrebama za zapošljavanjem, obavještava javnost i lica koja traže zaposlenje o mogućnostima i uslovima za zapošljavanje.

Poslodavac je dužan da Zavodu dostavlja prijavu o potrebi za zapošljavanjem, podnosi izvještaj o zaposlenju radnika, kao i izvještaj o prestanku rada radnika.

Zavod je dužan da u roku od tri dana od dostavljanja prijave poslodavca, potrebu za zapošljavanjem oglasi na oglasnoj tabli Zavoda, a ako poslodavac zahtijeva i u sredstvima javnog informisanja dostupnim građanima Distrikta u roku od pet dana od dana dostavljanja zahtjeva.

Zavod može da naplati troškove objavljivanja iz prethodnog stava ovog člana od poslodavca ako poslodavac zahtijeva da se prijava potrebe za zapošljavanjem objavi u posebnoj formi i određenom sredstvu javnog informisanja.

Članom 10. Zakona o zapošljavanju propisano je: "Poslodavac može zahtijevati da mu Zavod umjesto javnog objavljivanja potrebe za zapošljavanjem, neposredno ponudi izbor lica za zasnivanje radnog odnosa".

Ako na evidenciji Zavoda postoje i nezaposleni i zaposleni koji traže promjenu zaposlenja, a koji podjednako ispunjavaju uslove koje je poslodavac odredio za zasnivanje radnog odnosa, Zavod će poslodavcu prioritetno ponuditi izbor nezaposlenog.

Poslodavac samostalno odlučuje o izboru lica za zasnivanje radnog odnosa između onih koje ponudi Zavod ili agencija i drugih lica koja su se neposrednim putem obratila poslodavcu radi zasnivanja radnog odnosa.

Zavod vodi evidencije o licima koja traže zaposlenje, licima koja ostvaruju pravo na novčanu naknadu, o nezaposlenima koji su se prijavili na Zavod radi ostvarivanja drugih prava i zaposlenima koja traže promjenu zaposlenja. Ove poslove Zavod je dužan da obavlja bez naknade.

Član 61. Zakona o zapošljavanju propisuje kaznenu odredbu u smislu sankcionisanja Zavoda novčanom kaznom u iznosu od 1.000 do 5.000 KM ako od nezaposlenog, poslodavca ili drugog pravnog ili fizičkog lica naplati naknadu suprotno odredbama ovog zakona, ako nezaposlenom uskrati prava koja mu ovim zakonom pripadaju i ako ne vodi ili neuredno vodi evidencije propisane Zakonom. Za isti prekršaj kaznit će se odgovorno lice u Zavodu novčanom kaznom u iznosu od 500 do 1.500 KM.

Civilno služenje vojnog roka zbog prigovora savjesti

Zakonom o odbrani Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj 88/05), u članu 79. /ukidanje vojne obaveze/, propisano je da je vojna obaveza regulisana entitetskim zakonima o odbrani i da se ukida na cijeloj teritoriji BiH od 1. januara 2006. godine.

Kako je služenje vojnog roka koje podrazumjeva i civilno služenje vojnog roka zbog prigovora savjesti sastavni dio vojne obaveze, pomenutim članom Zakona ukida se i ova obaveza za sve državljane na cijeloj teritoriji BiH od 1. januara 2006. godine.

Odredbama istog Zakona o odbrani BiH, obaveza služenja vojnog roka a samim tim i civilno služenje vojnog roka zbog prigovora savjesti nije predviđena.

U skladu sa zakonskim rješenjima i usvojenim politikama koji regulišu oblast otpusta, prijema i premještaja personala u strukturama odbrane, Ministarstvo odbrane donosi planove otpusta i prijema pripadnika Oružanih snaga i Plan prijema personala u Ministarstvo odbrane BiH za svaku narednu kalendarsku godinu. Pomenute planove prijema personala u sistem odbrane, prati i planiranje dugoročnog budžeta (DOB) koji se planira kroz dinamiku zapošljavanja i to kroz budžetske zahtjeve za svaku narednu godinu.

Pitanje 2. Navedite mjere koje su preduzete (administrativni (upravni) aranžmani, programi, akcioni planovi, projekti, itd) za primjenu zakonodavnog okvira.

Odgovor:

Agencija za rad i zapošljavanje BiH / daljem tekstu: Agencija/ je, u saradnji sa Federalnim zavodom za zapošljavanje, Zavodom za zapošljavanje RS, Zavodom za zapošljavanje BD u 2010. godini sačinila četiri kvartalna izvještaja o izdatim radnim dozvolama stranim državljanima u BiH.

Zajednička radna grupa sastavljena od predstavnika Agencije, Federalnog zavoda za zapošljavanje, Zavoda za zapošljavanje RS, Zavoda za zapošljavanje BD je u oktobru 2010. godine sačinila „Prijedlog godišnje kvote radnih dozvola u BiH za 2011. godinu“ i dostavila ga Ministarstvu civilnih poslova na dalju proceduru. Na zahtjev Ministarstva sigurnosti, Agencija je učestvovala u izradi Migracionog profila BiH u dijelu koji se odnosi na podatke o izdatim radnim dozvolama stranim državljanima u BiH. Zbog činjenice da je izdavanje radnih dozvola u nadležnosti entitetskih zavoda za zapošljavanje i Zavoda za zapošljavanje BD, Agencija je u koordinaciji sa pomenutim institucijama sačinila tabele o izdatim radnim dozvolama stranim državljanima za 2009. godinu, po zemljama porijekla, kvalifikacionoj strukturi i godinama starosti i poslala Ministarstvu sigurnosti.

Agencija je u 2010. godini aktivno učestvovala u realizaciji dva projekta:

- Projekat unaprijeđivanja aktivnih tržišta rada u BiH (IALM) i
- Projekat zapošljavanja i zadržavanja mladih (YERP).

U 2009. godini Agencija za rad i zapošljavanje BiH je realizovala slijedeće aktivnosti kao što je izrada analize „Kako BiH učiniti atraktivnijom za strana ulaganja“ – oblast tržišta rada, a na osnovu zahtjeva Vijeća ministara BiH u svrhu realizacije zaključaka 16. sjednice Predstavničkog doma Parlamentarne Skupštine BiH, održane 11.10. 2007. godine. Agencija u saradnji sa entitetskim zavodima i Zavodom za zapošljavanje BD, sačinila spisak radnika državljana BiH koji su bili zaposleni u Republici Hrvatskoj i otpušteni sa posla u periodu 1991- 1995. godina , a u sklopu „Plana mjera koje je potrebno preduzeti za rješavanje problema građana BiH koji su bili zaposleni u Republici Hrvatskoj i otpušteni sa posla u periodu 1991-1995.godina“, koje je usvojilo Vijeće ministara BiH. Takođe, Agencija je sačinila dokument „Analiza zaposlenosti u institucijama BiH“ na osnovu zaključaka Vijeća ministara BiH. U 2009. godini Agencija je završila sa implementacijom projekta „DILMA – razvoj integrisanog tržišta rada jadranske regije“.

Rad Federalnog zavoda za zapošljavanje opredijeljen je, također, i strategijama, planovima, programima i sporazumima, kao što su:

- Strategija razvoja BiH 2009 – 2013.
- Strategija socijalne uključenosti u BiH 2009 – 2013.
- Strategija zapošljavanja FBiH 2009 – 2013.
- Strategija zapošljavanja BiH 2010 – 2014.
- Akcioni plan zapošljavanja FBiH.
- Program mjera za socijalno zbrinjavanje zaposlenika koji su u procesu stečaja, likvidacije, restrukturiranja i privatizacije poduzeća ostali ili ostaju bez posla.
- Program mjera za ublažavanje posljedica globalne ekonomske krize i unapređenje poslovnog ambijenta i Socijalni sporazum za period 2009 – 2010 godina

Federalni zavod je u saradnji sa kantonalnim službama za zapošljavanje proteklih godina koordinirao i djelovao na uspostavljanju sistema redovnog profesionalnog informiranja u

osnovnim i srednjim školama u FBiH. Te aktivnosti su preventivnog djelovanja sa ciljem informiranja učenika o značaju izbora daljeg obrazovanja i uključivanja na tržište rada. U toku 2010. godine u aktivnosti profesionalnog informiranja uključeno je 196 osnovnih i 113 srednjih škola, odnosno oko 20.000 učenika završnih razreda osnovnih i srednjih škola bilo je uključeno u ove aktivnosti.

Koordinatori aktivnosti profesionalne orijentacije iz Federalnog zavoda i Službe za zapošljavanje Srednjobosanskog kantona učestvovala su u nastavku realizacije regionalnog projekta „Prelazak mladih u svijet zanimanja na zapadnom Balkanu“. Projekat ima za cilj unapređenje sistema profesionalne orijentacije u zemljama zapadnog Balkana, prema uzoru na austrijski sistem, a finansiralo ga je Njemačkog društva za tehničku saradnju (GTZ). U sklopu ovog projekta, održana je obuka o petofaznom modelu za 16 nastavnika i pedagoga iz četiri pilot škole sa područja Federacije BiH. Nastavnici i pedagozi su implementirali ove aktivnosti u osnovnim školama u kojima su zaposleni. Također, izrađeni su „Priručnik za nastavnike osnovnih škola i omladinske lidere – Petofazni model profesionalne orijentacije“ i „Profesionalna orijentacija – pet koraka do odluke o školi i zanimanju“

U 2010. godini uspješno je okončana realizacija projekta „*Centar za osposobljavanje stručnih radnika i za razvoj i implementaciju programa aktivne politike zapošljavanja*“, koji je bio usmjeren ka razvoju novih pristupa u rješavanju problematike nezaposlenosti u FBiH. Od provedenih aktivnosti potrebno je izdvojiti:

- Uspostavljanje Centra za razvoj i implementaciju programa aktivne politike zapošljavanja pri Federalnom zavodu (CAPZ) radi izrade jedinstvenog okvira aktivne politike zapošljavanja u F BiH,
- Osposobljavanje i obuku trenera aktivne politike zapošljavanja kantonalnih službi za zapošljavanje za provođenje projekta „Uspjet ću!“,
- Obuku trenera aktivne politike zapošljavanja kantonalnih službi za zapošljavanje pri prenošenju stečenog znanja na savjetodavce: šalter, plan zapošljavanja i individualni razgovor/intervju,
- Izradu prijedloga jedinstvene doktrine rada javnih službi za zapošljavanje.

U 2010. godini je nastavljeno objavljivanje oglasa o slobodnim radnim mjestima posredstvom internet stranice Federalnog zavoda, čime je dat doprinos boljem funkcioniranju tržišta rada u BiH, te olakšan put nezaposlenim osobama u zapošljavanju. Do kraja 2010. godine, na internet stranici je objavljeno 2.952 oglasa, kojima je oglasena potreba za zapošljavanjem 4.640 osoba.

Takođe je u 2010. godini, završena realizacija drugog ciklusa Programa podsticaja zapošljavanja stručnih saradnika u kantonalnim službama za zapošljavanje u FBiH, koji je za cilj imao poticaj zapošljavanja saradnika za profesionalnu/karijernu orijentaciju i saradnika za održavanje informacionog sistema. Za te namjene u 2010. godini, utrošena su sredstva u iznosu 20.400 KM za zapošljavanje po jedne osobe u Službi za zapošljavanje Kantona Sarajevo i Zavodu za upošljavanje Livno, a dvije osobe u Službi za zapošljavanje Bosansko-podrinjskog kantona.

Radi jačanja institucionalnih kapaciteta Federalnog zavoda a u skladu sa Politikom kvaliteta i Planom edukacije zaposlenika, te povećanja nivoa općeg i stručnog znanja i kompetentnosti provodi se osposobljavanje i usavršavanje zaposlenika. Ovaj segment obuhvata spektar aktivnosti s obzirom na to da su educirani kadrovi uvjet za ostvarivanje programskih ciljeva i pružanja kvalitetnih usluga korisnicima. Provedene sveobuhvatne edukacije zaposlenika u oblastima: Menadžerska obuka, Poslovna komunikacija, Projektni menadžment, Evaluacija i monitoring projekata aktivnih mjera za zapošljavanje, Organizacija rada, Informatička edukacija po programu ECDL, te stručne obuke iz oblasti finansija i računovodstva te pravnih

poslova. Federalni zavod aktivno je učestvovao u pripremi projekata u okviru Instrumenta za pretprijetnu pomoć 2011 (IPA), te u izradi najvažnih strateških dokumenata za BiH, za period 2010-2014. godina. Takođe, poseban doprinos dat je izradi odgovarajućeg Akcionog plana zapošljavanja u FBiH za period 2010-2013, koji je izrađen u skladu sa Strategijom zapošljavanja FBiH 2009-2013.

Federalni zavod je sa Udruženjem poslodavaca FBiH potpisao Sporazum o saradnji, koji predviđa da javne službe za zapošljavanje poslodavcima, kao korisnicima usluga i partnerima na tržištu rada, obezbijede informacije o stručnoj spremi, zanimanjima, posebnim znanjima i vještinama nezaposlenih osoba, kao i druge informacije značajne za poslodavce, te besplatnu ponudu radne snage, posredovanje u zapošljavanju, stručnu i finansijsku pomoć pri zapošljavanju posebnih kategorija nezaposlenih osoba, kroz programe zapošljavanja, korištenje usluga u profesionalnoj selekciji kandidata i oglašavanje radnih mjesta. Obaveze Udruženja poslodavaca FBiH ogledaju se u dostavljanju Federalnom zavodu oglasa/konkursa o slobodnim radnim mjestima, kao i podataka o zaposlenju nezaposlenih osoba. Takođe, predviđene su i zajedničke aktivnosti na suzbijanju rada na crno, kao i zalaganje za zakonito zapošljavanje, te plaćanje obaveznih poreza i doprinosa za zaposlenike.

U okviru realizacije projekta Stručna rehabilitacija kao metoda za integraciju osoba sa invaliditetom na tržište rada u FBiH i RS u saradnji sa Centrom za profesionalnu rehabilitaciju (BBRZ) iz Linca razvijen je prijedlog modela rehabilitacije za Federaciju BiH, koji objedinjuje individualne (psihološke), zdravstvene i ekonomske potrebe osoba sa invaliditetom. U okviru izrade i realizacije *Akcijskog plana za uvođenje gender odgovornih budžeta u FBiH za period 2010 -2013.* intenzivirana je saradnja sa Gender centrom FBiH u više različitih područja, a posebno u okviru obuke za uvođenje gender odgovornog budžetiranja, uvođenja indikatora i analize specijalnih mjera. Kao i prethodnih godina, uspješna saradnja je nastavljena sa Njemačkim društvom za tehničku saradnju u okviru projekata *Reforma srednjeg stručnog obrazovanja u BiH* i *Tranzicija mladih u svijet rada na zapadnom Balkanu.*

U 2009. godini nastavljena je realizacija projekta „Centar za osposobljavanje stručnih radnika i za razvoj i implementaciju programa aktivne politike zapošljavanja“. Osnovni cilj Projekta je usmjeravanje zaposlenika Federalnog zavoda i kantonalnih službi za zapošljavanje na nove pristupe u radu sa nezaposlenim osobama i pružanje savjetodavnih usluga. U okviru ovog projekta organizirano je više seminara na temu „Karijerna orijentacija, novi trendovi i mogućnosti za javne službe za zapošljavanje“. Jednodnevni seminar je organiziran za rukovodstvo kantonalnih službi za zapošljavanje i Federalnog zavoda, sa akcentom na ulogu menadžmenta u razvoju profesionalne orijentacije, a dvodnevni za trenere aktivne politike zapošljavanja, na kojem su imali priliku saznati koja je uloga javnih službi za zapošljavanje kada je riječ o profesionalnoj orijentaciji nezaposlenih osoba i učenika. Trodnevni seminar za psihologe službi za zapošljavanje imao je i komponentu u vezi sa ulogom psihologa u procesu profesionalne orijentacije. U okviru ovog projekta, treneri aktivne politike zapošljavanja i zaposlenici općinskih biroa za zapošljavanje provode dvije vrste seminara za nezaposlene osobe: jednodnevne informativne i dvodnevne motivacijske seminare. Na jednodnevnim informativnim seminarima nezaposlene osobe se upoznaju s pravima i obavezama po osnovu nezaposlenosti, kao i aktuelnim programima aktivne politike zapošljavanja koje provode javne službe za zapošljavanje. Tokom 2009. godine izvedeno je 917 jednodnevnih informativnih seminara, kojima je prisustvovalo 9.137 nezaposlenih osoba. Informativni seminari su se provodili u svim kantonalnim službama za zapošljavanje osim u službama Zapadnohercegovačkog i Kantona 10, zato što te službe nisu učestvovala u obuci trenera aktivne politike zapošljavanja. Treneri aktivne politike zapošljavanja iz kantonalnih službi za zapošljavanje započeli su obuku zaposlenika općinskih biroa za zapošljavanje, tako da su već u 2009. godini dio informativnih seminara preuzeli zaposlenici općinskih biroa za zapošljavanje.

U Federalnom zavodu je uveden, primijenjen i dokumentiran sistem upravljanja kvalitetom prema zahtjevu ISO 9001:2000, što je potvrđeno na certifikacijskom auditu koji je u novembru 2008. godine provela certifikacijska kuća TÜV Croatia/TÜV NORD International. Tokom 2009. godine, u okviru priprema za prvi nadzorni audit, Federalni zavod je izvršio prilagođavanje, novom, izmijenjenom i dopunjenom izdanju standarda (ISO 9001:2008) tako da je prvi nadzorni audit, koji je obavljen 19.2.2010. godine, istovremeno bio certifikacijski audit prema ISO 9001:2008. Aktivnosti Federalnog zavoda i kantonalnih službi za zapošljavanje na uvođenju i primjeni sistema upravljanja kvalitetom traju više od tri godine. Primjenom ovog standarda unaprijeđen je kvalitet rada, efektivnost i efikasnost, povećan je ugled javnih službi za zapošljavanje, te sistemski otvoren prostor svim zaposlenicima za doprinos stalnom poboljšanju u radu.

Od maja 2009. godine nezaposlene osobe u BiH su putem internet stranice Federalnog zavoda mogle pratiti oglase za popunu upražnjenih radnih mjesta koje poslodavci dostavljaju kantonalnim službama za zapošljavanje, kao i oglase koji se objavljuju u štampanim i drugim medijima. Uvođenjem ovog načina informiranja o slobodnim radnim mjestima, Federalni zavod je dao doprinos boljem funkcioniranju tržišta rada u BiH, te olakšao put nezaposlenim osobama u zapošljavanju. Do kraja 2009. godine na internet stranici je objavljeno 2.786 oglasa, kojima je oglašena potreba za zapošljavanje 5.649 osoba.

U RS efikasnije djelovanje na tržištu rada podrazumijeva dalji razvoj mjera aktivne politike, a u okviru toga projekti zapošljavanja čine značajan dio aktivnosti. Kada je u pitanju realizacija projekata potrebno je istaći da su se aktivnosti na tom planu realizovale u dva pravca i to projekti zapošljavanja koje priprema i realizuje Zavod za zapošljavanje RS i projekti koji se realizuju u saradnji sa drugim partnerima i organizacijama, uglavnom međunarodnim. U okviru realizacije navedenih aktivnosti održano je preko 30 radionica sa nezaposlenim licima i više okruglih stolova sa poslodavcima. U saradnji sa Agencijom Spektar i drugim partnerima u okviru implementacije „Projekta zapošljavanja mladih – YEP“ organizovane su radionice u filijalama Istočno Sarajevo, Bijeljina i Trebinje. U okviru implemetacije „Projekta zapošljavanja mladih - YEP“ u Banja Luci je opremljen i otvoren prvi Klub za traženje posla – Job Club (prvi u BiH). Osnovna funkcija Kluba je da nezaposlenim licima starosti od 18 do 30 godina, koji su na evidenciji duže od jedne godine, pruži pomoć i osnovne smjernice u traženju posla. Nezaposlena lica članovi Kluba imaju mogućnost korišćenja interneta i baze privrednih subjekata, obučavaju se za aktivno traženje posla i pisanje CV-a. Takođe imaju mogućnost korištenja savjetodavnih usluga zaposlenih u Klubu kao i edukativnih materijala.

U okviru realizacije aktivnih mjera u 2010. godini ostvaren je izvjestan napredak i na poslovima koji se odnose na profesionalno informisanje i savjetovanje odnosno na funkciju karijerne orijentacije. U saradnji sa Njemačkim društvom za tehničku saradnju (GTZ) iz oblasti stručnog obrazovanja i usavršavanja, realizovan je pilot projekat na regionalnom nivou „Osmišljavanje prelaska mladih u svijet rada na Zapadnom Balkanu“ (West Balkan Project). Osnovni cilj projekta je unapređenje profesionalne orijentacije u zemljama zapadnog Balkana, gdje se proces profesionalne orijentacije odvija u pet faza, tzv. „Petofazni model“. Kao rezultat završene obuke i rada sa nastavnicima, pripremljen je „Priručnik za multiplikatore“ i „Priručnik za nastavnike“. Priručnici su distribuirani u škole koje su učestvovala u Projektu i sigurno će doprinijeti uspješnijem razvoju profesionalne orijentacije. Implementacija projekta sa školama u Istočnom Sarajevu počela je u novembru 2009. godine, a završena je u maju 2010. godine.

Zavod je u protekloj godini uzeo aktivno učešće i u kreiranju upisne politike, posebno sa aspjeta stanja i potreba tržišta rada u RS. Inače saradnja sa institucijama sistema obrazovanja i drugim subjektima doprinosi preventivnom djelovanju kada je u pitanju nezaposlenost ali i blagovremenom preduzimanju mjera na tržištu rada.

Zavod za zapošljavanje BD je provodio aktivnosti na tržištu rada BD, polazeći od vlastite uloge ustanovljene Zakonom o zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti („Službeni glasnik BD“ br.33/04,19/07 i 25/08), utvrđenih programskih zadataka Zavoda i Programa aktivnih mjera zapošljavanja Vlade BD za 2010. godinu. Takođe, i u 2010. godini su nastavljene aktivnosti na stvaranju uslova za prostorno proširenje u cilju stvaranja optimalnih uslova rada zaposlenih u skladu sa standardima zemalja EU-e, normativnoj dogradnji u cilju unapređenja rada Zavoda i kadrovskom kompletiranju Zavoda u cilju jačanja funkcije Zavoda u sektoru savjetodavne uloge i uloge profesionalne orijentacije.

Pitanje 3. Navedite sve indikatore, ako je potrebno u vidu procjena, o radu i rezultatima (funkcionisanje i performanse) službi za zapošljavanje u praksi, uključujući broj upražnjenih radnih mjesta registrovanih od strane službi za zapošljavanje; stopu stupanja u radni odnos (radnih odnosa koji su zaključeni posredstvom službe za zapošljavanje kao udio objavljenih upražnjenih radnih mjesta).

Odgovor:

FBIH

Pregled ostvarenih aktivnosti službi za zapošljavanje U FBIH u periodu 2007-2010.

Pokazatelji	2007	2008	2009	2010
1. Broj prosječno (mjesečno) objavljenih upražnjenih radnih mjesta u javnim službama za zapošljavanje	2.280	1.947	1.343	1.222
2. Broj ostvarenog zapošljavanja posredstvom javnih službi za zapošljavanje	58.727	60.224	45.027	48.262
3. Broj osoba sa evidencije nezaposlenih uključenih u mjere aktivne politike zapošljavanja, koje provode javne službe za zapošljavanje	10.602	5.956	5.209	11.984

Izvor: Federalni Zavod za zapošljavanje

Prikaz registrovane tražnje radne snage i zaposlenih sa evidencije službi za zapošljavanje u FBIH (period 2008-2010.)

Pokazatelj	2008		2009		2010	
	mjesečni prosjek	ukupno	mjesečni prosjek	ukupno	mjesečni prosjek	ukupno
Ukupna registrovana tražnja	1.947	23.368	1.343	16.118	1.222	14.658
Od ukupne registrovane tražnje na neodređeno vrijeme	818	9.814	557	6.687	454	5.451
Od ukupne registrovane tražnje na određeno vrijeme	1.130	13.554	786	9.431	767	9.207
Zaposleni sa evidencije	5.019	60.224	3.752	45.027	4.015	48.175

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje

U 2008. godini službe za zapošljavanje su posredovale u zapošljavanju za 60.224 osobe sa evidencije nezaposlenih.

U 2009. godini službe za zapošljavanje su posredovale u zapošljavanju za 45.027 osoba sa evidencije nezaposlenih.

U 2010. godini službe za zapošljavanje su posredovale u zapošljavanju za 48.175 osoba sa evidencije nezaposlenih.

Prosječna mjesečna tražnja radne snage registrirana u kantonalnim službama za zapošljavanje u toku 2008. godine iznosila je 1.947, što je manje za 14,58% u odnosu na 2007. godinu. Od toga je registrirano 818 tražnji na neodređeno vrijeme, što je manje za 9,81%, a 1.130 tražnji na određeno vrijeme, što je manje za 17,74%.

Prosječna mjesečna tražnja radne snage registrirana u kantonalnim službama za zapošljavanje u toku 2009. godine iznosila je 1.343, što je manje za 31,03% u odnosu na 2008. godinu. Od toga je registrirano 557 tražnji na neodređeno vrijeme, što je manje za 31,86%, a 786 tražnji na određeno vrijeme, što je manje za 30,42%.

Prosječna mjesečna tražnja radne snage registrirana u kantonalnim službama za zapošljavanje u toku 2010. godine iznosila je 1.222, što je manje za 9% u odnosu na 2009. godinu. Od toga je registrirano 454 tražnje na neodređeno vrijeme, što je manje za 18,49%, a 767 tražnji na određeno vrijeme, što je manje za 2,41%.

Evidentna je tražnja za diplomiranim inženjerima informatike i elektronike i malo ih je na evidenciji nezaposlenih, kao i diplomiranih inženjera telekomunikacija, saobraćaja, geodezije, geologije i građevine.

Analiza oglasa u službama za zapošljavanje, internet-portalima i štampi pokazuje da su na tržištu rada traženi farmaceuti (magistri farmacije), pravnici, ekonomisti, komercijalisti, menadžeri prodaje i prodavači, IT stručnjaci, a veliko zanimanje je i za knjigovođama, računovođama i raznim drugim ekonomskim zanimanjima, kao i za ljekarima, nastavnim kadrom, inženjerima različitih profila.

Također, oglašavanje radnih mjesta bilo je izraženo u državnoj upravi, posebno pri zapošljavanju pripravnika, kao i u oblasti obrazovanja.

Potražnja za radnom snagom u građevinskom sektoru je smanjena u odnosu na raniji period.

U većini oglasa, osim radnog iskustva, kao uvjet za zasnivanje radnog odnosa tražena su dodatna znanja i vještine, kao što je poznavanje rada na računaru i stranog jezika, uglavnom engleskog, ali i vozačka dozvola B kategorije.

Također, u 2010. godine na internet stranici Federalnog zavoda za zapošljavanje www.fzzz.ba je objavljeno 2.952 oglasa o slobodnim radnim mjestima, kojima je oglašena potreba za zapošljavanjem 4.640 osoba. Najviše slobodnih radnih mjesta je oglašeno u oblasti obrazovanja, ekonomije/finansija, komercijale/prodaje, administrativnih i sličnih usluga, elektronike/mašinstva, zanatskih usluga, prava, policije i zaštitarskih usluga, transporta i skladištenja i menadžmenta. Federalni zavod za zapošljavanje je ovim dao doprinos boljem funkcioniranju tržišta rada u BiH, te olakšao put nezaposlenim osobama u zapošljavanju.

Zapošljavanje lica sa evidencije premašuje registrovanu tražnju s obzirom na to da poslodavci nemaju obavezu da službama za zapošljavanje prijavljuju slobodna radna mjesta, te se, prema tome, ukupna tražnja radne snage na tržištu rada u FBiH ne registruje u kantonalnim službama za zapošljavanje.

U RS posredstvom Zavoda za zapošljavanje RS kroz aktivne mjere zapošljavanja i ostale vidove posredovanja u navedenom periodu zaposleno je:

- u 2008.godini - 30.480 lica
- u 2009 godini - 22.575 lica

- u 2010 godini - 25.054 lica.

U 2009.godini zaposleno je ukupno 22.575 lica što je za 7.905 lica ili 25,9% manje u odnosu na isti period prethodne godine. Broj zaposlenih lica u odnosu na Plan manji je za 23,40%.

Posljedice svjetske ekonomske krize su najizraženije na tržištu rada a najveći pad se osjeća u ponudi slobodnih radnih mjesta. Sve to uticalo je da se u 2009.godini ne realizuje planirani broj zapošljavanja od 29.500 lica.

Pregled broja zaposlenih lica u 2009. godini sa evidencije Zavoda za zapošljavanje RS po filijalama i načinu zasnivanja radnog odnosa						
FILIJALA	UKUPNO	Obavljanje privatne djel.	Zaposlenje	Po načinu zasnivanja radnog odnosa		
				Neodređeno	Određeno	Sezonski
BANJA LUKA	7.750	249	7.501	3.529	3.943	5
BIJELJINA	4.003	144	3.859	1.347	2.543	4
DOBOJ	4.030	85	3.945	2.234	1.721	37
PRIJEDOR	2.833	69	2.764	1.138	1.649	18
I.SARAJEVO	2.361	10	2.351	906	1.332	3
TREBINJE	1.598	79	1.519	911	616	19
Z A V O D	22.575	636	21.939	10.065	11.804	86
				45,9%	53,8%	0,4%

Izvor: Zavod za zapošljavanje RS

Analizirajući kvalifikacionu strukturu zaposlenih u 2009. godini najveći broj lica zaposlen je u III stepenu složenosti zanimanja 8.712 ili 38,6%, zatim slijede lica IV stepena stručne spreme 6.793 ili 30,1%, nekvalifikovani radnici 3.113 ili 13,8%, PK radnici 390 ili 1,7% i VKV 274 ili 1,2%. U ukupnom broju zaposlenih je 675 ili 3% lica više stručne spreme i 2.618 ili 11,6% lica visoke stručne spreme. U poređenju sa prethodnim godinama, udio lica pojedinih stepena stručne spreme u ukupnom broju zaposlenih je približno isti, osim kada je u pitanju zapošljavanje lica visoke stručne spreme čiji udio u ukupnom broju zaposlenih konstantno raste. U periodu od 2005. do 2009.godine povećan je za oko 4%. Takođe, došlo je do pada u zapošljavanju lica III stepena složenosti zanimanja od 2,8%.

Analiza zapošljavanja po djelatnostima sigurno je jedan od značajnih pokazatelja u ukupnoj analizi zapošljavanja za 2009. godinu. Zapošljavanje po djelatnostima ukazuje da je najveći broj lica zaposlen u prerađivačkoj industriji 5.768 ili 25,6%, zatim u oblasti trgovine 4.552 ili 20,2%. U oblasti građevinarstva zaposlena su 2.164 lica ili 9,6%, a u oblasti ugostiteljstva 2.141 lice ili 9,5%. U javnim, društvenim, socijalnim i ličnim uslužnim djelatnostima zaposlena su 1.702 lica ili 7,5%. U djelatnosti obrazovanja zaposlena su 1.494 lica ili 6,6%, a u javnoj upravi i oblasti obaveznog socijalnog osiguranja 900 lica ili 4%. U zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti zaposleno je 795 lica ili 3,5%, u saobraćajnoj djelatnosti i vezama 709 ili 3,1% lica, a u oblasti poljoprivrede i šumarstva 679 ili 3% lica. U ostalim djelatnostima procenat zapošljavanja se kreće od 2,2 do 0,1%.

U 2010. godini zaposleno je 11% lica više u odnosu na 2009. godinu u kojoj je ukupno zaposleno 22.575 lica. Analiza zapošljavanja na mjesečnom nivou pokazuje porast zapošljavanja od maja mjeseca 2010. godine u odnosu na isti period 2009. godine. Od maja do decembra 2010. godine prosječno se mjesečno zapošljavalo preko 2.300 lica.

Pregled broja zaposlenih lica u 2010. godini sa evidencije Zavoda za zapošljavanje RS po filijalama i načinu zasnivanja radnog odnosa

FILIJALA	UKUPNO	Obavljanje privatne djel.	Zaposlenje	Po načinu zasnivanja radnog odnosa		
				Neodređeno	Određeno	Sezonski
BANJA LUKA	8.878	250	8.628	3.208	4.805	2
BIJELJINA	4.703	106	4.597	1.093	3.129	1
DOBOJ	4.272	66	4.206	2.059	1.997	32
PRIJEDOR	3.006	85	2.921	961	1.839	7
I.SARAJEVO	2.614	14	2.600	890	1.412	
TREBINJE	1.581	56	1.525	610	713	21
Z A V O D	25.054	577	24.477	8.821	13.895	63
				36,0%	56,8%	0,3%

Izvor: Zavod za zapošljavanje RS

Zapošljavanje po stepenima stručne spreme odnosno po kvalifikacionoj strukturi pokazuje da je najveći broj lica zaposlen u III stepenu – KV radnici 9.200 (36,7%) i lica srednje stručne spreme 7.136 (28,5%) koji su i najbrojniji u ukupnom broju nezaposlenih na evidenciji. U poređenju sa prethodnim godinama trend zapošljavanja po stepenima stručne spreme ostao je skoro isti, osim u VII stepenu stručne spreme gdje je ostvaren značajan porast zapošljavanja lica sa visokom stručnom spremom. Broj zaposlenih lica visoke stručne spreme u 2010. godini veći je za 9,6% u odnosu na 2007. godinu kada je učešće visoke stručne spreme u ukupnom broju zaposlenih sa evidencije iznosilo 8% a u 2010.godini 17,6%. Analizirajući zapošljavanje po djelatnostima može se konstatovati da je u 2010. godini najveći broj lica zaposlen u oblasti prerađivačke industrije 6.020, zatim slijedi trgovina 4.675 i građevinarstvo 2.506. U društvenim, socijalnim, uslužnim i ostalim javnim djelatnostima zaposleno je 2.274 radnika, u oblasti ugostiteljstva 1.889 i u obrazovanju 1.759 lica.

U BD u 2008. godini, na evidenciju nezaposlenih lica prijavilo se ukupno 3.988 lica, a sa druge strane, ukupno je sa evidencije nezaposlenih u 2008. godini brisano 5.375 lica, od čega je po osnovu posredovanja u zapošljavanju brisano sa evidencije 1.698 lica.

U 2009. godini, na evidenciji nezaposlenih lica evidentirano je ukupno 4.802 novoprijavljena lica. Sa druge strane, sa evidencije nezaposlenih u 2009. godini brisano je ukupno 5.031 lice, od čega je po osnovu posredovanja u zapošljavanju brisano sa evidencije 937 lica.

Evidentno je da se u 2009. godini znatno smanjio broj lica zaposlenih sa evidencije i to smanjenje u odnosu na 2008. godinu je za 761 lice ili 44,8%, dok se broj lica brisanih sa evidencije po drugim osnovama kao što su lica koja su odustala od traženja posla, rad na crno, promjena mjesta prebivališta, odlazak u penziju, odlazak na školovanje, brisanje po osnovu smrti i sl. povećao u odnosu na 2008. godinu za 417 lica ili 11,34%.

U 2010. godini, na evidenciji nezaposlenih lica evidentirano je ukupno 4.719 novoprijavljenih lica. Sa druge strane, sa evidencije nezaposlenih u 2010. godini brisano je ukupno 5.574 lica, od čega je po osnovu posredovanja u zapošljavanju brisano sa evidencije 975 lica.

Pregled lica brisanih sa evidencije nezaposlenih po različitim osnovama u BD					
		2007.	2008.	2009.	2010.
1.	Brisanje po osnovu zaposlenja	1.475	1.698	937	975
2.	Brisani po drugim osnovama (odustalo od traženja posla, rad na crno, promjena mjesta prebivališta, odlazak u penziju, odlazak na školovanje, brisanje po osnovu smrti i sl.)	3.869	3.677	4.094	4.599
S v e g a :		5.344	5.375	5.031	5.574

Izvor: Zavod za zapošljavanje BD BiH

Evidentno je da se u 2010. godini nešto povećao broj lica zaposlenih sa evidencije i to povećanje u odnosu na 2009. godinu je za 38 lica ili 4,06%. Broj lica brisanih sa evidencije po drugim osnovama kao što su lica koja su odustala od traženja posla, rad na crno, promjena mjesta prebivališta, odlazak u penziju, odlazak na školovanje, brisanje po osnovu smrti i sl. povećao se u odnosu na 2009. godinu za 505 lica ili 12,33%.

Član 1. stav 4.

Sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava na rad, potpisnice preuzimaju na sebe obavezu:

4. da pružaju ili promovišu odgovarajuće stručno usmjeravanje, obuku ili rehabilitaciju.“

Pitanje 1. Opišite kakav je opšti zakonodavni okvir. Precizirajte prirodu, razloge i obim reformi ukoliko ih ima.

Odgovor:

Profesionalna orijentacija nije nova aktivnost u BiH, jer se ona provodi još od 50-ih godina prošlog vijeka. Naime, 1957. godine, u ex SFRJ, konstituisano je Jugoslovensko udruženje za profesionalnu orijentaciju, u čiji sastav su ušli i članovi iz Republike BiH.

Savjetovaništa za izbor zanimanja su 1958.godine ušla u sastav Biroa za posredovanje rada koji su, shodno tome, organizovali profesionalnu orijentaciju. Istinski razvoj profesionalne orijentacije započinje 1960.godine, kada ulazi u okvir rada tadašnjeg Zavoda za zapošljavanje. Pored Zavoda za zapošljavanje, profesionalnu orijentaciju su provodile i mnoge škole, naročito na nivou osnovnog obrazovanja.

Profesionalnu orijentaciju treba posmatrati kao interdisciplinarnu aktivnost i nezaobilazan faktor usmjeravanja i djelovanja mladih.

Okvirnim zakonom o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 63/08) u članu 3. definisano je da se u okviru srednjeg stručnog obrazovanja i obuke: osigurava pod jednakim uslovima učeniku pravo na srednje stručno obrazovanje i obuku u skladu s vlastitim interesovanjem i sposobnostima; pruža učeniku podrška u izboru odgovarajućeg zanimanja i integriranju u društveni život; razvija svijest učenika o potrebi za daljnjim obrazovanjem i obukom; osiguravaju uslovi za razvoj i promociju tradicionalnih

zanata; usklađuje potreba sa zahtjevima i kretanjima na tržištu rada; dovodi stručno obrazovanje i obuka na nivo obrazovanja kao u zemljama članicama Evropske unije.

U skladu sa Okvirnim zakonom, zakonskim i podzakonskim aktima institucija srednjeg stručnog obrazovanja i obuke definišu se uslovi za stručno obrazovanje i obuku odraslih koji se odnose na nastavak profesionalnog obrazovanja, dokvalifikaciju, prekvalifikaciju i druge aktivnosti koje osiguravaju kontinuirano/cjeloživotno učenje a uključuju pravila o uspostavljanju službenog registra izdatih diploma i sertifikata. (član 4.)

U skladu s Okvirnim zakonom o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH i, škole uživaju autonomiju što posebno podrazumijeva slobodu škole da izrađuje i realizira obrazovne sadržaje prema zahtjevima lokalnog tržišta rada (član 12.).

Da bi se osigurale veze između srednjeg stručnog obrazovanja i obuke i tržišta rada, na nivou entiteta, kantona i BD, osnivaju se tripartitna savjetodavna vijeća koja imaju savjetodavnu ulogu a u čiji sastav se uključuju predstavnici poslodavaca, sindikata i nadležnih obrazovnih vlasti. Ministarstvo civilnih poslova BiH koordinira zajedničke sastanke predstavnika tripartitnih vijeća koji se sastaju redovno a najmanje jednom godišnje.

Uspostavljajući što kvalitetnije veze obrazovanja i tržišta rada svaka škola formira savjetodavno vijeće. Savjetodavno vijeće izabrano je od predstavnika lokalnog tržišta rada koje je u vezi s obrazovanjem određenih profila zanimanja. Savjetodavno vijeće pomaže školi u planiranju sadržaja njenih programa, savjetuje školu o svim pitanjima koja se tiču obuke i pomaže jačanju veza između škole i lokalnog tržišta rada. Sastav savjetodavnog vijeća i procedure imenovanja njegovih članova regulira se statutom škole (član 18.).

Svi okvirni zakoni iz oblasti obrazovanja definišu pitanje obrazovanja djece i mladih sa posebnim obrazovnim potrebama.

Prema Okvirnom zakonu o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 18/03) (član 19.) „Djeca i mladi s posebnim obrazovnim potrebama stižu obrazovanje u redovnim školama i prema programima prilagođenim njihovim individualnim potrebama. Individualni program, prilagođen njihovim mogućnostima i sposobnostima, izradit će se za svakog učenika, uz obavezno određivanje defektološkog i logopedskog statusa.

Djeca i mladi sa ozbiljnim smetnjama i poteškoćama u razvoju mogu se djelimično ili u cjelini obrazovati u specijalnim odgojno-obrazovnim ustanovama, u slučajevima kad je nemoguće pružiti odgovarajuće obrazovanje u redovnim školama.

Kategorije, postupak identifikacije, planiranje i način rada, profil, obuka i profesionalni razvoj stručnog kadra za rad s djecom i mladima s posebnim potrebama i druga pitanja, bliže se uređuju propisima entiteta, kantona i BD, u skladu s principima i standardima utvrđenim ovim zakonom.

Članom 8, stav 7. navedenog zakona, definisano je da se obrazovanje djece sa posebnim potrebama ostvaruje prema prilagođenim programima srednje stručne škole, koje donose nadležne obrazovne vlasti.

Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u BiH („Službeni glasnik BiH“ br. 59/07 i 59/09) u članu 7. stav 2. propisano je da visokom obrazovanju kojim se bave licencirane visokoškolske ustanove u BiH, pristup neće biti ograničen, direktno ili indirektno, prema bilo kojoj stvarnoj ili pretpostavljenoj osnovi, kao što su: spol, rasa, seksualna orijentacija, fizički ili drugi nedostatak, bračno stanje, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo

mišljenje, nacionalno, etničko ili socijalno porijeklo, veza s nekom nacionalnom zajednicom, imovina, rođenje, starosna dob ili neki drugi status.

Prema odredbama Okvirnog zakona o osnovnom o srednjem obrazovanju u BiH, obrazovanje odraslih organizira se u određenom predmetima, te za njihov profesionalni i lični razvoj. Obrazovanje odraslih uključuje profesionalnu obuku, dokvalifikacije, prekvalifikacije i druge aktivnosti koje osiguravaju cjeloživotno učenje.

Obrazovanje odraslih detaljnije je regulisano zakonima entiteta, kantona i BD i u skladu s principima i standardima definisanim ovim zakonom (član 20.).

Okvirnim zakonom o srednjem stručnom obrazovanju i obuci je propisano da škole mogu obavljati komercijalne djelatnosti, naročito u kontekstu stručne obuke. Komercijalne djelatnosti odobrava školski odbor na osnovu plana nastavničkog vijeća, uz saglasnost nadležnog ministarstva (član 20.).

Škole mogu organizirati obuku odraslih u okviru svojih registriranih djelatnosti uz saglasnost nadležnih obrazovnih vlasti. Nadležni ministar donosi nastavni plan i program za obrazovanje i obuku odraslih. Polaznicima obuke za odrasle naplaćuje se naknada za obuku. Visinu naknade utvrđuje i donosi školski odbor, uz saglasnost nadležnog ministarstva obrazovanja (član 21.).

U FBiH Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba propisano je da profesionalna orijentacija nezaposlenih i drugih osoba pri izboru zanimanja, stručna obuka nezaposlenih i prekvalifikacija zaposlenih za čijim radom je prestala potreba, podsticanje otvaranja novih radnih mjesta i poduzimanje drugih podsticajnih mjera, jeste djelatnost službe za zapošljavanje, a uređuje se propisom kantona.

S tim u vezi, službe za zapošljavanje nadležne su za provođenje programa profesionalne orijentacije, obuke i prekvalifikacije nezaposlenih osoba i njihovo ponovno zapošljavanje na odgovarajućim poslovima.

Federalni zavod za zapošljavanje i kantonalne službe za zapošljavanje sufinansiraju programe obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije za poznatog poslodavca radi obučavanja i prekvalifikacije osoba prijavljenih na evidenciju nezaposlenih, kao i zaposlenih osoba da bi se spriječilo povećanje nezaposlenosti. Aktivnostima opće obuke u dodatnim znanjima i vještinama (strani jezik, informatička obuka i sl.), dokvalifikacije i prekvalifikacije (sticanje stručnih znanja u vezi sa zvanjem/zanimanjem, dodatno obrazovanje u okviru istog zanimanja ili za drugo zanimanje u odnosu na postojeće, ali u okviru istog ili višeg stepena naobrazbe) nastoji se povećati tržišna konkurentnost određenog broja osoba sa nižim kvalifikacijama i srednjom stručnom spremom.

Pregled ostvarenih aktivnosti u okviru stručne obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije u u FBiH u periodu 2007-2010.

Godina	Programi obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije za potrebe tržišta rada	Broj obuhvaćenih osoba	Programi obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije za poznatog poslodavca	Broj obuhvaćenih osoba
2007	-	-	9	817
2008	3	2.139	3	209
2009	3	11.423	15	1.334
2010	5	18.292	11	454
Ukupno	11	31.854	38	2.814

Izvor: Federalni Zavod za zapošljavanje

Također, Federalni zavod za zapošljavanje i kantonalne službe za zapošljavanje sufinansirali su programe zapošljavanja i samozapošljavanja osoba s procentom invaliditeta od najmanje 60% i osoba sa invaliditetom, sa smetnjama u psihičkom razvoju / mentalnom retardacijom, te žena žrtava nasilja.

Pregled ostvarenih aktivnosti u okviru rehabilitacije i zapošljavanja u periodu u FBiH u periodu 2007-2010.

Godina	Programi poticaja zapošljavanja i samozapošljavanja osoba sa invaliditetom i drugih teže zapošljivih kategorija nezaposlenih osoba	Broj obuhvaćenih osoba
2007	5	255
2008	2	18
2009	1	90
2010	11	347
Ukupno	19	710

Izvor: Federalni Zavod za zapošljavanje

U RS je s ciljem usaglašavanja upisne politike sa potrebama tržišta rada, u decembru 2007. godine, formirana je Komisija za upis, koja je imala zadatak da obezbijedi što kvalitetniji plan upisa u srednje škole. Članovi Komisije za upis su predstavnici Zavoda za zapošljavanje, Statističkog zavoda, Privredne komore, Administrativne službe grada Banja Luka, Agencije za regionalni razvoj, Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite, Ministarstva za prostorno planiranje i uređenje, Sindikata i Ministarstva prosvjete i kulture.

U saradnji sa Privrednom komorom napravljena je analiza potreba na tržištu rada upućivanjem upitnika poslodavcima u vezi sa strukama i zanimanjima za koja iskazuju potrebe.

I pored iskazanih potreba poslodavaca za određenim zanimanjima (npr. obučar, tokar, keramičar) i spremnosti da stipendiraju učenike za školovanje za ta zanimanja, učenici ne iskazuju interes da se školuju u tom zanimanju. Dakle, evidentan je problem disproporcionalnosti između želja učenika i potreba tržišta rada i u Ministarstvu je planirana izrada akcionog plana u vezi sa rješavanjem ovog problema.

Razvojne mjere za poboljšanje kvaliteta obrazovanja i obuke treba da dovedu do bržeg ekonomskog razvoja, smanjenja nezaposlenosti odnosno povećanje stope zapošljavanja i podizanja životnog standarda u RS.

Razvoj stručnog obrazovanja sprovodiće će se u skladu sa VET strategijom i strategijom Ministarstva, vodeći računa da se efikasno odgovori na potrebe kako ekonomije, tako i brzog reagovanja na nove potrebe i zahtjeve tržišta rada.

Potrebno je stvoriti prilike za profesionalno usavršavanje srednjeg stručnog kadra kao i za nastavak njihovog školovanja u struci u okviru visokog obrazovanja te odgovarajuća savjetovanja i podrške.

Otkrivanje, identifikacija i praćenje razvoja nadarenih i talentovanih učenika biće kontinuirano podržavano u okviru redovne nastave, vannastavnim i vanškolskim aktivnostima te tokom razvoja njihove karijere.

U okviru reformskih procesa u srednjem stručnom obrazovanju osnovane su virtualne kompanije u nekim srednjim školama (Bijeljina, Janja, Prijedor, Pale) u strukama ekonomija, pravo i trgovina i ugostiteljstvo i turizam. Tendencija je da broj ovih virtualnih kompanija bude što veći kako bi se učenici što bolje pripremili za potrebe tržišta rada. Kako bi se poboljšala praktična nastava u okviru koje su organizovane virtualne kompanije, izdan je priručnik za nastavnike koji izvode praktičnu nastavu.

U Zakonu o osnovnom obrazovanju i vaspitanju RS je naglašeno da svako dijete ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti u osnovnom obrazovanju i vaspitanju bez diskriminacije po bilo kojem osnovu.

Jednak pristup i jednake mogućnosti podrazumijevaju obezbjeđivanje jednakih uslova i prilika za svu djecu pri početku i nastavku osnovnog obrazovanja i vaspitanja.

U Zakonu o srednjem obrazovanju i vaspitanju RS („Sužbeni glasnik RS“, br.74/08) je naglašeno da je srednje obrazovanje dostupno je svima pod jednakim uslovima, u skladu sa ovim zakonom i sposobnostima pojedinca.

Nastavni planovi i programi treba da budu uporedivi sa programima zemalja Evropske unije i da promovišu ideju cjeloživotnog učenja.

U BD -Glava III Zakona o radu BD reguliše obrazovanju, osposobljavanju i usavršavanju.

U članu 18. Zakona o radu propisano je :

(1) U skladu sa potrebama rada, poslodavac može da omogući zaposlenom obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje.

(2) U skladu sa svojim sposobnostima i potrebama koje proističu iz ugovora o radu, zaposleni je obavezan da stiče obrazovanje, osposobljavanje i/ili usavršavanje koje poslodavac smatra potrebnim, i to na trošak poslodavca.

(3) Ukoliko poslodavac uvede jedan ili više novih načina rada, obavezan je da obezbjedi svojim zaposlenicima neophodno obrazovanje, osposobljavanje ili usavršavanje.

(4) Uslovi i način obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja iz stavova 1 i 2 ovog člana uređuju se kolektivnim ugovorom ili pravilnikom.

Pitanje 2. Navedite mjere koje su poduzete (administrativni (upravni) aranžmani, programi, akcioni planovi, projekti itd.) za primjenu zakonodavnog okvira.

Odgovor:

U Strateškim pravcima razvoja obrazovanja u BiH sa planom implementacije 2008 – 2015. („Službeni glasnik BiH“ broj 63/08) je istaknuto pored ostalog da je jedino sigurno investiranje u BiH je ulaganje u ljude. Ljudi su osnovni resurs i potencijal BiH, kao što je to i EU proklamovala za sebe. Ulaganje u ljudske resurse zasniva se na stvaranju uslova za usavršavanje i napredovanje pojedinaca. Svaki pojedinac treba imati svoj individualni plan stručnog razvoja, a poslodavac i radna sredina trebaju ga ohrabrivati i podsticati na učenje. Načelo cjeloživotnog učenja treba učvrstiti na svim nivoima obrazovnih sistema.

Među glavnim pravcima razvoja obrazovanja u Strateškim pravcima je navedeno i "Razvijanje veza između obrazovanja i svijeta rada".

- Potrebno je razvijati jedinstven sistem školskog i profesionalnog usmjeravanja uz obezbjeđenje jedinstvenih politika obrazovanja i zapošljavanja i podržati inovativni rad.
- Uspostaviće se regionalne, interdisciplinarne mreže radi obezbjeđenja potrebne saradnje između sistema obrazovanja, istraživanja i svijeta rada,
- Stvaraće se društveno, ekonomsko i socijalno partnerstvo na državnom, lokalnom i sektorskom nivou putem permanentne analize stanja na tržištu rada i praćenja njegovih potreba,
- Uvešće se obrazovanje za preduzetništvo kao razvojni sadržaj unutar postojećih predmeta na svim nivoima obrazovnog sistema, uz ciljno profesionalno usavršavanje i podršku nastavnicima i vaspitno-obrazovnim ustanovama za realizaciju tih sadržaja. -Naglasak će biti na osposobljavanju odraslih koji imaju niža obrazovna dostignuća, a naročito na lica sa posebnim potrebama i Rome, za njihovo intenzivnije uključivanje u rad;
- U srednjim stručnim školama otvaraće se realne i virtuelne kompanije koje će kod mladih ljudi jačati preduzetnički duh i omogućiti sticanje praktičnih iskustava u tržišnoj ekonomiji;
- Centri za razvoj karijere u srednjim školama, u stalnom kontaktu sa pedagoško-psihološkim službama u školama i centrima za profesionalnu orijentaciju i ustanovama za zapošljavanje, biće osnova sistema profesionalne orijentacije mladih;
- Centri za razvoj karijere formiraće se i pri visokoškolskim ustanovama.

Strateški pravci razvoja obrazovanja u BiH sa planom implementiranja, 2008-2015. daju glavne pravce razvoja obrazovanja u BiH i to:

- podizanje nivoa obrazovanosti stanovništva i kompetentnosti radne snage;
- poboljšanje efektivnosti sistema obrazovanja i obuke;
- prevencija socijalnog isključivanja među djecom i mladim;
- proširivanje prilika za obrazovanje i obuku odraslih, te osiguranje kvaliteta i revitalizacija strażivanja u obrazovanju;
- mogućnosti za školovanje nakon obaveznog obrazovanja bit će proširene uvođenjem različitih programa općeg i srednjeg stručnog obrazovanja;

Razvoj stručnog obrazovanja započinjat će u okviru obaveznog devetogodišnjeg obrazovanja i provoditi u skladu sa Strategijom razvoja srednjeg stručnog obrazovanja i obuke u BiH za period 2007-2013 („Službeni glasnik BiH“ broj 65/07). Stvarat će se raznovrsne prilike za

profesionalno usavršavanje srednjeg stručnog kadra, kao i za nastavak njihovog školovanja u području struke u okviru visokog obrazovanja i na univerzitetu, te odgovarajuća savjetovanja i podrška. U srednjim stručnim školama poseban akcent bit će stavljen na razvijanje poduzetništva i sticanje praktičnih iskustava i vještina učenika kroz ustanovljavanje školskih kompanija i centara za razvoj karijere.

Iako se proces reforme stručnog obrazovanja i obuke u BiH provodi još od 1998. godine, tek su napravljeni značajniji koraci u pogledu modernizacije nastavnih planova i programa i racionalizacije broja zanimanja.

Da bi se osigurala veza između srednjeg stručnog obrazovanja i tržišta rada potrebna je stalna saradnja predstavnika poslodavaca, sindikata i obrazovnih vlasti, odnosno osnivanje tripartitnih savjetodavnih vijeća.

Srednje stručno obrazovanje i obuka (VET) u BiH, još uvijek se zasniva na specijalizaciji, te zbog toga unapređenje kvalitete i privlačnosti sistema VET-a u smislu njegovog prilagođavanja globalizaciji ekonomske, obrazovne i radne okoline i dalje stoji kao ključni izazov u budućnosti. Dalji rad na uvezivanju sektora rada i zapošljavanja, ekonomskog i obrazovnog sektora je neophodan da bi se ublažila rigidnost sistema srednjeg stručnog obrazovanja i obuke.

Obrazovanje djece sa posebnim potrebama

Obrazovanje djece sa posebnim potrebama provodi se u skladu sa okvirnim zakonima u oblasti obrazovanja u BiH, uz uvažavanje principa inkluzivnosti u obrazovanju.

U okviru reformi na svim nivoima obrazovanja unaprijeđuje se i proces inkluzije u obrazovanju djece i mladih sa posebnim obrazovnim potrebama kroz osiguranje odgovarajuće školske infrastrukture, programa i obuke nastavnika. Ustanovit će se specijalne ustanove kao centri resursa i ekspertize na državnom i drugim nivoima, za djecu i mlade sa izrazitijim poteškoćama u razvoju i učenju.

Zavisno od stepena mentalnog funkcioniranja i potreba za posebnim pristupom, djeca i mladi ljudi sa problemima i poteškoćama u razvoju i učenju obrazuju se u redovnim predškolskim ustanovama i školama, u posebnim odgojno-obrazovnim i rehabilitacijskim centrima, sa produženim stručnim tretmanom ili u prilagođenim oblicima dostupnim djetetu u bolnici, u kući i dr. Uključivanje u redovnu školu može biti potpuno ili djelomično.

Strateškim pravcima razvoja definisani su kratkoročni, srednjoročni i dugoročni ciljevi razvoja obrazovanja djece i omladine sa posebnim potrebama.

Kratkoročni ciljevi (2009): Postignut dogovor o zajedničkim principima i kriterijima za osnivanje i finansiranje specijalnih odgojno-obrazovnih ustanova; Uspostavljen odgovarajući sistem prepoznavanja i identifikacije djece sa posebnim potrebama kako bi se osigurala dosljedna primjena savremenih principa obrazovanja te djece (inkluzija, ekskluzija, kombinirajući pristup); Osigurana odgovarajuća podrška nastavnicima i odgajateljima za rad sa djecom sa posebnim potrebama (osnivanje odgovarajućih centara, mobilnih stručnih timova i dr.); Razvijeni okvirni programski sadržaji u skladu sa posebnim potrebama djece i na osnovu njih individualno prilagođeni programi, programi produženog stručnog tretmana, programi radionica za okupacioni rad i dr.

Srednjoročni ciljevi (2009-2010): Usvojeni dodatni pravni, pedagoški i drugi akti neophodni za punu implementaciju prava na obrazovanje djece i mladih sa posebnim potrebama; Razvijeni programi obuke nastavnika i odgajatelja u okviru inicijalnog obrazovanja i stalnog profesionalnog usavršavanja za rad sa djecom sa posebnim potrebama; Osigurani neophodni uvjeti za nesmetan pristup i kretanje u odgojno-obrazovnim ustanovama djeci sa fizičkim onesposobljenjima; Razvijeni programi angažiranja roditelja i volontera u radu sa djecom s posebnim potrebama.

Dugoročni ciljevi (2011-2015): Svi nastavnici sa završenom obukom iz individualizacije i inkluzije u obrazovanju; Omogućeno permanentno obrazovanje djece i mladih sa poteškoćama u razvoju.

Obrazovanje i obuka za odrasle

Obrazovanjem odraslih smatraju se svi oblici formalnog i neformalnog obrazovanja onih građana koji nemaju status učenika, odnosno studenta.

U BiH postoji velika razjedinjenost u strukturi obrazovanja odraslih i tek nekoliko ustanova koje se bave stručnim usavršavanjem i cjeloživotnim učenjem.

Strateškim pravcima razvoja obrazovanja u BiH (2008-2015.) predviđeno je da se prije svega, uspostavi registar postojećih obrazovnih institucija/davalaca obrazovnih usluga u području obrazovanja i obuke odraslih i uradi sljedeće:

- Usvoji okvirni zakon o obrazovanju odraslih u BiH;
- Razviju standardi i procedure za certificiranje institucija obrazovanja i obuke odraslih;
- Razviju modeli obrazovanja i obuke odraslih i evaluacije ponuđenih programa i usvoji strategija opismenjavanja u BiH.

Realizacija naprijed navedenih aktivnosti treba da doprinese ostvarenju i dugoročnih ciljeva u ovoj oblasti planiranih za period 2011-2015:

- Razvijen kvalifikacijski okvir za obrazovanje odraslih;
- Uspostavljena mreža institucija i centara za obrazovanje, informiranje i savjetovanje odraslih;
- Smanjena nepismenost sa sadašnjih 5% na 2%.

Prema Okvirnom zakonu o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH, škola ima slobodu da kreira i realizira sadržaje prema potrebama lokalnog tržišta rada.

Autonomija škola se ogleda i u pravu škola da se udružuju kako bi ostvarile zajedničke interese. Škole mogu obavljati i komercijalne aktivnosti, naročito u kontekstu stručne obuke, te koristiti stečene prihode saglasno zakonskim propisima. Autonomija škola ogleda se i u pravu organiziranja obuke odraslih osoba u okviru svojih verificiranih aktivnosti. Uz odobrenje mjerodavnih obrazovnih vlasti, škole mogu razvijati nove organizacijske oblike i nove pristupe u sadržaju i metodama stručnog obrazovanja. Okvir za razvoj autonomije srednjih stručnih škola u BiH, koji je dat Okvirnim zakonom o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH, u praksi je bitno sužen, jer nisu u cijelosti usklađeni entitetski i kantonalni zakoni sa Okvirnim zakonom o osnovnom i srednjem obrazovanju.

Stručne škole u BiH vrše obuku za odrasle u većini slučajeva prema programima iz formalnog obrazovanja za one učenike-polaznike koji su ispali iz redovnog sistema školovanja i žele da uvećaju svoje mogućnosti za zapošljavanje pohađanjem nastave radi sticanja kvalifikacija i certifikata. Obuka za odrasle odvija se po istom nastavnom programu (samo skraćenom) i upotrebom iste metodologije kao i za redovno školovanje u stručnim školama.

Izvođenje nastave za vanredne učenike je u večernjim satima ili tokom dana. Broj sati potrebnih za sticanje određenog stepena-diplome varira između škola, u nekim slučajevima polaznici samo polažu odgovarajuće ispite. Kao što je to slučaj i u formalnom obrazovanju, školski sistem sprovodi ocjenjivanje učenika, a pedagoški zavod je odgovoran za plan i program. Pohađanje vanredne nastave često finansiraju sami polaznici, a samo ponekad to čine određene firme za svoje potrebe ili pak zavodi za zapošljavanje.

Najčešće se nude programi stručnog usavršavanja iz oblasti administracije, menadžmenta, zdravstva i psihosocijalne djelatnosti, rada na računarima ili učenje stranih jezika.

Obrazovanje odraslih u BiH je trajan proces, započet dvadesetih godina prošlog vijeka, koji trenutno treba biti osnažen novim strateškim pravcima.

Naglasak će biti na osposobljavanju odraslih koji imaju niža obrazovna postignuća, a naročito na osobe sa posebnim potrebama i Rome, za njihovo intenzivnije uključivanje u rad; U srednjim stručnim školama otvarat će se realne i virtualne kompanije koje će kod mladih ljudi jačati poduzetnički duh i omogućiti sticanje praktičnih iskustva u tržišnoj ekonomiji; Centri za razvoj karijere u srednjim školama, u stalnom kontaktu sa pedagoško-psihološkim službama u školama i centrima za profesionalnu orijentaciju i ustanovama za zapošljavanje, bit će osnova sistema profesionalne orijentacije mladih; Centri za razvoj karijere formirat će se i pri visokoškolskim ustanovama.

RS je donijela Zakon o obrazovanju odraslih ("Službeni glasnik RS, broj 59/09.) kojim se uređuje organizacija, struktura i upravljanje sistemom obrazovanja odraslih. Obrazovanje odraslih je dio jedinstvenog obrazovnog sistema RS, kojim se obezbjeđuje obrazovanje, usavršavanje, osposobljavanje i učenje odraslih lica.

Obrazovanje odraslih može biti: a) formalno, b) neformalno i v) informalno.

Formalno obrazovanje odraslih označava obrazovni proces koji se izvodi u obrazovnim ustanovama po programima osnovnog i srednjeg obrazovanja prilagođenim potrebama i mogućnostima odraslih.

Formalno obrazovanje odraslih sprovodi se u skladu sa zakonima kojima se uređuju djelatnosti osnovnog i srednjeg obrazovanja, osim u pitanjima koja su uređena ovim zakonom.

Neformalno obrazovanje odraslih je organizovan proces učenja i obrazovanja usmjeren ka usavršavanju, specijalizaciji i dopunjavanju znanja, vještina i sposobnosti prema dijelovima programa formalnog obrazovanja (modulima) i po posebnim programima za sticanje znanja, vještina i sposobnosti, a koji se mogu organizovati kod obrazovnih ustanova i specijalizovanih organizacija, koje ispunjavaju uslove prema programu koji izvode.

Informalno učenje podrazumjeva permanentno samoobrazovanje, usavršavanje i sticanje znanja i vještina van obrazovnih ustanova i specijalizovanih organizacija obrazovanja odraslih.

Obrazovanje odraslih zasniva se na načelima:

- a) cjeloživotnog učenja,
- b) racionalnog korištenja obrazovnih mogućnosti, teritorijalne blizine i dostupnosti obrazovanja svima pod jednakim uslovima, u skladu sa njihovim sposobnostima,
- v) slobode i autonomije pri izboru načina, sadržaja, oblika, sredstava i metoda obrazovanja,
- g) uvažavanja različitosti i uključivanja lica sa posebnim potrebama,

- d) stručne i moralne odgovornosti andragoških radnika,
- đ) garancije kvaliteta obrazovne ponude i
- e) poštovanja ličnosti i dostojanstva svakog učesnika u obrazovanju odraslih.

Obrazovanje odraslih ima za cilj:

- a) postizanje najmanje osnovnog obrazovanja,
- b) osposobljavanje za zapošljavanje odraslih lica koji nemaju završeno formalno obrazovanje,
- v) omogućavanje daljeg obrazovanja i obuke, odnosno mogućnost dokvalifikacije, prekvalifikacije i kontinuiranog stručnog usavršavanja tokom cijelog radnog vijeka i
- g) omogućavanje obrazovanja i sticanje znanja i vještina koje odgovaraju ličnim sposobnostima, afinitetu i životnom dobu pojedinca.

Javno važeće programe obrazovanja za osposobljavanje, prekvalifikaciju, dokvalifikaciju, usavršavanje, specijalizaciju zaposlenih i nezaposlenih lica utvrđuju nadležna ministarstva na prijedlog Zavoda za obrazovanje odraslih. .

Prije utvrđivanja prijedloga programa iz stava 1. ovog člana Zavod pribavlja mišljenje nadležnih ministarstava, Zavoda za zapošljavanje RS Agencija za posredovanje pri zapošljavanju, Privredne komore RS i Udruženja poslodavaca RS.

Programi obrazovanja ili dijelovi programa obrazovanja odraslih, radi uvođenja organizacionih promjena, primjene savremenih tehnologija, zahtjeva tržišta za deficitarna zanimanja i slično, mogu se uvoditi i provjeravati oglednim programom, na prijedlog škole, Udruženja poslodavaca, Zavoda za zapošljavanje ili drugih zainteresovanih organizacija.

Programi obrazovanja odraslih koji se realizuju kroz praktičan rad mogu se ostvarivati kod poslodavca i kod drugog organizatora obrazovanja a uređuju se ugovorom.

Udruženja poslodavaca predlažu zanimanja za koja se pripremaju odgovarajući programi iz ovog zakona i stara se o praktičnom obrazovanju za ta zanimanja.

Udruženja poslodavaca:

- a) organizuju savjetovanja i specijalizacije za zaposlene (marketing, menadžment),
- b) učestvuju u koncipiranju programa učenja uz rad, za sticanje specijalističkih znanja i sprovodi permanentno obrazovanje,
- v) predlažu standarde praktičnih znanja,
- g) predlažu Zavodu programe usavršavanja i osposobljavanja odraslih,
- d) predlažu svoje predstavnike za članove ispitnih komisija za sticanje kvalifikacija,
- đ) vode registar poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad,
- e) obavljaju savjetodavni rad u vezi izvođenja praktičnog rada i
- ž) na zahtjev organizatora obrazovanja, daju potrebne podatke o poslodavcima kod kojih se može obavljati praktičan rad.

U RS je u januaru 2010. godine počeo sa radom Zavod za obrazovanje odraslih. Nadležnosti Zavoda su:

- vrši stručne i druge poslove koji se odnose na oblast obrazovanja odraslih,
- vrši analitičke i razvojne poslove u djelatnosti obrazovanja odraslih,
- usklađuje prijedloge zainteresovanih strana,
- priprema, prati i razvija programe obrazovanja odraslih,
- obavlja nadzor nad stručnim radom ustanova za obrazovanje odraslih,
- vodi bazu podataka i osigurava informacije za nadležno ministarstvo,
- vodi Centralni registar programa, polaznika i organizatora obrazovanja odraslih,

- utvrđuje kriterijume za uspostavljanje i sprovođenje programa obrazovanja odraslih i ocjenjuje ispunjenost uslova,
- odobrava posebne programe obrazovanja,
- vrši praćenje i vrednovanje programa, kao i utvrđivanje kvaliteta programa,
- organizuje i sprovodi stručno usavršavanje nastavnika i predavača,
- obavlja informacijsko-dokumentacijsku i izdavačku djelatnost,
- daje stručna mišljenja i uputstva organizatorima obrazovanja odraslih,
- učestvuje i implementira projekte iz programa za cjeloživotno učenje i obavlja druge poslove u skladu sa zakonom.

U periodu 2008-2010 realiziramo je više projekat sa ciljem izvršenja zakonskih odredbi odnosno ispunjenja strateških ciljeva u oblasti stručnog obrazovanja i obuke.

Evropska unija je putem programa CARDS (VET I, VET II i VET III) podržala modernizaciju nastavnih planova i programa za srednje stručno obrazovanje i obuku. Izrađena je nova nomenklatura zanimanja i usaglašena između svih ministarstava obrazovanja, broj zanimanja je smanjen sa 500 na 100 širih zanimanja, a u okviru kojih je 13 porodica zanimanja. Svih 13 porodica zanimanja, kroz navedene projekte su bili predmetom modernizacije tako što je uveden pristup koji se temelji na modulima i ishodima učenja.

Prema dosadašnjim iskustvima u primjeni novih modularnih nastavnih planova i programa povećana je mogućnost zapošljavanja učenika iz pilot stručnih škola. Naime, učenici koji su se školovali po novim modularnim programima za srednje stručno obrazovanje imaju šire znanje, te ih je kao takve lakše preusmjeriti na druge struke, naročito one slične. Olakšavajuću okolnost predstavlja i nastavak školovanja svršenih srednjoškolaca u stručnom četvorogodišnjem obrazovanju na fakultetima i višim školama.

Projekat „Reforme srednjeg stručnog obrazovanja i obuke“ EU VET III (2007-2009.) rezultirao je izradom sljedećih dokumenata: Državni generički okvir kvalifikacija; modularni nastavni planovi i programi za pet porodica zanimanja (geologija, rudarstvo i metalurgija; hemija, nemetali i grafičarstvo; tekstil i kožarstvo; saobraćaj, zdravstvo i ostala zanimanja); model finansiranja VET škola; osposobljavanje VET odjeljenja u Agenciji za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje; tehničke specifikacije opreme za VET škole.

Nemačka organizacija „Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ)“ realizirala je projekat - Reforma srednjeg stručnog obrazovanja (2008-2010.), koji je rezultirao izradom modularnih curriculuma za određena zanimanja; uvođenjem ISO standarda kvalitete u pilot srednje stručne škole.

„Preduzetničko učenje u obrazovnim sistemima u BiH“ (IPA 2007) – Implementacija projekta je počela u januaru 2010. godine, a ima za cilj izradu državne strategije doživotnog preduzetničkog učenja i plana implementacije sa budžetom; usvajanje koncepta uvođenja preduzetničkog učenja; usaglašavanje modela socijalnog partnerstva za uvođenje preduzetničkog učenja. Period realizacije je 12 mjeseci.

ETF (2008-2010.) projekti vezani za podršku reforme obrazovanja koji uključuju: nastavne metode i reforme srednjeg stručnog obrazovanja u Jugoistočnoj Europi; Studija o potrebama i perspektivama u obrazovanju odraslih/cjeloživotnog učenja: podrška reformi stručnog obrazovanja – ekspertska pomoć pri izradi kvalifikacijskog okvira BiH; aktivnosti u Projektu međusobnog učenja; socijalna inkluzija i dijalog kultura- aktivnosti za nastavnike o inovacijama na ovu temu.

Twining light projekat- „Jačanje državnih institucija za koordinirajuću ulogu u procesu učešća BiH u Programu EZ za doživotno učenje i mladi u akciji“ rezultirao je dokumentom „Mapa

puta i plan aktivnosti za uključivanje BiH u EU Programe za cjeloživotno učenje i Mladi u akciji za period 2007-2013. U dokumentu su opisane aktivnosti u vezi sa usavršavanjem sistema obrazovanja, posebno u pogledu poboljšanja programa cjeloživotnog učenja za sve potencijalne korisnike i aktivnosti mladih sa ciljem da se mladi ljudi pripreme za preuzimanje aktivne uloge u društvu. Prihvatanjem učešća u programima za cjeloživotno učenje omogućuje se pojedincima u svim fazama života da prihvate poticajne mogućnosti za učenje.

Program zadržavanja i zapošljavanja mladih-YERP, MDG-F (UNDP, UNICEF, UNFPA, IOM, UN RCO) počeo je sa realizacijom u septembru 2009. godine, trajanje projekta je 36 mjeseci.

Na 84. sjednici Vijeća ministara BiH, održanoj 16. aprila 2009. godine, usvojena je Odluka o izmjeni i dopuni odluke o osnivanju Komisije za koordinaciju pitanja mladih u BiH, koja je osnovana 2004. godine.

Prema novoj Odluci Komisija se osniva u okviru Ministarstva civilnih poslova, umjesto rješenja prema kojem je Komisija osnovana kao stalno tijelo Vijeća ministara BiH. Odlukom o osnivanju Komisije kao jedan od osnovnih zadataka Komisije predviđa izradu prijedloga omladinske politike (Koordinirana politika za mlade u BiH).

U skladu sa Zakonom o odbrani BiH i usvojenom Politikom tranzicije i zbrinjavanja prekobrojnog personala Ministarstva odbrane i Oružanih snaga BiH broj : 10-02-3-5627/08 od 07.10.2008. godine, donešen je Program tranzicije i zbrinjavanja otpuštenog personala Ministarstva odbrane i Oružanih snaga BiH „Perspektiva“, 23.03.2009. godine.

Program se razvija sa dugoročnom namjenom, sa ciljem da osigura kvalitetno zbrinjavanje personala koji će u budućnosti biti otpušten iz institucija odbrane zbog neispunjavanja zakonom određenih uslova.

Pravilnim usmjeravanjem otpuštenog personala na zanimanja koja odgovaraju njihovim sposobnostima i kvalitetom projekata prekvalifikacije, osiguraće se povećanje ugleda Oružanih snaga u društvu, a kod potencijalnih poslodavaca će se razvijati poželjnost prijema pripadnika Oružanih snaga kao radne snage zbog kvaliteta koje posjeduju.

Za Program tranzicije i zbrinjavanja „Perspektiva“, do sada se registriralo 602 lica. Od trenutnog broja registriranih lica, pripremljen je i odobren 21 projekat za 21 lice, prema sljedećem:

Pregled odobrenih i realiziranih projekata iz Programa „Perspektiva“

RB	NAZIV PROJEKTA	BROJ POKRENUTIH PROJEKATA	BROJ REALIZIRANIH PROJEKATA
1.	Projekat poljoprivrede	9	5
2.	Projekat edukacije	2	1
3.	Projekat zapošljavanja	1	-
4.	Projekat proširenja postojećeg biznisa	4	1
5.	Projekat pokretanja novog biznisa	5	2
UKUPNO		21	9

Izvor podataka: Ministarstvo odbrane BiH

U FBiH Strategija zapošljavanja FBiH (2009 -2013.) u okviru svojih strateških ciljeva ima cilj unaprijediti ulaganja u ljudski kapital i prilagoditi sisteme obrazovanja i obuke tražnji za novim znanjima i vještinama na tržištu rada;

U okviru Akcionog plana za zapošljavanje 2010-2013. planirane su i mjere koje pružaju i promovišu edukaciju i upućivanje dugotrajno nezaposlenih osoba na obuku, stručno osposobljavanje i prekvalifikaciju i obuku odraslih.

Implementaciju mjera iz Akcionog plana vršit će Federalni zavod za zapošljavanje u saradnji sa kantonalnim službama za zapošljavanje.

Usvajanjem Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju osoba sa invaliditetom predviđeno je da prihode Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom, između ostalog, čine i sredstva Federalnog zavoda za zapošljavanje u iznosu od 10% od sredstava predviđenih Finansijskim planom Federalnog zavoda za zapošljavanje za aktivnu politiku zapošljavanja u tekućoj godini, odnosno 5% od sredstava kantonalnih službi za zapošljavanje.

ČLAN 9-Pravo na stručno usmjeravanje

Sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava na stručno usmjeravanje, zemljepotpisnice preuzimaju obavezu da predvide ili promovišu, prema potrebi, službu koja će pomagati svim licima, uključujući i hendikepirane, da rješavaju probleme vezane za izbor zanimanja i napredovanje, uz dužno poštivanje karakteristika lica i njihovog odnosa prema mogućnostima zapošljavanja: ova pomoć bi trebala biti ponuđena besplatno, i mladima, uključujući i školsku djecu, i odraslima.

U BiH shodno Zakonima o posredovanju u zapošljavanju i pravima za slučaj nezaposlenosti entiteta, kantona i BD, Zavodi za zapošljavanje su nadležni za provođenje programa profesionalne orijentacije i sve usluge profesionalne orijentacije su besplatne za korisnika.

Zavodi za zapošljavanje u entitetima, kantonima i BD osiguravaju relevantne pokazatelje o kretanjima na tržištu rada, najbrojnijim zanimanjima, iskazanim potrebama, mogućnošću njihovog zadovoljavanja i drugim pokazateljima bitnim za saradnju sa obrazovnim sistemima.

Pored profesionalnog usmjeravanja i informisanja pri izboru budućeg zanimanja, zavodi za zapošljavanje pružaju i odgovarajuću pomoć licima koja žele promijeniti zanimanje, odnosno prekvalifikovati se ili dokvalifikovati, kako bi lakše došli do zaposlenja.

U FBiH Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba („Službene novine FBiH”, broj 41/00 i 22/05), propisano je da profesionalna orijentacija nezaposlenih i drugih osoba pri izboru zanimanja, stručna obuka nezaposlenih i prekvalifikacija zaposlenih za čijim radom je prestala potreba, podsticanje otvaranja novih radnih mjesta i poduzimanje drugih podsticajnih mjera jeste djelatnost djelatnost službe za zapošljavanje, a uređuje se propisom kantona

U skladu sa članom 8. stav 4. tačka b) navedenog zakona, službe za zapošljavanje nadležne su za provođenje programa profesionalne orijentacije, obuke i prekvalifikacije nezaposlenih osoba i njihovo ponovno zapošljavanje na odgovarajućim poslovima.

Članom 5. zakona kojim je određena je nadležnost Federalnog zavoda za zapošljavanje propisano je da je isti između ostalog nadležan da:

- prati i predlaže mjere za unapređenje zapošljavanja invalidnih osoba i njihovu profesionalnu rehabilitaciju i osigurava ispunjenje uvjeta za njihovo zapošljavanje u saradnji sa službama za zapošljavanje;
- pruža pomoć u realiziranju programa profesionalne orijentacije, obuke i prekvalifikacije za nezaposlene osobe i njihovo ponovno zapošljavanje na odgovarajućim poslovima;

Kantonalne službe za zapošljavanje – djeluju na kantonalnom nivou u FBiH kao institucije sa posebnim pravnim subjektivitetom u čijim je organizacijskim sastavima 78 biroa za zapošljavanje, pri čemu su, između ostalog, nadležne za:

- informiranje o mogućnosti zapošljavanja;
- saradnju sa obrazovnim ustanovama radi usklađivanja obrazovnih programa sa kadrovskim potrebama poslodavaca;
- provođenje programa profesionalne orijentacije, obuke i prekvalifikacije nezaposlenih osoba i njihovo ponovno zapošljavanje na odgovarajućim poslovima;
- donošenje i provođenje programa mjera za brže zapošljavanje određenih kategorija nezaposlenih osoba čije je zapošljavanje otežano;

Federalni zavod je u saradnji sa kantonalnim službama za zapošljavanje proteklih godina koordinirao i djelovao na uspostavljanju sistema redovnog profesionalnog informiranja u osnovnim i srednjim školama u FBiH. Te aktivnosti su preventivnog djelovanja sa ciljem informiranja učenika o značaju izbora daljeg obrazovanja i uključivanja na tržište rada. U toku 2010. godine u aktivnosti profesionalnog informiranja uključeno je 196 osnovnih i 113 srednjih škola, odnosno oko 20.000 učenika završnih razreda osnovnih i srednjih škola bilo je uključeno u ove aktivnosti.

U RS Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti ("Službeni glasnik RS", broj: 30/10) regulisana je mogućnost stručnog osposobljavanja nezaposlenih lica, i odredbom člana 21. definisano je "pod stručnim osposobljavanjem i pripremom za zapošljavanje, podrazumijevaju se mjere kojima se nezaposlenom licu pruža mogućnost da, prema posebnom programu, stekne neophodna znanja za rad na određenim poslovima i za rukovanje sredstvima rada i sredstvima zaštite na radu, kao i prekvalifikacija u onim slučajevima kada se radniku ne može obezbijediti posao u njegovom stručnom zvanju, ali postoji mogućnost da zasnuje radni odnos na poslovima onih zanimanja koja se traže na tržištu rada".

Stručno osposobljavanje i pripremu za zapošljavanje organizuje i finansira Zavod samostalno ili u saradnji sa obrazovnim ustanovama, organizacijama za zaštitu na radu, Fondom za penzijsko i invalidsko osiguranje, i Fondom za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje invalida.

Zavod saraduje sa poslodavcima u organizovanju i sprovođenju programa osposobljavanja, prekvalifikacije i dokvalifikacije radnika i njihovog prilagođavanja novim tehnologijama u procesu rada.

U BD shodno članu 2. Zakona o zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti („Službeni glasnik BD“ br.33/04,19/07 i 25/08), poslovima zapošljavanja smatraju se i:

- profesionalna orijentacija i savjetovanje o izboru zanimanja;
- organizovanje stručnog osposobljavanja, obuke i pripreme za zapošljavanjem;

Član 11. naprijed navedenog zakona definiše profesionalnu orijentaciju i savjetovanje o izboru zanimanja te se pod tim podrazumjeva: ".....savjetovanje i informisanje radi pružanja pomoći nezaposlenom u izboru zanimanja i zaposlenja, kao i pružanje pomoći mladima, nezaposlenima i zaposlenima, pojedinačno ili grupno, pri izboru ili promjeni zanimanja, odnosno posla, u obrazovanju, obuci i profesionalnoj rehabilitaciji."

Predviđeno je da ove poslove obavljaju Zavod i Agencije, ali trenutno na području BD ovu djelatnost vrši isključivo Zavod za zapošljavanje.

Zakonom o zapošljavanju je predviđeno stručno osposobljavanje, obuka i priprema za zapošljavanje i to u članovima 13. i 14.

Član 13. Zakona o zapošljavanju glasi: "Stručnim osposobljavanjem, obukom i pripremom za zapošljavanje smatraju se aktivnosti kojima se nezaposlenom i zaposlenom pruža mogućnost da prema posebnim programima steknu dodatna znanja i vještine za obavljanje poslova u okviru svog zanimanja, prekvalifikaciju, dokvalifikaciju, neophodna znanja i vještine za rad na određenim poslovima, za rukovanje sredstvima rada i sredstvima zaštite na radu. Prekvalifikacijom, u smislu ovog zakona, smatra se promjena dosadašnjeg zanimanja kojom se, teorijskim i praktičnim osposobljavanjem, obezbjeđuju nova potrebna znanja i vještine za rad u istom ili nižem stepenu stručne spreme.

Dokvalifikacijom, u smislu ovog zakona, obezbjeđuju se, teorijskim i praktičnim osposobljavanjem, nova potrebna znanja i vještine za rad u višem stepenu stručne spreme u okviru određene grupe zanimanja."

Stručno osposobljavanje sprovodi se na zahtjev poslodavca ili za potrebe tržišta rada. U ovom prvom slučaju troškove osposobljavanja snosi poslodavac a u drugom slučaju Zavod u skladu sa opštim aktom Zavoda. Zavod može da snosi troškove stručnog osposobljavanja za potrebe poslodavca u skladu sa opštim aktom Zavoda.

Najugroženije kategorije nezaposlenih lica u BD su lica starija od 50 godina, mladi sa niskom kvalifikacionom strukturom i lica sa posebnim potrebama. Zato Zavod za zapošljavanje BD u narednom periodu planira posebne programe namijenjene ovim grupama u cilju zapošljavanja i poboljšanja njihove pozicije na tržištu rada.

Stručno usmjeravanje i usavršavanje vojnih lica

Odredbama Zakona o službi u Oružanim snagama BiH ("Službeni glasnik BiH", broj: 88/05, 53/07 i 59/09), regulisano je pravo i obaveza na stručno usmjeravanje i školovanje i to: članom 140. pravo na školovanje i usavršavanje profesionalnih vojnih lica (član 140); stipendiranje studenata fakulteta i učenika srednjih škola (vojnih stipendista) kako bi popunilo formacijska mjesta ili uključilo kadete u vojne obrazovne institucije .

U skladu sa članom 15. stava (1), tačka a) Zakona o odbrani BiH, a u vezi sa članom 139. Zakona o službi u Oružanim snagama BiH, donešen je Pravilnik o školovanju i usavršavanju u Ministarstvu odbrane i Oružanim snagama BiH, broj: 04-02-4052/06 od 28.07.2006. godine. Pravilnik utvrđuje uvjete, postupak, nadležnosti, finansiranje, prava i obaveze u toku školovanja i usavršavanja državnih službenika i zaposlenika u Ministarstvu odbrane i profesionalnih vojnih lica na službi u Oružanim snagama BiH.

Član 3, stav (1) istog Pravilnika podrazumjeva usavršavanje odnosno obrazovanje na fakultetima, sticanje znanja i vještina na drugim institucijama za obuku i usavršavanje u

zemlji i inostranstvu, sa ciljem kontinuiranog unapređenja stručnosti zaposlenika i vojnih lica, efikasnijeg obavljanja poslova, zadovoljavanje potreba službe i napredovanja u karijeri. Stav (2) istog člana, definiše da se usavršavanje zaposlenika i vojnih lica izvodi na obrazovnim institucijama kroz postdiplomske studije i doktorske disertacije, stav (3) da se usavršavanje vojnih lica na institucijama za usavršavanje izvodi kroz kurseve / štabni kursevi, oficirski i podoficirski kursevi, kursevi stranih jezika/, stručno-specijalističko usavršavanje u institucijama Oružanih snaga Bosne i Hercegovine i stručno-specijalističko usavršavanje u drugim institucijama u zemlji i inostranstvu.

Na obuku u periodu (2008-2010.) koji je predmet ovog izvještavanja, na različite forme edukacije (kursevi seminari, konferencije, radionice, studijska putovanja, uključujući i vježbe u inostranstvu i dr.) u zemlji i inostranstvu upućeno je 9.265 lica i 46 profesionalnih vojnih lica na školovanje u inostranstvo.

Specifične vrste obuke posvećene konkretnim programima (bilateralna saradnja, obuka koja potvrđuje PG /Partnerski ciljevi/ i obuka Agencije za državne službenike završilo je 650 lica.

Obuku iz engleskog jezika u inostranstvu završilo je 16, a u BiH 786 pripadnika Oružanih snaga BiH, završilo je obuku iz turskog 16, njemačkog 17, grčkog 35 i francuskog jezika 12 pripadnika.

Specifičan vid obuke pripadnika Oružanih snaga BiH predstavljala je obuka u pomoći civilnom stanovništvu u slučaju prirodnih katastrofa i to:

- Obuka u pomoći prilikom gašenja požara i
- Obuka u pomoći civilnom stanovništvu u slučaju poplava.

Osposobljavanje i zapošljavanje Roma

Na osnovu poptisanog Memoranduma o razumijevanju za implementaciju Akcionog plana BiH za rješavanje problema Roma u oblasti zapošljavanja za 2009. godinu, Federalni zavod za zapošljavanje i Zavod za zapošljavanje RS su raspisali programe zapošljavanja i samozapošljavanja Roma. Cilj ovih programa je stimuliranje poslodavaca za zapošljavanje nezaposlenih Roma uz osposobljavanje/obuku za radno mjesto i stvaranje povoljnijih uvjeta za samozapošljavanje, čime će se djelimično smanjiti nezaposlenost, poboljšati materijalni položaj i pospješiti ekonomska i socijalna integracija romske populacije u društvene tokove.

Profesionalna rehabilitacija, osposobljavanje i zapošljavanje lica sa invaliditetom

U FBiH u cilju aktivnijeg uključivanja lica sa invaliditetom u radne procese donesen je Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom („Službene novine FBiH“ br. 9/10).

Ovim zakonom se uređuje profesionalna rehabilitacija, osposobljavanje i zapošljavanje lica sa invaliditetom sa smanjenom radnom sposobnošću, osnivanje i rad ustanova, privrednih društava i drugih pravnih lica, osnivanje i rad Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditeom.

U članu 8. navedenog zakona utvrđeno je da lice sa invaliditetom ima pravo na profesionalnu rehabilitaciju i osposobljavanje pod opštim uslovima, a u slučaju potrebe zbog vrste i težine invaliditeta ili uspješnosti rehabilitacionog procesa u posebnim školama, ustanovama za profesionalnu rehabilitaciju i privrednim društvima za zapošljavanje lica sa invaliditetom, po prilagođenim ili posebnim programima.

Mjere i aktivnosti koje obuhvata profesionalna rehabilitacija, trajanje profesionalne rehabilitacije i ustanove za profesionalnu rehabilitaciju navedenog zakona identično su utvrđene kao i istim zakonom RS.

Parlament FBiH je na sjednici od 29. jula 2010. god. donio Odluku o osnivanju Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom („Službene novine FBiH“ br: 48/10).

Osnovna djelatnost navedenog fonda je sufinansiranje programa za održavanje zaposlenosti lica sa invaliditetom te razvoj i unapređenje profesionalne rehabilitacije i zapošljavanje ovih lica.

Trenutno je Fond registrovan od strane nadležnog suda, otvoren je račun, imenovani su privremeni organi Fonda, usvojeni su pravilnici iz nadležnosti Federalnog ministra za rad i socijalnu politiku i to:

- Pravilnik o sadržaju i načinu provođenja nadzora nad zakonitošću rada, općih akata i stručnog rada ustanova, privrednih društava, zaštitnih radionica i radnog centra; ---
- Pravilnik o radnim mjestima i poslovima na kojima se pri zapošljavanju u javnom sektoru daje prednost osobama sa 100% invaliditetom;
- Pravilnik o bližim uvjetima u pogledu prostora, opreme i stručne spreme zaposlenika u radnim centrima;
- Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencija zaposlenih lica sa invaliditetom.

Naprijed navedeni podzakonski akti objavljeni su u „Službenim novinama FBiH“, br. 21/11 od 25. 04. 2011. god.

Ovim zakonom su određeni pravni subjekti koji su u zakonskoj obavezi da svake godine zapošljavaju određen broj lica sa invaliditetom ili ako to ne učine u obavezi su da uplate određena novčana sredstva, za svako neuposlano lice sa invaliditetom koje su bili dužni uposliti, na račun Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom. Sva pravna i fizička lica koja nemaju tu zakonsku obavezu, dobila su zakonske olakšice ukoliko se odluče da upošljavaju ovu kategoriju lica.

Prema navedenom federalnom zakonu je propisano ko se smatra licem sa invaliditetom i to članom 3. stav 1. koji glasi: „Lice sa invaliditetom u smislu ovog Zakona jeste lice kod kojeg postoji tjelesno, čulno, ili mentalno oštećenje koje za posljedicu ima trajnu ili privremenu, a najmanje 12. mjeseci smanjenu mogućnost rada i zadovoljavanja ličnih potreba u svakodnevnom životu.“

Primjena ovog zakona je tek u začetku, jer nemoguće je da se isti primjenjuje dok Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom koji je predviđen navedenim zakonom ne saživi u punom obimu.

U RS profesionalna rehabilitacija invalida uređena je Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju invalida („Službeni glasnik RS“, broj 54/09), i članom 8. zakona utvrđeno je da invalid ima pravo na profesionalno osposobljavanje pod opštim uslovima, a ako je to potrebno zbog vrste i težine invaliditeta ili uspješnosti rehabilitacionog procesa, u posebnim školama i ustanovama za profesionalnu rehabilitaciju, po prilagođenim ili posebnim programima.

Profesionalnom rehabilitacijom pod opštim uslovima smatra se rehabilitacija koja se organizuje i izvodi u redovnom sistemu obrazovanja.

Profesionalna rehabilitacija obuhvata sljedeće mjere i aktivnosti:

- utvrđivanje preostalih radnih i opštih sposobnosti,
- profesionalno informisanje, savjetovanje i procjenu profesionalnih mogućnosti,
- analizu tržišta rada, mogućnost zapošljavanja i uključivanja u rad,
- procjenu mogućnosti izvođenja, razvoja i usavršavanja programa profesionalnog osposobljavanja,
- radno osposobljavanje, dokvalifikaciju, prekvalifikaciju i programe za održavanje i usavršavanje radnih i radno-socijalnih vještina i sposobnosti u razdoblju do zapošljavanja,
- informisanje i savjetovanje o pomoćnoj tehnologiji u učenju i radu,
- pojedinačne i zajedničke programe za unapređenje radno-socijalne uključenosti u zajednicu,
- savjetodavne prijedloge o primjeni različitih tehnologija i tehnika u učenju i radu, uz procjenu mogućnosti primjene,
- pretprofesionalno učenje, planiranje i primjenu odabrane tehnologije,
- razvoj motivacije i osposobljavanje lica s invaliditetom u korišćenju odabrane tehnologije,
- tehničku pomoć, podršku, praćenje i procjenu rezultata,
- informisanje i podršku u izvorima finansiranja.

Trajanje profesionalne rehabilitacije zavisi od preostalih radnih sposobnosti i složenosti njenog organizovanja i izvođenja.

Profesionalnu rehabilitaciju invalida organizuje i izvodi ustanova za profesionalnu rehabilitaciju, srednja škola ili drugo pravno lice koje ispunjava uslove za osposobljavanje, propisane članom 35. ovog zakona.

Praktični dio osposobljavanja za rad u toku profesionalne rehabilitacije izvodi se kod poslodavca, a izuzetno u ustanovi za profesionalnu rehabilitaciju ili u specijalizovanoj obrazovnoj ustanovi.

Prema odredbi člana 9. Zakona o pravu invalida na profesionalnu rehabilitaciju odlučuju nadležni organi koji su utvrdili invalidnost odnosno tjelesno oštećenje. Zakon je obavezao invalida da doprinosi svojoj rehabilitaciji pa je članom 10. propisano „Invalid doprinosi svojoj profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju:

- brigom o svom školovanju i stručnom osposobljavanju, zavisno od svojih mogućnosti, sklonosti i sposobnosti,
- prijavom na oglas o zapošljavanju za poslove za koje ispunjava predviđene uslove i koje je u stanju obavljati, te prihvatanjem ponuđenog zaposlenja na takvim poslovima,
- poštivanjem radne i tehnološke discipline tokom stručnog osposobljavanja i rada,
- saradnjom u pitanjima stručnog osposobljavanja i rada s ljekarom, defektologom, psihologom, socijalnim radnikom, pravnikom, tehnologom i neposredno nadređenim radnikom,
- prihvatanjem opravdane ponude promjene posla, odnosno rasporeda na druge odgovarajuće poslove zbog prestanka potrebe ili nemogućnosti obavljanja dotadašnjih poslova,
- stručnim osposobljavanjem tokom rada, po potrebi i dokvalifikacijom i prekvalifikacijom, radi zadržavanja zaposlenja“.

BD nema Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju lica sa invaliditetom.

Pitanje 2. Navedite mjere koje su poduzete (administrativni (upravni) aranžmani, programi, akcioni planovi, projekti, itd.) za primjenu zakonodavnog okvira.

Odgovor:

U cilju pružanja pomoći nadležnim ministarstvima i drugim institucijama u prilagođavanju stručnog obrazovanja i obuke potrebama tržišta rada sačinjena je Strategija razvoja srednjeg stručnog obrazovanja i obuke u BiH za period 2007-2013. ("Službeni glasnik BiH, broj 65/07).

Srednje stručno obrazovanje u velikoj mjeri zavisi od saradnje sa tržištem rada. Zato je potrebno odrediti ciljeve u razvoju srednjeg stručnog obrazovanja, koji se odnose i na osiguranje kvalitetnog stručnog obrazovanja i obuke i na njihovo usklađivanje sa evropskim nivoom: mobilnost, povezanost, konkurentnost i veće mogućnosti zapošljavanja stručne radne snage u zemljama članicama EU u koju se i BiH nastoji integrirati.

U tu svrhu uspostaviti će se regionalne, interdisciplinarnе mreže, radi osiguranja potrebne saradnje između sistema obrazovanja, istraživanja i svijeta rada; Stvarat će se društveno, ekonomsko i socijalno partnerstvo na državnom, lokalnom i sektorskom nivou putem permanentne analize stanja na tržištu rada i praćenja njegovih potreba; Uvesti će se obrazovanje za poduzetništvo kao razvojni sadržaj unutar postojećih predmeta na svim nivoima obrazovnog sistema, uz ciljno profesionalno usavršavanje i podršku nastavnicima i odgojno-obrazovnim ustanovama za realiziranje tih sadržaja.

Vlada FBiH je u avgustu 2010. godine usvojila i Akcioni plan zapošljavanja u FBiH za period 2010-2013. koji je baziran na Strategiji zapošljavanja FBiH (2009-2013).

Akcioni plan sadrži mjere koje su proizašle iz situacione analize i ciljeva definisanih u Strategiji zapošljavanja FBiH.

Provedbom mjera iz akcionog plana postignut će se, prije svega, smanjenje stope dugoročno nezaposlenih i drugih teško zapošljivih kategorija nezaposlenih osoba.

Mjere koje treba da dovedu do ispunjavanja ovog cilja obrazložene su u četiri poglavlja i uključuju institucionalne mjere, uspostavu mehanizama koordinacije između institucija i interesnih grupa, poboljšanja u obrazovnom sistemu i uspostavu sistema cjeloživotnog učenja, te mjere koje su usmjerene na cijelu populaciju nezaposlenih osoba i njene specifične podgrupe, kao što su nezaposlene žene, mladi, hendikepirane osobe, pripadnici romske populacije i dugoročno nezaposlene osobe.

Implementaciju mjera iz Akcionog plana vršit će Federalni zavod za zapošljavanje u saradnji sa kantonalnim službama za zapošljavanje.

Federalni zavod je u saradnji sa kantonalnim službama za zapošljavanje proteklih godina su provodili sljedeće aktivnosti i programe:

Karijerena orijentacija

Cilj karijerne orijentacije u javnim službama za zapošljavanje je da doprinese većem stepenu zapošljivosti. Osoba koja uz pomoć karijerne orijentacije ustanovi koja znanja i osobine mora imati, i stekne ih putem različitih programa, povećava svoju konkurentnost na tržištu rada. Stjecanjem potrebnih znanja i vještina smanjuje se raskorak između potreba poslodavaca i

individualnih znanja i osobina. Ova djelatnost ima i preventivnu ulogu, kojom se nastoji umanjiti nesklad između ponude i potražnje na tržištu rada, saradujući sa obrazovnim sistemom, poslodavcima i drugim relevantnim činiocima.

Korisnici usluga karijerne orijentacije u javnim službama za zapošljavanje su: nezaposlena lica; učenici i studenti pred izborom daljeg obrazovanja, zanimanja/zvanja; lica koja žele promijeniti zaposlenje.

Aktivnosti karijerne orijentacije provode savjetnici za profesionalno informiranje i savjetovanje. Najčešće su to psiholozi, pedagozi, socijalni radnici ili stručnjaci srodnih zvanja. Informiranje mogu provoditi i lica sa srednjom stručnom spremom, prethodno obučena. Prema potrebi, u postupak se uključuje ljekar specijalist medicine rada, te savjetnik za zapošljavanje.

U 2009. godini u okviru projekta Centar za osposobljavanje stručnih radnika i razvoj i implementaciju aktivne politike zapošljavanja organizirano je više seminara na temu „Karijerna orijentacija, novi trendovi i mogućnosti za javne službe za zapošljavanje“.

Priručnik za profesionalno informiranje učenika završnih razreda osnovnih i srednjih škola koji je izrađen je 2008.godine

Pripremljena je informativno - edukativna brošura „Tražim posao“ namijenjena dugotrajno nezaposlenim osobama, a sadrži informacije o tehnikama traženja zaposlenja i zakonskoj regulativi iz oblasti rada i zapošljavanja. S obzirom na iskazan interes, ponovno je štampana brošura „Prvi koraci u potrazi za poslom“ namijenjena mladim osobama bez radnog iskustva.

Škola andragoga

Na poziv Instituta za međunarodnu suradnju Njemačkog saveza visokih narodnih škola (*DVV international*), provedena je obuka kadrova koji se bave obrazovnim radom sa odraslim pod nazivom „Škola andragoga“. Cilj ove edukacije je unapređenje stručnih kompetencija za zaposlenike koji se bave obrazovnim radom sa odraslim osobama kroz ciklus od pet trodnevnih seminara.

Motivacijskim i informativnim seminarima u organizaciji kantonalnih službi za zapošljavanje, obuhvaćeno je 2.039 osoba sa evidencije nezaposlenih.

Profesionalno informiranje u školama

kao i prethodnih godina, provodile su službe za zapošljavanje Srednjobosanskog, Zeničko-dobojskog, Kantona Sarajevo, Bosansko-podrinjskog i Hercegovačko-neretvanskog kantona, a koja pored profesionalnog informiranja, provodi i dodatno testiranje za zainteresirane učenike.

U 2009. godini Federalni zavod i službe za zapošljavanje Hercegovačko-neretvanskog i Unsko-sanskog kantona su, za potrebe selekcije, nabavili odgovarajući psihologijski mjerni instrumentarij.

Na jednodnevnim informativnim seminarima (917) prisustvovalo je 9.137 nezaposlenih osoba.

Na dvodnevnim motivacijskim seminarima (58) prisustvovalo je 536 nezaposlenih osoba.

U 2010. godini na 1.210 jednodnevnih informativnih seminara bilo je prisutno 15.013 nezaposlenih osoba (od toga 7.102 muškarca i 7.911 žena), te na 75 dvodnevnih motivacijskih seminara, namjenjenih lakše zapošljivim kategorijama nezaposlenih osoba, učestvovalo je 789 nezaposlenih osoba (321 muškarac i 468 žena).

Program „Uspjet ću“

namijenjen je teže zapošljivim grupama nezaposlenih osoba. Pojedinačni seminari traju četiri sedmice, tokom kojih nezaposlene osobe, pored vještina aktivnog traženja zaposlenja prolaze i poseban psihosocijalni program kojim se nastoje reintegrirati na tržište rada.

Federalni zavod je sufinansirao realizaciju Programa „Uspjet ću“ u službama za zapošljavanje Srednjobosanskog i Hercegovačko-neretvanskog kantona, a Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo nastavila je samostalno izvođenje i finansiranje ovog programa. Na 123 održana seminara učestvovala su 1.374 nezaposlene osobe (542 muškarca i 832 žene).

Također, izrađeni su „Priručnik za nastavnike osnovnih škola i omladinske lidere – Petofazni model profesionalne orijentacije“ i „Profesionalna orijentacija – pet koraka do odluke o školi i zanimanju“.

Pored toga u saradnji sa GTZ pripremljen je revidirani „Vodič kroz zanimanja“ u kojem je opisano 101 zanimanje iz Klasifikacije zanimanja za srednje stručno obrazovanje i obuku i dio su reforme srednjeg stručnog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. U priručniku su pobrajane sve škole iz BiH sa zanimanjima koja se u njima izučavaju. Ovim je dat dodatni doprinos profesionalnom informisanju.

U 2010. godini pripremljen je projekat izrade web stranice „Abeceda karijere“, a koja će postati aktivna u 2011. godini. Ova stranica je zamišljena kao mjesto na kojem svi zainteresovani mogu pronaći različite sadržaje koji im mogu pomoći pri planiranju, razvoju karijere i pronalasku ili promjeni zaposlenja. S obzirom na savremene trendove u pristupu informacijama i sve veći broj korisnika Interneta, Federalni zavod za zapošljavanje pokrenuo je ovaj Web site s namjerom približavanja informacija nezaposlenim osobama, učenicima, studentima i svim ostalim potencijalnim korisnicima. Uređivački kolegij čine stručnjaci iz oblasti karijerne/profesionalne orijentacije iz Federalnog zavoda za zapošljavanje i kantonalnih službi za zapošljavanje.

Stručna rehabilitacija

U okviru realizacije projekta Stručna rehabilitacija kao metoda za integraciju osoba sa invaliditetom na tržište rada u FBiH i RS u saradnji sa Centrom za profesionalnu rehabilitaciju (BBRZ) iz Linca razvijen je prijedlog modela rehabilitacije za FBiH, koji objedinjuje individualne (psihološke), zdravstvene i ekonomske potrebe osoba sa invaliditetom.

Akcijski plana za uvođenje gender odgovornih budžeta u FBiH za period 2010 -2013.

intenzivirana je saradnja sa Gender centrom FBiH u više različitih područja, a posebno u okviru obuke za uvođenje gender odgovornog budžetiranja, uvođenja indikatora i analize specijalnih mjera.

Sufinansiranje programa obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije za poznatog poslodavca, te nezaposlenih osoba za tržište rada

jedna je od najvažnijih aktivnosti koju provode javne službe za zapošljavanje. Za tu namjenu predviđena su bespovratna finansijska sredstva, i to za: sufinansiranje informatičke obuke u iznosu do 300,00 KM po osobi, te sufinansiranje obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije u iznosu do 1.500,00 KM po osobi u trajanju do tri mjeseca, za poznatog poslodavca, uz obavezu poslodavca da zaposli osobu čija se obuka, dokvalifikacija i prekvalifikacija sufinansira, odnosno već zaposlenu osobu nakon obuke, zadrži u radnom odnosu u trajanju od najmanje 12 mjeseci (ukoliko uvodi nove tehnologije i sl.). Federalni zavod je u protekloj godini sufinansirao takve programe u iznosu od 962.977 KM, čija se neposredna realizacija odvijala prosredstvom kantonalnih službi za zapošljavanje. Zaključno sa 31.12.2010. godine, programom informatičke obuke obuhvaćena je 901 nezaposlena osoba, dok je nakon stručne

obuke zaposleno 287 osoba sa evidencije nezaposlenih, a 167 zaposlenih osoba je zadržalo postojeće radno mjesto.

Program zapošljavanja asistenata u visokoškolskim ustanovama i naučnoistraživačkim institucijama

Programom zapošljavanja asistenata u visokoškolskim ustanovama i naučnoistraživačkim institucijama, čija je realizacija započela krajem 2005. godine, sufinansirano je zapošljavanje asistenata u nastavnom i istraživačkom sektoru. Programom je predviđeno da se poslodavac (visokoškolska ustanova ili naučnoistraživačka institucija) subvencionira sa 800,00 KM u bruto mjesečnom iznosu za plaću zaposlenika u ugovorenom periodu. Pored toga, po isteku sufinansiranja od godinu dana, podržava se stručno usavršavanje novozaposlenog u jednokratnom iznosu od 2.000 KM. Do kraja izvještajnog perioda, 24 fakulteta, dva integrirana univerziteta (Zenica i Tuzla) i četiri naučnoistraživačke institucije su potpisali ugovore o zapošljavanju 136 asistenata.

U BiH u okviru VET i GTZ programa razvijena je Strategija razvoja stručnog obrazovanja i obuke u BiH za period od 2007. do 2013. godine, a u 2008. godini započele su aktivnosti na izradi Kvalifikacijskog okvira u okviru projekta EU VET 3. Aktivnosti na izradi Osnova kvalifikacijskog okvira u BiH nastavljene su u toku 2009. i 2010. godine, koje je koordiniralo Ministarstvo civilnih poslova.

U skladu sa ciljevima stručnog obrazovanja koji treba da osiguraju stručan kadar koji će se moći prilagođavati potrebama tržišta rada, potrebno je poboljšati načine i uslove realizacije praktičnog rada. Takođe, potrebno je obezbijediti materijalne i ljudske resurse koji će omogućiti realizaciju ovog cilja.

U FBiH ne postoje profesionalna savjetovališta.

U FBiH je omogućen jednak pristup profesionalnoj orijentaciji i stranim državljanima i licima bez državljanstva ali u praksi nije bilo takvih slučajeva.

U RS školske 2007/2008. godine izašla je prva generacija učenika–maturanata koji su svoje četverogodišnje školovanje završili po reformisanom stručnom obrazovanju. Programom rada Ministarstva prosvjete i kulture za 2009. godinu planirana je evaluacija NPIP za pet struka, a u narednom periodu i za preostalih osam struka.

U okviru reformskih procesa u srednjem stručnom obrazovanju osnovane su virtualne kompanije u nekim srednjim školama (Bijeljina, Janja, Prijedor, Pale) u strukama ekonomija, pravo i trgovina i ugostiteljstvo i turizam. Tendencija je da broj ovih virtualnih kompanija bude što veći kako bi se učenici što bolje pripremili za potrebe tržište rada. Kako bi se poboljšala praktična nastava u okviru koje su organizovane virtualne kompanije, izdan je priručnik za nastavnike koji izvode praktičnu nastavu.

Donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o srednjem obrazovanju i vaspitanju stvoreni su svi preduslovi da se postigne kvalitetnije stručno obrazovanje i aktivnije uključivanje društvenih partnera u sistem srednjeg stručnog obrazovanja, kao i usaglašavanje sa potrebama tržišta rada, odnosno kontinuirana obuka s ciljem aktivnog uključivanja u proces rada ili nastavka daljeg obrazovanja.

U cilju obezbjeđenja veze između srednjeg stručnog obrazovanja, obuke i tržišta rada, ozakonjeno je tripartitno Savjetodavno vijeće, na nivou RS, koje ima savjetodavnu ulogu, a u čiji sastav će biti uključeni predstavnici poslodavaca, sindikata i Ministarstva.

Stručne škole su u obavezi da formiraju savjetodavno vijeće, koje čine predstavnici lokalnog tržišta rada, čija je djelatnost u vezi sa obrazovanjem određene struke i zanimanja koje obrazuje stručna škola.

Radi unapređivanja kvaliteta srednjeg obrazovanja formira se Savjet za razvoj srednjeg obrazovanja i vaspitanja, kao savjetodavno tijelo ministra prosvjete i kulture.

Zavod za zapošljavanje RS je u saradnji sa opštinskim službama za zapošljavanje proteklih godina provodio sljedeće aktivnosti i programe:

Osposobljavanje odraslih i cjeloživotno učenje

U RS na nezaposlenost se gleda kao na veliki ekonomski i društveni problem, pa su izrađeni Strategija i Akcioni plan za razvoj ljudskih potencijala. Ovim se naglašava potreba za realizacijom informativnog sistema tržišta rada, učešćem ključnih interesnih strana, izgradnjom institucionalnih kapaciteta za provođenje strategija, analizom i prilagođavanjem regulatornog okvira i bliskom saradnjom između države i preduzeća u suzbijanju nezaposlenosti.

U pogledu ulaganja u ljudske potencijale, planom se predlaže reforma obrazovnog sistema, primjena koncepta cjeloživotnog učenja i unapređenje zdravstvene zaštite i sigurnosti na radu kao ključnih mehanizama. Planom se promoviše društvena uključenost putem adekvatnih radnih aktivnosti i aktivnog i selektivnog pristupa nezaposlenim i licima koja će vjerovatno izgubiti posao.

U RS su stvoreni osnovni preduslovi za sistemski razvoj obrazovanja odraslih osnivanjem Zavoda za obrazovanje odraslih. Zavod za obrazovanje odraslih osnovan je kako bi pružio podršku razvoju modernog i fleksibilnog sistema obrazovanja odraslih u RS i pratio zahtjeve tržišta rada, načela cjeloživotnog učenja i primjere najbolje prakse iz zemalja članica EU. S obzirom na to da sistem obrazovanja trenutno ne može odgovoriti potrebama privrede strukturom kadra i kvalitetom obrazovanja, na republičkom i lokalnom nivou potrebno je trajno usklađivati obrazovanje s potrebama tržišta rada usaglašavanjem svih zainteresovanih.

U RS u okviru realizacije aktivnih mjera u 2010.godini ostvaren je izvjestan napredak i na poslovima koji se odnose na profesionalno informisanje i savjetovanje odnosno na funkciju karijerne orijentacije.

U RS ne postoje pored Zavoda za zapošljavanje druge institucije koje se bave profesionalnom orijentacijom a ostvaruje se saradnja sa obrazovnim institucijama po ovim pitanjima i ne postoje profesionalna savjetovališta.

U RS profesionalna orijentacija kod Zavoda za zapošljavanje, podjednako je osigurana i za strane državljane i lica bez državljanstva.

Pitanje 3. Dostavite relevantne cifre, statističke podatke i druge relevantne podatke o javnoj potrošnji na usluge/ službe profesionalne orijentacije, njihovu teritorijanu raspoređenost i institucije koje ih pružaju, nivo zaposlenosti i broj zaposlenih) u njima i njihov nivo stručne spreme, broj lica kojima su pružili usluge i njihove karakteristike, kao što su dob, pol, obrazovni nivo i zanimanje.

ČLAN 20.-Pravo na jednake mogućnosti i jednak tretman u pitanjima zapošljavanja i zanimanja bez diskriminacije na osnovu pola.

Sa ciljem osiguranja djelotvornog korištenja prava na jednake mogućnosti i jednak tretman u pitanjima zapošljavanja i zanimanja bez diskriminacije za osnovu pola, zemlje potpisnice preuzimaju obavezu da priznaju to pravo i poduzmu odgovarajuće mjere kojima će se osigurati odnosno promovisati njihova primjena na sljedećim poljima:

- a) mogućnost zapošljavanja, zaštita od otpuštanja i profesionalna reintegracija;
- b) stručno usmjeravanje, obuka, prekvalifikacija i rehabilitacija;
- c) uslovi zapošljavanja i uslovi rada, uključujući naknade;
- d) razvijanje karijere, uključujući zapošljavanje.

Pitanje 1. Opišite opšti zakonodavno okvir. Precizirajte prirodu, razloge za i obim reformi ukoliko ih ima.

Odgovor:

Jednaka prava

BiH je ratifikovala Konvenciju MOR-a br. 100. o jednakosti u nagrađivanju muške i ženske radne snage za rad jednake vrijednosti (1951).

Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH" br. 32/10), je uspostavio je okvir za ostvarivanje jednakih prava i mogućnosti svim licima u BiH i uređuje sistem zaštite od diskriminacije.

Ovim zakonom uređuje se, promovira i štiti ravnopravnost spolova, garantiraju jednake mogućnosti i ravnopravan tretman svih osoba bez obzira na spol, u javnoj i u privatnoj sferi društva, te uređuje zaštita od diskriminacije na osnovu spola. Zakon je također definirao šta se smatra diskriminacijom na osnovu spola u radu i radnim odnosima.

Članom 3. Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH, diskriminacija po osnovu spola je definisana kao: "svako stavljanje u nepovoljniji položaj bilo koje osobe ili grupe osoba zasnovano na spolu zbog kojeg se osobama ili grupi osoba otežava ili negira priznavanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava ili sloboda".

U dijelu pet koji se odnosi na zapošljavanje, rad i pristup svim oblicima resursa, član 12.utvrđuje da su svi su ravnopravni u procesu zapošljavanja po osnovu spola te da je u suprotnosti je s ovim Zakonom svaka diskriminacija zasnovana na spolu u procesu ponude zapošljavanja, otvorenog oglasa, postupku popune slobodnih radnih mjesta, radnog odnosa i otkaza radnog odnosa, osim u slučajevima predviđenim članom 8. ovog Zakona.

U članu 4. navedenog zakona definisani su različiti oblici diskriminacije:

(1) Uznemiravanje se smatra diskriminacijom u svakoj situaciji u kojoj ponašanje (vezano za jedan od navedenih osnova iz člana 2. ovog zakona) ima za svrhu ili čiji je efekat povreda

dostojanstva lica i stvaranje zastrašujućeg, neprijateljskog, degradirajućeg, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja.

(2) Spolno uznemiravanje je svaki oblik neželjenog verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja spolne prirode čiji je cilj ili efekat povreda dostojanstva lica, posebno kada se njime stvara zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.

(3) Mobing je oblik nefizičkog uznemiravanja na radnom mjestu koji podrazumijeva ponavljanje radnji koje imaju ponižavajući efekat na žrtvu čija je svrha ili posljedica degradacija radnih uslova ili profesionalnog statusa zaposlenog.

(4) Segregacija je djelo kojim (fizičko ili pravno) lice odvaja druga lica na osnovu jedne od nabrojanih osnova iz člana 2. ovog zakona, u skladu s definicijom diskriminacije sadržanom u članu 2. ovog zakona.

(5) Izdavanje naloga drugima za vršenje diskriminacije i pomaganje drugim prilikom diskriminacije smatra se oblikom diskriminacije.

(6) Podsticanje na diskriminaciju je svako zagovaranje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje i zabranjeno je.

Zakon o službi u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine u članu 28.stav (1), definiše da profesionalna vojna lica i lica koja žele biti primljena u Oružane snage tretiraju se s punim poštovanjem principa transparentnosti, pravičnosti i istih mogućnosti. Neće biti diskriminacije ni po kojem osnovu, poput spolne, rasne, zbog boje kože, jezika, vjeroispovjesti, političkih ili drugih mišljenja, etničkog ili socijalnog porijekla, povezanosti sa nacionalnim manjinama, imovnog stanja, odnosno imovnog statusa.

U skladu sa *Zakonima o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba u BiH /F BiH, RS, BD/* sve nezaposlene osobe imaju pravo da se prijave na evidenciju nezaposlenih i pod istim uslovima da ostvaruju svoja prava na rad. Zavodi za zapošljavanje i službe zapošljavanja provode svoju zakonsku obavezu o nediskriminaciji i na evidenciji nezaposlenih se nalaze osobe bez obzira na nacionalnu, vjersku ili drugu pripadnost, a sve osobe su ravnopravne u dobivanju zaposlenja, bilo u okviru redovnog obavljanja posredničke uloge Zavoda, bilo u okviru sufinansiranja programa novog zapošljavanja.

Zakoni o radu u BiH /F BiH, RS i BD/, isključuje svaki oblik diskriminacije kada je riječ o licu koje traži zaposlenje i obezbjeđuju jednaku mogućnost za zapošljavanje žena i muškaraca.

Zakoni o radu /F BiH, RS i BD/ utvrđuju novčanu kaznu za poslodavca ukoliko stavi u nepovoljniji položaj lice koje traži zaposlenje ili zaposlenog.

U F BiH članom 140. stav 1. tačka 2. Zakona o radu propisana je novčana kazna za poslodavca u iznosu od 1.000 do 10.000 KM ukoliko lice koje traži zaposlenje ili koje je zaposleno stavi u nepovoljan položaj zbog rase, boje kože, pola, jezika, vjere, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovnog stanja, tjelesnih i duševnih teškoća i dr. prema odredbama člana 5. Ista novčana kazna opropisana je ako poslodavac odbije da zaposli ženu zbog njene trudnoće ili joj zbog tog stanja otkaže ugovor o radu, ili je rasporediti na druge poslove ili joj onemogućiti korištenje porođajnog odsustva, isplati platu manju od utvrđene kolektivnim ugovorom ili pravilnikom o radu.

U RS članom 180. stav 2. tačka 4. Zakona o radu propisana je novčana kazna u iznosu od 1.000 – 10.000 KM za poslodavca ako ne obezbjedi ravnopravnost radnika na radu, kao i ravnopravnost nezaposlenih lica koja konkurišu na zaposlenje; ista novčana kazna je propisana i za prekršaj koji počinu poslodavac ako radniku uskrati ili smanji platu ili naknadu plate koja mu pripada po zakonu, kolektivnom ugovoru, pravilniku o radu i ugovoru o radu, ili ih ne isplati u propisanim rokovima.

U BD članom 110. stav 1. tačka 2. Zakona o radu takođe je predviđena novčana kazna za za poslodavca u iznosu od 1.000 do 10.000 KM ukoliko stavlja u nepovoljan položaj lice koje traži zaposlenje ili zaposlenika.

Zakoni o radu /F BiH, RS i BD/ utvrđuju da je poslodavac dužan organizirati rad na način koji osigurava zaštitu života i zdravlja zaposlenika i ako zaposlenik pretrpi štetu poslodavac je dužan zaposleniku nadoknaditi štetu po propisima obligacionog prava.

Prema odredbi člana 10. Zakona o zaštiti na radu RS, poslodavac je dužan da obezbjedi radniku rad na radnom mjestu i u radnoj sredini u kojima su sprovedene mjere zaštite i zdravlja na radu i odgovoran je za neprimjenjivanje tih mjera. Poslodavac je dužan da obezbjedi da radni proces bude prilagođen tjelesnim i psihičkim mogućnostima radnika, a radna sredina, sredstva za rad i sredstva i oprema za ličnu zaštitu na radu budu uređeni, odnosno proizvedeni i obezbjeđeni, da ne ugrožavaju zaštitu i zdravlje radnika i drugih lica. Izuzetno poslodavac nije odgovoran u slučaju nastanka povrede na radu zbog krivice radnika i nepredvidivih okolnosti koje su izvan kontrole poslodavca ili zbog događaja čije se posljedice uprkos svim nastojanjima nisu mogle izbjeći.

Nadalje članom 11. Istog zakona utvrđeno je da je poslodavac dužan da, prilikom organizovanja rada i radnog procesa, obezbjedi preventivne mjere radi zaštite života i zdravlja radnika kao i da za njihovu primjenu obezbjedi potrebna finansijska sredstva. Preventivne mjere poslodavac je dužan da obezbjedi, prije početka rada radnika, u toku rada, kao i kod svake izmjene tehnološkog postupka, izborom radnih i proizvodnih metoda kojima se obezbjeđuje najveća moguća zaštita i zaštita zdravlja na radu, zasnovana na primjeni propisa u oblasti zaštite na radu, radnog prava, tehničkih propisa i standarda, propisa u oblasti zdravstvene zaštite, higijene rada, zdravstvenog i penzijskog i invalidskog osiguranja.

U RS Zakon o radu RS u članu 90. utvrđuju da radnici ostvaruju jednaku platu za rad iste vrijednosti kod poslodavca. Pod radom iste vrijednosti podrazumijeva se rad za koji se zahtijeva isti stepen stručne spreme, ista radna sposobnost, odgovornost i fizički i intelektualni rad. U slučaju povrede ovog prava radnik ima pravo da pokrene postupak za naknadu štete. Poslodavac ne može radniku isplatiti manju platu od one koja je utvrđena u skladu sa kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu i ugovorom o radu.

U FBiH Opštim Kolektivnimu govorom (član 6) utvrđeno je da je poslodavac dužan zaposlenicima isplatiti jednake plate za rad jednake vrijednosti bez obzira na njihovu nacionalnu vjersku, regionalnu, spolnu, pol)itičku i sindikalnu pripadnost.

U prijedlogu novog zakona o radu u FBiH koji je u proceduri usvajanja, ugrađena je ova odredba.

Pravo na žalbu

Poseban napredak u zaštiti prava u oblasti zabrane diskriminacije na osnovu pola postignut je izmjenama i dopunama Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosne i Hercegovine, koji je regulisao da se prava mogu zaštititi kroz primjenu odredaba Zakona o zabrani diskriminacije. Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosne i Hercegovine i Zakon o zabrani diskriminacije Bosne i Hercegovine međusobno su usaglašeni i u dijelu u kojem se žrtve diskriminacije upućuju na mogućnost korištenja pravnih mehanizama za zaštitu prava koja su predviđene navedenim zakonima (vrste tužbi, nadležnosti, rokovi, teret dokazivanja, viktimizacija i drugi). Ovime je uspostavljen pravni mehanizam zaštite koji omogućava zaštitu od diskriminacije na osnovu pola.

Zakoni o radu u FBiH, RS i BD izričito propisuju da poslodavac ne može odbiti zaposliti ženu zbog njene trudnoće ili zbog toga što žena koristi porođiljsko odsustvo ili zbog toga otkazati ugovor o radu, odnosno rasporediti na druge poslove. Žena koja smatra da joj je povrijeđeno ovo ili bilo koje drugo pravo iz radnog odnosa, može zahtijevati od poslodavca ostvarivanje tog prava. Također može podnijeti tužbu pred nadležnim sudom zbog povrede prava iz radnog odnosa i to u roku od jedne godine od dana dostave odluke kojom je povrijeđeno pravo, odnosno od dana saznanja za povredu prava iz radnog odnosa.

U FBiH zaštita prava iz radnog odnosa propisana je članom 103. Zakona o radu i odnosi se podjednako na sve zaposlenike, pa time i na trudnice i žene na porođiljskom odsustvu.

Ukoliko poslodavac zaposleniku ne udovolji zahtijev za zaštitu prava iz radnog odnosa, zaposlenik može tražiti zaštitu povrijeđenog prava pred nadležnim sudom.

U tom smislu trudnice ili porodilje koje smatraju da su njihova prava iz radnog odnosa povrijeđena, odnosno da im je nezakonito prestao radni odnos mogu podnijeti tužbu pred nadležnim sudom radi zaštite prava u roku od jedne godine od dana dostavljanja odluke kojom je povrijeđeno neko pravo, odnosno od dana saznanja za povredu prava. Ovo pravo na podnošenje tužbe sudu nije uvjetovano prethodnim obraćanjem zaposlenika poslodavcu za ostvarivanje ili zaštitu tog prava.

U slučaju da sud utvrdi nezakonitost otkaza, može obvezati poslodavca da vrati zaposlenika na poslove koje je radio i isplati mu naknadu plaće u visini koju bi imao da je radio i naknadi mu nastalu štetu, ili da isplati naknadu plaće koju bi zaposlenik ostvario da je radio, isplati naknadu za pretrpljenu štetu, otpremninu na koju zaposlenik ima pravo sukladno zakonu za slučaj otkaza ugovora o radu i druge naknade na koje ima pravo sukladno zakonu, kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu i ugovorom o radu.

U RS prema propisima iz oblasti rada i zapošljavanja trudnice i žene koje se nalaze na porođiljskom odsustvu a koje poslodavac nezakonito otpusti sa posla imaju pravo da se obrate tužbom nadležnom sudu za zaštitu svojih prava. Ovo pravo prizilazi iz člana 118. Zakona o radu, kojom je propisano da radnik koji smatra da mu je poslodavac povrijedio pravo iz radnog odnosa, može da podnese tužbu nadležnom sudu za zaštitu tog prava. Pravo na podnošenje tužbe nije uslovljeno prethodnim obraćanjem radnika poslodavcu za zaštitu prava.

Tužbu za zaštitu prava radnik može podnijeti u roku od jedne godine od dana saznanja za povredu prava, a najdalje u roku od tri godine od dana učinjene povrede.

U BD članom 88. Zakona o radu propisana je zaštita prava radnika/ce da u koliko do povrede određenog prava iz radnog odnosa dođe radnik može zahtijevati od poslodavca ostvarivanje tog prava. U stavu 3. istog člana propisano je da podnošenje zahtijeva poslodavcu ne spiječava zaposlika da traži zaštiu povređenog prava kod nadležnog suda. Dakle, zabrana otpuštanja žene u drugom stanju izričito je navedena kako Zakonom o radu, tako i Zakonom o državnoj službi, u takvim slučajevima, ukoliko žena zaštitu svojih prava ne ostvari uz pomoć inspektora rada, ima pravo podnijeti tužbu mjesnom i stvarno nadležnom sudu, odnosno Osnovnom sudu BD radi ostvarenja zaštite svojih prava. Shodno stavu 4. istog člana, rok za podnošenje tužbe je tri godine od dana povrede prava odnosno u roku od tri godine od dana učinjene povrede.

Članom 128. Zakona o državnoj službi BD, uređena je zaštita materinstva, te je određeno da se ženi zbog trudnoće nemože uskratiti zaposlenje u organima uprave, niti je poslodavac

zbog toga stanja može razrješiti dužnosti, odnosno otkazati ugovor o radu ili je rasporediti na druge poslove.

Shodno naprijed navedenom, tužbe se podnose u rokovima utvrđenim Zakonima o radu/ BiH, entiteta i Brčko distrikta/ a uskladu sa odredbama Zakona o parničnom postupku koji su predvidjeli hitno rješavanje radnih spora.

Pored toga Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH – prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH“ br 32/10) definira otkazivanje ugovora o radu zbog trudnoće kao oblik diskriminacije, te je omogućena zaštita podnošenjem tužbe u skladu sa Zakonom o zabrani diskriminacije („Službeni glasnik BiH“ br. 59/09).

Krivično pravna zaštita prava iz radnih odnosa

Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine u članu 279. propisuje „Ko uskrati ili ograniči pravo građanima na slobodno zapošljavanje na području Federacije pod jednakim uvjetima koji vrijede u mjestu zapošljavanja, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

U članu 280. se propisuje „Ko kršenjem propisa ili općeg akta ili kolektivnog ugovora o zasnivanju ili prestanku radnog odnosa, o plaći ili drugim primanjima, o radnom vremenu, o odmoru ili odsustvu, zaštiti žena, mladeži i invalida ili o zabrani prekovremenog ili noćnog rada uskrati ili ograniči zaposleniku pravo koje mu pripada, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.

U članu 281. se propisuje „Ko kršenjem propisa ili općeg akta o pravima građana za vrijeme privremene nezaposlenosti drugom uskrati pravo koje mu po tom propisu ili općem aktu pripada, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine“.

Krivični zakon Republike Srpske u članu 226. propisuje „Ko se svjesno ne pridržava zakona, drugog propisa ili kolektivnog ugovora o zasnivanju ili prestanku radnog odnosa, o plati i njenim naknadama, radnom vremenu, odmoru ili odsustvovanju, o posebnoj zaštiti na radu žena, omladine i invalida ili o zabrani prekovremenog ili noćnog rada i time povredi, uskrati ili ograniči radniku pravo koje mu pripada, kaznice se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.

U članu 227. se propisuje „ (1) Ko drugome uskrati ili ograniči pravo na slobodno zapošljavanje pod jednakim uslovima koji su predviđeni u zakonu ili drugim propisima, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do dvije godine. (2) Kaznom iz stava 1. ovog člana kazniće se i ko se svjesno ne pridržava zakona ili drugih propisa o pravima građana za vrijeme nezaposlenosti i time nezaposlenom licu uskrati ili ograniči pravo koje mu pripada“.

Krivični zakon BD u članu 274. propisuje: "Ko kršenjem propisa ili opšeg akta ili kolektivnog ugovora o zasnivanju ili prestanku radnog odnosa o plati ili drugim primanjima, o radnom vremenu, o odmoru ili odsustvu, zaštiti žena, omladina i invalida ili o zabrani prekovremenog ili noćnog rada, uskrati ili ograniči zaposleniku pravo koje mu pripada, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine."

U članu 275. se propisuje „Ko kršenjem propisa ili općeg akta o pravima građana za vrijeme privremene nezaposlenosti drugome uskrati pravo koje mu po tome propisu ili općem aktu pripada, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.

U članu 273. Propisano je da ko uskrati ili ograniči pravo građanima na slobodno zapošljavanje na području BD pod jednakim uslovima koji vrijede u mjestu zapošljavanja, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.

Identična odredba o zaštiti ravnopravnosti u zapošljavanju predviđna je i u KZ FBiH. Za sva lica koja su zaposlena u BiH, primjenjuje se isti pravni okvir bez obzira da li su zaposlene u javnom ili privatnom sektoru.

Posebna zaštita žena

Zakoni o radu u FBiH, RS i BD ne nabrajaju specifične aktivnosti koje su opasne, nezdrave ili naporene i kao takve zabranjene za trudnice, žene koje su nedavno rodile i žene koje doje svoje dijete (osim zabrane rada u podzemnim dijelovima rudnika) već predviđaju da žena za vrijeme trudnoće i dok doji dijete može biti privremeno raspoređena na druge poslove. Ova činjenica se potvrđuje nalazom ovlaštenog ljekara, koji svoj nalaz pravi vodeći računa o interesu očuvanja njenog zdravlja ili zdravlja djeteta. Ako poslodavac nije u mogućnosti osigurati raspoređivanje žene na druge poslove, žena ima pravo na plaćeni dopust s posla, na drugo radno mjesto koje bi odgovaralo njezinom zdravstvenom stanju, ali samo uz nje pismeni pristanak.

U FBiH Zakonom o radu, članom 52. generalno je zabranjen rad žena pod zemljom /u rudnicima/ uz određene, zakonom utvrđene izuzetke.

Posebna zaštita trudnica, porodilja i žena koje doje u smislu zabrane obavljanja određenih štetnih i opasnih poslova, nije propisana Zakonom o radu, kao ni Zakonom o zaštiti na radu koji se u FBiH primjenjuje, a koji datira iz 1990. godine.

U RS članom 78. Zakona o radu i u FBiH članom 54. Zakona o radu, propisano je da na osnovu nalaza i preporuke nadležnog doktora medicine, žena za vrijeme trudnoće i dok doji dijete može biti privremeno raspoređena na druge poslove ako je to u interesu očuvanja njenog zdravlja ili zdravlja djeteta. Ako poslodavac nije u mogućnosti da ženi obezbjedi raspored na drugi posao u predloženom smislu, žena ima pravo na odsustvo s rada, uz naknadu plate, u skladu sa kolektivnim ugovorom i pravilnikom o radu. Ova naknada ne može biti manja od naknade koju bi žena ostvarivala da je ostala na svom radnom mjestu. Takođe, ženu za vrijeme trudnoće i majku djeteta do dvije godine starosti, poslodavac može rasporediti na rad u drugo mjesto rada samo uz njen pristanak.

U BD članom 44. Zakona o radu, određeno je da žena za vrijeme trudnoće, odnosno dojenja djeteta može biti raspoređena na druge poslove ako je to u interesu njezinog zdravstvenog stanja koje je utvrdio ovlašteni liječnik. Ako poslodavac nije u mogućnosti osigurati raspoređivanje žene, žena ima pravo na plaćeni dopust s posla, shodno kolektivnom ugovoru ili pravilniku. Privremeno raspoređivanje ne može imati za posljedicu smanjenje plaće zaposlene žene. Ženu koja je raspoređena na drugo radno mjesto radi trudnoće ili dojenja djeteta, poslodavac može premjestiti na drugo radno mjesto koje bi odgovaralo njezinom zdravstvenom stanju ali samo uz njezin pismeni pristanak.

Odgovarajuća kompenzacija

U skladu sa odredbama Zakona o ravnopravnost spolova u BiH, moguće je podnijeti posebnu tužbu za zaštitu od diskriminacije na osnovu postupka koji je definiran u članu 12. Zakona o zabrani diskriminacije. Jedan od tužbenih zahtjeva koji se mogu podnijeti je i zahtjev da se naknadi materijalna i nematerijalna šteta uzrokovana povredom prava zaštićenih ovim Zakonom, odnosno tužba za naknadu štete. Na ovaj način žrtve diskriminacije mogu da u sudskom postupku nadoknade materijalnu i nematerijalnu štetu koji su pretrpili kao žrtve diskriminacije. Isto tako u skladu sa odredbama Zakona o radu u BiH, moguće je podnijeti

tužbe nadležnim sudovima u slučaju nezakonitog otkaza koji su posljedica diskriminatornog postupanja i tim postupkom nadoknaditi nastalu štetu.

Zaštita od odmazde

Lica koja pokrenu postupak za zaštitu od bilo kojeg oblika diskriminacije se štite odredbama o zaštiti od viktimizacije. Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH, viktimizaciju definira kao oblik diskriminacije koji postoji kada se lice ili grupa lica dovede u nepovoljniji položaj zbog odbijanja naloga za diskriminatornim postupanjem, prijave diskriminacije, svjedočenja u postupku zaštite od diskriminacije na osnovu spola ili ako je na bilo koji drugi način sudjelovao u postupku vođenom povodom diskriminacije na osnovu spola. Zakon o zabrani diskriminacije također štiti lica koja prijavljuju diskriminaciju ili učestvuju u pravnom postupku za zaštitu od diskriminacije. U skladu sa odredbom člana 20. navedenog zakona svako pravno, fizičko lice i odgovorno lice koje dovede lice koje je prijavilo diskriminaciju u dobroj vjeri ili lice koje je na bilo koji način učestvovalo u postupku zaštite od diskriminacije dovede u nepovoljan položaj ili učestvovalo u postupku kaznit će se novčanom kaznom.

Prema odredbi člana 112. Zakona o radu RS propisano je da u slučajevima diskriminacije seksualnog uznemitanja, nasilja po osnovu pola lice koje traži zaposlenje, kao i radnik, može da pokrene pred nadležnim sudom postupak za naknadu štete u skladu sa zakonom.

U slučaju spora, teret dokazivanja da nije bilo diskriminacije, odnosno da je postupljeno u skladu sa zakonom, ukoliko lice koje traži zaposlenje, odnosno lice koje je zaposleno iznese činjenice koje opravdavaju sumnju da je poslodavac postupio protivno odredbama člana zakona, na poslodavcu je.

Ako sud utvrdi da je tužba osnovana, naložiće poslodavcu da tužiocu uspostavi i obezbijedi ostvarivanje prava koja su mu uskraćena ili da plati odgovarajuću novčanu naknadu. Ovim zakonom nije razrađen postupak i način naknade štete što upućuje da se to reguliše propisima kojima se uređuje izvršenje sudskih presuda.

Izuzeci u odnosu na određena zanimanja

Pravni sistem BiH ne sadrži odredbe koje se odnose na uspostavljanje izuzetaka u zapošljavanju za osobe ženskog ili muškog spola. Sa ciljem povećanja broja žena u policijskim i vojnim snagama u BiH Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u BiH 2010-2013. godine („Službeni glasnik BiH“ br. 92/10) predviđa primjenu privremenih mjera, kako bi se povećalo učešće žena na rukovodećim pozicijama u vojnim i policijskim strukturama i kako bi se omogućilo ženama napredovanje u službi.

U RS ne postoje odredbe koje odobravaju izuzetke u odnosu na određena zanimanja, to jest radno angažovanje samo lica jednog pola.

Zakon o radu RS kao i drugi zakonski propisi iz oblasti rada i zapošljavanja u RS su u najvećoj mjeri usklađeni sa standardima i Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH i mogu poslužiti kao primjer dobre prakse u regionu. Ovim zakonima zagantovana je ravnopravnost žena i muškaraca u postupku zapošljavanja, u radnim odnosima, ostvarivanja beneficija iz radnog odnosa, princip jednake plate za rad jednake vrijednosti, princip nediskriminacije po spolu i drugim osnovama, zabrane uznemiravanja i seksualnog

uznemiravanja, te mobinga. Takođe, zagarantovana je zaštita zaposlenih trudnica i majki, te omogućeno roditeljsko odsustvo za oba roditelja. Ovakvi vidovi zakonskih rješenja su propisani i za posebne grupe, kao što su lica sa invaliditetom.

Zakon o radu FBiH i propisi u FBiH se usklađuju sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH, kako bi se otklonila svaka diskriminacija na osnovu spola. Tako Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta navodi da je novi Zakon o obrtu i srodnim djelatnostima u potpunosti usaglašen sa odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH, a federalni i kantonalni zavodi za zapošljavanje općenito naglašavaju da u obavljanju redovne djelatnosti polaze od principa zaštite ljudskih prava i nediskriminacije.

Pitanje 2. Navedite mjere koje su poduzete (administrativni (upravni) aranžmani, programi, akcioni planovi, projekti, itd.) za primjenu zakonodavnog okvira.

Odgovor:

U cilju povećanja zaposlenosti i povećanja konkurencije bh. radne snage, Vijeće ministrara je usvojilo *Strategiju zapošljavanja u Bosni i Hercegovini za period 2010-2014.godina*, koja je u potpunosti usklađena sa standardima iz oblasti ravnopravnosti spolova. Strategijom je predviđeno povećanje stope zaposlenosti žena, vođenje statističkih podataka na osnovu spola, uspostavljanje indikatora koji će pratiti efekat implementacije Strategije na oba spola, sprečavanje rada „na crno“ i sl.

Strategija zapošljavanja u Federaciji Bosne i Hercegovine utvrđuje prioritete u okviru politike zapošljavanja 2009-2013.godine i definira strateške i operativne ciljeve, programe, mjere i rezultate čije se postizanje očekuje u definiranim rokovima. Fokusirana je na mlade nezaposlene, žene, stariju radnu snagu, dugoročno nezaposlene i neaktivne, te osobe sa posebnim potrebama i Rome. Dio strategije koji se odnosi na ženski dio radnosposobnog stanovništva ima za cilj povećanje stope zaposlenosti, prioritarno, neaktivnih žena. Planira se uključivanje skupine neaktivnih žena u programe aktivnih mjera, eliminaciju diskriminacije po osnovu spola na tržištu, povezivanje obrazovanja i tržišta rada, te usklađivanje profesionalnog i porodičnog života.

Strategija razvoja malih i srednjih preduzeća u Republici Srpskoj za period 2006-2010.godina, koju je Narodna skupština RS usvojila 2007. godine definiše operativne ciljeve vezane za razvoj malih i srednjih preduzeća. Realizacija ovog cilja u periodu 2006-2010.godina bila je najvećim dijelom usmjerena na usklađivanje zakona RS sa Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH, te na istraživanja u vezi sa preduzetništvom sa gender aspekta. Međutim, nije bilo organizovanih edukacija u oblasti preduzetništva i primjeni Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH u oblasti rada, te zapošljavanja i pristupa resursima, sa posebnim naglaskom na žene preduzetnice. U narednom periodu biće izrađena i usvojena nova Strategija, koja će sadržavati ovaj cilj.

U BiH su uspostavljeni institucionalni mehanizmi za ravnopravnost spolova u cilju integracije gender koncepta u sve zakone, politike, strategije i programske dokumente. U okviru gender mehanizama, uspostavljena je Agencija za ravnopravnost spolova BiH, entitetski gender centri, komisije za ravnopravnost spolova u okviru Parlamenta BiH i entitetskih skupština, te komisije za ravnopravnost spolova u kantonima i općinama. Važno je istaknuti da institucionalni mehanizmi za ravnopravnost spolova saraduju sa nevladinim organizacijama u

realizaciji aktivnosti. Iako Izborni zakon Bosne i Hercegovine predviđa kvote za kandidatske liste, u zakonodavnim i izvršnim tijelima ravnopravnost spolova nije na zadovoljavajućem nivou.

Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ br.41/09) usvojen od Vijeća ministara BiH 2006. godine, je osnovna strategija za uvođenje principa ravnopravnosti spolova u politike i programe u BiH. Glavni cilj BH Gender akcionog plana je definiranje strategija i realizacija programskih ciljeva za ostvarenje ravnopravnosti žena i muškaraca u BiH i odnosi se na zapošljavanje i tržište rade sa aktivnostima koje imaju za cilj eliminiranje diskriminacije na osnovu spola u radu, zapošljavanju i na tržištu rada te obezbijedene jednake mogućnosti ženama i muškarcima u ovim oblastima.

Oblasti koje su pokrivenne oblasti GAP-a su socijalna inkluzija, javni život, nasilje u porodici i trgovina ljudima, uloga muškaraca, obrazovanje, rad i zapošljavanje, saradnja i jačanje kapaciteta, zdravlje, informaciono-komunikacione tehnologije i broje aktivnosti koje se prožimaju kroz druge oblasti (*cross-cutting*).

Petogodišnji program za implementaciju Gender akcionog plana BiH (FIGAP program 2009-2014.) je rezultat saradnje između Agencije za ravnopravnost spolova BiH - Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice, Gender centra FBiH i Gender centra RS, kao i saradnje sa institucijama, nevladinim i drugim organizacijama u BiH. Cilj FIGAP programa je da osigura buduću održivu implementaciju Gender akcionog plana BiH (u daljem tekstu: GAP) što podrazumijeva da je koncept ravnopravnosti spolova prihvaćen kao pristup u formulisanju i realizaciji programa i politika u svim sektorima društva i na svim nivoima vlasti. Aktivnosti FIGAP programa su usmjerene na dalje jačanje gender institucionalnih mehanizama kao i institucija i organizacija nadležnih za realizaciju aktivnosti prema GAP-u

Agencija za ravnopravnost spolova BiH u saradnji sa entitetskim gender centrima je izradila Smjernice/kriterije za dodjelu projekata institucijama i nevladinim organizacijama po prioritetnim oblastima GAP-a.

Aktivnosti Agencije za ravnopravnost spolova BiH su u najvećoj mjeri bile usmjerene na podršku institucijama u realizaciji Akcionog plana za implementaciju UNSCR 1325 u BiH koji je Vijeće ministara BiH usvojilo u julu 2010.god. Ove aktivnosti su većinom uključene u programe rada nadležnih institucija. Vijeće ministara je imenovalo i Koordinaciono tijelo za praćenje provedbe Akcionog plana, koje sa sastoji od predstavnika/ca svih nadležnih ministarstava na državnom i entitetskom nivou.

Gender centar FBiH je svoje aktivnosti usmjerio na podršku implementaciji Akcionog plana za uvođenje gender odgovornih budžeta u FBiH za period 2010-2012. u pilot oblasti „Rad i zapošljavanje“ (AP GOB FBiH). Gender centar FBiH je podržao nadležne institucije u izradi analiza sa preporukama, u slijedećim prioritetnim sektorima za uvođenje GOB-a:

- 1) Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta: Program za razvoj i poduzetništvo;
- 2) Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva: Program za sektor poljoprivrede- Podprogram Ruralni razvoj;
- 3) Federalno ministarstvo rada i socijalne politike: Program za sektor rada i zapošljavanja;
- 4) Federalni zavod za zapošljavanje: Program Aktivnog zapošljavanja- aktivnosti koje direktno provodi FZZZ (zapošljavanje povratnika, Roma, invalida, mladih).

Izrađene su ukupno 24 analize sa preprukama (6 zakona, 3 strategije, 3 akciona plana, 12 pravilnika/programa/procedura /izvještaja).

Gender centar RS je podršku iz FIGAP programa usmjerio na:

- 1) Podršku nadležnim institucijama u realizaciji aktivnosti iz Akcionog plana za unapređenje položaja žena na selu u RS za 2011. godinu;
- 2) Strategije za borbu protiv nasilja u porodici u RS za 2011. godinu;
- 3) Realizaciji Programa podrške preduzetništvu žena i programa zaštite radnih prava posebnih kategorija radnika, žena i mladih, kroz prizmu rodne ravnopravnosti.

Važno je istaći da su u svim programima institucije obezbijedile sufinansiranje iz budžetskih sredstava.

U okviru FIGAP programa podržano je 36 projekata nevladinih organizacija u skladu sa slijedećim kriterijima:

1. doprinos ciljevima prioriternih oblasti Gender akcionog plana, odnosno FIGAP programa, kao i ciljevima važećih sektorskih strategija gender institucionalnih mehanizama,
2. saradnja sa institucijama i sistemsku održivost projekta
3. teritorijalnu pokrivenost.

Iz sredstava FIGAP programa podržan je prijedlog projekta koji je usmjeren na uspostavljanje modela za dokvalifikaciju i prekvalifikaciju žena Romkinja kako bi se osiguralo da apliciraju na sredstva koja se dodjeljuju javnim pozivima. Ženske romske nevladine organizacije usvojile su zajedničku platformu za djelovanje koja je sadržana u dokumentu Strategija mreže žena Romkinja u BiH.

Institut za edukaciju ECOS Vanjskotrgovinske komore BiH u saradnji sa Federalnim zavodom za zapošljavanje uz podršku Fondacije za socijalno uključivanje u BiH (FSU u BiH), pokrenuo je projekat fokusiran na osposobljavanje žena starosne dobi iznad 40 godina za aktivno učešće na tržištu rada. Kroz ovaj projekat je 186 nezaposlenih žena iznad 40 godina prošlo dvije vrste obuke: informatičko opismenjavanje ili e-inkluzija kroz međunarodno priznatu ECDL Start školu računara i poduzetničko osposobljavanje koje se odnosi na sticanje vještina za samozapošljavanje i aktivno traženje zaposlenja kroz Školu malog biznisa. 158 nezaposlenih žena starijih od 40 godina je položilo 4 modula i steklo ECDL Start Certifikat, a njih 159 je položilo završni ispit u Školi malog biznisa.

Agencija za ravnopravnost spolova BiH je započela saradnju sa Agencijom za državnu službu BiH kako bi tema ravnopravnosti spolova ušla u redovni program obuka. S tim u vezi izrađen je i prihvaćen modul obuke. Zbog iskazane zainteresovanosti rukovodećih državnih službenika održane su obuke za oko 100 rukovodećih državnih službenika, što je stvorilo veću mogućnost uključivanja ravnopravnosti spolova u programe rada nadležnih institucija. Zbog ovakve zainteresovanosti održan je i Trening trenera za zvanične edukatore Agencije za državnu službu BiH sa ciljem da se pitanja ravnopravnosti spolova, u odgovarajućem kontekstu, uključe i u postojeće module obuka za državne službenike.

U cilju promovisanja prava na rad i zapošljavanje Agencija u saradnji sa projektom Pravosudne reforme Kanada-BiH izradila i publikovala brošuru „*Da li ste upoznati sa Vašim pravima?*” 2007. i 2008.g. Gender centar RS je, zajedno sa Ministarstvom rada i boračko-invalidske zaštite, u martu 2008. godine organizovao promociju i distribuciju priručnika „*Prava na radu i u vezi sa radom – poznajete li ih?*” Priručnik za zaposlene žene i žene koje traže posao”. Priručnik je nastao iz potrebe da se zaposlene žene i žene koje traže posao upoznaju sa pravima na radu i u vezi s radom, a koja im garantuju Ustav, zakoni i međunarodno obavezujući dokumenti, kao i sa mehanizmima njihove zaštite. Izrađena je

publikacija - „Kroz ženska radna prava“, koju je pripremila nevladina organizacija - Helsinški parlament građana, Banja Luka u saradnji sa GCRS, a uz finansijsku podršku UNIFEM-a.

Sa ciljem nastavka promocije prava i mehanizama zaštite od diskriminacije Agencija i entitetski gender centri su podržali projekat Udruženja „Centar za pravnu pomoć ženama“ Zenica koji je usmjeren na pružanje pravne pomoći ženama. Rezultat ovog projekta je izrada „Pravnog vodiča za svaku ženu“ koji pruža praktične primjere kako se je moguće zaštititi od povrede prava. Agencija i entitetski gender centri su podržali projekat udruženja „Radno i socijalno pravo“ koje će također rezultirati izradom praktičnih vodiča za ostvarivanja prava u oblasti rada i socijalnog prava.

Tokom 2011. godine Agencija za ravnopravnost spolova BiH je organizovala 7 obuka za predavače u policijskim akademijama kako bi se principi ravnopravnosti spolova i nediskriminacije uključili u module za obuke kadeta u policijskim akademijama.

U okviru UNDP/UNFPA projekta, a u cilju jačanja kapaciteta sudija i tužilaca u vezi sa procesuiranjem slučajeva seksualnog i nasilja zasnovanog na spolu provedene su obuke za sudije i tužioce ali i za policijske službenike kako bi se efikasno procesuirali ovi slučajevi.

Agencija za ravnopravnost spolova BiH je u cilju implementacije Zakona o ravnopravnost spolova u BiH izradila, publikovala i distribuirala Preporuke radne grupe za implementaciju Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH u oblasti rada i zapošljavanja.

U cilju promovisanja prava na rad i zapošljavanje Agencija za ravnopravnost BiH je u saradnji sa projektom Pravosudne reforme Kanada-BiH izradila i publikovala brošuru „Da li ste upoznati sa Vašim pravima?“ 2007. i 2008.g. U navedenoj brošuri su u formi pitanja i odgovora dati odgovori na glavna pitanja iz oblasti rada i zapošljavanja (nezaposlenost, otkaz, naknade, prava na radu, sudska pregulativa), kao i na pravna pitanja iz drugih oblasti. Ovakav način upoznavanja javnosti sa osnovnim pravima pokazao se kao veoma uspješan, jer je Agencija za ravnopravnost spolova BiH primila veliki broj poziva građana sa preporukama da se nastavi sa ovakvim aktivnostima.

U RS krajem 2009. godine urađena je Anliza položaja žena na tržištu rada RS od starne Ministarstva rada i boračko invalidske zaštite i Centra za jednakost i ravnopravnost polova – Gender centar Vlade RS, sa ciljem da osvjetli jedan od najznačajniji segmenata društvenog položaja žena koji direktno utiče na unapređenje rodne ravnopravnosti. Analiza je usmjerena na pozitivan međunarodni i domaći pravni ovir, statističke podatke i pokazatelje i tendencije u oblicima i vrstama kršenja prava žena iz radnih odnosa u postupka zapošljavanja. Formulisanjem preporuka za unapređenje položaja žena na tržištu rada, izražena je namjera da se relevantni faktori iz oblasti zapošljavanja i radnih odnosa upoznaju sa obavezama i mogućnostima za aktivno djelovanje u pravcu osnaživanja, zaštite i podrške ženama na tržištu rada u RS.

Strategijom zapošljavanja daje se poseban naglasak na: povećanju stope zaposlenosti za žene, putem usredsređivanja na unapređenje pristupa tržištu rada i povećanih mogućnosti zapošljavanja za nezaposlene i neaktivne žene.

Gender centar RS je, zajedno sa Ministarstvom rada i boračko-invalidske zaštite, u martu 2008. godine organizovao promociju i distribuciju priručnika „Prava na radu i u vezi sa radom – poznajete li ih? Priručnik za zaposlene žene i žene koje traže posao“. Priručnik je nastao iz potrebe da se zaposlene žene i žene koje traže posao upoznaju sa pravima na radu i u vezi s radom, a koja im garantuju Ustav, zakoni i međunarodno obavezujući dokumenti, kao i sa mehanizmima njihove zaštite.

Izrađena je publikacija - „Kroz ženska radna prava“, koju je pripremila nevladina organizacija - Helsinški parlament građana, Banja Luka uz finansijsku podršku UNIFEM-a. Podaci predstavljeni u publikaciji ukazuju na nezadovoljavajući položaj žena na tržištu rada u BiH, pogotovo za žene preko 40 godina, trudnice i majke maloljetne djece. Publikacija sadrži pregled najvažnijih međunarodnih i domaćih normi koje regulišu oblast rada i zapošljavanja, kao i konkretne ilustrovane primjere iz prakse. Cilj publikacije je povećanje djelotvornosti institucija zaduženih za zaštitu prava u oblasti rada i zapošljavanja, kao i animiranje i upoznavanje javnosti sa zaštitom radnih prava, posebno ženskih radnih prava.

U FBiH na osnovu strateških dokumenta, mjere aktivne politike zapošljavanja koje realiziraju Federalni zavod za zapošljavanje i kantonalne službe za zapošljavanje, uglavnom su usmjerene na poticanje zapošljavanja teško zapošljivih kategorija nezaposlenih osoba kod poslodavaca ili na samozapošljavanje, obuku, dokvalifikaciju i prekvalifikaciju, tj. prilagođavanje nezaposlenih osoba promjenama na tržištu rada i stvaranje jednakih mogućnosti pristupa tržištu rada za sve.

Kao značajna ciljna grupa definirane su nezaposlene žene, kako bi se stopa zaposlenosti žena povećala za 1,5% godišnje. Mjere koje treba da dovedu do ispunjenja ovog cilja uključuju i povećanje konkurentnosti žena na tržištu radne snage kroz obrazovanje i obuku te podršku za osnivanje vlastitog biznisa.

Poduzete su određene mjere u vezi sa gender odgovornim budžetiranjem te su realizirani projekti koji se odnose na zapošljavanje, samozapošljavanje i obuku žena radi unapređenja njihove pozicije na tržištu rada. Tako je u 2010. godini zaposleno 309 žena kod poslodavaca, a 270 ih je pokrenulo mali biznis dok je 200 osoba sa područja Kantona Sarajevo (pilot projekat) obučeno iz oblasti informatike (ECDL) i poduzetništva (socijalna i poduzetnička inkluzija žena starijih od 40 godina).

Gender Centar FBiH je, u saradnji sa Agencijom za državnu službu FBiH, sproveo obuka rukovodećih državnih službenika/ca FBiH o Zakonu o ravnopravnosti spolova BiH. Cilj obuke je upoznavanje rukovodećih državnih službenika sa osnovama uključivanja principa ravnopravnosti spolova u zakone, strategije i politike, što predstavlja obavezu za sve institucije u skladu sa preuzetim međunarodnim obavezama i sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH i u skladu sa Gender akcionim planom BiH. Obuke su organizovane u Sarajevu i Mostaru za ukupno 61- og, rukovodećeg državnog službenika.

Pitanje 3. Dostavite relevantne cifre, statističke podatke i druge relevantne informacije, ako je odgovarajuće.

Odgovor:

Pored činjenice da žene čine 51,7% od ukupno procijenjenog broja radno sposobnog stanovništva u BiH, samo 35,6 % zaposlenih su žene.

Prema podacima Agencije za statistiku BiH za 2008. godinu stopa nezaposlenosti u BiH iznosi 23,4% (21,4% za muškarce i 26,8% za žene), dok je u istom periodu 2007. godine iznosila 29,0% (26,7% za muškarce i 32,9% za žene). Stopa nezaposlenosti je najviša među mladim osobama starosti od 15 do 24 godine, i iznosi 47,5% (44,8% za muškarce i 52,3% za žene). Prema podacima Agencije za statistiku BiH iz 2008, stope aktivnosti i zaposlenosti su iznosile 43,9% i 33,6%, dok su u 2007. godini bile 43,9% i 31,2%; stope su bile značajno više za muškarce nego za žene.

Stope aktivnosti i zaposlenosti u 2009.godini su iznosile 43,6% i 33,1%, dok su u 2008.godini bile 43,9% i 33,9%. Stope su značajno više za muškarce nego za žene. Stope aktivnosti i zaposlenosti su bile najviše u starosnoj grupi 25 do 49 godina (69,1% i 53,5%). Struktura zaposlenih osoba prema statusu u zaposlenju pokazuje da osoba u plaćenju zaposlenosti (zaposlenici) imaju najveće učešće (72,8%). Učešće samozaposlenih osoba je bilo 20,5% (od toga 27,4% žene) a neplaćenih pomažućih članova je bilo 6,8% (od toga 68,9% su žene). Struktura zaposlenih osoba prema sektoru aktivnosti pokazuje da je najveće učešće u sektoru usluga 47,3%, zatim u sektoru industrije 31,5% i u sektoru poljoprivrede 21,2%. Podaci o zastupljenosti državnih službenika/ca u institucijama BiH pokazuju da su muškarci zastupljeni 52%, a žene 48%.

Godine 2009. u BiH stopa nezaposlenosti iznosila je 24,1% (23,1% za muškarce i 25,6% za žene). Stopa nezaposlenosti bila je najviša među mladim osobama starosti 15 do 24 godine, te je iznosila 47,5% (44,8% za muškarce i 52,3% za žene). 15,9% nezaposlenih osoba traži posao kraće od 12 mjeseci a čak 42,8% nezaposlenih traži posao duže od pet godina, što je posljedica poslijeratnog stanja i tranzicije gospodarstva u našoj zemlji. Najveći je procenat muškaraca i žena koji traže posao više od 60 mjeseci.

Ne postoje kompletni podaci, razvrstani po spolu, na nivou BiH, o korisnicima/cama starosne, invalidske i nasljedne penzije (posebno porodične penzije). Prema procjenama Ankete o radnoj snazi 2010, Agencije za statistiku BiH, od ukupnog broja korisnika/ca starosne penzije u BiH, 33% je žena. U kategoriji neaktivnih najveći je broj domaćica i penzionera. U kategoriji penzionera muškaraca je 289.000, a žena 174.000. Od ukupnog broja neaktivnih muškaraca penzionera je 53%, a od ukupnog broja neaktivnih žena penzionerki je 19,5%.

Statistički podaci o broju osoba koje steknu zvanje magistra nauka i specijaliste pokazuju veću generalnu zastupljenost muškaraca u odnosu na žene. Taj odnos varira po godinama i u prosjeku za žene iznosi 45%. Registrovano je povećanje broja doktora nauka svake godine, a za žene u prosjeku iznosi 35% u odnosu na ukupan broj doktora nauka. Analiza pokazuje da prilikom sticanja većeg stepena obrazovanja dolazi do značajnog smanjenja broja žena, tako da ih je samo jedna trećina s titulom doktora nauka.

U RS broj i iznos dodijeljenih stipendija za muškarce i žene se mijenja zavisno od vrste studija. Veći broj stipendija su izdvojene za žene na postdiplomskom, doktorskom i magistarskom studiju, a za muškarce na doktorskim disertacijama i naučnom usavršavanju.

U FBiH stipendiranjem u oblasti obrazovanja i nauke, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke redovno osigurava sredstva za finansiranje doktorskih studija (50% stipendija su dobile žene), magistarskih studije (48% stipendija su dobile žene), sudjelovanje na naučnim skupovima (48% za žene) i istraživačke radove i naučno usavršavanje (50% za žene).

U Ministarstvu odbrane BiH postoji jedinstvena baza podataka svih zaposlenih u Ministarstvu odbrane i Oružanim snagama BiH kojom su obuhvaćeni kvantitativni i kvalitativni pokazatelji, kao i rodna analiza. Od ukupnog broja zaposlenih u Ministarstvu odbrane BiH žene su procentualno zastupljene sa 36,4%, a od ukupnog boja pripadnika Oružanih snaga BiH žene su procentualno zastupljene 5,4%.

U nastojanju da se postojeće stanje popune u Ministarstvu odbrane i Oružanim snagama BiH izmjeni i da se poveća broj žena profesionalnih vojnika, kroz plan petogodišnjeg razvoja Oružanih snaga BiH 2010-2015. godina, predviđeno je kvantitativno i kvalitativno povećanje brojne zastupljenosti žena na 10%.

Agencija za ravnopravnost spolova BiH je tokom 2010. godine pokrenula 4 postupka za ispitivanje kršenja Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH. Predmeti su vezani za pitanja ostvarivanja prava iz radnih odnosa i to vezano za ostvarivanje naknade za vrijeme trajanja porodiljskog odsustva, seksualno uznemiravanje i napredovanje u službi.

Gender Centar FBiH je u 2010. godini zaprimio ukupno 5 zahtjeva za ispitivanje kršenja Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH. Zahtjevi za ispitivanje kršenja odredbi ovog zakona su se odnosili na oblasti radnih odnosa – mobing, psihičko zlostavljanje na radnom mjestu, oblast nasilja u porodici, uznemiravanja i nasilja po osnovu pola, oblast porodičnih odnosa – pitanja starateljstva i roditeljskog prava – prava na redovno viđanje mlđb. djece, oblast socijalne zaštite – pravo na porodiljsku naknadu.

U 2010. godini Gender Centar RS je sproveo ukupno 20 postupaka ispitivanja slučajeva kršenja Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH. Zahtjevi za ispitivanje kršenja odredbi ovog zakona su se odnosili na oblasti radnih odnosa (8), nasilja u porodici (3), uznemiravanja i nasilja po osnovu pola (1), polnog nasilja nad djetetom (3), medija (3) i javnog i političkog života (2). 13 postupaka je pokrenuto po zahtjevu stranke a 7 po službenoj dužnosti.

U Instituciji ombudsmena za ljudska prava BiH u 2010. godini, u Odjelu za sprečavanje svih oblika diskriminacije registrirano je 135 žalbi od čega se 6 odnosi na diskriminaciju na osnovu spola.

OPŠTI ZAKONODAVNI OKVIR

Član 1.- Pravo na rad

Međunarodni ugovori

Bosna i Hercegovina je ratifikovala 81 konvenciju Međunarodne organizacije rada / u daljem tekstu: MOR/, od kojih je trenutno na snazi 77.

Konvencije MOR-a koje se odnose na oblast za koju se sačinjava ovaj izvještaj su sljedeće:

1. Konvencija o nezaposlenosti br. 2, iz 1919, ratifikovana od strane Bosne i Hercegovine 1993.
2. Konvencija o prinudnom radu br. 29, iz 1930, ratifikovana od strane Bosne i Hercegovine 1993.,
3. Konvencija o službama za zapošljavanje br. 88, iz 1948, ratifikovana od strane Bosne i Hercegovine 1993.,
5. Konvencija o ukidanju prinudnog rada br. 105, iz 1957, ratifikovana od strane Bosne i Hercegovine 2000. godine,
5. Konvencija o diskriminaciji prilikom zapošljavanja br. 111, iz 1958, ratifikovana od strane Bosne i Hercegovine 1993. godine,
6. Konvencija o politici zapošljavanja br. 122, iz 1964, ratifikovana od strane Bosne i Hercegovine 1993. godine,
7. Konvencija o razvoju ljudskih resursa br. 142, iz 1975, ratifikovana od strane Bosne i Hercegovine 1993.
8. Konvencija o privatnim agencijama za zapošljavanje, br. 181, ratifikovana od strane Bosne i Hercegovine 2010.

Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, 1966.

Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, 1950.

Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), 1979.

Primarno zakonodavstvo BiH

- Ustav Bosne i Hercegovine,
- Ustav Federacije Bosne i Hercegovine,
- Ustav Republike Srpske ,
- Statut Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine,
- Zakon o radu u institucijama Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 26/04, 7/05, 48/05 i 60/10),
- Zakon o državnoj službi u institucijama Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 19/02, 35/03, 4/04, 17/04, 26/04, 37/04, 48/05, 2/06, 32/07 i 43/09, 50/08, 8/10),
- Zakonom o plaćama i naknadama u institucijama Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 50/08),
- Zakon o odbrani Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 88/05),
- Zakon o službi u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br.88/05, 53/07 i 59/09),
- Zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba („Službene novine FBiH“ br. 55/00, 41/01, 22/05 i 9/08),
- Zakon o zapošljavanju stranaca („Službene novine FBiH“ br.8/99),
- Zakon o kretanju i boravku stranaca i azilu ("Službeni glasnik BiH", br. 36/08),
- Zakon o Agenciji za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BiH br. 21/03 i 43/09);

- Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ broj 18/03)
- Okvirni zakon o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, br. 63/08),
- Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ br. 59/07 i 59/09),
- Zakon o radu („Službene novine FBiH“, br. 43/99, 32/00 i 29/03),
- Zakon o inspekcijama u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH“ br. 69/05),
- Zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih lica („Službene novine FBiH“, br. 55/00,41/01, 22/05 i 9/08),
- Zakon o radu- Prečišćeni tekst (" Službeni glasnik RS" br. 55/07),
- Krivični zakon Republike Srpske („Službeni glasnik RS br. 49/03, 108/04,37/06 i 70/06),
- Zakon o izvršenju krivičnih sankcija („Službeni glasnik RS br. 12/10),
- Zakon o posredovanju u zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti ("Službeni glasnik RS", br. 30/10),
- Zakon o zapošljavanju stranih državljana i lica bez državljanstva („Službeni glasnik RS, br. 24/09),
- Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju invalida- Prečišćeni tekst („Službeni glasnik RS“, br. 54/09),
- Zakon o radu Brčko Distrikta ("Službeni glasnik BD ", br.19/06, 19/07 i 25/08,
- Zakon o zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti Brčko Distrikta ("Službeni glasnik BD ", br.33/04, 19/07 i 25/08),
- Zakon o obrazovanju odraslih ("Službeni glasnik RS, br. 59/09.)

ČLAN 9. Pravo na stručno usmjeravanje

Međunarodni ugovori

Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, 1966.

Primarno zakonodavstvo BiH

- Zakon o službi u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj: 88/05, 53/07 i 59/09);
- Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom („Službene novine FBiH“, br.9/10);
- Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom („Službeni glasnik RS ", br.98/04);
- Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH“, broj 41/00 i 22/05);
- Zakon o posredovanju u zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti ("Službeni glasnik RS", broj: 30/10);
- Zakon o zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti Brčko Distrikta ("Službeni glasnik BD ", br.33/04, 19/07 i 25/08),

ČLAN 20.-Pravo na jednake mogućnosti i jednak tretman u pitanjima zapošljavanja i zanimanja bez diskriminacije na osnovu pola.

Međunarodni ugovori

Konvencija MOR-a br. 111 o diskriminaciji u zapošljavanju (1958).

Konvenciju MOR-a br. 100. o jednakosti u nagrađivanju muške i ženske radne snage za rad jednake vrijednosti (1951).

Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966.).

UN Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena

Preporuka Vijeća Evrope R(98) 14 o ugrađivanju rodne ravnopravnosti;

Uputstvo Vijeća 2006/54/EZ o primjeni principa jednakih mogućnosti i jednakosti postupanja prema muškarcima i ženama u pitanjima zapošljavanja i zanimanja;

Primarno zakonodavstvo BiH

- Zakon o zabrani diskriminacije („Službeni glasnik BiH“, br. 59/09);
- Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosne i Hercegovine -prečišćeni tekst (“Službeni glasnik BiH”, br. 32/10.);
- Zakon o platama i naknadama u institucijama Bosne i Hercegovine (“Službeni glasnik BiH”, broj. 50/08);
- Zakon o državnoj službi u institucijama Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, br. 12/02, 19/02, 08/03, 35/03, 04/04, 17/04, 26/04, 37/04, 48/05, 02/06, 32/07, 50/08, 08/10),
- Zakon o radu u institucijama Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ br. 26/04, 07/05 i 48/05);
- Krivični zakon Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, br.32/03,37/03,54/04,61/04,30/05,53/06, i 32/07);
- Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH“,br.35/03);
- Krivični zakon Republike Srpske („Službeni glasnik RS“,br.49/03);
- Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BD“ br. 10/03 i 6/05);
- Zakon o radu („Službene novine FBiH“, br. 43/99, 32/00 i 29/03);
- Zakon o zaštiti na radu („Službene novine SRBiH“, br. 22/90);
- Opći kolektivni ugovor za teritoriju Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH“, br. 54/05 i 62/08),
- Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH“, br. 55/00, 41/01, 22/05 i 9/08);
- Zakon o radu- Prečišćeni tekst (“Službeni glasnik RS” br. 55/07),
- Zakon o zaštiti na radu (“Službeni glasnik RS” br. 1/08),
- Zakon o posredovanju u zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti (“Službeni glasnik RS”, broj: 30/10);
- Zakon o zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti Brčko Distrikta (“Službeni glasnik BD”, br.33/04, 19/07 i 25/08),
- Zakon o radu Brčko Distrikta („ Službeni glasnik BD“, br. 7/00, 8/03, 33/04 i 29/05);
- Zakon o zaštiti na radu Brčko Distrikta („Službeni glasnik BD“, br. 31/05).

/

SKRAĆENICE

- BIH-** Bosna i Hercegovina
- FBIH-** Federacija Bosne i Hercegovine
- RS-** Republika Srpska
- BD-** Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine
- DMS-** Dejtonski mirovni sporazum
- BDP -** Bruto društveni proizvod
- MOR-** Međunarodna organizacija rada
- ARS –** Anketa o radnoj snazi
- GAP -** Gender akcioni plan